

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EVKAF-I HÜMAYUN MÜFETTİŞLİĞİ
MAHKEMESİ KAYITLARINA GÖRE PARA
VAKIFLARI VE İŞLEYİŞ TARZLARI

BETÜL BAŞI
2501130380

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MEHTAP ÖZDEĞER

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : BETÜL BAHŞI Numarası : 2501130380
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : İKTİSAT TARİHİ Danışmanı : PROF. DR. MEHTAP ÖZDEĞER
Tez Savunma Tarihi : 26.06.2019 Saati : 15.00
Tez Başlığı : EVKAF-I HÜMAYUN MÜFETTİŞLİĞİ MAHKEMESİ KAYITLARINA GÖRE PARA VAKIFLARI
VE İŞLEYİŞ TARZLARI.

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. MEHTAP ÖZDEĞER		Kabul
2- PROF. DR. AHMET KALA		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ ÇİĞDEM GÜRSOY		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ ERCÜMENT BALCI		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET EMİN YARDIMCI		

ÖZ

EVKAF-I HÜMAYUN MÜFETTİŞLİĞİ MAHKEMESİ KAYITLARINA GÖRE PARA VAKIFLARI VE İŞLEYİŞ TARZLARI

BETÜL BAĞŞİ

Para vakfının uygulamalarına Osmanlı döneminde rastlamaktayız. Para vakıfları, vakıfların faaliyet alanlarının genişlemesini sağlamıştır. Küçük tasarruf sahipleri de ebedî bir hayır yapmak arzusuyla para vakıfları kurmuşlardır. Belirli bir para vakfedilerek vakfın sermayesi işletilmektedir. Elde edilen gelir de vakfın kuruluş amacı için sarf edilmektedir. Harcanabilir gelir, tamamen tüketilmemiş, toplum yararına kullanılma yolu tercih edilmiştir. Para vakıfları, gelir transferi ile gelir bölüşümüne olumlu katkı sunmuştur. Halkın refah düzeyinin artmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Bu çalışmada 17. yüzyılda Osmanlı saray mensubu hanımların kurdukları para vakıfları ele alınmıştır. Bu vakıfların kuruluş senetlerinin kaydedildiği Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği Mahkemesi kayıtlarından seçilmiş vakfiyeler analiz edilmiştir. Vakıf sermayesi, işletme yöntemleri, vakıfların kuruluş amaçları, vakıf gelirlerinin tahsis edildiği alanlar konu edilmiştir. Para vakıflarının döneme ait hukuki tartışmalarına da değinilmiştir. Para vakıflarının toplumda kabul görmüş hali ile sosyal ve ekonomik yönleri ifade edilmiştir.

Ayrıca dönemin para tarihi araştırmalarına küçük bir katkı olacak veriler elde edilmiştir. Vakıf sermayesi, altın ve gümüş paralardan oluşmaktadır. Günlük harcama yapılan ücretler, gümüş cinsi para birimleriyle belirlenmiştir. Vakfiyelerde dönemin altın ve gümüş paraların rayiç fiyatlarına ait bilgiler de yer almaktadır. Farklı para birimlerinin piyasada kullanımda olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, vakıf, para vakıfları, vakfiye, iktisat tarihi

ABSTRACT

CASH WAQFS AND THEIR OPERATION FORMS ACCORDING TO RECORDINGS OF INSPECTORSHIP COURT OF EVKAF-I HUMAYUN

BETÜL BAHŞI

We come across with the practices of cash waqf during the Ottoman Empire. The cash waqfs led to expansion of areas of activities of the waqfs. The small savers also established the cash waqfs for the purpose of an eternal charity. Devoting a specific amount of money, the capital of the waqf is run. Disposable income is not consumed completely, its utilisation for the public weal is preferred. It played a significant role in improving the level of welfare of people.

The cash waqfs established by the Ottoman female courtiers during the 17th century is discussed in this study. The waqfiyyas selected from the recordings of the Inspectorship Court of Evkaf-i Humayun, where the deed of foundation of these waqfs were registered, are analysed. Capital of the waqf, operating procedures, founding purposes of the waqf, the areas, to which the income of the waqf was allocated, are dealt with in this study. Judicial discussions regarding cash waqfs in relation to the period was mentioned. Well-accepted forms of the cash waqfs are explained in social and economic aspects.

Furthermore, data, which will contribute to historical monetary studies on the period to a small extent, is acquired. The capital of the waqf consists of gold and silver coins. Fees for daily expenditures were set on term of silver coin. There is also information concerning market price of the gold and silver coins of the period in the waqfiyyas. Circulation of different currencies in the market is observed.

Keywords: Ottoman, waqf, cash waqfs, waqfiyah, economic history

ÖNSÖZ

Günümüzde ekonomik krizlere karşı çözüm önerilerinde katılım ekonomisinin temellerinden bahsedilmektedir. Elbette yeni arayışlarda eskinin sunduğu katkılar gözden ırak tutulmamalıdır. Yatırımlarda ve kalkınmada faizin dolaylı ve dolaysız etkileri araştırma konusu olmuştur. Ekonominin dinamiklerini araştırırken toplumda nasıl bir yansıması olduğu ve neticeleri değerlendirilirken sebeplerinin de incelenmesi gerekmektedir.

Bazı kaynaklarda genel olarak bahsedilen para vakıflarının nasıl bir usulle işletildiği ve muhteviyatının neler olduğu sorusu araştırmaya yönlendiren temel etken olmuştur. Bu merakla çıkılan yolda, konunun ilgili dönemde ilim çevresi tarafından etraflıca tartışıldığı görülmüş, hararetli yazışmaların gün yüzüne çıkarıldığı risaleleri anlamak, zaman içinde yolculuğa çıkmayı gerektirmiştir.

Para vakıflarının iktisadî yönleriyle hukukî boyutlarının içiçe değerlendirildiği çalışmada, konunun muhteviyatına ulaşmak için birincil kaynaklar olan arşiv belgeleri, temeli oluşturmaktadır. 17. Yüzyılda kurulmuş para vakıflarının hangi amaçlarla ve nasıl bir usulle tatbik edilmek istendiğinin hukuki senetleri olan vakfiyelerden yola çıkılmıştır. Kadı sicillerinde dönemin iktisadî ve sosyal olayların kayıtlarına ulaşabilmekteyiz. Osmanlı yönetiminin merkezinde, Saray'da yaşayan ve şahsî gelirleriyle para vakıfları kurmuş hanımların vakfiyeleri transkribe edilerek vakıf amaçları ve işletilme yöntemleri konu alınmıştır.

Çalışma sürecinde katkısı bulunan değerli hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Çalışma alanımda serbestiyet sağlayarak güvenen, destekleyen, arşiv belgelerinin çalışmayı zorladığı dönemlerde motivasyonumu artırarak yol gösteren kıymetli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Mehtap Özdeğer hocama, yardımları için çok teşekkür ederim.

Arşiv belgelerinin muhtevasına erişilmesinde yardımcı olan, fikirlerini paylaşan Dr. İsmail Kurt'a ve Dr. Ayhan Işık'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Siyakat derslerini takip ettiğim Dr. Baki Çakır'a, tezimle alâkası ve bilgilerimi ziyadeleştirmeme yardımları için müteşekkirim.

Tecrübe ve fikirlerinden müstefid olduğum Prof. Dr. Tahsin Özcan'a kıymetli vakitlerini ayırdığı için teşekkür ederim.

Dönemin yazısındaki dil ve uslûbun hem hukuk dili oluşu hem Arapça ve Farsça ağırlıklı kelimeleri muhtevi oluşu kimi zaman çevirilerde hata ve eksiklikleri içermektedir. Çeviri çalışmaları yaptıktan sonra kontrol aşamasında sabırla yardımcı olan ve edebi cümleleri merakla keyifle anlatan Suat Karakaş Bey'e teşekkür borçluyum. Lisânı, çeviri yapmayı zorlaştıran bir belgede, yoğun çalışmalarına rağmen vakit ayırıp yardımcı olan Fuat Recep Bey'e de müşkilimizi hallettiği için teşekkür ediyorum.

Tezimin oluştuğu zaman diliminde seminerlerle bilgi ve proje desteğiyle maddi, manevi yardımlarla da destek sağlamış olan Vakıf Araştırmaları Merkezi VAKAR'a ve Bilim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Ahmet Kala hocama teşekkürlerimi sunuyorum.

Her görüşmemizde hâl hatırdan sonra tezimin de hatırını soran kıymetli ağabeyim Fatih Bahşi'nin de manevi desteği için teşekkür ediyorum.

Hayatımda ve eğitimimde her zaman desteğini hissettiğim annem ve babama minnetdârım, haklarını ödeyemem.

BETÜL BAHŞİ
İSTANBUL, 2019

Vakfedip yaşayan ve yaşatanların aziz hatırasına...

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PARA VAKFI VE PARA VAKIFLARININ VAKIF MÜESSESESİNDEKİ YERİ

1.1. PARA VAKIFLARININ KURULUŞU VE ETKİLERİ	5
1.2. PARA VAKFI TARTIŞMALARI	6
1.3. PARA VAKFI KURULUŞU VE TESCİLİ	9
1.4. PARA VAKFI İŞLETİM YÖNTEMLERİ	
1.4.1. Mudarebe	9
1.4.2. Karz-ı Hasen	10
1.4.3. Bey' İşlemleri	14
1.4.3.1. Bey' Bât	14
1.4.3.2. Bey' bi'l-Vefa	14
1.4.3.3. Bey' li'l-İstiğlâl	14
1.4.4. Muâmele-i Şer' iyye	15
1.5. PARA VAKIFLARININ UYGULANDIĞI ALANLAR	18
1.5.1. Avarız Vakıfları	18
1.5.2. Esnaf Sandıkları	19
1.5.3. Orta Sandıkları	20
1.6. PARA VAKFI USULÜYLE İŞLETİLEN EYTAM SANDIKLARI	21
1.7. PARA VAKIFLARI VE VAKIFLAR BANKASI	22

İKİNCİ BÖLÜM
EVKAF-I HÜMAYUN MÜFETTİŞLİĞİ MAHKEMESİ VE PARA
VAKIFLARI

2.1.EVKAF-I HÜMAYUN MÜFETTİŞLİĞİ MAHKEMESİ	23
2.2. SARAYLI HANIMLARIN PARA VAKIFLARI	
2.2.1. Şemsiruhsar Hatun bint-i Abdulgaffar Vakfı	24
2.2.2. Raziye Hanım Vakfı	26
2.2.3. Hurşid Hatun bint-i Abdullah Vakfı	27
2.2.4. Simiz Hatun bint-i Abdullah Vakfı	29
2.2.5. Vakf-ı Nukud Emine Hatun	30
2.2.6. Mihri Hatun, Çeşmisiyah Hatun ve Âbide Hatun bint-i Abdullah Vakfı.....	31
2.2.7. Hüma Hatun Vakfı	32
2.2.8. Ferișân Hatun bint-i Abdullah Vakfı	35
2.2.9. Mahidevran Hatun bint-i Abdullah Vakfı	36
2.2.10. Saliha Hatun bint-i Abdullah Vakfı	37
2.2.11. Mihri Hatun bint-i Abdurrahman Vakfı	39
2.2.12. Şems-i Peri Hatun Vakfı	42
2.2.13. Sanavber Hatun bint-i Abdullah Vakfı	44
2.2.14. Dâye Havvâ Hatun Vakfı	45
2.2.15. Âiŝe Hatun Vakfı	47
2.2.16. Perviz Hatun Vakfı.....	50
2.2.17. Ali Ağa ve Salih Ağa ve Bâd-ı Saba Hatun ibnet Abdullah Vakfı.....	51
2.2.18. Emine, Raziye ve Fâtıma bint-i Abdullah Vakfı	52
2.2.19. Saraylı Perilişân Hatun Vakfı	54
2.2.20. Saraylı Hatice Hanım Vakfı	55
2.2.21. Râziye Hatun Vakfı	56
2.2.22. Hâce Havvâ Hatun bint-i Abdulmennân Vakfı	58
2.2.23. Kamer Hatun bint-i Abdulmennân Vakfı	60
2.2.24. Şems-i Rana Hatun bint-i Abdulmennân Vakfı	62
2.2.25. Vakf-ı Vâlîde Sultan	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
PARA VAKIFLARININ KURULUŞ VE İŞLEYİŞ YÖNÜYLE
DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. PARA VAKIFLARININ KURULUŞ AMAÇLARI	65
3.2. PARA VAKIFLARININ KURULUŞ ŞEKİLLERİ	66
3.3. PARA VAKIFLARININ İDARESİ VE DENETİMİ	69
3.3.1. Müteveli	72
3.3.2. Nâzır	76
3.3.3. Kâtip	77
3.3.4. Câbi	79
3.4. PARA VAKFI VAZİFELİLERİ	
3.4.1. Cüzhan, Duâhan, Noktacı, Ser-mahfil	80
3.4.2. Müezzin, İmâm	81
3.4.3. Abkeş, Sebilci, Kayyım	81
3.5. PARA VAKFI SERMAYESİNİN İŞLETİMİ	82
3.6. VAKIF SERMAYESİNİN SABİT MASRAFLARI	84
3.7. VAKIF SERMAYESİNİN VARİDATIN MASRAFLARI KARŞILAMA DURUMU.....	86
SONUÇ	90
KAYNAKÇA	95
EKLER.....	100
EK 1: Şems-i Ruhsar Hatun Bint-i Abdulgaffar Vakfı Vakfiye Transkripsiyonu....	100
EK 2: Raziye Hanım Vakfı Vakfiye Transkripsiyonu.....	102
EK 3: Hurşit Hatun Bint-i Abdullah Vakfı Vakfiye Transkripsiyonu	103
EK 4: Simiz Hatun Bint-i Abdullah Vakfı Vakfiye Transkripsiyonu	104
EK 5: Vakf-ı Nukûd Emine Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	105
EK 6: Mihri Hatun ve Çeşmisiyah ve Âbide Hatun Vakıfları Vakfiye Transkripsiyonu.....	107
EK 7: Hüma Hatun'un Yedi Yüz Sikke Vakfiyesi Vakfiye Transkripsiyonu	108
EK 8: Vakf-ı Feriştân Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	110
EK 9: Vakf-ı Mâh-i Devrân Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	111
EK 10: Saliha Hatun Vakf Eyledüğü Dört Yük Akça Vakfiyesi Transkripsiyonu...113	

EK 11: Mihri Hatun Bint-i Abdurrahman Vakfiye Transkripsiyonu	114
EK 12: Şems-i Peri Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	116
EK 13: Vakf-ı Sanavber Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	118
EK 14: Vakf-ı Dâye Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	119
EK 15: Vakf-ı Âyişe Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	120
EK 16: Vakf-ı Pervin Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	123
EK 17: Vakf-ı Ali Ağa Ve Sâlih Ağa Ve Bâd-I Saba Hatun İbnet Abdullâh Vakfiye Transkripsiyonu	124
EK 18: Emine, Râziye, Fâtıma Bint-i Abdullâh Vakfiye Transkripsiyonu	125
EK 19: Vakf-ı Perîşân Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	127
EK 20: Vakf-ı Saraylı Hadîce Hanım Li'l-İcrâ-yı Nâzır Sarây-ı 'Atîk Ağası	128
EK 21: Vakf-ı Râziye Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	129
EK 22: Vakf-ı Hâce Havva Hanım Vakfiye Transkripsiyonu	131
EK 23: Vakf-ı Kamer Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	134
EK 24: Vakfiyye-i Şems-İ Rana Hatun Vakfiye Transkripsiyonu	136
EK 25: Vakf-ı Valide Sultan Vakfiye Transkripsiyonu	138
EK 26: Vakf-ı Şems-i Rana Hatun vakfiye kaydı	140
EK 27: Vakf-ı Valide Sultan vakfiye kaydı	141

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Müsevvid Hasan Fehmi'nin Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar	11
Tablo 1.2: Ahmed Nizameddin Bey'in Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar	11
Tablo 1.3: Aksaraylı Cevad ve İfakat ve Sâre [...] ve Fatıma Meliha Hanım'ın Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar	12
Tablo 1.4: İstanbul Kadısı Mustafa Efendi'nin Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar	12
Tablo 1.5: Kartal Kazasına Tâbi Suadiye Mahallesi'nden Doktor Binbaşı Kadri Bey'in Zevcesi Cemile Hanım'ın Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar	13
Tablo 1.6: Fatıma (Hadice) Ternihal Hanım'ın Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar	13
Tablo 2.1: Şemsiruhşar Hatun bint-i Abdulgaffar Vakfı ödemeleri	25
Tablo 2.2: Raziye Hanım Vakfı ödemeleri	27
Tablo 2.3: Hurşid Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri	28
Tablo 2.4: Simiz Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri	29
Tablo 2.5: Emine Hatun Nukud Vakfının ödemeleri	31
Tablo 2.6: Mihri Hatun, Çeşmisiyah Hatun ve Âbide Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri	32
Tablo 2.7: Hüma Hatun Vakfı ödemeleri	34
Tablo 2.8: Feriştân Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri	35
Tablo 2.9: Mahidevran Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri	37
Tablo 2.10: Saliha Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri	39
Tablo 2.11: Mihri Hatun bint-i Abdurrahman Vakfı ödemeleri	42
Tablo 2.12: Şems-i Peri Hatun Vakfı Ödemeleri	43
Tablo 2.13: Sanavber Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri	45
Tablo 2.14: Dâye Havvâ Hatun Vakfı ödemeleri	47
Tablo 2.15: Âyişe Hatun Vakfı ödemeleri	49

Tablo 2.16: Âyişe Hatun Vakfına dâhil edilen Raziye Hatun Vakfi ödemeleri.....	50
Tablo 2.17: Perviz Hatun Vakfi ödemeleri	51
Tablo 2.18: Ali Ağa ve Sâlih Ağa ve Bâd-ı Saba Hatun ibnet Abdullah Vakfi ödemeleri	52
Tablo 2.19: Emine, Râziye, Fâtıma Bint-i Abdullâh Vakfi ödemeleri	53
Tablo 2.20: Perişâh/Perilişân? Hatun Vakfi ödemeleri	54
Tablo 2.21: Saraylı Hadice Hanım Vakfi ödemeleri	55
Tablo 2.22: Râziye Hatun Vakfi ödemeleri	57
Tablo 2.23: Hâce Havvâ Hatun bint-i Abdulmennân Vakfi ödemeleri	59
Tablo 2.24: Kamer Hatun bint-i Abdulmennân Vakfi ödemeleri	61
Tablo 2.25: Şems-i Rana Hatun bint-i Abdulmennân Vakfi ödemeleri	63
Tablo 2.26: Valide Sultan Vakfi ödemeleri	64
Tablo 3.1: Vakıfların idari kadrosu	70
Tablo 3.2: Vakıfların sermayesi ve tevliyet ücretleri	72
Tablo 3.3: Vakıf kurucuları ve tayin edilen mütevelliler	74
Tablo 3.4: Vakıfların sermayeleri ve kitabet ücretleri	78
Tablo 3.5: Vakıfların sermayesi ve cibayet ücretleri	79
Tablo 3.6: Vakıfların sermayeleri ve nema oranlarıyla işletim yöntemleri	82
Tablo 3.7: Vakıfların senelik gelirleri ve harcamalardan sonra kalan meblağ.....	87

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1: Vakıfların Yönetim Giderleri	84
Grafik 3.2: Vakıf Amaçları İçin Harcamalar	85

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e	: Adı geçen eser
A.g.m	: Adı geçe makale
a.g.md.	: Adı geçen madde
a.g.t	: Adı geçen tez
b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
bnt.	: Binti
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İMMA	: İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi
İMŞSA	: İstanbul Müftülüğü Şer'î Siciller Arşivi
OSAV	: Osmanlı Araştırmaları Vakfı
s.a.v.	: Sallallahü aleyhi ve sellem
TDVİA	: Türk Diyanet Vakfı İstanbul Ansiklopedisi
v.	: Vefatı
V	: Varak

GİRİŞ

Vakıf kültürü insanlık geçmişi kadar eski zamanlara dayanmaktadır. Toplum içinde yaşamaya muhtaç olan insanlar, karşılıklı yardım ve dayanışma içinde bulunarak vakıf ve benzeri yardımlaşma kurumlarını oluşturmuşlardır. Şahsi mülk sahiplerinin kendi arzularıyla insanlığın faydasına hatta canlıları da düşünerek yaşamlarını kolaylaştırmak için kurdukları vakıflar, insanlığın tekâmülünü sağlamıştır. Diğerkâmlık sadece manevi terakkiye sebep olmamış iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelere katkı sağlamıştır.

Vakıfların hukuki bir kimlik kazanması İslamiyet'le olmuş ve hız kazanmıştır. Gayrimenkul vakıfları ile temelleri atılan vakıf sistemine menkul vakıflar da dahil olmuştur. VIII. yüzyılda vakfedilebilecek şeylerin mahiyeti hususunda müdakkik çalışmalar yapılmış, farklı yorumlar kabul görmüştür. İmâm Şafi menkul vakfını şartsız kabul ederken Ebu Yusuf, hakkında nass olması ile İmam Muhammed ise teârûf şartıyla kabul etmektedir. İmam Züfer ise para vakfını mutlak suretle kabul etmektedir.¹

Osmanlı Devleti döneminde XV. yüzyılda para vakfı uygulamalarına rastlamaktayız. Kanûnî döneminde, Sofyalı Bâlî Efendi'nin mektubundan, Rumeli'nin fethinden beri üç yüz yıla yakın bir zamandır para vakıflarının faaliyette olduğu ifade edilmektedir.²

Kanûnî Sultan Süleyman devrinde para vakıflarının kurulmasının caiz olup olmadığı konusu ulema arasında tartışılmış ve iki yılı aşkın bir süre yasaklanmasının ardından Ebussuûd Efendi'nin meseleyi hukuki yönden çözüme kavuşturmasıyla Osmanlı'nın son dönemine kadar uygulanma imkânı bulmuştur.

---

¹ Ahmet Akgündüz, **İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları No: 11, Gözden geçirilmiş Üçüncü Baskı, İstanbul 2013, s. 222.

² Tahsin Özcan, **Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği**, TTK, 2003, ANKARA, s. 39.

Devlet, güvenlik ve adalet hizmetlerini yerine getirirken, padişah, saray erkânı ve askeri yönetimde bulunan idareciler tarafından sermayesi geniş vakıflar ile halkın eğitim, sağlık, bayırdırlık, dinî, kültürel, sosyal hizmetleri sağlanmıştır. Mal sahibi olan halk da geniş bir katılımla vakıf faaliyetlerine yönelmişlerdir. Bunda “*insanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır*” anlayışı hâkim olmuştur. Özel mülk sahipleri vakıf kurmakta adeta yarışmışlardır. Vakıf kurulmadık alan kalmamış gibidir. Nitekim yaşanan mahallenin bütün ihtiyaçlarının hayırseverler tarafından karşılanmasının yanısıra diğer canlıların hayatlarının devamı için de iyilik faaliyetlerinden geri kalınmamıştır.

Para vakıflarının yaygınlaşmasıyla küçük tasarruf sahipleri de vakıf sisteminde yer alarak dar gelirliler için finansman kaynağı oluşturmuşlardır. Vakfedilen meblağ, farklı usullerle işletilerek elde edilen gelirin vakfın kuruluş amacı için tahsis edilmesi sağlanmıştır.

Para vakıfları hakkında bilgi veren bazı kaynaklarda, işletilme usulü anlatılmadan, faiz geliri elde edildiğinden bahsedilmektedir. Faizin yasak olduğu bir ekonomide, böyle bir uygulamanın mahiyetinin nasıl olduğu sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bunun tesbiti ve amaçlanan maksadın ne olduğunu anlamak için birincil kaynaklara başvurmak ihtiyacı hâsıl olmaktadır.

Toplumun sosyal ve iktisadi olaylarının görünür olduğu ve bir noter gibi de vazife üstlenerek yapılan işlemleri gün yüzüne çıkaran kadı sicillerindeki arşiv belgeleri, dönemin vakıf uygulamalarının kayıt altındaki şahitleridir.

Vakıf kurmak isteyen şahısların bizzat veya vekil aracılığıyla vakıfların kuruluş senetlerini tescil ettirdikleri şer‘i mahkeme kayıtları, müracaat kaynaklarımız olmuştur. İstanbul Müftüğü Şer‘i Siciller Arşivi’nde yer alan Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği Mahkemesi kayıtları esas çalışmamızı oluşturmaktadır.

Vakıf sicilleri taramasında, Saray’da ikamet eden ya da vakıf kurmadan önce sarayda ikamet etmiş olan hanımların kurdukları para vakıfları seçilmiştir. Genellikle

Osmanlı haremde yaşayan saltanat mensubu kadınların yaşamları ve ekonomideki etkinlikleri merak konusu olmuş ve bu konuda müstakil çalışmalar yapılmıştır. Fakat haremde yaşayan ve çalışan daha alt rütbeli kadınların yaşamları ve kurdukları vakıflar çok fazla incelenmemiştir. Saraylı hanımlara ait para vakıflarının incelenmesiyle vâkıfelerin servetleri ve ekonomiye yansıyan etki alanları hakkında bilgilere ulaşabilmek amaçlanmıştır.

İlgili sicillerde hanım vakıf kurucular olan vâkıfelerin vakfiyeleri yer almaktadır. Vakfedilen meblağ ve bu meblağın hangi usulle, hangi oranda işletileceği belirtilmiştir. Elde edilen gelirin nerelere harcanacağı günlük ücret hesabıyla bildirilmiştir. Çalışmayla, para vakıflarının işletilme yöntemleri, harcama kalemleri tedkik edilerek vakıf amaçlarının sosyal ve ekonomik yönleri açıklanmaya çalışılmıştır. 17. Yüzyılda kurulmuş yirmi beş vakfiyeden oluşan çalışma, 1606-1650 yılları arasındaki dönemde yer almaktadır.

Vakfedilen meblağın kimi zaman sikke-i hasene, riyâl kuruş, esedî kuruş, fidda akçe olmasının yanında harcamaların günlük akçe hesabıyla yapılması, gelir-gider hesabı analizinde altın ve gümüş paraların rayiç fiyatların bilinmesini gerekli kılmaktadır. Bazı vakfiyelerde bu oran belirtilirken bazılarında yer almamaktadır. İlgili dönemde de para ayarlamaları ile rayiç fiyatlarda değişkenlik sözkonusudur. Bu konuda ikincil kaynaklarda genel bilgiler yer almaktadır. İlgili tarih için rayiç fiyatların belirlenmesinde bazen bu genel bilgiler baz alınmıştır.

Para vakıflarının işletilme yöntemleri hakkında hukuki kaynaklardaki ifadelerle ayrıntılar öğrenilmeye çalışılmıştır. Vakıf paranın borç verme sürecindeki işlemlerin mahkemede tescili yapılmadan geçerli olmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Verilen borcun risk oluşturmaması, vakfın gelirinde düşüşe sebep olmaması için borca karşılık gelecek rehin veya kefâlet şart koşulmuştur.

Birinci bölümde, para vakıflarının kuruluş ve tescil usulü ile vakıf sistemindeki yeri ifade edilmiştir. Para vakıflarının işletilme yöntemleri ile farklı meslek ve sosyal gruplar içerisindeki uygulama alanları ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği Mahkemesi kayıtlarından seçilmiş Saraylı hanımların kurmuş oldukları para vakıflarının vakfiyeleri tedkik edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise vakfedilen sermayelerin işletilme usulleri, elde edilen gelirlerle yapılan harcama kalemleri ele alınmış, yönetim giderleri ile vakıf amaçları için yapılan harcamalar karşılaştırılmıştır.

Yüzyıllar boyunca -dönemsel azalma olsa da³- sayıları artarak devam eden para vakıflarının iktisadi ve sosyal hayata katkılarının ifadesi için, küçük bir kesit sunan çalışma, ilgili vakıflara ait uzun dönemli muhasebe kayıtlarına ulaşılabilmeyen mümkün olmasıyla daha açıklayıcı bilgiler sunabilecektir.

---

³ Çiğdem Gürsoy, “Aynı ve Başka: Evkaf Muhasebeciliği Mahkemesi Para Vakfi Kayıtları (1491-1828)”, **Belleten**, TTK Yayınları, S. 296, Ankara, Nisan 2019, s. 99, 101, 116.

BİRİNCİ BÖLÜM

PARA VAKFI VE PARA VAKIFLARININ VAKIF MÜESSESİNDEKİ YERİ

1.1.PARA VAKIFLARININ KURULUŞU VE ETKİLERİ

Para Vakıfları, 15. yüzyıl kayıtlarından itibaren Osmanlı'ya has bir vakıf uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaydına ulaşılan ilk para vakfının 1423 yılında Yağcı Hacı Muslihuddin'in Edirne'de kurduğu 10.000 akçe sermayeli vakıf olarak, literatürde Mandaville'nin araştırması olarak belirtilmektedir.¹

Fatih Sultan Mehmed tarafından yeniçeri ocaklarının et ihtiyacını karşılayan kasapların azalan sermayelerine gelir sağlamak amacıyla 24.000 altın² vakfedilmiştir. Et fiyatları ne kadar yüksek olsa da yeniçerilere 3 akçeye verilmesi ve narha göre fiyat farkının vakıf tarafından karşılanması için düzenleme yapılmıştır.³ Kanûnî Sultan Süleyman da bu kasaplar için kurulan para vakıflarını tek vakıfta toplayarak 698 bin akçelik bir para vakfı kurmuştur. Kanûnî döneminden sonra para vakıflarında artış gerçekleşmiştir.⁴

Para vakıflarının kurulduğu tarihler belgelerle kesin olarak tesbit edilemese de para vakfı tartışmaları esnasında Sofyalı Bâlî Efendi'nin Kanûnî Sultan Süleyman'a yazdığı mektupta Rumelini'nin fethinden beri üç yüz yıldan beri uygulana geldiği ifade edilmiştir.⁵

---

¹ Mehmet Bulut, Cem Korkut "Finansal İstikrar ve Para Vakıfları Etkisi: Rumeli Para Vakıfları Örnekleri", **İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi (IEFD)**, 2.Cilt, 1. Sayı, s.2; Tahsin Özcan, **Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği**, TTK Ankara, 2003, s.11.

² Akçe yerine altın denilmesinin sehven kayıtlarda yer aldığı yorumu da mevcuttur, Tahsin Özcan, **a.g.e.** s. 84.

³ Cafer Ciftçi, "Bursa'da Vakıfların Sosyo-Ekonomik İşlevleri (1544-1588 ve 1749-1795 Yılları Arası Vakıf Muhasebe Kayıtları Işığında)", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Yeniçağ Tarihi) Anabilimi Dalı**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2001, s.6.

⁴ Ahmet Tabakoğlu, **Türkiye İktisat Tarihi**, Dergâh Yayınları, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, İstanbul Nisan 2012, s.309.

⁵ İsmail Kurt, "Nazari ve Tatbiki Olarak Para Vakıfları", **İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994, s. 51.

Zaman içinde para vakfi sayılarının artışının dünya ekonomisindeki gelişmelerle ilgili olduğu görülmüştür. Ulaşımın kolaylaşması ticari faaliyetleri geliştirirken nakit ihtiyacında artışa yol açmıştır. Her medeniyetin kabul ettiği iktisadi uygulamalar mevcuttur. Osmanlı ekonomisinde de paranın âtil kalmaması, ekonomiye kazandırılarak piyasada nakit akışının sağlanması amaçlı para vakıflarının kurulması teşvik edilmiştir.⁶ Bu tür vakıfların kurulmasında toplumun her kesimden muhtelif miktarlarda para vakıfları kurularak sermaye birimi oluşumu vakıflar sayesinde gerçekleşmiştir. Vakfın sermayeyi işleterek elde ettiği kâr miktarı vakıf hizmetleri için harcanarak sermayenin belli ellerde birikimine engel olurken, toplumun tabanına yayılmasını sağlamıştır.

Para vakıfları farklı meslek gruplarında ve yerleşim yerlerinde geniş kabul görmüş, ihtiyaç sahiplerinin geçimine katkı sağlama noktasında emeklilik fonları mesabesinde işlev görmüştür.

Vakıfların yönetiminde görev alanlarla vakıf hizmetlerini eda edenlerin sayısına baktığımızda, vakıfların istihdam artırıcı yönü öne çıkmaktadır. Küçük bir görev dahi olsa düzenli yapılmasını sağlayarak hem toplumun ihtiyacı karşılanmış hem de çalışma hayatında hareketlilik sağlanmış olmaktadır.

1.2. PARA VAKFI TARTIŞMALARI

Paranın vakf edilip edilemeyeceği konusunda İslâm hukukçuları erken dönemde konuyla ilgilenmişlerdir. Vakfın ebedi olması düşüncesinden kaynaklı müzakerelerde, paranın başkası tarafından kullanıldığı takdirde ebedilik vasfını nasıl kazanacağı üzerinedir. Bu konuda “*mislinin bekası ayınının bekası hükmündedir*” prensibi ile hüküm verilerek vakfın devamının sağlanması amaçlanmıştır.⁷

⁶ Çiğdem Gürsoy, “Para Vakıfları Kapsamında Sosyo-Ekonomik Bir Analiz: Davutpaşa Mahkemesi Kayıtları (1634-1911)”, **Bellekten**, TTK Yayınları, S.290, Ankara, Nisan 2017, s. 163.

⁷ Tahsin Özcan, **a.g.e.**, s. 35.

İmâm-ı A'zâm Ebu Hanife, akar vakfını kabul ederken menkul ve halleri değişen şeylerin vakfını kabul etmemektedir. Ebu Yusuf ise hakkında kesin hüküm (nass) bulunan menkullerin akara tabi olarak vakfına cevaz verirken bunların binek hayvanı ve silah olduğunu belirtmiştir. İmâm-ı Muhammed'in menkul vakfı için görüşü, örf haline gelen şeylerin vakfını kabul etmek şeklindedir. Misal olarak da mushaf, tencere, kazan gibi mutfak aletleri, balta, kürek, testere gibi üretim alet edevatı, cenaze malzemeleri sayılmaktadır. İmâm-ı Muhammed ve Ebu Yusuf'un konu hakkındaki farklı görüşü metodolojiden kaynaklanmaktadır.⁸ İmâm-ı Züfer ise paranın vakfını mutlak kabul etmektedir.⁹

Osmanlı'da Molla Hüsrev ve talebesi Ahizâde Yusuf ibn Cüneyd 15. yüzyılda para vakfını kabul edip uygulayan fakihlerdir.¹⁰

16. yüzyıla gelindiğinde Kanûnî döneminde Sa'dullah Çelebi'nin Şeyhülislâm olduğu zamanda 1537'de Anadolu Kazaskeri olan Çivizâde ismiyle bilinen Şeyh Mehmed Muhyiddin ile Rumeli Kazaskeri Ebussuûd Efendi arasında ilmî tartışmalar kaleme alınmıştır.¹¹ Daha sonra Rumeli Kazaskeri olan Çivizâde tarafından 1545-1547 tarihlerinde para vakıfları yasaklanmıştır.¹² 1545'te Ebussuûd Efendi, Şeyhülislâm makamındadır. Bu dönemde ulema arasında müzakere beyanları yapılmıştır. Nakit vakfı ve toplumsal faydaları hakkında müstakil yazılar yazılmıştır.

İbn Kemal dirhem ve dinarın vakfını konu alarak cevazına hükmeden bir risale yazmıştır.¹³ Vefat tarihi 1533 olduğuna göre para vakfı yasaklanmadan önce nakit vakıfları hakkındaki tartışmaların gündemde olduğunu anlıyoruz.

Para vakfı yasağı bölgelere tebliğ edildikten sonra Sofya Halvetiye tarîkından Şeyh Bâlî Efendi (v. 1552) Rumeli'de yaygın bir şekilde yer alan para vakıflarının

---

⁸ A.g.e., s. 29-30.

⁹ İsmail Kurt, a.g.e., s. 50.

¹⁰ Kurt, a.g.e., s. 56.

¹¹ A.g.e., s. 48.

¹² Özcan, a.g.e., s. 29.

¹³ A.g.e., s.30.

topluma etkilerini ve cevazını beyan eden bir mektubunu Kanûnî'ye gönderdi. Rumelinin fethinden sonra padişahların emriyle üç yüz yıla yakın bir zamandan beri para vakıflarının hayırlı faaliyetlerde bulduklarını ifade etmiştir. İslâm alimlerinin yanlış bir kararda üç yüz yıl ittifak edemeyeceğini belirtmiştir. Nakit vakfını hak olarak bildiklerini bunu men eylemenin büyük günah sayılacağını izah etmiştir. Özellikle camilerin masraflarının, vakfedilen akçeler ile sağlandığını eğer yasaklanırsa camilerin harabeye döneceğini anlatmıştır. Ayrıca Sofyalı Bâlî Efendi benzer mektupları Çivizâde'ye ve Mevlânâ Şah Çelebi'ye de göndermiştir.¹⁴

Buna mukabil İmâm Birgivi ise Çivizâde'nin görüşleri doğrultusunda Ebussûd'un para vakıfları ile ilgili risalesine¹⁵ reddiye yazmıştır. Vasiyet olmadan para vakfının kurulmasının câiz olmadığını beyan etmiştir. Ayrıca nakit parayı vakfedenlerin vakfi geçerli kabul ederek zekât vermeyeceğini, miras hükümlerinin uygulanmasının engelleneceğini ve hâkim vakfa hükmettikten sonra vakıftan dönülemeyeceği için mirasçılardan hakkı zarara uğrayanlar olacağını gerekçe olarak sunmuştur.¹⁶

Para vakıflarının lehinde ve aleyinde beyânatta bulunan ulema, her bir görüşleri için dayandıkları delilleri ilmi çerçevede sunmuşlardır. Para vakıflarının caiz olduğu görüşünü paylaşan alimlerin sayısı fazladır. Çivizâde'nin vefatından bir süre sonra 1548 senesinde nakit vakıflarla ilgili yasak bir fermanla kaldırılmıştır.¹⁷ Ebussûd, para vakfını İmâm Muhammed'in örf esasına dayandırmasıyla birlikte tenkitlere mahal vermemek için İmâm Züfer'in yorumuna göre vakfiye düzenlemesi usulünü kabul etmiştir. İmâm Züfer'e göre vakfin sıhhatine karar vermiştir. Vakfin sıhhati ve lüzumunu birbirinden ayırmayan İmâmeyn görüşleri ile vakfin lüzumuna karar vermiştir.

---

¹⁴ Kurt, **a.g.e.**, s. 51.

¹⁵ Risâle fi Vakfi'l-Menkûli ve'n-Nukûd

¹⁶ Kurt, **a.g.e.**, s. 52.

¹⁷ Özcan, **a.g.e.**, s. 31.

1.3. PARA VAKFI KURULUŞU VE TESCİLİ

Vakfın hukuken kuruluş işleminden önce fiilen faaliyete geçmesi gerekmektedir. Vakıf sermayesi, mütevelliyeye teslim edilip vakıf, işlemlerine başlar. Vakfiyelerde genellikle aylık veya üç aylık bir faaliyet neticesinde mütevellî, tevliyet ücretini alır. Sonra vakıf kurucusu ve mütevellî hâkim huzurunda vakfın hangi amaç için ne kadar bir sermaye ile kurulduğunu, gelirlerinin tahsis cihetlerini ve mütevellînin ücretini aldığını beyan ve ikrar eder. Bu aşamada vakfın ileride vârisleri tarafından iptaline imkân vermeyecek şekilde bağlayıcı (lâzım) ve sahih olması için vâkıf, usûl üzere vakıftan rücu eder. Para vakfının büyük imâmın katlarında, sıhhatinin olmadığını ve şartlarından vazgeçtiğini beyan eden vakıf kurucusu, mütevellî ücretini geri ister. Bunun üzerine mütevellî, İmâm-ı Züfer'den İmâm-ı Ensârî rivayetiyle nakitlerin vakfedilmesinin ve ona bağlı olarak şartlarının sahih olduğunu söyleyerek vakıftan dönülmesine mâni olur, tevliyet ücretini geri vermeyeceğini söyler ve hâkimden hüküm talep eder. Sonra hâkim, kurulmuş olan vakfın İmâm-ı Züfer yanında sahih ve lâzım olduğunu ifade ederek vakfın tescilini gerçekleştirir.¹⁸ Vakfın tescil edilmesi, vasiyet yoluyla kurulması, ebedi bir hayra tahsis edilmesi ve ikrarı muhtevi haller, Ebu Hanife'ye göre vakfın bağlayıcılık kazandığı hususlardır.¹⁹ Böylece içtihat kararıyla vakıftan dönülmemesi için hukuki bağlayıcılığı gerçekleşmektedir.

1.4. PARA VAKFI İŞLETİM YÖNTEMLERİ

1.4.1. Mudarebe

Para vakıflarının cevazına ilk hükmeden İmam Züfer'in (v.124/742) açıklamasında para vakıfların mudarebe veya bidaa usulüyle işletilerek nakit varlığın ebedilik şartının sağlanacağı belirtilmektedir.²⁰ Paranın vakfedilebilirliği konusundaki tartışmalarda paranın işletilme yönteminden ziyade, paranın, süreklilik arz eden gayrimenkul gibi olmadığı için ebedi olamayacağı görüşüne karşı verilen bu açıklamada aynı zamanda işletilme usulünden de bahsedilmiştir.

¹⁸ Hurşid Hatun bnt. Abdullah Vakfı, İMŞSA 6/1_V5/a_311468; Ahmet Akgündüz, a.g.e., s. 160.

¹⁹ Ahmet Akgündüz, a.g.e., s. 158-161.

²⁰ Hamdi Döndüren, "16. Yüzyıl Kültürümüzde Finansman ve İstihdam Politikası", T.C. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sayı 7, Cilt 7, Bursa 1998, s. 65.

Mecelle’de tarifi yapılarak hukuki boyutları ile ele alınmıştır. “*Mudârebe, bir taraftan sermaye ve diğer taraftan sa’y ve amel olmak üzere bir nev’i şirkettir. Sermaye sahibine rabbü’l-mal ve âmile mudârib denilir.*”²¹

Mudarebe, yapısı itibariyle şirkete benzemektedir. Yalnız sermayede ortaklık söz konusu değildir, daha önce belirlenen oranda kârda ortaklık söz konusudur. ²² Ortaklardan bir taraf sermaye ortaya koyarken diğer taraf işletmeci olarak emeğiyle ticari faaliyet içinde yer almaktadır. İşletmecinin sermayeye kasdî bir zararı olmadıktan sonra, ticari faaliyet sonunda bir zarar oluşuyorsa, zarar, sermaye sahibine ait olmaktadır. İşletmecinin buradaki zararı, emeğinin karşılığını alamamak olmaktadır.²³

İslamiyet öncesi ticaret kervanlarının mudarebe usulüyle işletildiği ve mudarebenin Arap yarımadasına mahsus bir kurum olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Benzeri ortaklığın (commenda) Eski Yunan ve Roma deniz aşırı şirketlerinde görüldüğü ve özellikle Orta çağın İtalya’ında yaygınlığı göze çarpmaktadır. Ticari faaliyetin zararlar sonuçlanması halinde sermayedar, yatırdığı sermaye kadar sorumlu tutulurken, işletmeci elde edeceği kârdan mahrum kalarak “sınırlı sorumluluk” ilkesine tabi olmaktadır.²⁴

1.4.2. Karz-ı Hasen

Hanefî fihhında karz-ı hasen; mislî bir malın, emsali daha sonra verilmek üzere, başkasına borç olarak verilmesidir. Burada taşınır malın kullanım hakkı verilmektedir. Daha önceden ödeme tarihi belirlense bile hukuken bağlayıcılığı yoktur, borç veren her zaman borcunu geri isteme hakkına sahiptir.²⁵ Neticede bir hayır işlemek amacıyla “güzel bir borç” verilmesi tabiri, ihtiyaç sahibi kişinin içinde bulunduğu zor duruma

²¹ Ahmet Kala, “Mudârebe (Emek-Sermaye İş Ortaklığı)”, (çevirimiçi (26.04.2018), www.islamped.com/?p=8, yayın tarihi 23 Mart 2015.

²² Fethi Gedikli, **Osmanlı Şirket Kültürü XVI. -XVII. Yüzyıllarda Mudârebe Uygulaması**, İz yayıncılık, 1998, İstanbul, s.50.

²³ Hamdi Döndüren, **a.g.m.** 65.

²⁴ Fethi Gedikli **a.g.e.**, s. 56-62.

²⁵ Yunus Apaydın, “Karz”, **TDVİA**, C. 24, s.520-525.

yardımcı olmaya yönlendirmektedir. Para vakıflarında da vakfın hayır hizmetlerinin yerine getirilmesinin yanında ihtiyaç sahiplerine karşılıksız borç vermesi söz konusudur.²⁶ Borcunu geri ödeme beklentisi olanlara verilmesi elbette vakfın sermayesinin devamlılığı için önemlidir.

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'nde 1681 ve 1699 numaralı defterler Tahir Ağazâde Mehmed Emin Efendi'nin Kerimesi Züleyha Hanım'ın para vakfının 1913-1934 (1331 Zilhicce gagesinden 1352 senesi Muharrem) yılları arasındaki muhasebe kayıtlarını ihtiva etmektedir. Vakıftan borç alan kırk yedi kişi içinden altı borçlunun karz-ı hasen suretiyle borç aldıkları, kayıtlardan izlenebilmektedir.

Tablo 1.1: Müsevvid Hasan Fehmi'nin Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar

Borca karşılık verilen rehin/sened vd.	İdane miktarı (asl-ı mal)	Geri ödeme
Ba hüccet	10 260	10 260

Kaynak: İMMA, 1681 no'lu muhasebe defteri, s.2.

Borç alınma ve ödeme tarihi belli olmayan karz-ı hasenin tamamı olan 10.260 kuruş vakfa geri ödenmiştir.

Tablo 1.2: Ahmed Nizameddin Bey'in Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar

Borca karşılık verilen rehin/sened vd.	İdane miktarı (asl-ı mal)	İdane tarihi (deynin başladığı gün)	Geri ödeme	Ödeme tarihi
Ba hüccet-ba rehin	2 052	2.1.1915	2 052	10.6.1917

Kaynak: İMMA., 1681 no'lu muhasebe defteri, s.2.

Ahmet Nizameddin Bey'in 1915 tarihli borcunu 1917 de bilâ-rihb, karz-ı hasen suretiyle ödeme yaptığı görülmektedir.

²⁶ Züleyha Hanım Nukud-ı Mevkufesi, İMMA, 1681 ve 1699 no'lu defterler.

Tablo 1.3: Aksaraylı Cevad ve İfakat ve Sâre [...] ve Fatıma Meliha Hanım'ın Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar

İdane miktarı (asl-ı mal)	İdane tarihi (deynin başladığı gün)	İdane dönemi	Geri ödeme	Ödeme tarihi
6 000	10.11.1915 20.11.1915		100	19.12.1915
Borç durumu		Muhasebe dönemi		
5900		1916-1918	5 900	31.5.1919

Kaynak: İMMA., 1681 no'lu muhasebe defteri, s.2-4.

Aksaraylı Cevad ve aile efradı tarafından alınan borcun, borç alma tarihinden bir ay sonra 100 kuruş olarak geri ödediği ve kalan 5.900 kuruş karz-ı hasen miktarını 4 yıl sonra ödediği kaydı bulunmaktadır. Elbette 1. Dünya Savaşı döneminde maddi zorluk çeken insanların 4 yıl aradan sonra bile vakfa borcunu geri ödemesi, vakıf borcuna olan hassasiyetin bir göstergesidir. Mezkûr borç için vakfa bir rehin veya senet bırakıldığına dair bilgi işlenmemesi, borç alanların kredibilitesinin yüksekliğini göstermektedir.

Tablo 1.4: İstanbul Kadısı Mustafa Efendi'nin Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar

Borca karşılık verilen rehin/sened vd.	İdane miktarı (asl-ı mal)	İdane tarihi (deynin başladığı gün)	Geri ödemeler	Ödeme tarihi
Ba hüccet-ba rehin mücevherat	3 200	21.11.1915	3 200	17.2.1917

Kaynak: İMMA., 1681 no'lu muhasebe defteri, s.2

İstanbul Kadısı Mustafa Efendi'nin de vakıftan karz-ı hasen suretiyle aldığı 3.200 kuruş borcunu 2 yıl sonra ödediği görülmektedir. Borcuna karşılık hem borç senedi hem de rehin olarak mücevherat bırakmıştır.

Tablo 1.5: Kartal Kazasına Tâbi Suadiye Mahallesinden Doktor Binbaşı Kadri Bey'in Zevcesi Cemile Hanım'ın Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar

Borca karşılık verilen rehin/sened vd.	İdane miktarı (asl-ı mal)	İdane tarihi (deynin başladığı gün)	Geri ödeme	Ödeme tarihi
Ba hüccet-ba istiğlal	3 200	22.3.1916	3 200	7.4.1918

Kaynak: İMMA, 1681 no'lu muhasebe defteri, s.3

Cemile Hanım borç aldığı 3.200 kuruşu 2 yıl sonra geri ödemiştir. Vakıf, bir akarı rehin olarak kabul edip kiraya vererek kira geliri elde etme yoluna da gidebilir.²⁷ Burada istiğlal işlemini kira geliri elde edilmesinden ziyade ipotek olarak kabul edebiliriz. Borca karşılık bir rehin amacıyla istiğlal tabirinin kayda geçmesi muhtemelen borcun ödenmediği zaman yürürlüğü girmesi beklenen bir iktisadi faaliyettir.

Tablo 1.6: Fatıma (Hadice) Ternihal Hanım'ın Züleyha Hanım Para Vakfı'ndan aldığı ve ödediği borçlar

Borca karşılık verilen rehin/sened vd.	İdane miktarı (asl-ı mal)	İdane tarihi (deynin başladığı gün)	Geri ödeme	Ödeme tarihi
Ba hüccet-ba istiğlal	1 000	23.5.1916	1 000	5.3.1919
	2 000	5.3.1919	2 000	

Kaynak: İMMA, 1681 no'lu muhasebe defteri, s.3-4

Fatıma Hanım, 1.000 kuruşluk nemâsız borcunu 3 yıl sonra ödediği gün, vakıftan 2.000 kuruş borç almış ödeme tarihi deftere yazılmasa da aynı miktar olarak ödemeyi gerçekleştirmiştir. 1.000 kuruş borç alırken “Ali Paşa sandığında rehin tapusu mevcuttur” şeklinde bir açıklama yer almaktadır. Bu haliyle istiğlal, ipotek manasında kullanılmış olmaktadır.

²⁷ Aydın Kudat, “Para Vakıflarının Para İşletme Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **ADAM AKADEMİ**, 7/2, 2017, s. 267.

1.4.3. Bey' İşlemleri

Satış işlemlerinin çeşitlerinden bahsedilecek bu başlık altında vakıf ve şahıs arasındaki gayri menkul satışlarındaki hukuki neticeler ifade edilmektedir.

1.4.3.1. Bey' Bat

Kesin satışı²⁸ ifade eden bey' bat işleminde, bir malın bir bedel karşılığındaki mübadelesidir. Bu isim, bey' bi'l-vefa ve istiğlal ile karıştırılmaması için kullanılmaktadır.²⁹ Tahsin Özcan'ın Hicri 925-974 dönemindeki İbrahim Ağa Zaviyesi Vakfı işlemleri için hazırladığı tabloda 900 hüccet içerisinde 7 tane bey' bat işlemi yer almaktadır.³⁰

1.4.3.2. Bey' bi'l-Vefâ

Tarafların karşılıklı vaadlerini yerine getirmekle yükümlü oldukları bu satış türüne bey' bi-şarti'l-vefâ, bey'u'l-câiz, bey'u'l-muâmele isimleri de verilmektedir. Hanefi alimleri tarafından XI. yüzyılda kabul görmüş bir akit çeşididir. Borcun teminat altına alınması amaçlanmıştır. Bir malı belli bir süre için satıp, sonra geri almayı ifade eder. Borç verene, satılan maldan yararlanma imkânı veren bu satışta, borcunu ödeyen şahıs belli süre sonra kendi malını geri alma garantisi elde etmektedir.³¹

İbrahim Ağa Zaviyesi Vakfı (H. 925-974) işlemlerinde toplam 900 hüccet içerisinde 1 tane bey' bi'l-vefâ akdi kayıt edilmiştir.³²

1.4.3.3. Bey' li'l-İstiğlâl

İstiğlal ile satış, hem bey' bi'l vefa işlemi hem de bir kiralama sözleşmesini içermektedir.³³ İstiğlal, bir gayrimenkulün gelirini ifade etmektedir.³⁴ Krediye ihtiyacı olan şahıs, bir gayrimenkülü varsa, bu malını peşin fiyata satar ve karşılığında aynı mülkü kiralarak mülkünü kullanmaya devam eder. Belirli bir süre sonra, sattığı

²⁸ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Anksiklopedik Lugat**, 30. Baskı (2013), Ankara

²⁹ Tahsin Özcan, **a.g.e.**, s.70.

³⁰ **A.g.e.** s. 376.

³¹ Abdülaziz Bayındır, "Bey' bi'l-Vefâ", **TDVİA**, s.20-22.

³² Tahsin Özcan, **a.g.e.** s. 378.

³³ Hüseyin Kayapınar, "İslâm Hukuku'nda Bey'ul-Vefâ ve Bey'u bi'l-istiğlâl Akitleri", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kelâm ve İslâm Hukûku** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1986, s.70.

³⁴ Ferit Develioğlu, **a.g.e.**, s. 524.

mülkünün geri satın alma işlemini gerçekleştirir. Yapılan sözleşme ile nakit ihtiyacını temin etmek için sattığı mülkünün geri alma hakkını kazanmış olmaktadır. Bu sayede peşin olarak borç aldığı kişi veya tüzel kişi/vakıf kira geliri elde etmektedir.

Fıkıh kitaplarında bey‘ bi’l-istiğlâlin konusuna pek rastlanmadığı ve en erken konuyu ele alan eser müelliflerinin Ebussuûd (v.1574), el-Haskefi (v. 1677) ve Çatalcalı Ali Efendi (v. 1691) olduğu ifade edilmektedir. Haskefi’nin eserinde ilk uygulama örneklerinin Anadolu’da yer aldığından bahsedilmektedir.³⁵

İstiğlal sözleşmesinin geçerli olabilmesi için satılan gayri menkulün alıcıya teslim edilmesi gerekmektedir. Mülk tahliye edilip alıcıya teslim edilmeden akit geçerli olmayacağı için, gayri menkulde meydana gelebilecek bir hasardan (yangın vb.) satıcı kendisi mesul olmaktadır. Tahliye ve teslim şartından sonra, satıcı, mülkünü kiraya tutmuşsa gayri menkulde olabilecek zarardan kredi veren/alıcı sorumlu olmaktadır. Ayrıca istiğlal sözleşmesinde, gayri menkul tahliye ve teslim edilmeden, alacaklı şahıs kira bedeli alma hakkına sahip değildir. Yalnız alacaklı taraf vakıf olursa, bu durumun istisnasını oluşturur. Vakıf, sözleşmede belirlenen kirayı (ecr-i müsemmayı) değil, piyasada oluşan geçerli fiyattan (ecr-i misli) kira alma hakkını sahip olur.³⁶

1.4.4. Muâmele-i Şer‘iyye

Para vakıflarında uygulanan en yaygın yöntemdir. Osmanlılarda faizden kaçınmak için kullanılan bir borçlanma metodudur. Daha önceki dönemlerde bey‘ i îne (îne satışı) olarak bilinir.³⁷ Bu satışta, bir mal vadeli olarak yüksek bir fiyattan satın alınıp mal teslimi gerçekleştiğinden sonra aynı mal peşin olarak daha az fiyata geri satılır.

İslam hukukçularının bir kısmı bu satış çeşitini caiz görürken bir kısmı caiz olarak kabul etmemektedir. Şafi hukukçular bu satışa cevaz verirken Malikiler,

³⁵ Hüseyin Kayapınar, **a.g.e.**, s. 67-70.

³⁶ Süleyman Kaya, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s. 12.

³⁷ Süleyman Kaya, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Doktora Tezi, s.15, İstanbul, 2007.

Hanbeliler caiz olarak görmemektedir. Osmanlı yönetiminde genel kabul gören Hanefi ekolde ise bu konuda ayrışmalar mevcuttur. Ebu Yusuf, sahabeden birçok kişinin fâizden kaçınmak için bu yöntemi benimsediğini belirtirken, İmam Muhammed bu satım akdini mekruh kabul etmektedir.³⁸

Vakfiyelerde muâmele-i şer‘iyyeyi ifade etmek için “istirbah”, “ilzâm-ı ribh”, “mu‘âmele”, “murabaha” kelimeleri kullanılmıştır. Ebussuûd döneminden önce “hile-i şer‘iyye” tabir edilen şekliyle İslam hukukuna uygun bir yonteme dönüştürülerek uygulanagelmiştir. Buradaki “hile-i şer‘iyye” tabiri günümüzdeki “hile, aldatma” kelimesinden farklı olarak “hukukî çâre” manasında kullanılmaktadır. Zira İbn-i Kemal, “hile Allah’ı aldatmaktır” diyene tazir cezasının lazım geldiğini ifade etmiştir. Ebussûud da daha temkinli yaklaşarak “haram dememek gerek” şeklinde açıklama yapmıştır.³⁹

Muâmele-i şer‘iyyenin yapılış usulleri çeşitlidir. Süleyman Kaya, doktora tezinde borç verilirken yapılan muâmele-i şer‘iyye için altı yöntemi ifade ederken, zimmette olan borcun vadesini uzatmak için uygulanan şer‘-i muâmele için de üç ayrı yöntem daha izah etmiştir.

Ebussuûd Efendi’nin fetvalarında yer alan muâmele-i şer‘iyyenin tarifi şöyledir:

“Sihhat üzerine muâmele-i şer‘iyye ne vecihle olur. El-cevab: Mütevellî bir meta-ı şer‘le bin yüz akçeye bey‘ eyleyüb meta-ı Amr’a teslim ettikten sonra Amr dahi ba‘de’l-kabz meta-ı Bekr’e bin akçeye bey‘ edüp akçesin Zeyd’e verüp Bekr dahi aldıktan sonra bine tuta. Meta-ı mütevellîye verse câiz görülmüştür. Ebüssuûd.”⁴⁰

Bir malın satımıyla gerçekleşen muâmele-i şer‘iyye usulüne göre: Mütevellî, bir malı 1100 akçeye, borç almak isteyen kişiye veresiye satar ve malı teslim eder. Malı teslim alan borçlu şahıs, aynı malı üçüncü bir kişiye 1000 akçeye peşin olarak satar. Üçüncü şahıs da bu malı 1000 akçeye mütevellîye satar ve malı teslim eder.

³⁸ Ahmed Akgündüz, **a.g.e.**, s. 229.

³⁹ **A.g.e.**, s.230.

⁴⁰ Özcan, **a.g.e.**, s.56.

Sonuçta nakit olarak 1000 akçe elde eden borçlu şahıs, müteveliye 1100 akçe borçlanmış olmaktadır.

Muâmele-i şer'iyenin, mahkemelerde cari olan usulle⁴¹ yapılaş şeklinde de hem borç hem hibe sözleşmesi⁴² yer alır. Usul şu şekildedir; borç veren/müteveli, borç verilen meblağın yanında bir malını (çuha, kitap⁴³, saat⁴⁴) borç alan şahsa satar. Borç alan kişi de bu malı üçüncü bir kişiye hibe eder. Üçüncü kişi de hibe edilen bu malı vakfın mütevellisine hibe eder. Neticede mütevellinin ribh miktarı kadar olan malı (kitap, saat) kendisine geri döner. Borç alan kişi, müteveliye, aldığı borç miktarı ve ribh miktarına denk fiyatta olan malın fiyatı kadar borçlanmış olur.

Muâmele-i şer'iyeye yapılırken usulüne uygun olarak yapılması ve kadı tarafından mahkemede tescili gerekmektedir. Aksi halde kayıt altına alınmayan muâmelenin geçerli olmayacağı ve borç veren tarafın ribh almak hakkına sahip olmadığı fetvalarda belirtilmektedir.⁴⁵

Muâmele oranlarında da sınırlamaya gidilmiştir. Kanunnamelerde ve fetvalarda murabaha oranlarının dönem dönem %15'i ya da %20 yi geçemeyeceği şeklinde kısıtlamalar sözkonusudur. Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Kanûni (1520-1566) ve III. Murad (1574-1595) döneminde murabaha oranı %10 ile sınırlanmıştır. II. Bayezid (1481-1512) kanunnamelerinde ribahorlardan bahsedilerek %20 oranının aşılması hükme bağlanmıştır.⁴⁶

Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği Mahkemesi kayıtlarındaki çalışmamızda 25 vakıfnamede uygulanması istenen murabaha oranına baktığımızda, 19 vakıfta %10, 2 vakıfta %12,5 ve kalan 4 vakıfta da %15 oranı belirtilmiştir. Vakfiyelerin tescil

---

⁴¹ Kaya, a.g.e., s.23.

⁴² Akgündüz, a.g.e., s. 231.

⁴³ **Kısmet-i Askeriye Mahkemesi** 626 nolu defter, vr. 4a-4, Aktaran: Süleyman Kaya, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s.23.

⁴⁴ **Çanakkale Şer'iyeye Sicili (Topkapı-2)** Defter no: 167, s.25, Aktaran: Çiğdem Gürsoy, "Osmanlı'da Para Vakıflarının İşleyişi ve Muhasebe Uygulamaları: Davudpaşa Mahkemesi Para Vakıfları", İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, 2015, s.70.

⁴⁵ Özcan, a.g.e., s. 61.

⁴⁶ A.g.e., s.59.

edildiği dönemler 1606-1650 tarih aralığında yer alırken, Osmanlı'da yönetimin I.Ahmed, I. Mustafa, II. Osman, IV. Murad, I. İbrahim, IV. Mehmed'in zamanlarına denk gelmektedir.

1.5. PARA VAKIFLARININ UYGULANDIĞI ALANLAR

Vakfedilen paralar, kurulduğu meslek erbabının kullanıma yönelik esnaf vakıfları ve orta sandıkları şeklinde bir yapılanma sergilerken, mahalle ve köylerdeki avarız vergisi ödenmesi amaçlanarak kurulan para vakıfları da avarız vakfı ismi almaktaydı. Yetimlerin mal varlığını korumak için de para vakfının işletim suretiyle ihtimamla kurulmuş eytam sandıkları mevcuttu.

1.5.1. Avâriz Vakıfları

Sonradan meydana gelen, aslın ve sabit olanının zıddı olarak tarif edilen avâriz, Osmanlı mâliyesinde bir vergi türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütçede düzenli olmayan gelir (vâridât-ı gayr-i mukarrere) kaleminde yer alan avâriz gelirleri, olağanüstü ihtiyaçların ortaya çıktığı zamanlarda ve savaş hallerinde toplanırdı. Dört beş gerçek hane, bir avâriz hanesi sayılırdı. Avâriz hanelerine dağıtılan vergiyi, bu haneler kendi aralarında paylaşıp öderlerdi.⁴⁷ II. Bayezid döneminde alınmaya başlayan avâriz vergilerinin, köy ve mahalle halkı arasında karşılanması amacıyla XVI. yüzyıl ortalarında ortaya çıktığı görülmektedir.⁴⁸

Avâriz vergisini ödemekte güçlük çeken halka yardım amacıyla, bazı hayırseverler tarafından menkul ve gayrimenkullerin vakfedilmesi ile avâriz vakıfları kurulmuştur. Nakit paraların işletilmesi ile elde edilen gelirler veya gayrimenkul kira gelirleri, vakfın amacına yönelik kullanılırdı. Böylece vakfın sermayesi devamlılık arz ederdi.⁴⁹ Şahısların kurdukları avâriz vakfının sermayesine, bazı vakıflardan da senelik gelir desteği sağlanırdı. Hemen hemen her mahalle veya köyde yer alan avarız vakıflarından vergi ödemesi gerçekleştikten sonra kalan gelirler, mahallenin ortak

⁴⁷ Halil Sahillioğlu, "Avâriz", **TDVİA**, C. 4, 1991, s. 108-109.

⁴⁸ Cafer Çiftçi, "Osmanlı'da Mahalle Avâriz Vakıfları: Bursa Örneği (1749-1784)", **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 8, S. 29, Mayıs-Temmuz 2006, s.51-69.

⁴⁹ Mehmet İpşirli, "Avâriz Vakfı", **TDVİA**, C.4, 1991, s.109.

ihtiyaçlarına harcanırdı. Sosyal yardımlaşma amacıyla mahallenin muhtaçları da gözetilirdi.⁵⁰ Nitekim yirmi dokuz ve otuz altı kişinin birlikte vakıf sermayesi oluşturarak eğitim ve cami hizmetleri için toplumsal faydayı gözettiği vakıfları bu sınıfa dahil edebiliriz.⁵¹

Başlangıçta avâız vergisinin ödenmesi için kurulan bu vakıf, Tanzimat'ta avâız vergisinin kalkmasıyla tamamen kamu ihtiyaçları için tahsis edilmeye başlanmıştır.⁵² Maarif Nezareti'nin talimatıyla da 1292'de (1875), vakıf paraları, sıbyan ve ibtidâi mekteplere sarf edilmiştir. Farklı zamanlarda da Hilâliahmer için hayır hizmetlerine harcanmıştır. 1930'lara gelindiğinde Belediye Kanununun 110. maddesi ile avâız vakıfları, belediyelere devredilmiştir.⁵³

1.5.2. Esnaf Sandıkları

El sanatlarıyla, mal ve hizmet üretimi ile geçimini sağlayan esnaf⁵⁴, meslek birlikleri kurmuştur. Rekabetten ziyade yardımlaşma usulüyle çalışan Osmanlı esnafı, avarız vakıflarında olduğu gibi, olağanüstü vergi ödeme zamanlarında kolaylık sağlaması için esnaf sandıkları oluşturmuştur.⁵⁵ Her esnafa ait kurulan vakıf sandığı, “esnaf kesesi”, “esnaf sandığı”, “esnaf vakfı” gibi isimlerle de yer almıştır. Sandık mütevellisi hem loncaya hem de esnafa karşı sorumlu olurken yıl sonlarında muhasebe denetimine tabi olmaktadır.⁵⁶

Esnaf vakıflarının sermayesi, esnafın yaptığı bağışlardan, çiraklıktan kalfalığa ve daha sonra kalfalıktan ustalığa geçişte ödenen ücretlerden oluşuyordu. Esnafın nizamlara uymadığı zamanlarda ödediği ceza-i ücretler de sandığa ilave ediliyordu. Sandıkta biriken sermaye, yine esnafa kredi olarak verilip ticari faaliyetlerini geliştirme imkânı sağlarken, maddi zorluk içinde olan esnaf ve ailelerine de sosyal yardım desteği sağlanmış oluyordu.⁵⁷

⁵⁰ Çiğdem Gürsoy, **a.g.t.**, s. 91.

⁵¹ Ümit Güler, “Osmanlı Kıbrısı'nda Para Vakfı Uygulamaları (1750-1800)”, **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 18 (2), s. 876.

⁵² Halil Sahillioğlu, **a.g.md.**

⁵³ Mehmet İpşirli, **a.g.md.**

⁵⁴ Ahmet Kal'a, “Esnaf”, **TDVİA**, C. 11, 1995, s. 423.

⁵⁵ Çiğdem Gürsoy, **a.g.t.** s. 97.

⁵⁶ Hamdi Döndüren, “Osmanlı'da Esnaf Vakıfları”, **Altınoluk Dergisi**, S. 56, Ekim 1990, s.29.

⁵⁷ Çiğdem Gürsoy, **a.g.t.** s. 99.

Para vakıflarında genellikle uygulanan nema oranı %10 iken, esnaf sandıklarında bu oran bazen %1 olarak uygulanmış, esnafın ticari faaliyetlerine olumlu katkı sağlamıştır. Esnaf sandıklarında tutulan muhasebe sistemi gayet titiz bir şekilde yürütülerek her bir işlem için ayrı kese oluşturularak toplamda altı adet keseden/torbadan müteşekkil bir sandık sistemi uygulanmıştır. Atlas kese; hüccet ve yazışmalar için, yeşil kese; rehin verilen tapular için, örme kese; vakfın sermayesi için, kırmızı kese; borç verilen paraların senetleri için, beyaz kese; masraf kayıtları ve tescili yapılmış muhasebe işlemleri için kullanılırken siyah kese ise temerrüde düşmüş alacaklar için tahsis edilmiştir.⁵⁸

Fatih Sultan Mehmed'in ordunun ihtiyacı için piyasa fiyatının altında et teminiyle görevli kasaplar için 24.000 altın⁵⁹ vakfetmesi para vakıfları için verilen ilk örnekler arasında yer almaktadır. Daha sonra Kanuni Sultan Süleyman, kasaplar için oluşturulan para vakıflarını birleştirerek 698.000 akçe sermayeli esnaf vakfı kurmuştur.⁶⁰

Şems-i Rana Hatun para vakfında⁶¹ tevliyet Helvacılar Bölükbaşısı olan Ömer Bey b. Yusuf'a ve daha sonra bu makamda görevli olana verilmiştir. Tevliyete sahip olan meslek erbabı kendi meslekdaşlarını mürtezika olarak seçme hakkına sahiptir. Bu yönüyle vakıf, Helvacılar sandığına vakfedilmiş olmaktadır.

1.5.3. Orta Sandıkları

Esnaf birliklerinde olduğu gibi yeniçeriler arasında da yardım ve dayanışma amaçlı para vakıfları kurulmuştur. Yeniçeri koğuşlarına oda, taburlarına orta denilmekteydi.⁶² Yeniçerilerin kurmuş olduğu sandıkların birden fazla olduğu belirtilmektedir. Kara sandık adıyla yeniçerilerin yetimlerinin haklarının korunması ve onların himayesi için ayrı sandık oluşturulmuştur. Kara sandıktaki miktarlar, orta sandığa aktarılarak işletilme usulüne gidilmiştir.⁶³

⁵⁸ Tahsin Özcan, **a.g.e.**, s. 83.

⁵⁹ Tahsin Özcan, Barkan'ın 24 bin altın ölçüsünü sehven akçe yerine kullandığını not olarak belirtmiştir. Orijinal vakfiyeye ulaşılabilmesi bu konudaki şüpheyi izale edecektir.

⁶⁰ Ahmet Tabakoğlu, **Türkiye İktisat Tarihi**, Dergâh Yayınları, 11. Baskı, 2012, s. 309.

⁶¹ **İMŞSA**, 38.7, v42_312856.

⁶² Çiğdem Gürsoy, **a.g.t.** s. 101.

⁶³ Tahsin Özcan, **a.g.e.**, s. 86.

Çalışmamızdaki yedi vakıfta tevliyet özellikle Eski Saray Teberdârân Kethüdasına şart kılınmıştır. Bu yedi vakıftan da iki vakıf için cüz okuma görenin sadece Teberdârâna verilmesi ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu para vakıfları yeniçerilerin orta sandığı gibi askeri görevde bulunan neferlere tahsis edilmiştir.⁶⁴

1.6. PARA VAKFI USULÜYLE İŞLETİLEN EYTAM SANDIKLARI

Yetimlerin korunması ve haklarının muhafazası konusunda İslam hukukunda özel hükümler yer alır. Osmanlı toplumu da İslam medeniyetinden devraldığı bu uygulamaları devam ettirmiş ve geliştirmiştir.⁶⁵ Yetimlerin rüşt yaşına gelinceye kadar yani hukuki olarak malları üzerinde tasarruf yetkisine sahip olana kadar, mallarının ziyan olmaması için koruma altına alınması yoluna gidilmiştir.⁶⁶

Yetime, kadı tarafından bir vasi atanır, yetim rüşt yaşına gelinceye kadar masrafları kendi mallarından karşılanırdı. Rüştüne erdiğinde mallarının idaresi yetime verilirdi. Uzun zamanda malların değer kaybı ve azalması söz konusu olacağı için yetimlere ait malların işletilme usulüne gidilmiştir. Menkul malları nakde dönüştürülüp para vakıfları usulüyle işletirilmiş, elde edilen gelirler de yetimin ihtiyaçlarına harcanmıştır. Yetimin gayrimenkul mallarının da kiraya verilmesi yaygın bir yöntem olarak uygulanmıştır. Gayrimenkullerin de nakde dönüştürülüp para vakıfları gibi işletilebilmesi, hâkim kararıyla mümkünse de bu yol pek tercih edilmemiştir.⁶⁷

Mahalli düzeyde yetimlerin mallarının işletilmesi usulü, 19. yüzyılda merkezileşme eğilimi ile birlikte merkezi sistemle düzenlenmeye alınmıştır. Terekelerin taksimi ve yetimlere teslim edilme zamanına kadar malları, “Terekât Müdürlüğü” tarafından idare edilmiştir. Sonra para vakıfları idaresi ile birleştirilerek Evkaf Nezareti’ne bağlı “Terekât ve Nukud-ı Mevkufe Kalemi” oluşturulmuştur. 1851 yılındaki nizamname ile yetimlerin mallarının idaresi için ilk düzenlemeler başlamış,

⁶⁴ Bkz. Üçüncü bölüm, vakıfların idari yönetimi ve mütevellî bölümleri.

⁶⁵ Tahsin Özcan, “Osmanlı Toplumunda Yetimlerin Himayesi ve Eytâm Sandıkları”, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 14, Yıl: 2006, s.104.

⁶⁶ **A.g.m.** s.106.

⁶⁷ **A.g.m.** s. 107.

şartların değişimine göre 1926 yılına gelindiğinde sandıkların mevcut mal varlığı “Eytâm ve Erâmil Bankası’na devredilmiştir. Bankanın ismi “Emlak ve Eytâm Bankası” olarak değiştirilerek sermayesi 20 milyon lira olarak kayıt edilmiştir. 1946’da bankanın ismi Türkiye Emlak Kredi Bankası olurken 1988’de Türkiye Emlak Bankası adıyla faaliyetlerine devam etmiştir. 2001 krizinde banka, T.C. Ziraat Bankası’na ilhak edilmiştir. ⁶⁸ Günümüzde 27 Şubat 2019 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. olarak faaliyet izni verilmesine karar verilmiştir.⁶⁹

1.7. PARA VAKIFLARI VE VAKIFLAR BANKASI

Şahsi tercihlere göre kurulan para vakıflarının yönetimi mütevellilere aitti. Denetlemesini nâzırlar yapmaktaydı. Nâzır tayin edilmeyen vakıfların denetimi hâkimler tarafından “velâyet-i âmme” yetkisi ile yapılmaktaydı. Hatta vakıfların müteveli ve nâzırları yönetimde olsa da bazı tasarruf yetkileri için kadıdan izin almaları gerekmekteydi.⁷⁰

Çalışmamızda kullandığımız Evkaf-ı Hümayun vakıflarını kontrol etmek için kurulan Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği memuriyeti 1586’da kurulmuştur. 1832 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.

Tanzimattan sonra vakıfların yönetim ve denetimi için merkezi yaklaşım çerçevesinde 1826’da Evkâf Nezâreti kurulmuştur. 1912 yılındaki düzenlemelerle Evkaf Nezaret Teşkilatı’nda yeni görev tanımları yapılmıştır. 3 Mart 1924’te ise Evkaf Nezaret, görevini Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne devr etmiştir.⁷¹ 1954 senesinde para vakıflarının sermayesinin ağırlıklı olduğu 50 milyon TL. kuruluş sermayeli Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O kurulmuştur.⁷²

---

⁶⁸ A.g.m. s. 120.

⁶⁹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190227.pdf> (sayfa 36).

⁷⁰ Ahmet Akgündüz, a.g.e., s. 360.

⁷¹ A.g.e., s. 364-370.

⁷² Çiğdem Gürsoy, a.g.e., s. 27.

İKİNCİ BÖLÜM

EVKAF-I HÜMAYUN MÜFETTİŞLİĞİ MAHKEMESİ VE PARA VAKIFLARI

2.1. EVKAF-I HÜMAYUN MÜFETTİŞLİĞİ MAHKEMESİ

Osmanlı yönetiminde devlet işleri ile vakıf hizmetleri beraber yürütülmüştür. Divanda vakıf işlerinin görüşülmesi esnasında, Dârüssaâde Ağası, Haremeyn Vakıfları Müfettişi, Evkaf Muhasebecisi ve mütelliler de yer almaktaydı.¹ Güvenlik ve adalet devletin aslı görevi olarak ilk sırada gerçekleştirilirken, halkın yaşamını kolaylaştıran bayındırlık hizmetleri, eğitim, sağlık ve kültür faaliyetleri vakıflar aracılığıyla idame ettirilmiştir. Büyük sermaye ile kurulan vakıfları padişah ve saray mensuplarının kurduğu vakıflar teşkil etmiştir. Bu vakıfların teftiş işlemleri için de ayrı bir mahkeme kurulmuştur.

İstanbul'da vakıflara ait davaların görüldüğü ihtisas mahkemesi mahiyetinde olan Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği Mahkemesi kayıtlarından günümüze 801 sicil ulaşmış bulunmaktadır.² İlk kayıt 1 Muharrem 888 (14 Şubat 1438) olarak yer alırken son vakfiye tarihi 1 Ramazan 1341 (17 Nisan 1923) dönemine aittir.

Çalışmada yer alan vakfiyeler, Recep ayının başlarında 1015 (2-12 Kasım 1606) tarihinde tescil edilen Sanavber Hatun'un para vakfi vakfiyesi ile 1 Recep 1060 (30 Haziran 1650) tarihindeki Valide Sultan'ın para vakıflarının da bulunduğu dönemler arasından seçilmiş Saraylı hanımların para vakıflarından oluşan yirmi beş para vakfını ihtiva etmektedir. Çalışmadaki sıralama, tarih sıralamasından ziyade sicillerdeki defter ve kayıt sıralamalarını takip eden usulle yer almıştır.

---

¹ Mustafa Alkan, "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi", **Vakıflar Dergisi**, 30. Sayı, VGM Yay., Ankara 2007, s. 5.

² Bilgin Aydın vd., **İstanbul Şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu**, Aralık 2015, İSAM yayınları, s.102.

2.2. SARAYLI HANIMLARIN PARA VAKIFLARI

2.2.1. Şems-i Ruhsar Hatun bint-i Abdulgaffar Vakfı

Sultan III. Murad Hân'ın kızı Rukiye Sultan'ın annesi Şems-i Ruhsar Hatun'un para vakfidır³. Şems-i Ruhsar Hatun'un vasiyeti üzerine kurulduğu için mal varlığının üçte biri olan 1100 adet sikke-i hasene ile vakfiyesi tescil ettirilmiştir. Darüssade Ağası Mustafa Ağa b. Abdulmuin, vasiyet tescil işlemi için bevvâb-ı sultani⁴ görevinde olan Mehmed Çelebi'yi müteveli tayin eylemiştir.

Vakfedilen meblağın müteveli tarafından her sene onu on bir (%10) hesabı ile istirbâh ve istiğlâl olunması şart koşulmuştur. Vakıftan borç alanlardan mâli değeri yüksek bir rehin bırakmaları ve kefil göstermeleri ya da muktezâ-yı hâle göre kefil ve rehin şartlarından birini sağlaması istenmektedir.

Vakıf paranın işletilmesinden elde edilecek gelirin taksimi şöyle yapılmıştır:

Medine-i Münevvere'de Rasul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Hazretlerinin Mescid-i şeriflerinde belirli bir vakitte sekiz sâlih kişi tarafından Kur'an-ı Kerim'den birer cüz okunması ve sevabının Şems-i Ruhsar Hatun'un ruhuna hediye edilmesinden sonra her birine günde 2'şer akçe ödenmesi istenilmiştir.

İstanbul'da Eski Saray'da⁵ daha önce teberdâr⁶ zümresinde vazife yapan Hacı Mustafa'ya her sene 22 adet sikke-i hasene verilmesi ve daha sonra görevin güvenilir ve layık olan bir kişiye tevcih edilip merhumenin ruhuna dua eylemesi şart olarak belirtilmiştir. Burada teberdârın mürtezika olarak seçilmesi, yeniçerilerin sandığı olan orta sandığı statüsündeki bir yardımlaşma ve dayanışmayı göstermektedir.

Harem-i muhteremde kadı vekili (nâyib) olan kişinin kâim-i makâm-ı müteveli ve noktacı olması ve günlük 2 akçe ücret alması ifade edilmiştir.

³ İMŞSA, 1.1, v29b_606199, v30a_606201.

⁴ “Kapıcıbaşılıktan, yeniçeri ağalığına, mirâhurluğa, silâhdarlığa, kapıcılar kethüdâlığına, baruthâne nâzırlığına ve matbah emniğine tayin yapılabilirdi.” Bkz. Abdülkadir Özcan, “Kapıcı”, TDVİA, C. 24, İstanbul, 2001, s. 345-347.

⁵ Beyazıt'ta İstanbul Üniversitenin bahçesinde yer alan ve yıkılmış olan saray. Bkz: Banu Bilgicioğlu, “Sarây-ı Atık-i Âmire”, TDVİA., C.36, İstanbul, 2009, s.122-125.

⁶ Abdülkadir Özcan, “Baltacı”, TDVİA., C. 5, İstanbul, 1992, s.34-35.

Vakfın kitâbet ve cibâyet görevleri için günlük 2’şer akçe ayrılmıştır. Tevliyet günlük 7 akçe olarak belirlenmiştir. Vakfın sâbit masraflarının ödenmesinden sonra geriye kalan 120 akçenin mütevellî yetkisiyle işlettilmesi ve gerekli yerlere harcanması vakfiyede şart kılınmıştır. Hasbi nazırlık görevinin darüssaade ağası⁷ makamında bulunan silsilenin üstlenmesi istenmiştir.

1021 senesinde Ramazan-ı şerifin ilk gününde (26 Ekim 1612) Mehmed Çelebi’ye vakfın sermayesi teslim edilmiştir. Mütevellî, diğer vakıfların mütevellîleri gibi tasarruf etmiştir. Yaklaşık 6 aylık vakıf işletim sürecinden sonra tescili yapılmıştır. Vakfın mahkeme siciline kaydının yapılması muamelesinde Hanefî imamlarının görüşlerinin para vakfının sahih olmadığına dair sözlerinin ifade edilmesi üzerine İmam-ı Züfer ve İmam-ı Ensari rivayetiyle nukud-ı mevkuftenin sahih ve lazım olduğu görüşü ile içtihat yapıp vakfiyenin tescili Rebiülevvel’in ortalarında 1022 tarihinde (1-10 Mayıs 1613) şahitlerinin isimlerinin de yer alması ile gerçekleşmiştir.

Şems-i Ruhsar Hatun bint-i Abdulgaffar para vakfının sermayesi ve ribh miktarı aşağıdaki gibidir:

Asl-ı mal	1100 sikke-i hasene
İstirbah ve istiğlal %10	110 sikke-i hasene

Tablo 2.1: Şems-i Ruhsar Hatun bint-i Abdulgaffar Vakfı ödemeleri

Ödemeler	Günlük (Akçe)	Aylık (Akçe)	Senelik
Tevliyet	7	210	2520 akçe
Cüzhan (8 kişi)	16	480	5760 akçe
Duahan			22 sikke-i hasene
Kaimmakam-ı mütevellî ve noktacı	2	60	720 akçe
Kitabet	2	60	720 akçe
Cibayet	2	60	720 akçe
Sabit masraf toplam	29	870	10440 akçe + 22 sikke-i hasene
Sermayeden kalan			120 akçe

Kaynak: İMŞSA, 1.1, v29b_606199, v30a_606201

⁷ Bkz. Ülkü Altındağ, “Dârüssaâde”, TDVİA., C. 9, İstanbul, 1994, s.1-3.

Yıllık sabit masrafları topladığımızda 10440 akçe+22 sikke-i hasene olmaktadır. Senelik ödemelerden sonra ribhten kalan 120 akçe olduğu vakfiyede belirtilmiştir. Bütün harcamalar ve kalan meblağın toplamı, vakfin senelik geliri olan 110 sikke-i haseneye eşit olduğuna göre (10440 akçe+120 akçe +22 sikke-i hasene) =110 sikke-i hasene eşitliğinden 10560 akçe=88 sikke-i hasene ve dolayısıyla bir sikke-i hasene 10560/88=120 akçe olmaktadır. İleride yer alan 1627 tarihli Hüma Hatun vakfiyesinde bir sikke-i hasenenin 120 akçe olduğu ifade edilmiştir.⁸

2.2.2.Raziye Hanım Vakfı

Yeni Saray'da⁹ (Topkapı Sarayı) daha önce ikamet etmiş olan Raziye bint-i Abdullah'ın para vakfidir.¹⁰

Abdullah Ağa b. Abdulmennan ve Ahmed Ağa b. Abdurrahim şahitlikleriyle Bilal Ağa b. Abdülmenan'a vakfin tecili için vekalet veren Raziye Hanım, rayiç fiyattan 20 bin akçe olmak üzere 200 adet kâmil riyal kuruş vakfetmiştir. Bu bilgi bize dönemin akçe cinsinden riyal kuruş miktarını vermektedir ki 1 riyal kuruş 100 akçe olmaktadır.

Vakfiyede 20 bin akçenin onu on bir hesabıyla (%10) istirbah ve istiğlal ile işletilmesi şart koşulmuştur. Elde edilen gelirden günlük 2 akçe karşılığında teberdârândan kırâete kâdir 2 kişinin her gün sabah namazından sonra Kur'an-ı Kerimden iki cüz okuması istenmektedir. Murabahadan kalan 560 akçenin tevliyet ciheti olarak alınması ve teberdârân kethüdasının mütevellî olması şart koşularken Zülfikâr Ağa'ya tevcih edilmiştir. Cüz okunması ve tevliyetin teberdârâna şart kılınması, vakfin orta sandığı statüsünde olmasını sağlamaktadır.

Raziye Hanım para vakfının sermayesi ve senelik elde edilen ribh miktarı şu şekildedir:

Asl-ı mal	20 000 akçe
İstirbah ve istiğlal %10	2 000 akçe

⁸ İMŞSA, 6.9, v154_311649.

⁹ N. Çiçek Akçıl, "Sarây-ı Cedîd", TDVİA, C. 36, İstanbul, 2009, s.126-128.

¹⁰ İMŞSA, 1.6, v165_606626

Tablo 2.2: Raziye Hanım Vakfı ödemeleri

Ödemeler	Günlük (akçe)	Aylık (akçe)	Senelik (akçe)
Cüzhan (2 kişi)	2x2	120	1440
Tevliyet			560
Toplam masraf			2 000

Kaynak: İMSŞA, 1.6, v165_606626

Nukud-ı mevkufe için nâzırlık görevi Dârüssaade Ağası İdris Ağa b. Abdulmuin'e verilmiştir. Nâzırlık için hasbi kelimesi yer almasa da vakıf gelirinin tahsisine baktığımızda bu görevin ifası için ücret belirtilmemesinden hasbi nazırlık olduğunu anlıyoruz. İmam-ı Züfer ve İmam-ı Ensâri rivayetleriyle içtihat yapılarak vakfın lazım (bağlayıcılığına) ve sıhhatine hüküm verilerek mahkemede tescili Rebiülevvel'in ortalarında 1039 (29 Ekim-7 Kasım aralığında 1629) tarihinde tamamlanmıştır.

2.2.3. Hurşid Hatun bint-i Abdullah Vakfı

Hurşid Hatun, bevvâb-ı sultâni olan Hamza Bey b. Abdullah'ı vakfın tescil mütevellisi olarak tayin etmiştir. Malından ölçüsü tam ve ayarı sahih olan 200 sikke-i hasenesini vakf ve habs etmiştir.¹¹ Vakfettiği meblağın her sene onu on bir (%10) oranıyla istirbâh ve istiğlâl olunarak vakıf sermayesinin işletilmesini istemiştir. Verilen borçların kuvvetli bir rehin ve kefil karşılığı olmasını şart koşarken duruma göre ya kefil veya rehin ile de iktifa edilebileceği ruhsatını da vermiştir. Vakıf sermayesinin işletilmesinden hâsıl olacak gelir, senelik 20 sikke-i hasene olmaktadır. Mekke-i Mükerrreme'de ikamet eden Rumi İbrahim Halife'ye senelik 15 sikke-i filori verilmesi ve her gün vâkıfe ruhu için bir cüz okuması şart kılınmıştır. İbrahim Halife'den sonra Mekke'de bulunan müstehak birisinin kadı nâzırı marifetiyle tilavet-i Kur'an vazifesi verilmesi ifade edilmektedir. Ribhden geri kalan miktarın cihet-i tevliyet olması ve saray-ı atik-i sultanide teberdârlar kethüdasının müteveli vazifesini yüklenmesi istenmektedir. Hasbi nazırlık görevi dârüssaâde ağasına verilmektedir. Bu haliyle vakıf orta sandığı sınıfında yer alabilmektedir.

¹¹ İMSŞA, 6.1, v5a_311478.

Vakfın mahkemede tescil işleminden üç ay önce vakıf sermayesinin mütevelliyeye teslim edildiği ve tasarrufa başladığı bildirilip mütevellinin de mahkeme huzurunda kabul etmiştir. Vâkıfe kurduğu nukud vakfından rücu etmek istediğini ve gerekçe olarak da Hanefi imâmlarının büyüklerinin para vakfına cevaz vermediğini ve vakıftan rücu'un mümkün olduğunu beyanından sonra ve mütevellinin tasarrufta bulunduğu 50 akçeyi geri istemektedir. Bunun üzerine mütevellinin her ne kadar Hanefi İmâmı katında vakf-ı nukud muteber değilse de aldığı 50 akçenin ecr-i mislinden ziyade olduğunu kabul etmektedir. Fakat İmâm-ı Züfer hazretlerin rivayetiyle vakf-ı nukudun sahih olduğunu ve dolayısıyla vakıf şartı olarak aldığı ecr-i misilden ziyade akçeyi kabul ettiğini ve bu konuda hâkimden hüküm talep ettiğini beyan etmiştir. Hâkim, imâmların görüşlerini değerlendirip mütevellinin kelamının sâdik ve şer'-i şerife dayandığını kabul ederek vakfın sıhhat ve lüzumuna (bağlayıcılığına) hüküm vererek vakıftan dönülemeyeceğini ve hükmün değiştirilemeyeceğini ikrar ederek tescil işlemini 30 Recep 1017 (9 Kasım 1608) tarihinde gerçekleştirmiştir. Ayet-i kerime¹² ile bitirilip tescil tarihi Arabi yazı ile kayıt düşülen vakfın şahitleri arasında muhasebeci, mukataacı, bevab kâtibi bulunmaktadır.

Hurşid Hatun bint-i Abdullah Vakfı sermayesi ve ribh oranına baktığımızda aşağıdaki gibidir;

Asl-ı mal	200 sikke-i hasene
İstiğlal ve istirbah %10	20 sikke-i hasene

Tablo 2.3: Hurşid Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri

Ödemeler	3 aylık	Senelik
Cüzhan		15 sikke-i filori
Tevliyet	50 akçe	5 sikke-i filori
Toplam sabit ödemeler		20 sikke-i filori

Kaynak : İMSŞA, 6.1, v5a_311478

Vakfiyede sikke-i hasenenin akçe değeri belirtilmemiştir. Vakıf sermayesi sikke-i hasene olarak yer almaktadır. Hasıl olan gelirden harcama yaparken sikke-i

¹² Bakara suresi 181. Ayet “Şimdi kim bunu (bu yapılan vasiyeti) işittikten sonra onu değiştirirse artık günahı onu değiştirenler üzerinedir. Şüphesiz ki Allah Semi‘, Alim’dir.”

filori cinsi ifade edilmiştir. Kalan gelir de tevliyete ayrılmıştır. Sikke-i filori ile sikke-i hasene aynı para birimi olmalıdır.¹³

2.2.4. Simiz Hatun bint-i Abdullah Vakfı

Receb 1017/Ekim 1608 tarihli Simiz Hatun bint-i Abdullah'ın para vakfıdır.¹⁴ Tescil mütevellisi olan Hamza Bey b. Abdullah bevvâb-ı sultanidir. Simiz Hatun, senelik %10 oranıyla istirbâh ve istiğlâl ile işletilmesi için 100 sikke-i filoriyi mülkünden vakf etmiştir. Vakıf sermayesinin geliri 10 sikke-i filori olmaktadır. Bu ribhden günlük 2 akçe vazife karşılığında Eski Saray teberdârândan Kur'an-ı Kerim okumaya kâdir bir kişinin her gün bir cüz okuması ve sevabını vâkıfe Simiz Hatun ruhuna hediye etmesi şart kılınmaktadır. Vakfın gelirinden kalan meblağın da mütevelliyeye ait olması belirtilmiştir. Tevliyet görevini teberdârlar kethüdasının üstlenmesi istenmiş ve başkalarına verilmemesi açıkça beyan edilmiştir. Hasbî nazırlık vazifesi dârüsaâde ağasına şart kılınmıştır. Tevliyetin ve cüzhanlığın teberdârâna şart kılınması, vakfı orta sandığı olarak değerlendirmemizi sağlamaktadır.

Vakfın asl-ı malının mütevelliyeye teslim edildiği ve sâir mütevelliler gibi üç aydır 50 akçe ile tasarrufta bulunduğu ve mütevellinin tasdiğiyle mevcut durum kayıt edilmiştir. Vakfiyenin sicillere tasdiki işlemi mezhep imamlarının görüşlerinin zikredilmesi ve hukuki usulün tatbiki ile gerçekleşmiştir.

Simiz Hatun bint-i Abdullah Vakfı sermayesi ve ribh oranları şu şekilde yer almaktadır:

Ash-ı mal	100 sikke-i filori
İstirbah ve istiğlâl %10	10 sikke-i filori

Tablo 2.4: Simiz Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri

Ödemeler	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan	2 akçe	60 akçe	720 akçe
Tevliyet		50 akçe (3 aylık)	200 akçe
Toplam ödemeler			920 akçe
Kalan meblağ¹⁵			280 akçe

Kaynak: İMŞSA, 6.1, v5_311478

¹³ Halil Sahillioğlu, "Dinar", **TDVİA.**, C.9, İstanbul, 1994, s.352-355. "XV. Yüzyıldan itibaren altın para anlamındaki dinar yerini filori, eşrefi gibi altın para birimlerine ve XIV. yüzyılın başından beri kullanılan sikke-i hasene gibi deyimlere bırakmıştır."

¹⁴ İMŞSA, 6.1, v5_311478.

¹⁵ Filori 120 akçe hesabıyla.

2.2.5. Vakf-ı Nukud Emine Hatun

Vasiyet üzerine kurulan vakfın¹⁶ tescil mütevellisi Enderun ağalarından Süleyman Ağa b. Abdulmuin'dir. Süleyman Ağa, mahkeme huzurunda Bevvâb Miri Bey b. Hasan'ın mütevellisi nasb ve tayin edildiğini ikrâr etmiştir. Emine Hatun, daha önceden Yemen Beylerbeyi olan ve vakıf kurulmadan vefat etmiş olan Hasan Paşa'nın zevcesidir. Vakfiyede Emine Hatun'un vefatı hem edebi ve hem felsefî bir uslubla beyan edilmiştir.¹⁷

Emine Hatun'un varisi olmadığı ve muhallefatinin 350 bin nakit akçeyi vekil kıldığı mütevelliyeye teslim ettiği beyan edilmiştir. Merhume Emine Hatun ruhu için vakf ve habs edilen meblağın mütevellisi marifetiyle ve rehn-i kavi ve kefil-i meli şartıyla onu on bir (%10) oranıyla muamele-i şer'î ve istirbâh-ı mer'î olunması istenmiştir. Senelik 35 bin akçe gelir elde edilen vakıf sermayenin taksimatı şu şekilde yapılmıştır:

Medine'de 30 kişi tarafından günlük birer cüz Kur'ân-ı Kerim okunması ve 2'ser akçe yevmiye verilmesi şart kılınmıştır. Cüzhânların her gün öğle vaktinde Mescid-i Nebevi'de toplanmaları özellikle belirtilirken kırâatın sevabını merhumenin ruhuna hediye etmeleri vakıf şartı olarak yer almıştır. Harem nayibinin nâzır ve noktacı olması ve yevmi 3 akçe vazife alması, tevliyet ücretinin günlük 10 akçe, cibâyetin ve kitâbet ücretlerinin yevmi 5 akçe olması öngörülmüştür. Nezâret de günlük 5 akçe ile dârüssaâde ağası olan kişiye tevcih edilmiştir. Dârüssaâde ağası hazinedârı vazifesinde bulunan kişinin de vakfın malını hıfz etmesi karşılığında günlük 2 akçe vazife alması kararı verilmiştir. Vakfın nakit sermayesinden sabit masrafların ödenmesinden sonra kalan 4.400 akçenin yedek akçe olarak mütevellide muhafaza edilmesi istenmiştir. Süleyman Ağa ve Miri Bey vakfiyenin şartlarını ikrar ve tasdik ettikten sonra hâkim de takip edilen hukuki usuller gereğince mezheb imâmlarının görüşlerini zikrederek

¹⁶ İMŞSA, 6.4, v30a_311511.

¹⁷ Lokmân ve Sokrat ve Eflâtun ve sâir hükemâ-i dehr-i dîn ve etibbâ-i rub'-ı meskûn ilacından âciz ve sernigûn oldukları şerbet-i mevki külli nefsin zâikatü'l-mevt medlûl-ü amîmü'ş-şumûlü üzere zevk ü nuş ve nidâ-i irci'-i fi mine't-tahti ve'l-fevk gûş idüb (işitip) mürğ-ü can kafes-i tenden tayaran ve bağ-ı bi-hiştî aşiyân etdik de.

vakfın lüzûm ve sıhhatine Receb 1020/Eylül 1611 tarihinde şâhitler huzurunda karar vermiştir.

Emine Hatun para vakfının sermayesi ve ribh oranı aşağıdaki gibidir:

Asl-ı mal	350 000 akçe
Ribh %10	35 000 akçe

Tablo 2.5: Emine Hatun Nukud Vakfının ödemeleri

Ödemeler/akçe olarak	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan (30 kişi)	30x2	1800	21 600
Nâzır ¹⁸ ve Noktacı	3	90	1 080
Tevliyet	10	300	3 600
Cibayet ve kitabet	5	150	1 800
Nezaret	5	150	1 800
Muhafız (vakıf sermayesini)	2	60	720
Toplam masraf	85	2 550	30 600
Kalan/yedek akçe			4 400
Masraf ve yedek akçe			35 000

Kaynak: İMŞSA, 6.4, v30a_311511

2.2.6. Mihri Hatun, Çeşmisiyah Hatun ve Âbide Hatun bint-i Abdullah Vakfı

Saray-ı atik-i sultanide ikamet eden üç kız kardeşin şahsi mal varlıklarıyla müşterek sermaye koyarak kurdukları para vakfidir.¹⁹

Eski Saray Ağası olan Ahmet Ağa vekâletiyle Rıdvan Ağa tescil mütevellisi tayin edilmiş ve Sünbül Ağa b. Abdulmennân ve Abbas Ağa b. Abduldeyyân bu vekaletle şahitlik etmişlerdir. Mihri Hatun 23.333 akçe, Çeşmisiyah Hatun 25.683 akçe ve Âbide Hatun 35.333 akçe ortaklıklarıyla vakfiyede belirtilen toplam olarak 84.350 akçe vakıf sermayesini oluşturmuşlardır. Verilen meblağların topladığımızda aslında 84.349 akçe etmektedir ki bir akçe hesabı ihmal edilmiştir. Vakfiyede para vakfının kuruluş şartlarına baktığımızda günde 3 akçe vazife ile Eski Saray Ağasının vakfa nâzırlık görevini üstlenmesi ve Rıdvân Bey'in müteveli olması ve tevliyet ücreti olarak 6 akçe yevmiye kararlaştırılmıştır.

¹⁸ Kur'an tilâveti Mescid-i Nebevi'de yapılacağı için Harem nâibi hem noktacı hem nâzır seçilmiştir. Ayrıca Dârüssaâde Ağası da nâzırdır.

¹⁹ İMŞSA, 6.7, v88b_311592

Vakıf sermayesinin %10 oranıyla “*ale’l-vechi’l-helâl rehn-i kavi ve kefil-i meli veya ikisinden biri ve mütevellî yediyle istirbâh ve istiğlâl*” olunması şart koşulmuştur. Yıllık sermaye gelirinden nâzır ve mütevellinin ücretleri ödendikten sonra yedi sâlih kişinin 2 akçe yevmiye ile birer cüz Kur’ân-ı Kerim okumaları ve sevâbını, vakıf kurucuları olan üç kardeşe hediye etmeleri istenmektedir. Sabit masraflardan kalan vakıf gelirinin her sene nakit sermayeye dâhil edilmesi ve meblağın işletilmeye devam edilmesi şart-ı vâkıf olarak yer almaktadır. Hâkim Hazret-i İmâm-ı Züfer’in görüşüyle vakfı tescilini Muharrem ayının başlarında 1031 (16-26 Kasım aralığında 1621) senesinde gerçekleştirmiştir.

Mihri Hatun, Çeşmisiyah Hatun ve Âbide Hatun bint-i Abdullah Vakfı sermayesiyle kardeşlerin vakfettiği meblağ ve ribh oranı şu şekildedir:

Asl-ı mal/akçe	84 350
İstirbah ve istiğlal %10	8 435
Mihri Hatun	23 333
Çeşmisiyah Hatun	25 683
Âbide Hatun	35 333

Tablo 2.6: Mihri Hatun, Çeşmisiyah Hatun ve Âbide Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri

Ödemeler/akçe olarak	Günlük	Aylık	Senelik
Tevliyet	6	180	2 160
Nezaret	3	90	1 080
Cüzhan (7 kişi)	7x2	420	5 040
Toplam ödeme	23	690	8 280
1.yıl sonunda sermayeye eklenen			155

Kaynak: İMŞSA, 6.7, v88b_311592

2.2.7.Hüma Hatun Vakfı

9 Recep 1036 (26 Mart 1627) tarihli Medine-i Münevvere’de ikamet eden Hüma Hatun bint-i Abdulvehhab’ın 700 sikke vakfettiği para vakfidır.²⁰ Vakfının tescil işlemleri için Mehmed Ağa’yı vekil tayin etmiş ve bu vekâleti verdiğiine dâir şahitler olarak Mustafa Bey b. Ahmet ve Mehmet Bey b. Ali yer almıştır. Dava vekili olan Mehmet Ağa da mütevellî olarak bevvâbü’s-sultâni vazifesinde bulunan Ali Bey

²⁰ İMŞSA, 6.9, v154_311649.

b. Abdullâh'ı nasb eylemiştir. Hümâ Hatun'un dünya hayatına ibret ve basiretle nazar ederek fâni dünyanın bâki bahar faslı için ecel gelmeden bir amel-i hayr yapılmasının gerekli olduğu edebi bir dille anlatıldıktan sonra bu hayırlı ameli Rahmet-i Rahman'a takdim etmek niyetiyle feyzi kesilmeyen vakıf için malından 700 sikke-i hasene ifrâz eylemiştir. Her bir sikke-i hasenenin 120'şer akçe hesabıyla 84 bin akçeye karşılık geldiği vakfiyede özellikle belirtilmiştir.

Vakıf şartlarına baktığımızda nakit sermayenin Medine-i Münevvere'de müteveli tarafından %10 kârla istirbâh ve istiğlâl olunması ve borç verilirken rehin ve kefil istenilmesi ya da ikisinden biriyle de helâl vech üzere bu ribhin sağlanması şart koşulmuştur. Her yıl hâsıl olacak olan murâbaha-i şer'iyyesinden 8.400 akçenin harcama kalemleri şöyle izah edilmiştir: Her gün sabah namazında sonra iki ayrı kişi birer cüz Kur'ân okuyacak günlük 5 akçe vazife ile cüz okuyan, okuduğu Kur'ân-ı Kerim'in sevâbını Peygamber Efendimiz'e hediye ederken günlük 4 akçe vazife karşılığı cüz okuyan kişi de hâsıl olan sevâbı vâkıfe ruhuna ihdâ eyleyecektir. Kıraat vazifesini yapacak kişilerin Harem şeyhi tarafından Harem-i şerifte olan ağalardan müstahak olanlardan seçilmesi şart koşulmuştur. Tevliyet günlük 2 akçe olup zikredilen kırk ağanın ilkinde verilmiştir. Nezâret günlük 2 akçe olarak Harem şeyhine şart kılınmıştır. Kitâbet ücreti günlük 1 akçe tayin edilirken cibâyet için günlük 2 akçe belirlenmiştir. Kitâbet ve cibâyet görevlerinin kimin yapacağı hususta da ismi daha önce geçen ağalardan seçilmesi istenilmiştir. Vakıf görevlilerinin azl²¹ nasb²², tevcih²³ işlemlerinin Harem şeyhi onayıyla hâkim tarafından gerçekleştirilmesi istenmektedir. Harem-i şerifte bulunan fakirlere her yıl 200 akçe sadaka verilmesi ve vakıf sermayesinin işletilmesinden elde edilen gelir fazlasının da sermayeye eklenmesi ve hayrâta harcanması ifâde edilmiştir.

Vakfiyede yer alan başka bir şart da şöyle karşımıza çıkmaktadır. Vakfın nakit sermayesiyle menzil satın alınması ve bu menzilin kira gelirinin tamir masraflarına eşdeğer olacak şekilde seçilmesi istenmiştir. Müteveli tarafından icâra verilmesi ve

---

²¹ İşinden çıkarma.

²² Bir göreve tayin etme.

²³ Rütbe, mevki verme.

akarının zikredilen masraflara harcanması ve fazlasıyla menzilin tamirine sarf edilmesi ayrıca beyân edilmiştir. Vakfın sermayesi, müteveli olan Ali Bey'e teslim edilmiş ve Ali Bey de sâir vakıf mütevellileri gibi üç ay vakıf görevinde bulunmuş ve tevliyet ücreti olarak da vakıf ribhinden 70 akçe almıştır. Vakfiyede bundan sonraki süreç hukuki teâmül gereği devam etmiş müteveliye verilen 70 akçenin 20 akçesinin fazla olduğu ve bu 20 akçeyi geri istediğini tescil mütevellisi talep etmiş ve vakıftan rücu edilmesi ve müçtehid imâmların vakf-ı denânir ve derâhim hakkındaki görüşleri zikredilerek vakfın sahîh ve lâzım olduğuna dâir hâkim, şâhitler huzurunda hükmetmiştir.

Hüma Hatun'un vakfettiği sermaye ve ribh oranı şu şekilde yer almaktadır:

Asl-ı mal	84 000 akçe
İstirbah ve istiğlal %10	8 400 akçe

Tablo 2.7: Hüma Hatun Vakfı ödemeleri

Ödemeler/akçe olarak	Günlük	Aylık	Senelik
1.cüzhan	5	150	1 800
2.cüzhan	4	120	1 440
Tevliyet	2	60	720
Nezaret	2	60	720
Kitabet	1	30	360
Cibayet	2	60	720
Fakirlere			200
Toplam sabit harcama			5 960
Kalan ribh/menzil satın alınmasına			2 440

Kaynak: İMŞSA, 6.9, v154_311649

Vakfiyede belirtilen harcama kalemlerini hesap ettikten sonra senelik gelirden kalan miktar 2.440 akçe olmaktadır. Yine vakfiyede şart kılınan gayr-i menkulün nakit sermayeden satın alınması ve kira gelirinin tamir masraflarını karşılayacak kadar olması ve kalan miktarın da vakıf görevlilerinin masrafları için harcanmasıyla gelir-gider dengesinin sağlanması amaçlanmıştır. Bütün sarfiyattan sonra artan gelirin sermayeye eklenmesiyle vakfın sermaye artışının sürdürülebilirliği öngörülmüştür.

2.2.8. Ferişân Hatun bint-i Abdullah Vakfı

Sarây-ı atik-i sultâni sâkinelerinden Ferişân Hatun'un vasiyeti üzerine kurulan para vakfidır.²⁴ Bulunduğu Eski Saray'ın Ağası olan Abbas Ağa b. Abdulmuin'i vasi⁴ tayin etmiştir. Osman Bey b. Abdulmennân da müteveli olarak mahkemede vakfın tescil ve tekmili için beyânda bulunmuştur. Vasiyet üzerine Ferişân Hatun mal varlığının üçte biri olan 22.000 gümüş akçeyi vakf ve habs etmiştir. Müteveli tarafından her sene helâl cihetiyle onu on bir (%10) oranıyla istirbâh ve istiğlâl işleminin yapılması ve borçlulardan rehin alınması ve kefil gösterilmesi veya duruma göre rehin ve kefil şartlarından biriyle işlemin gerçekleştirilmesi ifâde edilmiştir.

Gelirin harcama kalemlerine baktığımızda: Tevliyet masrafı günlük 2 akçe olarak tayin edilirken, Ferişân Hatun, Medine'de Şeyh Ahmed'den Mescid-i Nebevi'de her gün merhume ruhu için Kur'ân-ı Azim'den bir cüz okumasına mukabil günlük 2 akçe vazife almasını ve bu ödemenin her sene Surre Emini vasıtasıyla ulaştırılmasını vasiyet etmiştir. Ayrıca sâlih bir kimsenin de yine Mescid-i Nebevi'de günlük 2 akçe vazife ile vâkıfe ruhu için bir cüz Kur'ân okuması da istenmiştir. Sarây-ı atik ağası olan kişinin de vakfa hasbi nâzır olması talebiyle Ferişân Hatun'un şart-ı vakfi tamamlanmıştır. Vakfın sermayesi Osman Bey'e teslim edilmiştir. İmâm-ı Züfer'in görüşüne göre hâkim Cemaziyelahir'in ortalarında 1038 (5-15 Şubat 1629) de nukud vakfını şahitler huzurunda tescil etmiştir.

Ferişân Hatun bint-i Abdullah Vakfı sermayesi ve ribh oranı aşağıdaki gibidir:

Aslı-ı mal	22 000 akçe
İstirbah ve istiğlâl %10	2 200 akçe

Tablo 2.8: Ferişân Hatun bint-i Abdullah Vakfı sermayesi ve cihetleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
Tevliyet	2	60	720
Cüzhan (2 kişi)	2x2	120	1440
Toplam ödeme			2160

Kaynak: İMMŞSA, 6.11, v178a_311730

²⁴ İMMŞSA, 6.11, v178a_311730

Tevliyet ve cüzhan vazifelerinin senelik toplamı 2.160 akçe olurken nema geliri 2.200'dür. Kırk akçelik fazla gelirin nereye sarf edileceği belirtilmemiştir. Fukaraya dağıtılabileceği gibi vakıf sermayesine eklenmiş olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

2.2.9. Mahidevran Hatun bint-i Abdullah Vakfı

Eski Saray sâkinelerinden Mahidevran Hatun bint-i Abdullah'ın vasiyeti üzerine kurulmuş 15.000 akçe sermayeli para vakfıdır.²⁵

Saray Ağası olan Abbas Ağa b. Abdulmuin vasiyetin tenfizi²⁶ için mahkemeye başvurmuş, Osman Bey b. Abdülmennân da müteveli olarak yer almıştır. Vâkıfenin şartı olarak vakıf sermayesi, müteveli tarafından her sene helal yönüyle %10 oranıyla istirbâh ve istiğlâl olunması istenmiştir. Verilen kredinin geri ödenmesini teminat altına almak için borçlulardan kefil ve rehin alınması veya hâlin durumuna göre rehin veya kefinden biri ile iktifâ edilmesi ifâde edilirken hâsıl olacak nemânın hangi cihetlere harcanacağı şu şartlara bağlanmıştır: Ka'be'de zemzem mürşidi olan Sünbül Ağa ve Abdülmecid Efendi, vâkıfe ruhu için günde birer cüz-i şerif tilâvet edip yevmi 2'şer akçe vazife almaları tayin edilmiştir. Bu ödemelerden sonra 60 akçe nemâ kalmaktadır ki mütevellinin tasarrufunda bırakılıp gerekli olan yerlere harcanma salâhiyeti verilmiştir.

Saray-ı atik-i sultâni ağası görevinde kim bulunursa vakfa hasbi nâzır olması istenmiştir. Belirli bir süre diğer vakıf mütevellileri gibi müteveli Osman Bey, vakfi yönetmiştir ve ecr-i misl ücretini almıştır. Vasiyetin yürürlüğe girmesi için vasi tayin edilen Abbas Ağa Hanefi imâmların görüşlerine göre vakf-ı nukudun sahih olmadığını ve vakıftan rücu'etmek isteğini ve tevliyet ücretinin ecr-i mislinden ziyade olduğunu ve iâdesini talep ettiğinde müteveli Osman Bey, vakf-ı nukudun her ne kadar Hanefi imâmların sözlerine göre gayr-i sahih olsa da İmâm-ı Züfer ve İmâm-ı Ensâri görüşleriyle sahih olduğunu ve aldığı tevliyet ücretinin ecr-i misilden ziyâde olduğunu

²⁵ İMŞSA, 6.11, v178b_311730, v179a_311731.

²⁶ Hükümünü yürütme.

red etmediğini ikrâr edip hâkimden para vakfının sıhhatine dâir hüküm talep etmiştir. Hâkim de câri hükümler gereği para vakfının sıhhatine ve vakfiyenin geçerli olduğuna mütevellinin vakfın tevliyetine yetkili olduğuna ve vasiyet üzerine kurulan vakfın da bağlayıcı olduğuna ve geri dönülemeyeceğine (lüzumuna) dâir 1038 senesinin Cemâziyelâhir'inin sonlarında (15-25 Şubat 1629) şâhitler huzurunda hüküm vermiştir.

Mahidevran Hatun bint-i Abdullah Vakfı sermayesi ve ribh miktarı aşağıdaki gibidir;

Asl-ı mal	15 000 akçe
İstirbah ve istiğlal %10	1 500 akçe

Tablo 2.9: Mahidevran Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan (2 kişi)	2x2	120	1 440
Kalan nema/ mütevellî tasarrufunda			60

Kaynak: İMŞSA, 6.11, v178b_311730, v179a_311731

2.2.10. Saliha Hatun bint-i Abdullah Vakfı

İstanbul'da Sarı Muslihiddin mahallesinde sâkine Sâlihâ Hatun bint-i Abdullah'ın 4 yük akçe vakfettiği para vakfidır.²⁷

Sâliha Hatun, bizzat mahkeme huzurunda beyanda bulunmuş ve mahkemenin işleyişinde taraf olmuştur. Hasan Bey b. Abdulmennân'ı vakfın tescil mütevellisi olarak tayin etmiştir. Cârî fiyattan geçerli 4 yük akçenin, 400 bin nakit akçe olduğu ve Allah rızası ve Rasulullah'ın ruhu için vakıf kurduğu vakfiyede vurgulanmıştır. Şart-ı vâkıfe şöyle tanzim edilmiştir: Her sene helâl cihetiyle nakit sermayenin onu on bir akçe iki pul hesâbı üzere (%12,5) istirbâh ve istiğlâl olunması istenmiştir. Borçlularda rehin ve kefil şartı aranması veya ikisinden birinin de tercih edilebileceği ruhsatı verilmiştir. Sâliha Hatun, hayatta bulunduğu müddetçe vakfının ribhinin ve tevliyetinin kendisine aid olmasını şu sözlerle ifade etmiştir:

²⁷ İMŞSA, 7.1, v79_311874.

“vakf idüb şöyle şart eyledim ki meblağ-ı mezbûr mütevellî yediyle reh-i kavî ve kefil-i melî veyâ ikisinden biri ile ‘alâ vechi’l-helâl beher sene onu on bir akçe iki pul hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub hâsıl olan ribh ve gallâtı ben hayatda oldukca bana ‘âid olub tevliyeti dahi bana meşrût ola”

Vefatından sonra günlük 10 akçe ücretle Hasan Ağa'nın mütevellî olmasını beyân etmiştir. Nâzırlık görevini günlük 2 akçe ücretle Dârüssaâde Ağasına tevcih etmiştir. Câbi görevi için Mustafa Bey'i tayin ederken günlük 5 akçe gelir kararlaştırmıştır. Vakfın sâbit ücretlerinin ödenmesinden sonra her sene Hasan Bey ve kayınvâlidesi Sâliha Hatun ve Mehmed'in çocukları Yusuf Bey ve Hadice'ye, Mustafa Bey ve eşi Fâtıma bint-i Ali, oğulları Mahmud ve vâkıfenin utekâsı arasında eşit miktarda taksim edilmesi özellikle belirtilmiştir. Böylece ribhten kalan meblağ sekiz kişi arasında eşit olarak dağıtılmış olmaktadır. Bu kişilerden birisinin kayınvalidesi ve utekası²⁸ olduğu bilinmesine rağmen diğer kişilerle akrabalık derecesi açıkça bildirilmemiş olsa da yakın akrabalarından torunları, oğlu ve gelini olmaları muhtemeldir. İsmi zikredilen şahıslardan da her gün vâkıfe ruhu için bir Fâtiha-i şerife okunması talep edilmiştir. İçlerinden biri vefât ederse o kişinin hissesine düşen gelirin yine kendi aralarında eşit olarak bölüşülmesi istenmiştir. Eğer hepsi vefât ederse fazla kalan vakıf nemâsının Medine fakirlerine nâzır aracılığıyla ulaştırılması istenmiştir.

Mütevellî olan Hasan Bey'in vefatından sonra yine nâzır marifetiyle Kule Sofisi tabir edilen Dergâh-ı âli bevvâblarından müteveyyin birisinin mütevellî olması şart kılınmıştır. Saliha Hatun, kendisi hayatta olduğu müddetçe mütevellî olacağını zikretmişse de Hasan Bey'i mütevellî tayin ederek vakıf sermayesini teslim etmiş ve vakıf faaliyetleri tescil işleminden üç ay önce başlatılmıştır. Vakfiye şartlarının izâhından sonra hukuki uygulama neticesinde mütevellinin vazife yaptığı üç aylık süreçte tevliyet ücreti olarak aldığı 70 akçenin 20 akçesinin fazla olduğu ve iâdesinin gerektiği ve para vakfının sahih olmadığı hususları, mahkemeye taraf olarak katılan vâkıfe Sâliha Hatun beyân etmiştir. Mütevellî, durumu ikrâr edip reddetmemiş ve İmâm-ı Züfer ve Ensâri katlarında nukud vakfının sahih olduğunu savunmuştur. Ayrıca vakfın lüzumu meselesinde de yine bu usul üzere mütevellî, farklı mezhep imamlarının görüşlerini zikredip hâkimin içtihadla vakfın sıhhat ve lüzumu yönünde

²⁸ Azâd olmuş köleler, cariyeler.

hükmetmesini sağlamışlardır. Şâhitlerin isimlerinin zikredilmesiyle de vakfiye, Şaban ayının sonlarında 1041 (13-23 Mart tarihleri arasında 1632) senesinde Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği Mahkemesi kayıtlarına tescil edilmiştir.

Saliha Hatun bint-i Abdullah Vakfı sermayesi ve senelik elde edilen ribh miktarı şu şekildedir:

Asl-ı mal	400 000 akçe
İstirbah ve istiğlal % 12,5	50 000 akçe

Tablo 2.10: Saliha Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri

Ödemeler /akçe cinsiyle	Günük	Aylık	Senelik
Tevliyet	10	300	3 600
Nezaret	2	60	720
Cibayet	5	150	1 800
Toplam sabit ücret ödemesi			6 120
Pay edilecek ribh /sonra Medine fakirlerine verilecek			43 880

Kaynak: İMŞSA, 7.1, v79_311874

2.2.11.Mihri Hatun bint-i Abdurrahman Vakfı

İstanbul'da Sultân Bayezid-i Cedid Mescidi mahallesinde bulunan Saraylı lakabıyla ismi vakfiyede zikredilen Mihri Hatun bint-i Abdurrahman'ın hem gayr-i menkul hem nakit vakfettiği para vakfıdır.²⁹

Müezzin İbrahim Halife b. Yusuf ve Hacı Mehmed b. Ali şahitliği ile İmâm Mehmed Efendi b. Mustafa vakfın kurulması için vekâletini almıştır. Vâkıfe, mahkemede usûl üzere vakıftan geri dönme (istirdâd) yetkisini vekil tayin ettiği Mehmed Efendi b. Mustafa'ya tevcih etmiştir. Şaban Ağa da tescili tamamlamak için mütevellî tayin edilerek vakfın istirdadına yetkili kılınmıştır.

Mihri Hatun'un vakfettiği gayr-i menkulün bulunduğu yerin sınırları ve kime komşu olduğu dört yönden ayrıntılı olarak belirtilmiştir. İki bölüm geniş odalar

²⁹ İMŞSA, 7.4, v101b_311906.

üzerindeki gurf³⁰, sofa, dehliz³¹, iki oda, hücre (odacık) ve sofa, fırın, cüneyne³² ve su kuyusu ve müşterek keniften oluşan evini vakfetmiştir. Ayrıca Mihri Hatun yine aynı mahallede sınırlarının ayrıntılı olarak belirtildiği altta dört ve üstte dört tane odaları ve su kuyusunu içine alan evli odaları mülkünü ve 50 bin râiç bedelli akçesini hâlis niyet ile vakf ve habs ettiğini ifâde etmiştir.

Şart-ı vâkıfe ise ayrıntılı bir şekilde şöyle beyân edilmiştir: Mihri Hatun hayatta bulunduğu müddetçe evini kendi tasarrufta bulunacak, vefatından sonra atıkları olan Gül-i Ahmer bint-i Abdullah ve dadısı Mihribân bint-i Abdullah eşit olarak kullanacaklardır. İkisinden birisi vefat ederse hayatta olan diğerinin hissesi olan menzil ve odaları da kullanacaktır. Burada senelerce hizmetinde bulunan hanımların ahir ömürlerinde meşakkate giriftar olmamaları için vakıf evlerde ikamet etme hakkı tanınmıştır. Vakfiye düzenlenirken bahsedilen menzillerden birinde ikamet eden Kamer Hatun'un da vefatına kadar bu tasarrufunun devam etmesi istenmektedir. Utekâların vefatından sonra vakıf evin ve odaların mütevellî tarafından piyasa fiyatlarından kiraya verilmesi ve borçların ödenmesinden sonra kalan gelir ile vakfın bulunduğu mahalle mescidinin imâm ve müezzinine Rasulullah ruhu için günde üçer İhlâs suresi okuması ve günde 3'er akçe vazife almaları bildirilmektedir. Bu ücretler ödendikten sonra artan kira gelirinin mescidin ışıklandırmasına, hasır ve tamir masraflarına sarf olunması istenmiştir.

Ayrıca vakfedilen 50 bin akçenin 10 bin akçesi mescidin yıkılmaya yüz tutmuş mevzilerinin tamir ve bakım masraflarına ayrılmıştır. Nakit sermayeden kalan 40 bin akçenin %10 hesabıyla rehin ve kefil teminatlarıyla istirbâh ve istiğlâl olunması elde edilen gelir ile günlük 4 akçe vazife ile imâm ve müezzinin vâkıfe ruhu için her gün birer cüz Kur'ân okumaları şart koşulmuştur. Mescidin kayyımı³³ için de mescidin yakınındaki musluğa abkeşlik³⁴ görevini ifâ edip günlük 1,5 akçe ücret alması

³⁰ Çardak; köşk; balkon, cumba.

³¹ Hol, koridor.

³² Süs bahçesi, bkz. Nilgün Çevrimli, "Vakfiyelere Göre Yüzyıllarda İstanbul'da Ev Tanımlarına İlişkin Bir Değerlendirme", **Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 9/10 Fall 2104, Ankara-Turkey, p. 315-333.

³³ Câmî hademesi.

³⁴ Abkeş: su çeken, sucu, saka.

kararlaştırılmıştır. Tevliyet ciheti günlük 2 akçe olarak belirlenirken vakıf gelirinden kalan miktardan muh bebe harcı ve diğer masrafların karşılanması istenmiştir.

Saray-ı atik ağasının hasbi nazır olması ve şaban Ağa'dan sonraki mütevelliyi de nâzırın görüşüyle kararlaştırılması istenmiştir. Vakıf sermayesine  ay müteveli olan şaban Ağa, tevliyet ciheti olarak 180 akçe almıştır. Vakfedilen paranın yanında Mihri Hatun, gayr-i menkullerini de vakfettiği için vakfiyenin tescil usulünde gayr-i menkul vakfının da İmâm-ı Azam katında bağlayıcı (lâzım) olmadığı ve nukûd vakfının da câiz olmadığı beyan edilerek vakıftan rücu'un mümkün olduğunu, tescil mütevellisi ikrâr etmiştir. Vakfin eml kını ve nukdunu teslim alan mütevellinin de bir sene istiğlalinden sonra tevliyet ücretinin ecr-i mislinin 100 akçe olduğu fakat mütevellinin 180 akçe aldığı ve fazla olan miktarın helal olmadığını ve geri verilmesini hâkimden talep edilmiştir. Müteveli de gayr-i menkulün mütevelliyeye teslim edildikten sonra vakfin lazım ve nukûd vakfının da İmâm-ı Züfer katında makbul ve sahih olduğu görüşünü savunarak aldığı tevliyet ücretinin meşru hakkı olduğunu savunmuştur. Hâkim de iki tarafın sözlerinden sonra mütevellinin delillerini sağlam bularak vakfin sıhhatine ve şartlarının meşruiyetine hüküm vermiştir. Bu şekil şartıyla vakfin bağlayıcılığı sağlanmış olmaktadır. şâhitler huzurunda Saraylı Mihri Hatun'un para vakfi Rebiülevvel'in başlarında 1042 (16-26 Eylül 1632) senesinde tescil edilmiştir.

Mihri Hatun bint-i Abdurrahman Vakfının sermayesi 50.000 akçedir. Bu akçenin 10.000 akesiyle mescidin yıkılan kısımlarının tamiri istenmiştir. Dolayısıyla kalan 40.000 akçe vakıf sermayesi olarak işletime alınmaktadır. Hasıl olacak ribh ise senelik 4.000 akçe olmaktadır.

Vakfedilen iki evininin kira gelirinden yapılacak demeler aşağıdaki gibidir:

demeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
İmam /duahan	3	90	1080
Müezzin/duahan	3	90	1080
İcar gelirinden kalan fazla ile şem, hasır ve tamir masrafı			şem, hasır ve tamir masrafı

Tablo 2.11: Mihri Hatun bint-i Abdurrahman Vakfi ödemeleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
İmam/cüzhan	2	60	720
Müezzin/cüzhan	2	60	720
Abkeş	1,5	45	540
Tevliyet	2	60	720
Ribhten harcanan toplam			2700
Ribhten kalan			1 300
Muhasebe harcı ve diğer masraflar			1 300

Kaynak: İMŞSA, 7.4, v101b_311906

Vâkıfenin ikamet ettiği mahallenin kurucu mescidi olan Sultan Bayezid Mescidi'nin bânisi Sultan Bayezid Hân-ı Veli'dir. Bu mescid, İstanbul'daki büyük Beyazıt Cami'inin vakfından idare olunmaktadır. Mescidin minberini Nâzır-ı Dârüs's-saâde Şeyhü'l-harem Hacı Beşir Ağa yaptırarak mescidin cami statüsünde olmasını sağlamıştır.³⁵ Mihri Hatun da vakfettiği 50 bin akçenin 10 bin akçesini mescidin yıkılmaya yüz tutmuş duvarlarının tamirine sarf edilmesini istemiştir. Vakfın tescil mütevellisi olarak mescidin imamı Mehmed Efendi b. Mustafa seçilmiş ve cüzhanlık vazifesi imam ve müezzine tevdi edilmiştir. İkamet ettiği mahalle mescidini hasır ve ışıklandırma masrafları için de bütçe ayrılması, toplumsal bir sorumluluk olarak üstlenilmiştir.

2.2.12. Şems-i Peri Hatun Vakfi

Eski Saray'da ikamet eden Şems-i Peri Hatun, 1.000 kıt'a riyâl kuruşunu %10 oranıyla istirbah ve istiğlal şeklinde işletilmesini şart koşarak vakfetmiştir.³⁶

Vakfın mahkemede tescil işlemleri için görevi başında olan Eski Saray Ağası Abdulkâdir Ağa b. Abdulkerîm'e vekalet vermiştir. Vakfın tescil mütevellisi olarak Bevvab-ı sultani görevinde olan Musa Çelebi seçilmiştir. Vekil tayin edilen Saray-ı atik-i sultani Ağası Abdulkâdir Ağa'nın nâzır olması istenmiştir. Daha sonra da Saray-ı atik Ağası makamında olanın nezareti devralması şart kılınmıştır. Tevliyet de yine

³⁵ Ayvansarâyî Hüseyîn Efendi vd., **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul, Mayıs 2001, s.430.

³⁶ İMŞSA, 38.7, v43_312587.

Eski Saray'da Ser-bölük Teberdârân'ı olan Yusuf Ağa'ya şart koşulmuştur. Ve Yusuf Ağa'dan sonra o makamda görevli olanlara tevcih edilmiştir. Ayrıca Bevvâb-ı sultani'den Ser-bölük Teberdârân Ağasının kâtibi görevinde olan şahsa vakfın kitâbet vazifesi verilmesi şart kılınmıştır.

Bu şekliyle vakıf yönetimi Yeniçerilerin para vakfı olarak ifade edilen orta sandığına devredildiği addedilebilmektedir. Zira günde yedi neferin kişi başına birer cüz okuması istenmiştir. Burada kiraat ehlinin seçimi mütevellide olmaktadır. Mütevellinin tercihi kendi meslekdaşları yönünde olması bu vakıfdan yararlananların orta sandığı mensubu olması eğilimi üzerinedir.

Vakfedilen 1.000 riyâl kuruşun helâl yönüyle istirbâh ve istiğlâl işlemleriyle yapılmasından bahsedilmektedir. Borç verilecek kişilerin mukîm olması özellikle belirtilmiştir. Mütemerrid şahıslara borç verilmemesi tenbih edilmiştir.

Senelik murabaha 100 riyâl kuruş olmaktadır. Eğer şer'î mu'amele yapılmazsa istiğlâl için vakıf malından bir akar satın alınması istenmiştir. Bu akarın tahliye edildikten sonra kiraya verilmesi ve kirasının alınması ifade edilmiştir. Nezaret ve tevliyet ücretleri günlük 3 akçe, kitabet ve cüz okuma görevleri için de günlük 2 akçe tahsisat ayrılmıştır.

Şems-i Peri Hatun para vakfının kuruluş sermayesi ve ribh miktarı aşağıdaki gibidir:

Asl-ı mal	1000 riyal kuruş
İstirbah ve istiğlal %10	100 riyal kuruş

Tablo 2.12: Şems-i Peri Hatun Vakfı Ödemeleri

Ödemeler (akçe hesabıyla)	Günlük	Aylık	Senelik
Tevliyet	3	90	1080
Nezaret	3	90	1080
Kitabet	2	60	720
7 nefer cüzhan (2x7)	14	420	5040
Toplam ödeme	20	600	7920
Kalan ribh			80

Kaynak: İMŞSA, 38.7, v43_312587

Vakfiyede riyal kuruşun rayiç bedelinin akçe cinsinden değeri verilmemiştir. Vakfiyenin tescil tarihi 3 Ekim 1644 olmaktadır. Bu dönemde riyal kuruş değerini 80 akçe kabulüyle kalan ribh miktarını bulmaktayız. Vakfiyede ödemelerden sonra, meblağın kalıp kalmadığı hususunda bir açıklama mevcut değildir. Genel temayül, kalan meblağların mütevellinin tasarrufunda olduğu için vakıf sermayesine eklenmesi öngörülebilir.

2.2.13. Sanavber Hatun bint-i Abdullah Vakfı

Sanavber Hatun bint-i Abdullah'ın vasiyeti üzerine kurulmuş 40 bin fidda-i Osmanî para vakfidir.³⁷

Eski Saray Ağası vazifesinde bulunan Reyhan Ağa b. Abdumubin, vakıf için vasi tayin edilirken bevab-ı sultani vazifesindeki Ali Bey b. Cafer'i, müteveli nasb etmiştir. Reyhan Ağa, vasiyet üzerine kurulduğu için Sanavber Hatun'un mal varlığının üçte biri olan 44 bin akçenin vesayeti altında olduğunu ve para vakfı için işletilecek miktarın 40 bin akçe olarak müteveli marifetiyle her sene %10 oranıyla istirbâh ve istiğlâl olunup borçluya rehin ve kefil şartı tayin eylemiştir. Burada dikkat çeken husus mirastan kalan üçte bir malın 44 bin akçe olup 40 bin akçenin muameleye verilmesidir. Fark olan 4 bin akçenin hangi hususlara sarf edildiği bilinmezken hukuken, mevcut olan borçların ödenmesi için ayrılmış olma ihtimali yer alabilir.

Tevliyet günde 3 akçe olarak belirlenirken tecvidli okuyan üç kişinin de günde birer cüz-i şerifi, vâkıfe ruhu için kişi başına 2 akçe vazife karşılığı tilavet eylemesi istenmektedir. Nezaret ücreti günlük 1 akçe iken bu vazifeyi Reyhan Ağa, hayatta bulunduğu müddetçe nâzır olacağını ve kendisinden sonra Saray-ı atik Ağası vazifesinde bulunanın nezarete yetkili olduğunu ifade etmiştir. Tevliyet Ali Bey'den sonra Eski Saray Kapıcılarından dindar ve müstakim bir kimseye verilmesini ve başkasına verilmemesi şart kılınmaktadır. Müteveli Ali Bey de diğer evkaf mütevellileri gibi vakfı üç ay yönettikten sonra vakfın tescil işlemleri için hukuki ifadelerin beyanı sonrası, müctehid alimlerin para vakfı ile ilgili görüşlerinin Reyhan Ağa tarafından bildirilmesine cevap olarak da vasiyet üzeri kurulan para vakfının

---

³⁷ İMŞSA, 24.1, v6b_609146.

sahih, lazım ve rücu' ve tağyirden uzak olduğunu mütevellî Ali Bey de ikrar etmiştir. Hâkim de mütevellinin beyanını kabul ederek vakfın sahîh ve bağlayıcılık yönünün bulunduğuna hükmederek vakfın hükümlerinin değiştirilemeyeceği üzerine şahitlerin de kayıt edilmesiyle Receb ayının başlarında 1015 (2-12 Kasım 1606) senesinde tescil etmiştir.

Sanavber Hatun bint-i Abdullah Vakfı sermayesi ve ribh miktarı şöyledir:

Asl-ı mal	40 000 akçe
İstirbah ve istiğlal %10	4 000 akçe

Tablo 2.13: Sanavber Hatun bint-i Abdullah Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe hesabıyla)	Günlük	Aylık	Senelik
Tevliyet	3	90	1 080
Nezaret	1	30	360
Cüzhan (3 kişi)	2x3	180	2 160
Toplam ödeme	10	300	3600
Kalan/sermayeye eklenen			400

Kaynak: İMŞSA, 24.1, v6b_609146

Vakfiyede belirtilen harcamalar tanzim edildiğinde senelik ribhten kalan 400 akçenin vakıf sermayesine eklenmesini “*murâbahadan tekml oluna*” cümlesinden anlıyoruz.

2.2.14. Dâye Havvâ Hatun Vakfı

Eski Saray’da sâkine Dâye Hatun lakabıyla meşhur olmuş Havvâ Hatun bint-i Abdullah’ın güzel isimle yâd edilmek, bol sevaba kavuşmak niyetiyle kurduğunu ifâde ettiği 48.000 akçeli para vakfidır.³⁸

Vakfın mahkemede tescili için bevvâb-ı sultânî Ali b. Abdulmennân’a vekâlet vermiştir. Vakfedilen meblağın ona on bir akçe iki pul (%12,5) oranıyla istiğlâl ve istirbâh olunması ve hâsıl olacak olan ribh ve gâllenin tahsis edileceği hususlar şart-ı

³⁸ İMŞSA, 24.5, v33_609234.

vâkıfe olarak şöyle bildirilmiştir: Sultân Ahmed Câmî’inde her gün öğle namazından sonra altı kişinin 2’şer akçe vazife ile vâkıfe ruhu için birer cüz-i şerif okuması ve cüz okuyanların başı olarak da ser-mahfil vazifesi yapacak kişinin sâlih bir kişi olması ve günde 1 akçe ücret alması belirtilmiştir. Noktacıya günlük 2 akçe tayin edilirken hâfız-ı eczâ-yı şerif görevini ifâ edip Kur’ân-ı Kerim cüzlerini bir sandığa koyup muhafaza etmesi istenen kişi için de günlük 1 akçe ücret kararlaştırılmıştır. Kitâbet için senelik 280 akçe vakfın bütçesinden ayrılmıştır. Bu sayı da vakfiyede ikişer yüz kırk olarak tarif edilmiştir. Kitabet ücreti 280 akçe olarak hesap edildiğinde yıllık toplam masraf 6.040 akçe olmaktadır. 140 akçeden hesapladığımızda 5.900 akçe olmaktadır.

Sultan Ahmed Cami Vakfı’nda müteveli olanın aynı zamanda Dâye Hatun Vakfı’na da müteveli olması istenmiştir. Müteveli ve nâzırın bu görevlerini hasbi yapmaları ve nezâret görevini dârüssaâde ağasının deruhte etmesi şart koşulmuştur. Vakfın sermayesi olan 48 bin akçe müteveli İshâk Efendi’ye teslim edilmiş ve tescilden üç ay öncesine kadar vakıf tasarrufunda bulunmaya başlamıştır. Vakfiyede tevliyet vazifesinin gönüllü olarak yapılması şart koşularken tescil işlemi usulünü uygulamak için üç ay öncesinden vakfi teslim alan İshâk Efendi’nin üç aylık tevliyet ücreti olarak 70 akçe aldığı belirtilmiştir.

Dâye Hatun’un vekili Ali b. Abdulmennân da vakftan rücu etmek istediğini ve derâhim ve denânir vakfının üç alim imâm katlarında sıhhat görüşüne sahip olmadığını ve tevliyet ücretinin ecr-i mislinden fazla olduğunu ve Dâye Hatun’a geri iadesini talep eder. Müteveli İshak Efendi de İmâm-ı Züfer katında sahih olduğunu beyan eder. Hâkim de para vakfının sahih olduğuna ve tevliyet ücretinin mütevellide kalmasına hükmettikten sonra aynı beyanlar vakfın lüzumu (bağlayıcığı) konusunda tekrar ederek hâkimin hükmü ile şahitler huzurunda vakıf, Rebiülahir’in ortalarında 1038 (8-18 Aralık 1628) senesinde tescil edilmiştir.

Dâye Havvâ Hatun Vakfı sermayesi ve ribh miktarı şu şekildedir:

Asl-ı mal	48 000 akçe
İstirbah ve istiğlal %12,5	6 000 akçe

Tablo 2.14: Dâye Havvâ Hatun Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe cinsiyle)	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan 6 kişi	6x2	360	4 320
Ser-mahfil	1	30	360
Noktacı	2	60	720
Hafız-ı ecza-yı şerif	1	30	360
Kitabet ³⁹			240
Toplam sabit ödeme	16	480	6040
Tevliyet ⁴⁰ (hasbî)		70 (3 aylık)	70

Kaynak: İMŞSA, 24.5, v33_609234

2.2.15. Âyişe Hatun Vakfı

Hicri 1035 (1625-26) senesinde İstanbul'da Çakır Ağa mahallesinde ikamet eden Âyişe Hatun b. Sinan'ın 120 bin akçelik para vakfı olup kardeşi Râziye Hatun'un vakfettiği 15 bin akçeyi de vakfına ilhak etmiştir.⁴¹

Âyişe Hatun, vakfın tescilinde mahkemeye bizzat katılmıştır. Sefer Ağa b. Abdüddeyyan'ı müteveli olarak tayin edip Allah rızası için vakf ve habs ettiği vakıf şartlarını beyan etmiştir. Kendi vakfettiği 120 bin akçenin helal yönüyle istirbah ve istiğlal ile kardeşinin vakfettiği 15 bin akçelik vakıf sermayesinin de istirbah olunarak onu on bir buçuk (%15) oranıyla işletilmesini ve her bir ayrı ribhin hangi amaçlar için sarf edileceği ayrıntılı olarak şarta bağlanmıştır.

Senelik 18 bin gelir getirmesi planlanan 120 bin akçelik vakfın tevliyetini hayatta bulunduğu müddetçe Âyişe Hatun üstelenecek, vefatından sonra Sefer Ağa müteveli olurken sonrasında evlâdlarına intikal edecektir. Evlâdlarının inkırazıyla⁴² Sefer Ağa'nın utekası müteveli seçilecektir. Bu şekilde bir tevliyet tahsisi ile vakıf, bir aile vakfı olma özelliği taşımaktadır. Sefer Ağa'nın yakınlık derecesi belirtilmemesine rağmen vâkıfenin eşi olması mümkündür. Tevliyet ücreti günlük 4

³⁹ Kitâbet için senelik 280 akçe vakfın bütçesinden ayrılmıştır. Bu sayı da vakfiyede ikişer yüz kırk olarak tarif edilmiştir. Kitabet ücreti 280 akçe olarak hesap edildiğinde yıllık toplam masraf 6.040 akçe olmaktadır. 140 akçeden hesapladığımızda 5.900 akçe olmaktadır.

⁴⁰ Toplam masraflara ilave edilmedi. Tevliyet vazifesinin gönüllülük esasına göre yapılması, vakfiyede özellikle belirtilmiştir.

⁴¹ İMŞSA, 25.2, v11_609275.

⁴² İnkıraz: neslinin son bulması.

akçe olarak kararlaştırılmıştır. Sefer Ağa'nın yaptırdığı muallimhânedeki⁴³ her gün iki kişi, birisi sabah namazından sonra diğeri ikindi namazından sonra vâkife ruhu için birer cüz Kur'ân-ı Kerim tilavetiyle ribhten kişi başı günlük 2 akçe tayin edilmiştir. Aynı usul üzere sabah ve ikindi namazlarından sonra farklı iki kişi belirlenerek toplamda altı kişi olacak şekilde her biri günde birer cüz okuyarak Âyişe Hatun'nun merhum babası Sinân, vâlidesi ve kızı merhume Kerime Hatun ruhlarına ayrıca hediye edilmesini şart kılınmıştır. Böylece sekiz kişi, vâkifenin, babasının, annesinin, kızının ruhları için Kur'ân-ı Kerîm okumuş olmaktadır.

Çocukların eğitimi için muallimhânedeki ilim ve Kur'ân ehli bir kimsenin hoca olması ve eğitim görevi için günde 4 akçe alması ve ayrıca sabah ve ikindi vakitleri cüz okuması için de günde 4 akçe tayin ve şart kılınmıştır. Yine sâlih bir kimsenin muallimhânedeki halife olup günde 3 akçe vazife alması ve günde belirlenen iki vakitte birer cüz-i şerif okuması karşılığında 4 akçe vazife belirlenmiştir.

Müslüman kabirlerindeki su kuyusunda (sikayede) günlük 4 akçe ücretle bir kişinin sebilci olması ve hizmet etmesi istenmektedir. Her sene Kadir gecesinde muallimhânedeki fakir ve yetim çocuklar için 2.000 akçelik kaftan alınıp taksim edilmesi ve her yıl muallimhâne için 200 akçelik odun satın alınması ve ihtiyaç olursa senelik 300 akçelik ibrik ve hasır satın alınması ihtiyaç olmazsa bu miktarın vakfın sermayesine eklenmesi şart kılınmıştır.

Kitabet ücreti günlük 2 akçe olarak belirlenirken bu işi yapacak kişinin “*bir hesâb ve kitâbete kâdir ve fenn-i erkâmda mâhir*” birisi olması gerektiği belirtilmiştir. Günlük 2 akçe ücret câbiye tahsis edilirken noktacının günde 1 akçe ücret ile günlük okunması gereken cüzleri mazeretsiz okumayanları mütevelliyeye i'lâm etmesi şart koşulmuştur.

Âyişe Hatun Vakfı sermayesi ve ribh miktarı aşağıda yer almaktadır:

Asl-ı mal	120 000 akçe
İstirbah ve istiğlal %15	18 000 akçe

⁴³ Üsküdar'da Vâlide Sultan Cami (bugünkü Atik Valide Cami) yakınında, iki tarafı Bevvab Ali Bey vakfına ve iki tarafı ana yola bakan tarafa sınırlı olan Müslüman kabirlerinin bulunduğu yerde Sefer Ağa'nın bina eylediği muallimhane.

Tablo 2.15: Âyişe Hatun Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
Tevliyet	4	120	1 440
Cüzhan (8 kişi)	2x8	480	5 760
Hâce	4	120	1 440
Cüzhan (hâce)	4	120	1 440
Halife	3	90	1 080
Cüzhan (halife)	4	120	1 440
Sebilci	4	120	1 440
Kaftan bahası			2000
Odun masrafı			200
İbrik, hasır veya asla zam			300
Kitabet	2	60	720
Cibayet	2	60	720
Noktacı	1	30	360
Toplam ödeme			18 340

Kaynak: İMŞSA, 25.2, v11_609275

Âyişe Hatun'un kendi mal varlığıyla oluşturduğu 120 bin akçelik vakfın geliri senelik 18 bin olurken şart koşulan harcama kalemlerinin toplamı 18.340 akçe miktarına ulaşıyor görünmektedir. Fazla olan 340 akçe harcamanın 300 akçesi eğer ihtiyaç olursa muallimhanenin hasır masrafı için ayrılmışken harcama kalemine ihtiyaç duyulmadığı zaman sermayeye eklenmesi istenmiştir. Her sene bu 300 akçelik hasır masrafı yapılmayacağı öngörülmüştür. Gelirden daha fazla harcamaya sebep olan bu masrafın, kardeşinin vakfettiği meblağın da vakfa ilhakı ile sabit ödemelerden sonra kalan 690 akçelik bir gelire karşılanması mümkündür.

Âyişe Hatun, ayrıca kız kardeşi Raziye Hatun'un vakfettiği 15 bin akçeyi kendi vakfına dâhil ederek vakfiyede %15 oranla elde edilecek ribhin taksimini şöyle şart kılmıştır: Muallimhânedeki iki kişi günde birer cüz okuyarak kişi başına 1'er akçe vazifeye tasarruf edip ve bu iki kişiden biri ser-mahfil olup üç günde bir hatim olunca hatim duası okuyarak günlük 1 akçe vazife alması ifade edilmiştir. 15 bin akçenin 2.250 akçelik senelik gelirinin şart koşulan cihetlere sarf edilmesinden sonra kalan meblağın sermayeye eklenip ribhe verilmesi ve vakıftan yararlananların vakfa hasbi nâzır olması istenmiştir. Vakfın ebedi olması öngörüldüğü için ilerleyen zamanlarda

şartların değişme ihtimalleri de düşünülerek eğer vakfın şartları yerine getirilemezse vakfın gelirinin fakir müslümanlara harcanması istenmiştir.

Âyişe Hatun Vakfı'na dâhil edilen Raziye Hatun vakıf sermayesi ve elde edilen ribh miktarı şu şekildedir:

Asl-ı mal	15 000 akçe
Ribh %15	2 250 akçe

Tablo 2.16: Âyişe Hatun Vakfına dâhil edilen Raziye Hatun vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan (2 kişi)	2x2	120	1 440
Ser-mahfil ⁴⁴	1	10	120
Toplam ödeme			1 560
Kalan/asl-a zam			690

Kaynak: İMŞSA, 25.2, v11_609275

2.2.16. Perviz Hatun Vakfı

Zilhiccenin ilk on günü içinde 1015 (30 Mart-8 Nisan 1607) senesinde tescil edilen Perviz Hatun bint-i Abdullah'ın 200 sikke-i filori vakf ettiği para vakfıdır.⁴⁵

Vakfın tescili için Mehmed Ağa b. Abdurrahman, Perviz Hatun tarafından vekil tayin edilirken bu vekâletin şahitleri olarak Yusuf Ağa b. Abdullah ve Ali Ağa b. Abdullah yer almıştır. Teberdârlar Kethüdâsı Mahmud Ağa mütevellî tayin edilirken her sene onu on bir (%10) oranıyla kefil ve rehin şartlarıyla istirbâh ve istiğlâl işlemini gerçekleştirmesi şart kılınmıştır. Tevliyet ücreti günde 2 akçe olarak belirlenerek tecvidli Kur'ân okuyan iki kişi her gün vâkıfe ruhu için birer cüz okuma karşılığında 2'şer akçe vazifeye tayin edilmiştir. Senelik ribhten kalan miktar yine istirbâh olup miktar ziyâde oldukça cüz okunması için tahsis edilmesi talep edilmiştir. Dârüssaâde Ağasının vakfa hasbi nâzır olması istenirken mütevellînin Teberdârlar Kethüdasından olması ve başka vazifede olanlara verilmemesi tenbih edilmiştir.

⁴⁴ Üç günde bir hatim bitince hatim duası okuyacak. Günlük 1 akçe cihet tahsis edilmiş. Ayda 10 gün hatim olarak hesaplanmıştır.

⁴⁵ İMŞSA, 37.1, v21b_312726-v22a_312727.

Perviz Hatun Vakfı sermayesi ve senelik elde edilen ribh miktarı aşağıdaki gibidir:

Asl-ı mal	200 sikke-i filori
İstirbah ve istiğlal %10	20 sikke-i filori

Tablo 2.17: Perviz Hatun Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
Tevliyet	2	60	720
Cüzhan (2 kişi)	2x2	120	1440
Toplam ödeme			2160
Kalan ribh/asla zam ⁴⁶			240

Kaynak: İMŞSA, 37.1, v21b_312726-v22a_312727

2.2.17. Ali Ağa ve Sâlih Ağa ve Bâd-ı Saba Hatun ibnet Abdullah Vakfı

Vasiyet üzerine iki erkek ve bir kız kardeşin miraslarının üçte biri ile kurulan toplam 70.074 akçeden müteşekkil 1018 senesi Cemâziyel-âhir (Eylül 1609) tarihli para vakfidır.⁴⁷

Vasiyetin şartlarına göre hukuki işlemlerini Dârüssaâde Ağası Hâcî Mustafa Ağa b. Abdulhannân yürütürken bevvâb-ı sultâni görevinde bulunan İskender Bey b. Abdulmennân mütevellî nasb edilmiştir. Ali Ağa b. Abdullah'ın mal varlığının üçte biri olan 22.000 akçe, Sâlih Ağa b. Abdullah'ın mirasının üçte biri olan 9.174 akçe ve Bâd-ı Sabâ Hatun bint-i Abdullah'ın sülüs malı olan 38.900 akçe sermayeli para vakfının her sene %10 hesabıyla istirbâh ve istiğlâli neticesinde elde edilen ribhin her gün altı kişinin 2'şer akçe vazife ile vâkıfân ruhları için Kur'ân-ı Kerim okumaları şart kılınmıştır. İki kari', Ali Ağa ruhuna, bir kişi Sâlih Ağa ruhuna, üç kişi Bâd-ı Sabâ Hatun ruhuna hediye edecek şekilde kıraât taksimi yapılmıştır. Tevliyet ücreti günde 3 akçe olurken mütevellî İskender Bey'dan sonra Kule Sofileri'nden en sâlih kimsenin bu görevi üstlenmesi belirtilmiştir. Dârüssaâde Ağas'ının hasbi nazır olması, kitâbet

⁴⁶ Vakıf sermayesi 200 sikke-i filori, harcamalar akçe hesabıyla belirtilmiştir. 1613 tarihli Hüma Hatun vakfiyesindeki rayiç bedele göre 120 akçe hesabı yapılarak harcamalardan kalan meblağ bulunmuştur.

⁴⁷ İMŞSA, 37.1, v22_312727

ve cibâyet ücretinin yevmi 2’şer akçe olması tayin edilmiştir. Vakfın tayin edilen görevlileri vazifelerine devâm edemezse nâzır ve müfettiş tarafından müstahak kişilere tevcihi sağlanması istenmiştir. Senede hâsıl olan ribhten sâbit ödemeler yapıldıktan sonra kalan miktarın sermayeye eklenmesi ve vakıf sermayesinin azalan kısmı olursa eklenen ribhle tamamlaması ifâde edilmiştir. Vakfın belirtilen usul üzerine devâm ettirilmesi ve değiştirmenin asla yapılmaması ve vakfın devâmı bu nizâmla sağlanamazsa elde edilen bütün ribhin fukaraya sarf edilmesine karar kılınmıştır.

Ali Ağa ve Sâlih Ağa ve Bâd-ı Saba Hatun ibnet Abdullah Vakfı sermayesi ve ribh miktarı akçe cinsiyle aşağıda yer almaktadır:

Ali Ağa	22 000
Salih Ağa	9 174
Bad-ı Saba Hatun	38 900
Asl-ı mal toplamı	70 074
İstirbah ve istiğlal %10	7007,4

Tablo 2.18: Ali Ağa ve Sâlih Ağa ve Bâd-ı Saba Hatun ibnet Abdullah Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan (6 kişi)	2x6	360	4 320
Tevliyet	3	90	1 080
Cibayet	2	60	720
Kitabet	2	60	720
Toplam ödeme			6 840
Kalan/asl-a zam			167,4

Kaynak: İMŞSA, 37.1, v22_312727

2.2.18. Emine, Râziye, Fâtıma Bint-i Abdullâh Vakfı

Sultân Selim Hân’ın⁴⁸ atikâlarından Eski Sarây’ın Kethüdâsı Emine, Râziye ve Fâtıma benât-ı Abdullâh’ın müşterek kurduğu 94.000 akçe sermayeli para vakfidir.⁴⁹

Vakfın kurulması için vekâlet Eski Sarây’ın Ağası olan Abbâs Ağa b. Abdulmuin’e, Başkapı-oğlanı Hasan Ağa b. Abdulmennân ve Kapı ağalarından Anber

⁴⁸ Feridun Emecen, “Selim II (ö.982/1574)”, **TDVİA**, C. 36, İstanbul, 2009, s. 414-418.

⁴⁹ İMŞSA, 38.1, v23_312832.

Ağa b. Abdülkâdir şehadetleriyle verilmiştir. Mütevellî olarak Hüseyin Ağa b. Abdulcelil tayin edilmiştir.

Emine Hatun 70.000 akçe, Râziye Hatun 12.000 akçe, Fâtıma Hatun ise 12.000 akçeyi hâlis niyetle vakf ve hasb ettiklerini beyân etmişlerdir. Vakf edilen meblağların onu on bir (%10) hesabıyla helâl cihetiyle istirbâh ve istiğlâl olunması ve hasıl olacak ribh ve nemaların harcama kalemleri şöyle beyan edilmiştir: Dokuz kişinin her gün 2'şer akçe karşılığında bir cüz Kur'ân-ı Kerim okumaları istenmiştir. Kıraât ehli, duhâ vaktinde istedikleri mekânda Emine Hatun ruhu için yedi kişi, Fâtıma ve Râziye Hatunlar için birer kişi okuyacak şekilde taksim edilmiştir. Tevliyet günlük 4 akçe, kitâbet ve cibâyet vazifeleri 2'şer akçe olarak kararlaştırılmıştır. Vakfın tağyir ve tebdiline⁵⁰ çalışan olursa azap görenler zümresinden olması için beddua edilmesi ayrıca vakfiyede zikr edilmiştir. Cemâziyelâhir'in başlarında 1038 (26 Ocak- 4 Şubat 1629) tarihinde hâkimin içtihad yaptığı usulle vakfın tescili gerçekleşmiştir.

Emine, Râziye, Fâtıma Bint-i Abdullâh Vakfı sermaye oranları ve ribh miktarı akçe cinsiyle şu şekildedir:

Emine Hatun	70 000
Raziye Hatun	12 000
Fatıma Hatun	12 000
Toplam sermaye	94 000
İstirbah ve istiğlâl %10	9 400

Tablo 2.19: Emine, Râziye, Fâtıma Bint-i Abdullâh Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan (9 kişi)	2x9	540	6 480
Tevliyet	4	120	1 440
Kitabet	2	60	720
Cibayet	2	60	720
Toplam	26	780	9 360
Kalan ribh			40

Kaynak: İMŞSA, 38.1, v23_312832

⁵⁰ Vakfın kuruluş amacının değiştirilmesi (tağyir), vakıftan yararlananlara aid şartların değiştirilmesi (tebdil).

2.2.19. Perişâh/Perilişân? Hatun Vakfi

İstanbul'da Eski Saray'da sâkine Perişân Hatun ibnetü Abdullah 10.000 nakit akçeyi vakfetmiştir.⁵¹

Kapân-ı dakik kapısı (bugünkü Unkapanı) dışındaki su kuyusunun abkeş (su çeken) ve tamir ve diğer masraflarının %15 (onu on bir buçuk) oranıyla elde edilen ribhten karşılanması, şart-ı vâkife olarak yer almaktadır. Günlük 1,5 akçe, kuyunun yanında bulunan musluk ve havuzdan abkeşine vazife verilip tevliyet ücretinin günlük 1 akçe olarak ödenmesinden sonra kalan ribhin su kuyusunun tamirine ihtiyaç olan mevzilerine harcanması ve yine gelir fazlası mevcut ise vakfin sermayesine eklenmesi bildirilmiştir. Nemânın artışıının da vazifelilere yansıtılması istenmiştir. Eski Saray'ın Ağası Abbâs b. Abdulhalim hasbi nâzır olurken tevliyet Üstâd Behrâm b. Abdullah'a meşrut olmuştur. Hâkimin hükmü ile 12 Muharrem 1039 (1 Eylül 1629) tarihinde şâhitler huzurunda tescili tamamlanmıştır.

Perişâh/Perilişân? Hatun Vakfi sermayesi ve ribh miktarı aşağıda yer almaktadır:

Asl-ı mal	10 000 akçe
Ribh %15	1 500 akçe

Tablo 2.20: Perişâh/Perilişân? Hatun Vakfi ödemeleri

Ödemeler /akçe cinsiyle	Günlük	Aylık	Senelik
Abkeş	1,5	45	540
Tevliyet	1	30	360
Toplam ödeme	2,5	75	900
Kalan ribh/meremmet/asl-a zam			600

Kaynak: İMŞSA, 38.2, v24b_312833, v25a_312834

⁵¹ İMŞSA, 38.2, v24b_312833, v25a_312834.

2.2.20. Saraylı Hadice Hanım Vakfı

İstanbul'da Eski İbrâhim Paşa Mahallesi'nde ikâmet eden Saraylı Hadice Hatun ibnetü Abdullâh'ın 43.000 akçe sermayeli para vakfidır.⁵²

Hadice Hatun, mahkemede bizzat vakıf şartlarını beyan etmiştir. Zevci İskender Ağa'yı mütevellî olarak tayin eylemiştir. Vâkıfenin şartı, meblağın onu on bir (%10) oranıyla istirbâh ve istiğlâlinin “*rehn-i kavi ve kefil-i melî veya ikisinden biri ile*” yapılmasına yöneliktir.

İbrâhim Paşa muallimhânesinde her gün dört kişinin 2'şer akçe vazife hesabıyla Yâsin-i şerif okumaları meşrut kılınmıştır. Okunan surenin birisi vâkıfe ruhu için, birisi İbrâhim Paşa ruhu için, birisi vâkıfenin vefat etmiş ilk eşi olan Ali Subaşı ruhu için, diğeri de hâlâ eşi olan İskender Ağa ruhu için hediye edilmesi şartına bağlanmıştır.

Tevliyet ve nezâret ücreti günde 2'şer akçe olarak kararlaştırılmıştır. Senelik ribhten kalan miktarın 8 akçe olduğu belirtilerek mütevellî tasarrufu ile lâzım olan masrafa yönelik kullanılmasına izni verilmiştir. Nâzırlık görevi, Eski Saray Ağasına şart kılınmıştır. 25 Safer 1032 (29 Aralık 1622) tarihinde şâhitler huzurunda hâkim, vakfi tescil etmiştir.

Saraylı Hadice Hanım Vakfı sermayesi ve senelik elde edilen ribh miktarı şöyledir:

Asl-ı mal	43 000 akçe
İstirbah ve istiğlal %10	4 300 akçe

Tablo 2.21: Saraylı Hadice Hanım Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan (4 kişi)	2x4	240	2 880
Tevliyet	2	60	720
Nezaret	2	60	720
Toplam ödeme			4 320

Kaynak: İMŞSA, 38.2, v25b_312834, v26a_312835

⁵² İMŞSA, 38.2, v25b_312834, v26a_312835.

Vakfiyede tevliyet günde 2 akçe olarak belirlenirken, vakfın sermayesinin mütevelliyeye teslim edilip üç ay tasarruf neticesinde tevliyet ücreti 70 akçe olarak ahz edildiği beyan edilmiştir. Bu meblağ hesaba katılırsa senelik tevliyet 280 akçe olması lazım gelir. Halbuki vakfiyedeki günlük 2 akçe hesabıyla senelik tevliyet 720 akçe olmaktadır. Vakfiyede belirlenen tevliyet, nezaret ve cüzhanlara günlük 2'şer akçe tayin edilirse senelik ödeme 4.320 akçe olmaktadır ki ribhten 20 akçe fazla hesap çıkmaktadır. Halbuki yine vakfiyedeki beyana baktığımızda görevli ücretlerinin ödenmesinden sonra 8 akçe fazla kalmaktadır.

2.2.21. Râziye Hatun Vakfı

İstanbul'da Eski Saray'da bulunan Râziye Hatun ibnetü Abdülmennân'ın 50.000 fidda akçe sermayeli, 1 Recep 1043 (1 Ocak 1634) tarihli para vakfidır.⁵³

Eski Saray'da Başkapıoğlanı olan Hasan Ağa b. Abdurrahim, Utbe Ağa'nın şahitliği ile vakfın tescil ve tebdili için Eski Saray Ağası Abbas Ağa b. Abdülmennân, Râziye Hatun'dan vekâlet almıştır. Bevvâb-ı sultâni Mehmed Ağa b. Halil mütevellî nasb edilmiştir.

Vakfiyede uzun bir şekilde, dünyanın yaratılış manası ifade edilmiş ve Râziye Hatun'un dünyada güzel bir isimle anılmayı ve ahirette bol sevap kazanmayı düşünerek zâil olan mecâzi nimetlerle dâimi hâkiki izzeti kazanmayı amaçladığı edebi bir dille anlatılmıştır.

Râziye Hatun vakfettiği 50.000 akçenin emin kimselere her sene %10 oranıyla istirbâh ve istiğlâl olunmasını ve sermayenin zâyi' olmaması için rehn-i kavi alınmasını şart kılmıştır. Sipahi taifesine ve borcun geri ödenmemesi ihtimali olan kişilerle muâmele edilmemesi özellikle belirtilmiştir. Hâsıl olan helâl ribh ile tevliyet ve nezâret günde 2'şer akçe olarak tayin edilmişken cibâyete ve kitâbet vazifeleri için de günde 1'er akçe tayin edilmiştir. Eski Saray'da bulunan Tabbâhin Mescidi'nde her

⁵³ İMŞSA, 38.4, v29b_312839.

sabah namazından sonra dört kişinin 2'şer akçe yevmiye ile birer cüz-i şerif tilâvet edip sevabını Rasullullah (s.a.v) ve vâkıfe ruhuna hediye etmeleri istenmiştir.

Nezâret, Eski Saray Ağasına meşrut kılınırken bu görevinde çok titiz davranması ve vakıftan yararlananların (mürtezika) nâzır kararıyla seçilmesi ve her sene muhasebesinin nâzır huzurunda yapıp sermaye eksik olursa mütevelliyeye tazmin ettirilmesi şart kılınmıştır. İlerleyen dönemde vakfın sermayesi azalırsa tevliyet ve nezâret ücretleri ödenmeyip sermayenin tamamlanması usulünün benimsenmesi ve bir kişiye 3.000 akçeden fazla borcun verilmemesi de ayrıca ifâde edilmiştir.

Râziye Hatun Vakfı sermayesi ve ribh oranına baktığımızda;

Asl-ı mal	50 000 akçe
İstirbah ve istiğlal %10	5 000 akçe

Tablo 2.22: Râziye Hatun Vakfı ödemeleri

Ödemeler /akçe olarak	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan (4 kişi)	2x4	240	2 880
Tevliyet	2	60	720
Nezaret	2	60	720
Cibayet	1	30	360
Kitabet	1	30	360
Toplam ödeme	14	420	5040

Kaynak: İMŞSA, 38.4, v29b_312839

Vakıf sermayesinin işletilmesinden sonra ele edilen senelik gelir 5.000 akçe olurken, vakfiyede belirtilen yapılacak ödemelerin toplamı 5.040 akçe olmaktadır. Vakıf sermayesinin azalma ve eksilme durumları sözkonusu olduğunda tevliyet ve nezaret ücretlerinin ödenmemesinin özellikle belirtilmesinden dolayı, nezaret ve tevliyet ücretlerinin toplam ödemelerde azaltılabilecek meblağ durumunda olup gelir gider dengesinin korunması hedeflenmiş olmaktadır.

2.2.22. Hâce Havvâ Hatun bint-i Abdülmennân Vakfı

İstanbul'da Topkapı Sarayı (saray-ı cedid-i sultani) sâkinelerinden hocalık vazifesinde bulunan Hâce Havva Hanım bint-i Abdülmennan'ın 1.818 adet ve rub' (2.272,5) kuruş, 20 Ocak 1634 tarihli para vakfidır.⁵⁴

Havva Hanım'ın vakfiyesi diğer vakfiyelere nazaran Arapça ve Farsça kelimelerin ağırlıklı olduğu edebi bir dil ile ifade edilen dünya ve ahiret hayatı yorumunu içermektedir. Vakıf kurumunu teşvik eden ayet ve hadisler yer almaktadır.⁵⁵ Vakfın kuruluşunda yer alan düşünceleri yansıtmaktadır.

İdris Ağa b. Abdülmennan, Yasin Ağa b. Abdüddâim ve Ömer Ağa b. Abdülmennan şahitlikleriyle vekil tayin edilmiştir. Mehmed halife de müteveli tayin edilerek vakıf sermayesi teslim edilmiştir.

Vakıf sermayesinin %10 oranıyla istirbâh ve istiğlâl olunması ifade edilirken rehn-i kavi alınarak borcunu ödeme ihtimali olmayanlara borç verilmemesi istenmiştir.

⁵⁴ İMŞSA, 38.5, v30_312840

⁵⁵ *ve salât ü salâvât-ı nâ-mahdûd ol vâkıf-ı esrâr-ı "subhânellezî esrâ" [İsra suresi 1. Ayet] ve nâzır-ı güzlâr-ı "mâ-zâğa'l-basarî ve ma-tağa" [Necm suresi, 17. Ayet: Gözü ne kaydı, ne haddini aştı] şehbâz râhının bir evc-i .... Simurg hümmâ ve 'allemke mâ-lem ta'lem [...] bi-künhi güzâr ene emlah ve habîb şükür hây-ı ene efsah mesned nişin-i serîr-i istifâ sultan-ı alişan kişver-kuşa hazret-i sa'âdet dest-gâh ve [...] penâh Muhammed Mustafa'nın salla'l-lâhü te'âla 'aleyhi ve 'alâ âlihi ecma'in ve nisâr-ı merkad-i pak ve âsâr-ı ravza-i itir-nakları olsun ki her biri nokta-ı vücud-ı pür-cûdları bâis-i ehbâr-ı levh u kalem mucceb-i tekrîm-i sahâyif-i 'âlemdir ki bu müdde'â-yı rûşen fahvâ-yı hadis-i "levlâke [levlâke] lemâ halaktü'l-eflâk"da [Habibim sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım] mübeyyen ve müberhendir ve dahi el-'izâm ve ashâb-ı kirâmuna ki her biri necm ü dîn ve kevkeb-i evc-i yakindir - rıdvânu'l-lâhi te'âla aleyhim ecma'in-*

...mahaldir ki nüzûl iden li-emrin irtihâl ve hulûl iden li-emrin îsâl eder pes 'âkil ve dâna oldur ki mâl-ı âkibetin tefekkür ve kalb-i müdebbir ile tedebbür dünyâda sebep-i zikr-i cemil ve 'ukbâda müstevcib-i ecr-i cezil olmak için ifâza-i hayrât müstekara ve işâ'at-ı mebrât-ı müstemirre idüb "len tenâlü'l-birra hattâ tünfikü mimmâ tuhibbün" [Ali İmran suresi 92. Ayet: Sevdiklerinizden Allah yolunda infak etmedikçe gerçek iyiliğe asla erişemezsiniz] fehvasınca "ve mâ tukaddimü li-enfûsiküm min hayrin tecidûhu indallâh" [Bakara Suresi 110. Ayet: Kendiniz için önden gönderdiğiniz her hayrı Allah katında bulacaksınız] müstedâsınca [...] seyyidü'l-enâm 'aleyhi efdalü's-salâtu ve 's-selâm bu manâyı ilam ve ifhâm eylemiştir. "izâ mâte ibnü âdem inkata' amalühü illâ lim selâsin sadakatün câriye ve ilmün nâfi'ün yüntefe'u bihî ve veledün sâlih yed'û lehû[...] [Hadis-i şerif: Ademoğlu öldüğü zaman bütün ameli kesilir. Ancak üç şey devam eder. Sadaka-i cariye, insanların kendisinden istifade ettikleri faydalı ilim ve kendisine dua eden iyi bir evlat haric] ale'l-husûs envâ'-ı sadakâtin ile ve esnaf-ı hasenâtın ile vakf olup

İşletilen vakıf sermayesinin geliri senelik 20.000 akçeye yakın olduğu vakfiyede bildirilmiştir.⁵⁶

Eski Saray’da teberdârânlardan 15 kişinin her gün birer cüz Kur’ân okumaları ve günlük 2 akçe vazife almaları belirtilirken cüz okuma işinin teberdârândan başka kimselere verilmemesi tenbih edilmiştir. İlim ehli Mehmed Efendi b. Muslihiddin’den günlük 10 akçe vazife ile sabah namazından sonra Eski Saray’a gidip teberdârândan ilim talep edenlere Kur’ân-ı Kerim’i öğretme ve anlama dersi vermesi ve dersin sonunda üç İhlas-ı şerif okuyarak dua etmesi istenmiştir. Nezâret görevi Dârüssaâde Ağasına günlük 3 akçe ile tevcih edilmiştir. Tevliyet günlük 7 akçe tayin edilirken Eski Saray’da Teberdârlar Kethüdasına meşrut kılınarak Hüseyin Ağa’ya nasb edilmiştir. Yine Teberdârân zümresinden birisinin günlük 1 akçe ile noktacı olması belirtilmiştir. Kitâbet vazifesi günlük 4 akçe ile Dergâh-ı âli bevâblarından Ömer Bey b. Osman’a verilmiştir. İleride boşalan vazifelilerin yerine kimlerin bu görevleri ifâ edeceğine nâzır olan Dârüssaâde Ağasının karar vermesi belirtilmiştir.

Hâce Havvâ Hatun bint-i Abdulmennân Vakfı sermayesi ve ribh oranı aşağı yer almaktadır:

Asl-ı mal	2272,5 kuruş
İstirbah ve istiğlal %10	227,5 kuruş

Tablo 2.23: Hâce Havvâ Hatun bint-i Abdulmennân Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan	15x2	900	10 800
Muallim	10	300	3 600
Nezaret	3	90	1 080
Tevliyet	7	210	2 520
Kitabet	4	120	1 440
Noktacı	1	30	360
Toplam ödeme			19 800
Kalan ribh			675

Kaynak: İMŞSA, 38.5, v30_312840

⁵⁶ 1629 Tarihli Raziye Hanım vakfiyesinde ifade edildiği şekilde; Kuruş 100 akçe hesabıyla senelik gelir 22.750 akçe olduğunda sabit ödemelerden kalan 2.950 akçe olmaktadır. Halil Sahillioğlu’nun XVII. Yüzyıldaki kuruşun rayicinin genel olarak 80 akçe olduğunun ifadesiyle yapılan hesapla gelir 18.200 akçe olmaktadır ki masraf yekünü olan 19.800 akçeyi karşılaması mümkün gözükmemektedir. Vakfiyede senelik murabahanın 20 bine karib olduğu bilgisinden yola çıkarak ortalama 90 akçe hesabı ile kuruş rayicinin belirlenmesiyle ribh 20.475 akçe olmaktadır.

2.2.23. Kamer Hatun bint-i Abdulmennân Vakfı

İstanbul'da Topkapı Sarayı (Sarayı cedid-i sultani) sâkinelerinden Kamer Hatun ibnetü Abdulmennân'ın 20 Ocak 1634 tarihli 1.400 adet Esedî kuruş sermayeli para vakfidır.⁵⁷

Vakfın tescil işlemleri için Dârüssaâde Ağası olan İdris Ağa b. Abdulmennân vekil tayin edilirken bu vekâletin şahitleri olarak Beşir Ağa b. Abdulmennân ve Ömer Ağa b. Abdulmennân yer almaktadır. Tescil mütevellisi Mehmed halifedir.

Vakıf sermayesi “*etyab-ı emvâl ve ahlas-ı menâlınden bin dört yüz aded esedî gurus ifrâz ve mümtâz kılub*” şeklinde ifade edilmektedir. Senelik geliri için de “*onu on bir buçuk akçe hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub medyundan iki behâsın ider rehn-i kavi alına ve zâyi' ve telef olmak muhtemel olan kimesneler ile mu'âmele olunmaya ve meblağ-ı mezburun hesâb-ı mezkur üzere bir senede hâsıl olan on dört bin akçe murabahasından*” ifadeleri yer almaktadır. Bu cümleleri analiz ettiğimizde;

Vakıf sermayesinin onu on bir buçuk (%15) oranıyla istirbâh ve istiğlâl işlemi yapılması istenmiştir. 1.400 adet Esedi kuruşun %15'i, 210 adet Esedi kuruş olmaktadır. Vakfiyede yıllık murabahanın 14.000 akçe olduğu ifade edilmektedir. %15 oranıyla murabaha neticesinde 210 Esedi kuruşun 14.000 akçeye eşit olduğu hesap edilirse, 1 Esedi kuruş, 66.67 akçe olmaktadır.

Osmanlı'da piyasada geçerli paralar çeşitlidir. Kuruşların farklı isimlerle ifadesi XVII. yüzyılda yaygınlaşmıştır. İspanyol kuruşu Real ve Hollanda kuruşunun ise üzerinde aslan resmi bulunmasından dolayı Aslanlı veya Esedî kuruş tabiriyle ifadesi kabul görmüştür. 9,5 Dirhem ağırlığındaki kuruşlarda bir dirhem bakır bulunmaktadır. (Dirhem: 3.072 gr.) Akçe ise saf gümüşten basılıyordu. 9,5 Dirhem saf gümüş hesabıyla belirlenen kuruşun raici 80 akçe olmaktadır. Fakat 8,5 dirhem gümüş içeren kuruşun değeri ancak 66 akçe oluyordu. Bu durum 1584-86 devalüasyonundan sonra gerçekleşen bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Ya raici

⁵⁷ İMŞSA, 38.5, v30b_312840, v31a_312841.

düşürmek ya da akçeyi ayarlayarak 1600, 1618, 1624 ve 1641 yıllarında para ayarlamaları yapılmıştır.⁵⁸

Ribhin taksimi ise şöyle yapılmaktadır:

Tabbahin⁵⁹ Mescidi'nde sabah namazından sonra her gün on kişi 2 akçe yevmiye ile birer cüz-i şerif tilâvet edip sevâbını Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) ve vâkıfe ruhuna hediye eyleyeceklerdir. Tevliyet günde 5 akçe, kitâbet günde 2 akçe, noktacı için günde 1 akçe olarak tayin edilmiştir.

Nâzırlık hasbi olarak dârüssaâde ağalarına şart kılınmıştır. Noktacı, dârüssaâde ağaları zümresinden seçilecekken, vakıftan yararlanan kişiler de (mürtezika) yine dârüssaâde ağaları onayıyla kararlaştırılacaktır. Tevliyet ve kitabet görevi Eski Saray'da Teberdâran Kethüdası Hasan Ağa'ya verilirken daha sonra bu makamda görevli olana tevliyet tevcih edilecektir. Cüz okuma görevinin de sadece teberdârândan kırâate ehil kimselere verilmesi tenbih edilmiştir.

Kamer Hatun bint-i Abdulmennân Vakfı sermayesi ve ribh miktarı aşağıdaki gibidir:

Asl-ı mal	1400 Esedî kuruş
İstirbah ve istiğlal %15	14 000 Akçe

Tablo 2.24: Kamer Hatun bint-i Abdulmennân Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe olarak)	Günlük	Aylık	Senelik
Cüzhan (10 kişi)	10x2	600	7 200
Tevliyet	5	150	1800
Kitabet	2	60	720
Noktacı	1	30	360
Toplam ödeme			10 080
Kalan ribh			3 920

Kaynak: İMŞSA, 38.5, v30b_312840, v31a_312841

⁵⁸ Halil Sahillioğlu, “Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)”, **Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi**, 1978 Özel Sayısı, s.14-15.

⁵⁹ Aşçılar.

Tayin edilen harcamalardan sonra kalan meblağ hakkında bilgi verilmemiştir. Vakıftan yararlanan kişilerin seçimi Dârüssaâde Ağasına bırakılmıştır. Hukuken tayin edilen vakfın amacı gerçekleştikten sonra vakıftan yararlanmak fakirlerin hakkıdır.

2.2.24. Şems-i Rana Hatun bint-i Abdülmennân Vakfı

Şems-i Rana Hatun ibnetü Abdülmennân'ın Şaban 1055 (Eylül 1645) senesi 500 Riyâl kuruş sermayeli para vakfıdır.⁶⁰

Saray-ı atik ağası Abdulkâdir Ağa b. Abdülkerim'e vakfın tescili anında davaya katılması için vekâletini veren Şems-i Rana Hatun, tescil mütevellisi olarak bevvâb-ı sultani Musâ Çelebi b. Murâd'ı nasb eylemiştir. Helvacılar Bölük Başısı olan Ömer Bey b. Yusuf müteveli tayin edilmiştir.

Vakf edilen 500 riyâl kuruşun %15 hesabıyla helâl yönüyle istirbâh ve istiğlâl olunması muâmele-i şer'iyenin rehn-i kavi ve kefil-i meli veya iktisat zamanında biri ile iktifa edilip ikameti sabit olanlarla yapıp borcun ödenmeme durumu olanlarla yapılmaması vurgulanmıştır. Eğer muâmele ile işletilmezse istiğlâl için de vakıf mal ile akardan bir şey satın alınıp, tahliyeden sonra makbuzla kiraya verilmesi ve ücretinin alınması tarif edilmiştir.

Eski Saray Ağasının nâzır olması, Eski Saray'da Helvâcılar Bölükbaşısının müteveli olması, Bevvâb-i sultaniden Eski Saray Ağasının kâtibi olan kişinin de vakfın kâtipliğini yapması istenmiştir.

Ücret taksimine baktığımızda nezâret günlük 1 akçe, tevliyet 2 akçe, kitâbet 2 akçe olarak kararlaştırılmıştır. Yatsı namazından sonra sâlih birisinin Rasullulah ve vâkıfe ruhu için Nebe suresi arkasından Fâtiha tilâvet etmesi ve günlük 1 akçe vazife alması ifâde edilmiştir. Diğer vakıf görevlilerinin de her gece yedişer İhlas-ı şerif ile Fâtiha suresini okumaları şart kılınmıştır.

---

⁶⁰ İMŞSA, 38.7, v42_312856.

Şems-i Rana Hatun bint-i Abdulmennân Vakfı sermayesi ve ribh miktarı şu şekildedir:

Asl-ı mal	500 riyal kuruş
İstirah ve istiğlal %15	75 riyal kuruş

Tablo 2.25: Şems-i Rana Hatun bint-i Abdulmennân Vakfı ödemeleri

Ödemeler (akçe cinsiyle)	Günlük	Aylık	Senelik
Duahan	1	30	360
Nezaret	1	30	360
Tevliyet	2	60	720
Kitabet	2	60	720
Toplam ödeme	6	210	2160
Kalan ribh ⁶¹			3 840

Kaynak: İMŞSA, 38.7, v42_312856

2.2.25. Valide Sultan Vakfı

Kösem Sultân adıyla meşhur I. Ahmed'in eşi, IV. Murad, Şehzade Süleyman, Sultân İbrâhim, Şehzâde Kâsım, Ayşe Sultân ve Fatma Sultân'ın annesi⁶² Vâlîde Sultan'ın 1 Recep 1060 (30 Haziran 1650) tarihli 500 adet kuruş vakfettiği para vakfidır.⁶³

Vakfın tescili için vekalet verilen Arslan Ağa b. Abduddâim'in Eski Saray'da görevli olduğu anlaşılmaktadır. Valide Sultan vakfettiği meblağın her sene helâl cihetiyle %10 oranıyla kefil ve rehin şartıyla istirbâh ve istiğlâl olunmasını şart koşmuştur. Sarayda haseneler dolabında dolapçıbaşı görevinde olanlara tevliyet vazifesi verilirken günlük 3 akçe tayin edilmiştir. Dolapoğlanı görevinde bulunana da günlük 2 akçe ile cibâyet vazifesi verilirken vakfa hasbi nâzırlık görevinin Eski Saray'da Teberdârân Kethüdasına şart kılınıp dönemin Gedikli Ağası Mehmed Ağa b. Abdülmuine tevcih edilmiştir. Ribhten görevlilerinin ücretlerinin ödenmesinden sonra kalan meblağın ihtiyaç hâsıl olduğu zaman sözkonusu dolapların tamirine harcanması ifâde edilmiştir. Zamanın geçmesiyle vakfın amacının yerine getirilemeyeceği bir döneme ulaşırsa vakfın bütün gelirinin Müslüman fakirlere sarf edilmesi istenmiştir.

⁶¹ Kuruş 80 akçe hesabıyla.

⁶² Uluçay, Çağatay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ötüken Neşriyat, Mayıs 2011, İstanbul, s.79-85.

⁶³ İMŞSA, 47.1, v65b_611694, v66a_611696

Valide Sultan Vakfı sermayesi ve ribh miktarı aşağıdaki gibidir:

Asl-ı mal	500 kuruş
İstirbah ve istiğlal %10	50 kuruş

Tablo 2.26: Valide Sultan Vakfı ödemeleri

Ödemeler /akçe cinsiyle	Günlük	Aylık	Senelik
Tevliyet	3	90	1 080
Cibayet	2	60	720
Toplam ödeme			1 800
Kalan ribh ⁶⁴			2 200

Kaynak: İMŞSA, 47.1, v65b_611694, v66a_611696

Kösem Sultan'ın vakıfları için müstakil yazılan kitaplarda bu para vakfına rastlanmamıştır. Bu şekliyle bu çalışmada Mahpeyker Kösem Sultan'a ait yeni bir vakıf kaydı gün yüzüne çıkmış olmaktadır.

⁶⁴ 1 kuruş 80 akçe hesabıyla 500 kuruş=40.000 akçe. %10 ribhi 4.000 akçe. Ödemelerden sonra kalan meblağ 2.200 akçe.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PARA VAKIFLARININ KURULUŞ VE İŞLEYİŞ YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. PARA VAKIFLARI KURULUŞ AMAÇLARI

Vakıf, özel mülkiyette bulunan bir malın tasarrufunun kamu yararına kullanılmasını ifade etmektedir. Vakıf kuran şahıs için amaç, Allah'ın sevgisini, rızasını kazanmak ve bunu gerçekleştirmek için de insanların hatta canlıların faydasına olacak şekilde bir hayır yoluna malını, mülkünü kullanmayı gerektirmektedir.

Gayrimenkul vakıflarının kurulması için hem geniş bir mal varlığına sahip olmak hem de uygun bir alanda gayrimenkul inşa etmek veya satın almak işlemini gerçekleştirmek gerekmektedir. Para vakıfları ile yüksek miktarda servet sahibi olmadan da belirli bir birikime sahip insanlar, nakit varlıklarını vakıf statüsünde koruyarak bu meblağların işletilmesinden elde edilecek gelirlerin hayır işlerinde kullanılmasını hedeflemişlerdir. Harcanabilir gelirini tüketime yönelik kullanabilme hakkına sahip olan insanların, özellikle bu çalışmada yer alan saraya mensup hanımların, servetlerini vakfetmelerinde geniş bir katılım görmekteyiz.

Vakıf kurulmasındaki amaçları “*şart-ı vâkıfe*” izah edilirken anlıyoruz. Bütün vakıf kurucular, vefat ettiklerinden sonra arkalarından hayırla dua edilmesini istiyorlar. Bu iş için özel olarak Kur'an-ı Kerim okuyan, dua okuyan kişilerin seçilmesini talep ediyorlar ve onların hayat geçimlerine bir katkı sağlamak için de günlük ödenek ayırıyorlar. Bu yapılan ödeme İslam hukukunda sadaka kapsamındadır.¹ Fakirler için yardım edilmesini ifade eden vakıfların yanı sıra, özellikle Mekke² ve Medine³ fakirleri için de yardım yapılmasını isteyen vâkıfeler bulunmaktadır. Mescidin tamir masrafına, orada görevli imam ve müezzine günlük akçe tahsisi yanında, cüz okumaları için de ayrıca maddi destek sağlanmıştır.⁴ Eğitimi

¹ Akgündüz, **İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, OSAV, 3. Baskı, s.357.

² Hüma Hatun Vakfı, **İMŞSA**, 6.9, v154_311649.

³ Saliha Hatun bint-i Abdullah Vakfı, **İMŞSA**, 7.1, v79_311874.

⁴ Mihri Hatun bint-i Abdurrahman Vakfı, **İMŞSA**, 7.4, v101b_311906.

destekleyerek devamlılığın sağlanması için maddi yardım ayıran vakıf, çalışmamızda bir tane olarak karşımıza çıkmaktadır. Âyişe Hatun⁵, kız kardeşi Raziye Hatun'un vakfettiği meblağı da kendi vakfına dahil etmiştir. Sermayesi ve dolayısıyla geliri yüksek olan bu vakıfta, muallimhanedeki hocaya, hocanın asistanına da öğretmenlik vazifesi için bütçe ayrılmış ve aynı kişilere ayrıca cüz okumaları karşılığında da ayrı ödeme tahsis edilmiştir. Yine fakir öğrencilere kıyafet alınması için her sene 2.000 akçe tahsisat ayrılması, okulun odun masrafı için de 200 akçe bütçe yanında ibrik ve hasır ihtiyaçları için de 300 akçe harcama kalemi oluşturulmuştur. Bu şekilde eğitime maddi destek verildiğini görüyoruz.

3.2. PARA VAKIFLARININ KURULUŞ ŞEKİLLERİ

Vâkıfeler, hayatta iken vakıf sermayesini mütevelliyeye teslim edip fiilen vakıf kurdukları gibi vefatlarından sonra mal varlığıyla vakıf kurulmasını talep ederek de vasiyet üzere para vakıfları kurmuşlardır.

Hayatta iken vakıf kuran vâkıfeler, istedikleri miktarda sermayeyi belirliyorlardı. Fakat borcundan kaçınmak amacıyla kurulan vakıfların tescili engelleniyordu.⁶ Vasiyet yoluyla vakıf kurulması işleminde miras olarak bıraktıkları mal varlığının ancak üçte biri oranındaki (sülüs) mal varlığına denk gelecek şekilde vakıf sermayesi oluşturulabiliyordu. Vakfedilen meblağ miras olarak bırakılan miktarın üçte birini aşmıyorsa vakıf bağlayıcılık kazanmış oluyordu. Vakıf sermayesi, terekenin üçte birinden fazla ise fazla olan vakıf sermayesinin bağlayıcılığı, diğer vârislerin onayına bağlıydı.⁷Yalnız varisi olmayan Emine Hatun nukud vakfında, muhallefâtı olan 350.000 nakit akçesiyle vakıf kurulmuştur.⁸

Çalışmamızdaki yirmi beş vakıftan altısı vasiyet üzerine kurulmuştur. Vasiyetin yerine getirilmesi için vasi tayin edilmiştir. III. Murad Hân'ın kızı Rukiye Sultan'ın annesi Şems-i Ruhsar Hatun'un para vakfı⁹ vasiyet üzerine kurulmuştur.

⁵ İMŞSA, 25.2, v11_609275.

⁶ Akgündüz, a.g.e., s. 184.

⁷ A.g.e., s. 189-190.

⁸ İMŞSA, 6.4, v30a_311511.

⁹ İMŞSA, 1.1, v29b_606199, v30a_606201.

Terekesinin üçte biri olan 1.100 adet sikke-i hasene ile kurulmuştur. Darüssaâde Ağası Mustafa Ağa vasi tayin edilmiştir.

Yemen Beylerbeyi Hasan Bey'in zevcesi olan Emine Hatun'un vasiyeti üzerine kurulan vakıfta¹⁰, Enderun Ağalarından Süleyman Ağa'ya vakfin sermayesi bırakılmıştır. Vakfin şartlarının tayini, mütevellinin seçilmesi ve görevinden alınması yetkileri verilerek, mahkemede vakıftan rücu şartını yerine getirmek için taraf olarak vakfin tamamlanmasında vekil olarak görevlendirilmiştir:

“ meblağ-ı âti'l beyânı terk iden müteveffât-ı âti'z-zikr ruhiçün vakfa ve ta'yîn-i şurût ve masârıfa ve müteveli nasb ve azline ve rucû' ve murâafaya ve bi'l-cümle emr-i vakf-ı ilâ kaydü't-tescil itmâm ve tekmil için ta'yîn ve tevkil buyrulub vekâleti nehc-i şer'i üzere sâbite olan Enderûni ağalardan fahrü'l- havâs ve'l-mukarrabin erbâbü'l- ihtisâsü'l-mü'eddibin? mu'temedü'l-mülûk ve's-selâtin Süleymân Ağa ibn-i Abdulmu'in meclis-i şer'i-i şerîfde ve mahfil-i dîn-i münîfe gelüb vakf-ı âti't-tebyîn üzere”

Ferişân Hatun¹¹ 22.000 gümüş akçe olan sülüs malı ile para vakfı kurulmasını vasiyet etmiştir. Saray-ı atik-i sultani Ağası Abbas Ağa bin Abdulmuin vasi tayin edilmiştir.

Mahidevran Hatun'un¹² 15.000 akçe ile vasiyet üzerine vakfı kurulmuştur. Vasiyetin tenfizini Saray Ağası olan Abbas Ağa b. Abdulmuin vasi olarak gerçekleştirmiştir.

Sanavber Hatun bint-i Abdullah¹³ da 40.000 Osmanlı gümüşü ile vasiyet üzerine para vakfı kurmuştur. Eski Saray Ağası olan Reyhan Ağa b. Abdulmuin vasi tayin edilmiştir. Terekenin üçte birinin 44.000 akçe olduğu vakfiyede belirtilmiştir. İşletilecek vakıf sermayesinin ise 40.000 akçe olarak müteveliye tesliminden bahsedilmiştir. Aradaki fark olan 4.000 akçenin nereye tasarruf edildiği belirtilmemişse de mevcut borçların ödenmesi için ayrılması muhtemeldir.

¹⁰ İMŞSA, 6.4, v30/a_311511.

¹¹ İMMŞSA, 6.11, v178a_311730.

¹² İMŞSA, 6.11, v178b_311730, v179a_311731.

¹³ İMŞSA, 24.1, v6b_609146.

Vasiyet üzerine kurulan bir diğerk vakıf da iki erkek ve bir kız kardeşin mal varlıklarının üçte biriyle kurulan Ali Ağa ve Sâlih Ağa ve Bâd-ı Saba Hatun ibnet Abdullah Vakfı'dır.¹⁴ Üç kardeşin toplam olarak 94.000 akçe sermayeli vakfının vasisi Saray-ı atik-i sultani Ağası olan Abbas Ağa b. Abdulmuin'dir.

Vakıf kurucularının hayattayken doğrudan kurdukları vakıflarda, vakfın mahkemede tescili için genellikle vekalet verdikleri görülmektedir. Raziye Hanım, Bilal Ağa'yı vakfın kurulması için kendi adına vekil tayin etmiş, vekâlet verdiğiine dair Abdullah Ağa ve Ahmed Ağa şahitlik etmişlerdir. Topkapı Sarayı'nda Teberdârlar Kethüdası Zülfikar Ağa da mütevellî tayin edilmiştir:

*“Raziye bint-i Abdullah tarafından vakf-ı âti'l-beyâna vekil olub fahrü'l-emâsil ve'l-akrân Abdullah Ağa ibn-i Abdulmennân ve fahrü'l-ekârim Ahmed Ağa ibn-i Abdurrahîm şehâdetleriyle şer'an vekâlet-i sâbit olan fahrü'l-emâsil ve'l-ekârim câmi'-ül muhâma ve'l-mekarim zü'l-kadirü'l-'aliyyü'l-mahfûf tasarruf-ı avâtıfı'l-melikü'l-mennân Bilâl Ağa ibn-i Abdulmennan meclis-i şer'-i şerîf şâmihü'l-'imâd ve mahfil-i dîn-i münif râsihu'l-evtâdda vakf-ı ati'l-beyâna mütevellî nasb olunan saray-ı cedîd-i sultanide teberdârlar kethüdası bendetü'l-efâhim ve'l-emâsil Zülfikâr Ağa ibn-i Ali muvâcehesinde bi'l-vekâle ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm idüb müvekkilem mezbûre Râziye Hatun”*¹⁵

Nadiren de olsa vâkıfeler, mahkemeye bizzat gidip vakfın kuruluş davasında taraf olarak beyanda bulunmaktadır. Hurşit Hatun, Simiz Hatun, Sâliha Hatun, Âyişe Hatun, Saraylı Hadice Hanım, bizzat mahkemede vakfı kurmak istediğın beyan etmiştir. Simiz Hatun da vakfın mütevellisi ile birlikte mahkeme huzurunda beyanda bulunmuştur:

*“Simiz Hatun ibnetü Abdullah meclis-i şer'-i şerîf şâmihü'l-'imâdda vakf-ı âti'l- beyâna liecl'it-tescîl mütevellî nasb itdüğü Hamza Bey bin Abdullah nâm bevâb-ı sultanî mahzarında ikrâr ve takrîr-i kelâm idüb silk-i mülkümde muntazam olan atyeb-i emvâlimden tâmmü'l-vezin ve yüz sikke-i filori ifrâz idüp vakf ve habs eyledim ve şöyle şart eyledim ki”*¹⁶

¹⁴ İMŞSA, 37.1, v22_312727

¹⁵ İMŞSA, 1.6, v165/a_606626

¹⁶ İMŞSA, 6.1, v5/a_311478

3.3. PARA VAKIFLARI İDARESİ VE DENETİMİ

Vakıf, kurucunun istek ve şartları ifade edilerek kurulduktan sonra, kurumsal bir yönetim anlayışıyla idare edilmekteydi. Vakfın yönetiminin kimler ya da hangi meslek grubu mensuplarının yapacağı, hangi özellikleri taşıması gerektiği vakfiyelerde belirtilmektedir. Vakfedilen sermayenin gelirinin, vakfın kuruluş amacı için kullanılıp kullanılmadığı ve yönetiminin takibinin titizlikle yapılması gerekiyordu. Görevini hakkıyla yerine getirmeyen için hem hukukî hem vicdani sorumluluklar yüklenmiş, görev gerçekleşmeden ücret ödemesine istihkak öngörülmemiştir.

Vakıflarda Dârüssaâde Ağası, Eski Saray Ağası, Bevvab-ı sultani görevinde olan ağalar genellikle vakıf kurucunun mahkemedeki vekili, vasisi ya da tescil mütevellisi olmaktadır.

Yedi vakıfta müteveli Teberdârân Kethüdasına meşrut kılınmıştır. Bu yedi vakıf içinden de iki vakıf şartnamesinde, cüzhanlık vazifesini yapanların özellikle Teberdârândan seçilmesi ifade edilmiştir.¹⁷ Böyle bir uygulama ile para vakıflarının yeniçeri orta sandığına vakfedilen vakıflar olduğunu belirtebiliriz.

Şems-i Rana Hatun para vakfında ise tevliyet Helvacılar Bölükbaşısı Ömer b. Yusuf'a ve sonrasında makamına şart kılınmıştır. Bu haliyle de meslek grubu değişkenlik göstererek esnaf sandıkları sınıfına dahil olabilmektedir.

Bazı vakıflarda mütevelliden ayrı olarak tescil mütevellisi tayini yapılmıştır.¹⁸

Vakıfların kurucularının, vekil ve müteveli tayinleri ile nezaretin kime ya da hangi makam mensuplarına şart kılındığı tablo şeklinde aşağıda yer almaktadır.

¹⁷ Hâce Havva Hatun bnt. Abdullah Vakfi ve Kamer Hatun Vakfi.

¹⁸ Bkz. Müteveli.

Tablo 3.1: Vakıfların idari kadrosu

Vakıf kurucusu	Davaya vekil	Tescil mütevellisi	Mütevelli	Nâzır
Şems-i Ruhsar Hatun	Vasi Darüssaâde Ağası Mustafa Ağa b. Abdulmuin		Bevvab-ı Sultani Mehmed Çelebi	Darüssaâde Ağası makamına hasbi
Raziye Hanım	Bilal Ağa b. Abdulmennan		Saray-ı cedid-i sultanide Teberdâran kethüdası Zülfikar Ağa b. Ali	Darüssaâde Ağası İdris Ağa b. Abdulmuin
Hurşit Hatun	Bizzat mahkemede bulunmuştur	Bevvab-ı Sultani Hamza Bey b. Abdullah	Saray-ı atik-i sultanide teberdâran kethüdasına meşrut	Dârüssaâde Ağası makamına hasbi
Simiz Hatun	Bizzat katılmıştır	Bevvab-ı Sultani Hamza Bey b. Abdullah	Teberdâran Kethüdası meşrut	Dârüssaâde Ağası makamına hasbi
Emine Hatun	Vasiyet üzerine	Enderun Ağalarından Süleyman Ağa b. Abdulmuin	Bevvab Miri Bey b. Hasan	Dârüssaâde Ağası makamına yevmi 5 akçe
Mihri Hatun ve Çeşmisiyah Hatun ve Âbide Hatun	Saray-ı atik-i sultani Ağası Ahmet Ağa b. Abdulmuin	Rıdvan Bey b. Abdulmennan		Saray-ı atik Ağası makamına meşrut yevmi 3 akçe
Hüma Hatun	Mehmed Ağa	Bevvab-ı sultani Ali Bey b. Abdullah	Harem-i şerifteki kırk ağalardan akdemine meşrut	Harem şeyhi olana meşrut
Ferişan Hatun	Vasi Eski Saray Ağası Abbas Ağa b. Abdulmuin	Osman Bey b. Abdulmennan	Osman Bey b. Abdulmennan	Eski Saray ağası makamına meşrut hasbi
Mahidevran Hatun	Vasi Eski Saray Ağası Abbas Ağa b. Abdulmuin	Osman Bey b. Abdulmennan bevvab-ı sultani	Osman Bey b. Abdulmennan bevvab-ı sultani	Eski Saray Ağasına meşrut hasbi
Saliha Hatun	Bizzat mahkemede bulunmuş	Hasan Bey b. Abdulmennan	Tevliyet önce vâkıfede sonra Hasan Bey'de, sonra bevvaplardan Kule Sofisine	Dârüssaâde Ağasına meşrut
Mihri Hatun	İmâm Mehmed Efendi b. Mustafa	Şaban Ağa b. Abuddâim	Şaban Ağa/sonra nazır belirleyecek	Eski Saray Ağasına meşrut hasbi
Şems-i Peri Hatun	Eski Saray Ağası Abdulkâdir Ağa b. Abdulkerim	Bevvab-ı sultani Musa Çelebi	Eski Saray Serbölük Teberdârâni Yusuf Ağa ve mezkur makama	Eski Saray Ağası Abdulkâdir Ağa b. Abdulkerim
Sanavber Hatun	Vasi ve nazır Reyhan Ağa b. Abdulmubin Saray-ı atik-i sultani ağası		Bevvab-ı sultani Ali Bey b. Cafer, sonra Eski saray kapıcılarından dindar birisine	Eski Saray Ağası makamına meşrut

Dâye Hatun	Bevvab-ı sultani Ali b. Abdummennan	İshak Efendi b. Abduddâim	İshak Efendi /Sultan Ahmet Cami mütevellisi/hasbi	Dârüssaâde Ağası makamına hasbi meşrut
Âyişe Hatun	Bizzat mahkemeye katılmıştır	Sefer Ağa b. Abdudeyyan	Sefer Ağa/tevliyet önce kendine/Sefer Ağa'dan sonra evlatlarına/Sefer Ağa'nın utekasına	Mürtezika hasbi nâzır
Pervin Hatun	Mehmed Ağa b. Abdurrahman	Teberdâran Kethüdası Mahmud Ağa b. Abdummennan	Teberdâran Kethüdası Mahmud Ağa sonra makamına meşrut	Dârüssaâde Ağası makamına hasbi meşrut
Ali Ağa, Salih Ağa ve Bâd-ı Saba Hatun	Vasi Darüssâde Ağası Hacı Mustafa Ağa b. Abdulhannan		Bevvab-ı sultani İskender Bey b. Abdummennan/sonra Topkapı Kuleönü sofilerine salih kimseye	Dârüssaâde Ağası makamına hasbi meşrut
Emine, Râziye, Fâtıma bnt. Abdullah	Saray-ı atik-i sultani Ağası Abbâs Ağa b. Abdulmuin		Hüseyin Ağa b. Abdulcelil	
Perişan/Perişah Hatun	Saray-ı atik-i sultanı Ağası Abbas Ağa b. Abulhalim		Üstâd Behrâm b. Abdullah nâm cerrah	Eski Saray Ağasına hasbi meşrut
Saraylı Hadice Hanım	Bizzat mahkemeye katılmıştır.		Zevci İskender Ağa b. Abdullah	Eski Saray Ağasına meşrut
Raziye Hatun	Saray-ı atik-i sultani Ağası Abbas Ağa b. Abdummennan		Bevvab-ı sultani Mehmed Ağa b. Halil	Eski Saray Ağasına meşrut
Hâce Havva Hanım	İdris Ağa b. Abdummennan	Mehmed Halife	Saray-ı atik Teberdârân Kethüdası Hüseyin Ağa	Dârüssaâde Ağası makamına meşrut
Kamer Hatun	Dârüssaâde Ağası İdris Ağa	Mehmed Halife	Saray-ı atik-i sultani'de Teberdâran Kethüdası Hasan Ağa	Dârüssaâde Ağası makamına meşrut hasbi
Şems-i Rana Hatun	Eski Saray Ağası Abdulkâdir Ağa b. Abdulkерim	Bevvab-ı sultani Musa Çelebi b. Murad	Helvacılar Bölükbaşısı Ömer b. Yusuf/ Helvacılar Bölükbaşısına meşrut	Eski Saray Ağası makamına
Valide Sultan	Arslan Ağa b. Abduddâim		Haseneler dolabında Dolapçıbaşı	Teberdârân Kethüdası Gedikli Mehmed Ağa b. Abdulmuin ve makamına meşrut hasbi

3.3.1. Müteveli

Müteveli, vakfın yöneticisidir. Vakıf sermayesini teslim alıp gerçekleştirilecek amaç için geliri işleten, kullanan, idare eden kişidir. Genellikle günlük gelir karşılığında bu yönetimi gerçekleştirir. Nadiren de olsa hasbî olarak bu işi yapması istenmiştir. Nitekim, Dâye Havva Hatun vakfında mütevellinin, Sultan Ahmed Cami Vakfı'nda müteveli olan kişi olması ve bu işi gönüllü yapması şart kılınmıştır.

Mütevellilerin idari görevleri karşılığında almış oldukları tevliyet ücretleri, vakıftan vakıfa farklılık göstermektedir. En düşük günlük ücret bir akçe olarak Perişah Hatun vakfında tahsis edilmişken, en yüksek tevliyet ücreti 10 akçe olarak Emine Hatun ve Saliha Hatun vakıflarında görülmektedir. Genellikle günlük 2 akçe tevliyet tahsisi yaygın durumdadır.

Vakıf mütevellisinin uzak bir mesafede bulunması veya görevinden uzaklaştırılması durumlarında mütevellinin yerine kâim-i makâm-ı müteveli atanması sözkonusu olabilmektedir.¹⁹ Şems-i Ruhsar Hatun vakfiyesinde mütevelliden ayrı olarak kâim-i makâm-ı müteveli görevi tanımlanmıştır. Vakıf İstanbul'da kurulmuş ve vakfın gelirinin tahsisi, Mekke'de gerçekleşmektedir. Mesafenin uzak olmasından Mekke kadı vekilinin aynı zamanda vakfın müteveli makamın yerine vazifeyi üstlenmesi istenmiştir ve ücret tahsisi yapılmıştır. Müteveliye günlük 7 akçe verilirken, kaim-makam-ı mütevellinin noktacı görevini de üstlenmesiyle günlük 2 akçe tayini yapılmıştır.

Konumuzu oluşturan vakıflardaki tevliyet ücreti aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.2: Vakıfların sermayesi ve tevliyet ücretleri

Vakfeden	Tarih*	Vakıf sermayesi	Tevliyet/günlük	Tevliyet/senelik
Şemsi Ruhsar Hatun	1613	1100 sikke-i hasene	7 akçe	2520 akçe
Raziye Hanım	1629	200 adet kâmil riyal kuruş		560 akçe
Hurşit Hatun	1608	200 sikke-i hasene	50 akçe (3 aylık)	5 sikke-i filori
Simiz Hatun	1608	100 sikke-i filori	50 akçe (3 aylık)	200 akçe

¹⁹ Akgündüz, a.g.e., s.315-317.

* Tarih sıralaması sicillerde yer alan defter ve varak numarası takip edilerek yer almıştır.

Emine Hatun	1611	350 000 akçe	10 akçe	3600 akçe
Mihri Hatun, Çeşmisiyah Hatun, Âbide Hatun	1621	84 350 akçe	6 akçe	2160 akçe
Hüma Hatun	1627	700 sikke-i hasene (84 000 akçe)	2 akçe	720 akçe
Ferişan Hatun	1629	22 000 akçe	2 akçe	720 akçe
Mahidevran Hatun	1629	15 000 akçe	Ücret tayin edilmemiş, kalan nema mütevellî tasarrufunda	
Saliha Hatun	1632	400 000 akçe	10 akçe	3600 akçe
Mihri Hatun	1632	50 000 akçe ve 2 ev	2 akçe	720 akçe
Şems-i Peri Hatun	1644	1000 riyal kuruş	3 akçe	1080 akçe
Sanavber Hatun	1606	40 000 fidda-i Osmani	3 akçe	1080 akçe
Daye Hatun	1628	48 000 akçe	Hasbi	Hasbi
Ayişe Hatun	1626	120 000 akçe ve 15 000 akçe	4 akçe	1440 akçe
Pervin Hatun	1607	200 sikke-i filori	2 akçe	720 akçe
Ali ve Salih Ağa, Bâd-ı Saba Hatun	1609	70 074 akçe	3 akçe	1080 akçe
Emine, Raziye, Fatıma Hatunlar	1629	94 000 akçe	4 akçe	1440 akçe
Perişah Hatun	1629	10 000 akçe	1 akçe	360 akçe
Saraylı Hadice Hanım	1622	43 000 akçe	2 akçe	720 akçe
Raziye Hatun	1634	50 000 fidda akçe	2 akçe	720 akçe
Hâce Havva Hanım	1634	2 272,5 kuruş	7 akçe	2520 akçe
Kamer Hatun	1634	1 400 esedi kuruş	5 akçe	1800 akçe
Şemsi Rana Hatun	1645	500 riyal kuruş	2 akçe	720 akçe
Valide Sultan Vakfi	1650	500 adet kuruş	3 akçe	1080 akçe
Toplam			78 akçe (günlük toplam) ²⁰	29 560 akçe+5 sikke-i filori

Vakfın mahkemede tescili aşamasında, vakfiyede mütevelliden ayrı olarak tescil mütevellisi tayini yapılmıştır. Tescil mütevellisinin görevi, vakfın kuruluşunun

²⁰ İki vakfın tevliyeti üç aylık miktar olarak belirtilmiştir. Günlük 0,55 akçeye tekabül etmektedir. Burada günlük toplama dahil edilmedi, senelik toplama dahildir.

ifasıyla sona ermektedir.²¹ Vakıf kurucusu Şems-i Rana Hatun²² vakfı kurması için Eski Saray Ağası Abdülkâdir Ağa'ya vekalet vermiştir. Tescil mütevellisi olarak Bevvab-ı sultani görevinde olan Musâ Çelebi tayin edilmiştir. Ayrıca Helvacılar Bölükbaşı olan Ömer Bey de müteveli olarak belirtilmiştir:

“hâlâ sarây-ı ‘atik ağası olan hazret-i ‘Abdülkâdir Ağa bin ‘Abdulkerim yelikuhu ma asluhu fi küll-i ân ve hin-i meclis-i şer‘-i şerif-i garrâ ve mahfil-i din-i münif-i zehrâda salavâtu ‘l-lâh ‘alâ sâhibihâ sâhibetü ‘l-hayrât mersume Şems-i Ra‘nâ Hatun’un vakf-ı âtiye li-ecli‘t-tescil müteveli nasb ve ta‘yin eylediği fahrü‘l-akrân Musâ Çelebi bin Murâd nâm bevâb-ı sultâni mahzarında bi‘l-vekâle ikrâr ve takrir-i kelâm idüüb .... şart eyledim ki .... saray-ı mezburda helvâcılar bölük başısı olan Ömer Beg bin Yusuf müteveli ola ba‘de yerine kâim olub her kim helvâcılar bölükbaşı olursa ol müteveli ola”

Mütevelliden ayrı tescil mütevellisi tayin edilmediği durumlarda vakfin mahkemede tescil işlemini müteveli yapmaktadır.

Tablo 3.3: Vakıf kurucularıyla mütevelliler ve tescil mütevellisi

Vakıf kurucusu	Tescil mütevellisi	Müteveli
Şems-i Ruhsar Hatun		Bevvab-ı Sultani Mehmed Çelebi
Raziye Hanım		Saray-ı cedit-i sultanide Teberdâran Kethüdası Zülfikar Ağa b. Ali
Hurşid Hatun	Bevvab-ı Sultani Hamza Bey b. Abdullah	Saray-ı atik-i sultanide Teberdâran Kethüdasına meşrut
Simiz Hatun	Bevvab-ı Sultani Hamza Bey b. Abdullah	Teberdâran Kethüdası meşrut
Emine Hatun	Enderun Ağalarından Süleyman Ağa b. Abdulmuin	Bevvab Miri Bey b. Hasan
Mihri Hatun ve Çeşmisiyah Hatun ve Âbide Hatun		Rıdvan Bey b. Abdulmennan
Hüma Hatun	Bevvab-ı sultani Ali Bey b. Abdullah	Harem-i şerifteki kırk ağalardan akdemine meşrut
Ferişan Hatun		Osman Bey b. Abdulmennan
Mahidevran Hatun		Osman Bey b. Abdulmennan bevab-ı sultani
Saliha Hatun	Hasan Bey b. Abdulmennan	Tevliyet önce vâkıfede sonra Hasan Bey'de, sonra bevaplardan Kule Sofisine
Mihri Hatun	Şaban Ağa b. Abuddâim	Şaban Ağa/sonra nazır belirleyecek
Şems-i Peri Hatun	Bevvab-ı sultani Musa Çelebi	Eski Saray Serbölük Teberdârânı Yusuf Ağa ve mezkur makama
Sanavber Hatun		Bevvab-ı sultani Ali Bey b. Cafer, sonra Eski saray kapıcılarından dindar birisine

²¹ Akgündüz, a.g.e., s. 344.

²² İMŞSA, 38.7, v42_312856.

Dâye Hatun	İshak Efendi b. Abduddâim	İshak Efendi /Sultan Ahmet Cami mütevellisi/hasbi
Âyişe Hatun	Sefer Ağa b. Abdudeyyan	Sefer Ağa/tevliyet önce kendine/Sefer Ağa'dan sonra evlatlarına/Sefer Ağa'nın utekasına
Pervin Hatun	Teberdâran Kethüdası Mahmud Ağa b. Abdulmennan	Teberdâran Kethüdası Mahmud Ağa sonra makamına meşrut
Ali Ağa, Salih Ağa ve Bâd-ı Saba Hatun		Bevvab-ı sultani İskender Bey b. Abdulmennan/sonra Topkapı Kuleönü sofilerine salih kimseye
Emine, Râziye, Fâtıma bnt. Abdullah		Hüseyin Ağa b. Abdulcelil
Perişan/Perişah Hatun		Üstâd Behrâm b. Abdullah nâm cerrah
Saraylı Hadice Hanım		Zeveci İskender Ağa b. Abdullah
Raziye Hatun		Bevvab-ı sultani Mehmed Ağa b. Halil
Hâce Havva Hanım	Mehmed Halife	Saray-ı atik Teberdârân Kethüdası Hüseyin Ağa
Kamer Hatun	Mehmed Halife	Saray-ı atik-i sultani'de Teberdâran Kethüdası Hasan Ağa
Şems-i Rana Hatun	Bevvab-ı sultani Musa Çelebi b. Murad	Helvacılar Bölükbaşısı Ömer b. Yusuf/ Helvacılar Bölükbaşısına meşrut
Valide Sultan		Haseneler dolabında Dolapçıbaşı

Vakıfların yedisinde tevliyet, Teberdârân Kethüdası makamında görevli şahsa verilmiştir. Bu durum askeri zümrenin kurdukları orta sandıklarına hizmet edildiği izlenimini vermektedir. Vakıf sermayesi işletilirken kimlere borç verileceğinin kararı mütevelliyeye ait olmaktadır.

Farsça bir isim olan teberdârân, baltacılar zümresini ifade etmek için kullanılmıştır. II. Murat zamanında Acemi Ocağı'nda yer almışlardır. Görev tanımında, sefere giderken yol açmak, bataklıkları kurutmak, eşya taşımak, çadır kurmak ve bazı saray hizmetleri yer almaktadır. Baltacılar, İstanbul'un fethinden sonra teşkilatlı bir ocak haline gelmiştir. Fâtihtevrinde Eski ve Yeni Saray'da farklı işlerden sorumlu olmaları sebebiyle iki ayrı sınıfa ayrılmışlardır. "Teberdârân-ı Saray-ı Atık" görevindeki Eski Saray Baltacı Ocağı, Dârüssaâde Ağası'na bağlı olarak harem ve şehzadelerin hizmetlerini ve muhafızlığını yapmışlardır. Yapmaları gereken vazifeye göre bazen Eski Saray'da bazen de Topkapı Sarayı'nda hizmet gören Baltacı Ocağı'na yeni katılan acemiler Beyazıt Camii'inde ders almaktaydılar. Saray-ı atik baltacılarının

en kıdemli âmirleri kethüda olmaktadır. Halifeler de baltacılarından oluşmaktadır.²³ Hâce Havva Hanım para vakfının tescil mütevellisi Mehmed Halife'dir. Müteveli olarak da Teberdârân Kethüdası Hüseyin Ağa seçilmiştir. Bu şekliyle orta sandığı mensuplarına yönelik bir vakıf olduğu yorumu yapılabilir. Zira cüz tilaveti görevinin sadece teberdârâna tevcih edilmesi özellikle belirtilmiştir.²⁴

Ağa rütbesinde olan muhtelif askerî erkân da müteveli olarak karşımıza çıkmaktadır. I. Murad ve II. Murad devirlerindeki "ağa" ünvanıyla yad edilen şahıslar Yeniçeri Ağası olmaktadır²⁵. Bu şekilde vakıfların yönetimde etkin olan şahısların çoğunluğu "ağa" ünvanına sahip kişilerden oluşmaktadır. Bu yönüyle de vakıfların sermayesinin borç olarak verilerek desteklendiği kişiler orta sandığı mensuplarına yönelik olabilmektedir.

3.3.2. Nâzır

Müteveli tarafından yönetilen vakfın sene itibariyle denetlenmesi görevini nâzırlar yerine getirirdi. Vakfiyelerde nezaret görevinin hasbî yapılması genel temayüle dönüşmüştür. Vakfın gelirinin, belirlenen vakıf amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını denetlemek için özel olarak kimin ya da hangi meslek erbabının bu vazifeyi üstleneceği özellikle belirtilmiştir. Belirtilmediği zaman ise vakfın nezareti hukuki olarak kadınlara aittir.²⁶

Çalışmada nezaret genellikle Dârüssaâde Ağası, Saray-ı atik-i sultânî Ağası görevinde bulunan kişilere tevdi edilmiştir.

Emine Hatun nukud vakfında, Harem nayibi günlük 3 akçe vazife ile hem nâzır hem noktacı olarak tayin edilmiştir. Ayrıca Dârüssaâde Ağası da günlük 5 akçe ile nâzır olmaktadır.

Mihri Hatun ve Çeşmisiyah ve Âbide Hatun Vakfı'nın nezareti Eski Saray Ağasına (Saray-ı atik-i sultânî) günde 3 akçe olarak tayin edilmiştir.

²³ Abdülkadir Özcan, **a.g.m.**, s.34-35.

²⁴ **İMŞSA**, 38.5, v30_312840.

²⁵ Faruk Sümer, "Ağa", **TDVİA**, C.1, İstanbul 1988, s. 452.

²⁶ Bahaeddin Yediyıldız, **XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi**, s. 191-192, TTK, Ankara 2013.

Hüma Hatun Vakfi'nda nezaret günlük 2 akçe karşılığında Harem Şeyhine şart kılınmıştır.

Saliha Hatun Vakfi'nda nezaret günde 2 akçe ile Dârüssâde Ağasına tevcih edilmiştir.

Şems-i Peri Hatun Vakfi'nda Eski Saray Ağası olan Abdülkâdir Ağa b. Abdülkerim'e ve daha sonra makamındaki ağaya günlük 3 akçe karşılığında nâzırlık verilmiştir.

Sanavber Hatun Vakfi'nda günlük 1 akçe karşılığında nezaret Dârüssâde Ağasına tevcih edilmiştir.

Âyişe Hatun Vakfında, nezaret görevi için vakıftan yararlananların hasbi nâzır olması istenmiştir.

Emine, Râziye ve Fâtım bint-i Abdullah Vakfi'nda nezaret görevinden bahsedilmemiştir.

Perişâh Hatun Vakfi'nda nezaret görevinden bahsedilmemiştir.

Saraylı Hadice Hanım Vakfi'nda nezaret günlük 2 akçe ile Saray-ı atik-i sultani görevindeki ağaya tevcih edilmiştir.

Râziye Hatun Vakf'nda nezaret günlük 2 akçe olarak Saray-ı atik-i sultani'de Ağa olan şahsa verilmiştir.

Hâce Havvâ Hanım Vakfi'nda günlük 3 akçe ile Dârüssâde Ağası nâzır seçilmiştir.

Şems-i Rana Hatun Vakfi'nda nezaret günde 1 akçe olarak Saray-ı Atik-i Sultani'deki ağaya tevdi edilmiştir.

Valide Sultan Vakfi'nda ise hasbi nazırlık Eski Saray'da Teberdârân Kethüdasına verilmiştir.

3.3.3. Kâtip

Bütçesi yüksek olan vakıflarda müteveli yardımcısı olarak kâtip bulunmaktadır. Vakfın her türlü yazı işleriyle meşgul olmaktadır. Bazı vakıflarda kâtip tayin edilmediği zaman vakfın yazı işleri, müteveli sorumluluğundadır.

Kâtip tayin edilen vakıflarda genel olarak kitabet vazifesi tabiri ile günlük ücret ödemesi belirtilirken bazen ayrıntılı olarak kâtibin sahip olması gereken özelliği “*bir hesâb ve kitâbete kâdir ve fenn-i erkâmda mâhir*”²⁷ şeklinde izah edilmiştir.

Vakfiyelerin on ikisinde kitâbet ücreti tahsis edilmiştir. Bir vakıfta vakıf sermayesi tasarrufu tamamen mütevelliyeye aittir. Kalan on iki vakıf için kâtip tayinine ihtiyaç hissedilmemiştir. Kitabet ücreti belirlenen vakıflar, vakıf sermayesi ile birlikte aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 3.4: Vakıfların sermayeleri ve kitabet ücretleri

Vakfeden	Vakıf sermayesi	Kitabet /günlük	Kitabet/senelik
Şemsi Ruhsar Hatun	1100 sikke-i hasene	2 akçe	720 akçe
Raziye Hanım	200 adet kâmil riyal kuruş	Yok	Yok
Hurşit Hatun	200 sikke-i hasene	Yok	Yok
Simiz Hatun	100 sikke-i filori	Yok	Yok
Emine Hatun	350 000 akçe	5 akçe (cibayet ile birlikte)	1800 akçe
Mihri Hatun, Çeşmisiyah Hatun, Âbide Hatun	84 350 akçe	Yok	Yok
Hüma Hatun	700 sikke-i hasene (84 000 akçe)	1 akçe	360 akçe
Ferişan Hatun	22 000 akçe	Yok	Yok
Mahidevran Hatun	15 000 akçe	Tasarruf mütevellide	
Saliha Hatun	400 000 akçe	Yok	
Mihri Hatun	50 000 akçe ve 2 ev	Yok	
Şems-i Peri Hatun	1000 riyal kuruş	2 akçe	720 akçe
Sanavber Hatun	40 000 fidda-i Osmani	Yok	
Daye Hatun	48 000 akçe		140 akçe
Ayişe Hatun	120 000 akçe ve 15 000 akçe	2 akçe	720 akçe
Perviz Hatun	200 sikke-i filori	Yok	Yok
Ali ve Salih Ağa, Bâd-ı Saba Hatun	70 074 akçe	2 akçe	720 akçe
Emine, Raziye, Fatıma Hatunlar	94 000 akçe	2 akçe	720 akçe
Perişah Hatun	10 000 akçe	Yok	Yok

²⁷ Âyişe Hatun Vakfı, İMŞSA, 25.2, v11_609275.

Saraylı Hadice Hanım	43 000 akçe	Yok	Yok
Raziye Hatun	50 000 fidda akçe	1 akçe	360 akçe
Hâce Havva Hanım	2 272,5 kuruş	4 akçe	1440 akçe
Kamer Hatun	1 400 esedi kuruş	2 akçe	720 akçe
Şemsi Rana Hatun	500 riyal kuruş	2 akçe	720 akçe
Valide Sultan Vakfi	500 adet kuruş	Yok	Yok
Toplam		25 akçe	9140 akçe

Hâce Havva Hanım para vakfında kitabet, Bevvablardan Ömer Bey b. Osman'a şart kılınmıştır. Daha sonra nâzır tarafından seçilmesi istenmiştir.

Şems-i Rana Hatun vakfında ise Bevvab-ı sultani'den her kim Saray-ı atik Ağasının kâtibi olursa vakfın kâtibi olması şart olarak bildirilmiştir.

3.3.4. Câbi

Vakıf gelirlerini toplamakla görev tanımı belirlenen câbilere her vakıfta görev tahsisi yapılmamıştır. Yirmi beş vakfın dokuzunda cibayet ücreti belirlenmiştir. Ortalama cibayet günlük olarak 2 akçe tayin edilmiştir. Günlük en az cibayet ücreti 1 akçe olurken en fazla 5 akçe tahsis edildiğini görüyoruz. Vakıf sermayesinin miktarının cibayet görevlileri tayininde etkili olduğunu görüyoruz. Genel olarak 50 bin akçe sermayeden az olan vakıflarda câbiye ihtiyaç duyulmamıştır. Câbilerin esas görevi, vakıf akarların kira gelirlerini toplayıp mütevelliyeye teslimini gerçekleştirmektir.²⁸ Halbuki Mihri Hatun vakfında menkul ve gayrimenkul vakfedilip gayrimenkulün kira gelirini toplamak için ayrıca câbi görevlendirilmemiştir.

Tablo 3.5: Vakıfların sermayesi ve cibayet ücretleri

Vakfeden	Vakıf sermayesi	Cibayet /günlük akçe	Cibayet /senelik akçe
Şemsi Ruhsar Hatun	1100 sikke-i hasene	2	720
Raziye Hanım	200 adet kâmil riyal kuruş	Yok	Yok
Hurşid Hatun	200 sikke-i hasene	Yok	Yok
Simiz Hatun	100 sikke-i filori	Yok	Yok
Emine Hatun	350 000 akçe	5 (kitabet ile birlikte)	1800

²⁸ Bahaeddin Yediyıldız, a.g.e., s. 184.

Mihri Hatun, Çeşmisiyah Hatun, Âbide Hatun	84 350 akçe	Yok	Yok
Hüma Hatun	700 sikke-i hasene (84 000 akçe)	2	720
Ferişan Hatun	22 000 akçe	Yok	Yok
Mahidevran Hatun	15 000 akçe	Tasarruf mütevellide	
Saliha Hatun	400 000 akçe	5	1800
Mihri Hatun	50 000 akçe ve 2 ev	Yok	Yok
Şems-i Peri Hatun	1 000 riyal kuruş	Yok	Yok
Sanavber Hatun	40 000 fidda-i Osmani	Yok	Yok
Daye Havva Hatun	48 000 akçe	Yok	Yok
Ayişe Hatun	120 000 akçe ve 15 000 akçe	2	720
Perviz Hatun	200 sikke-i filori	Yok	Yok
Ali ve Salih Ağa, Bâd-ı Saba Hatun	70 074 akçe	2	720
Emine, Raziye, Fatıma Hatunlar	94 000 akçe	2	720
Perişah Hatun	10 000 akçe	Yok	Yok
Saraylı Hadice Hanım	43 000 akçe	Yok	Yok
Raziye Hatun	50 000 fidda akçe	1	720
Hâce Havva Hanım	2 272,5 kuruş	Yok	Yok
Kamer Hatun	1 400 esedi kuruş	Yok	Yok
Şemsi Rana Hatun	500 riyal kuruş	Yok	Yok
Valide Sultan Vakfı	500 adet kuruş	2	720
Toplam		23	8640

3.4. PARA VAKFI VAZİFELİLERİ

3.4.1. Cüzhan, Duâhan, Noktacı, Ser-mahfil

Vasiyet yoluyla veya hayatta iken para vakfeden Saraylı hanımlar, vefat ettikten sonra arkalarından hayırla dua edilmesini arzu etmişlerdir. Her gün vâkife ruhu için dua edilmesini genel olarak belirtenlerin yanında günde bir Fatıha suresi²⁹ veya üç İhlas³⁰ suresinin okunması şart kılan vakıf kurucuları da bulunmaktadır.

Günde bir cüz okunması için cüzhan görevlendirilip cüz okuyanların kiraate kâdir kişilerden seçilmesi istenilmiştir. Hâce Havva Hatun para vakfında cüz okuma görevinin Eski Saray Teberdârânına verilmesi, hariçten kimselere verilmemesi tenbih

²⁹ Saliha Hatun bnt. Abdullah Vakfı, İMŞSA, 7.1, v79_311874.

³⁰ Hâce Havvâ Hatun bnt. Abdülmennân Vakfı, İMŞSA, 38.5, v30_312840.

edilmiştir. Bazı vakıflarda günün hangi saatinde hangi mekânda Kur'ân tilâveti yapılacağı dahi belirtilmiştir.³¹

Noktacılar da her gün cüz okunup okunmadığını işaretleyerek ve cüzlerin takibini yapmaktaydılar.

Âyişe Hatun vakfında, muallimhânedeki cüz okuma görevi verilirken, üç günde bir hatim tamamlandığında içlerinden birinin ser-mahfil olarak hatim duasını okunması istenmiş ve ser-mahfil vazifesi olarak günlük 1 akçe tayin edilmiş. Üç günde bir hatim okunduğu için aylık on hatim olup senede yüz yirmi hatim duasıyla ser-mahfil ödemesi de 120 akçe olmaktadır.

Dâye Hatun vakfında, ser-mahfil vazifesinin ismi zikredilirken, görev tanımı açıkça söylenmemiştir. Günlük 1 akçe ödeme tahsis edilmiştir. Ayrıca hâfız-ı eczâ-yı şerif görevi tanımlanarak, her gün okunan Kur'ân-ı Kerim cüzlerini bir sandığa koyup muhafaza etmesi istenen kişiye günlük 1 akçe ücret kararlaştırılmıştır.

3.4.2. Müezzin, İmâm

İmâm ve müezzin, Mihri Hatun vakfında³² günde üçer İhlas-ı şerif okumaları karşılığında duahân ücreti olarak günde 3'er akçe tayin edilmiştir. Yine imam ve müezzin cüzhan olarak seçilmişlerdir. Günlük 4 akçe karşılığında cüz okumaları istenmiştir. İmâm ve müezzinin bağlı olduğu mescidin vakfından ayrıca maaşları olduğu tahmin edilmektedir.

3.4.3. Abkeş, Sebilci, Kayyım

Âyişe Hatun Vakfı'nda, Müslüman kabirlerinde yer alan su kuyusunda ücretle su taşınması için sebilci görevlendirilmiştir. Günlük 4 akçe karşılığı bu hizmetin ifası istenmiştir.

---

³¹ “Medine-i Münevver'e ve Tayyibe-i Mutahhara'da kıra'ât-ı Kur'ân'a kâdir otuz nefer kimesnenin her birine yevmî ikişer akçe virile anlar dahi her gün vakt-i zuhûrda Mescid-i Nebî'de cem' olub Kur'ân-ı 'Azîm ve Furkân-ı Kerîm'den birer cüz-i şerîf tilâvet idüb sevâbını merhûme-i merkûme ruhuna ihdâ ideler”, Vakf-ı Nukud Emine Hatun, **İMŞSA**, 6.4, v30a_311511.

³² **İMŞSA**, 7.4, v101b_311906.

Perişâh Hatun para vakfında, bugünkü Unkapanı dışında yer aldığı belirtilen su kuyusunu yanındaki musluk ve havuzdan su çeken (abkeş) için 1,5 akçe ücret tayini yapılmıştır.

Mihri Hatun vakfında, mescidin kayyımı olarak mescidin hizmetini yerine getiren kişiye ilave görev verilerek abkeşlik hizmeti karşılığı günlük 1,5 akçe ücret tahsisi gerçekteştirilmiştir.

3.5. PARA VAKFI SERMAYESİNİN İŞLETİMİ

Vakıfta ebedilik vasfı olduğu için kuruluş sermayesinin işletilerek elde edilen gelirin vakfın amacını gerçekteştirmek için sarf edilmesi esastır. İşletilen sermayenin kâr oranı noktasında vakfiyelerde alt sınır onu on bir (%10) olarak yer alırken en fazla onu on bir buçuk (%15) oranına rastlanmıştır. Bazen de onu on bir iki pul hesabı tabiri yer almaktadır ki %12,5 kâr oranını oluşturmaktadır.

Vakfiyelerde işletim usulünün, dönemin fetva kayıtlarında yer alan açıklamalar ışığında, helal yönüyle ıstirbah ve istiğlal olunması şartı ile ifade edilmesi, yapılacak işlemin kadıya tescilini içeriyordu. Borç verme işleminde yıllık bir gelir elde edilmesini öngören sözleşme, vakıf ve medyun arasındaki anlaşmanın içeriğini kapsayacak şekilde bir mahkemede kayıt altına alınmayı gerekli kılıyordu. Kayıt edilmeyen muâmele-i şer'iiyenin geçerli olmadığı ve borç verenin hâsıl olan murabahayı istemeye hakkının olmadığı hukuken bildirilmiştir.³³

Vakfiyelerdeki sermaye ve işletim oranlarına baktığımızda;

Tablo 3.6: Vakıfların sermayeleri ve nema oranlarıyla işletim yöntemleri

Vakfeden	Tarih*	Vakıf sermayesi	Ribh %	İşletim yöntemi
Şemsi Ruhsar Hatun	Mayıs 1613	1100 sikke-i hasene	10	İştirbah ve istiğlal
Raziye Hanım	Kasım 1629	200 adet kâmil riyal kuruş	10	İştirbah ve istiğlal
Hurşit Hatun	Kasım 1608	200 sikke-i hasene	10	İştirbah ve istiğlal
Simiz Hatun	Ekim 1608	100 sikke-i filori	10	İştirbah ve istiğlal

³³ Tahsin Özcan, **a.g.e.** s. 61-62.

* Sicillerdeki defter ve sayfa numaraları takip edilerek çalışılmıştır.

Emine Hatun	Eylül 1611	350 000 akçe	10	Muamele-i şer'îye ve ıstırbah-ı mer'îye
Mihri Hatun, Çeşmisiyah Hatun, Âbide Hatun	Kasım 1621	84 350 akçe	10	İstırbah ve ıstığlal
Hüma Hatun	Mart 1627	700 sikke-i hasene (84 000 akçe)	10	İstırbah ve ıstığlal
Ferihan Hatun	Şubat 1629	22 000 akçe	10	İstırbah ve ıstığlal
Mahidevran Hatun	Şubat 1629	15 000 akçe	10	İstırbah ve ıstığlal
Saliha Hatun	Mart 1632	400 000 akçe	12,5	İstırbah ve ıstığlal
Mihri Hatun	Eylül 1632	50 000 akçe ve 2 ev	10	İstırbah ve ıstığlal
Şems-i Peri Hatun	Ekim 1644	1 000 riyal kuruş	10	İstırbah ve ıstığlal
Sanavber Hatun	Kasım 1606	40 000 fidda-i Osmanî	10	İstırbah ve ıstığlal
Daye Hatun	Aralık 1628	48 000 akçe	12,5	İstırbah ve ıstığlal
Ayişe Hatun	1626	120 000 akçe ve 15 000 akçe	15	İstırbah
Pervin Hatun	Nisan 1607	200 sikke-i filori	10	İstırbah ve ıstığlal
Ali ve Salih Ağa, Bâd-ı Saba Hatun	Eylül 1609	70 074 akçe	10	İstırbah ve ıstığlal
Emine, Raziye, Fatıma Hatunlar	Şubat 1629	94 000 akçe	10	İstırbah ve ıstığlal
Perişah Hatun	Eylül 1629	10 000 akçe	15	İrbah
Saraylı Hadice Hanım	Aralık 1622	43 000 akçe	10	İstırbah ve ıstığlal
Raziye Hatun	Ocak 1634	50 000 fidda akçe	10	İstırbah ve ıstığlal
Hâce Havva Hanım	Ocak 1634	2 272,5 kuruş	10	İstırbah ve ıstığlal
Kamer Hatun	Ocak 1634	1 400 esedi kuruş	15	İstırbah ve ıstığlal
Şemsi Rana Hatun	Eylül 1645	500 riyal kuruş	15	İstırbah ve ıstığlal
Valide Sultan Vakfı	Haziran 1650	500 adet kuruş	10	İstırbah ve ıstığlal

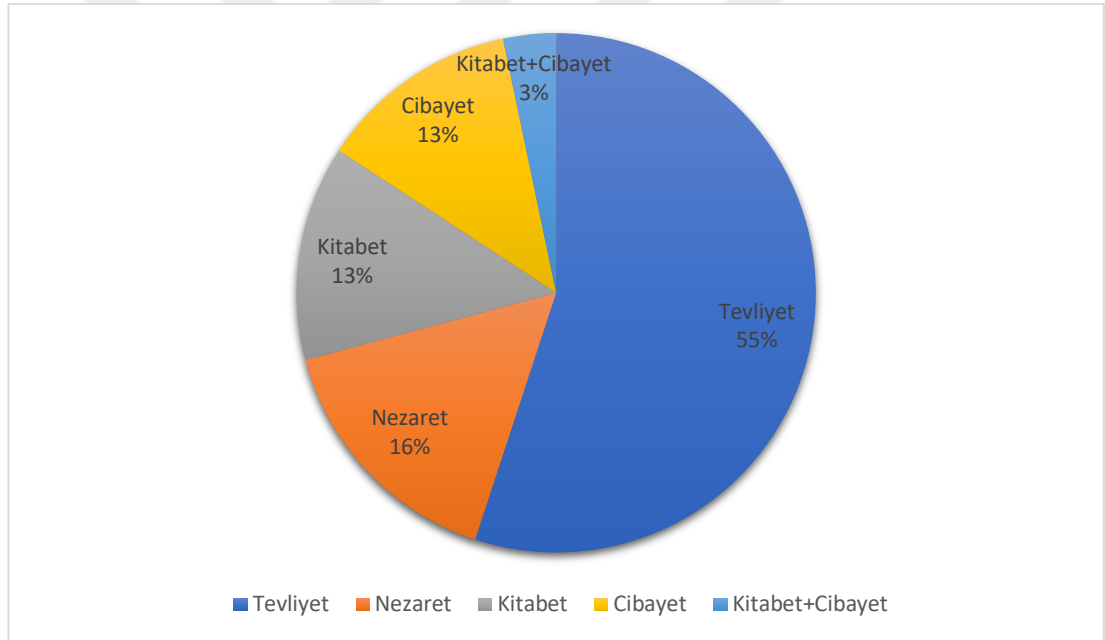
Vakfedilen meblağlar sikke-i hasene, sikke-i filori, fidda-i Osmanî, riyâl kuruş, esedî kuruş ve akçe cinsleriyle vakfiyelerde belirtilmiştir. 1606-1650 dönemi aralığında sikke-i hasene 120 akçeye mukabil gelirken döneme göre riyâl kuruş 100 akçe ile 80 akçe arasında değişmektedir. Esedî kuruş da yaklaşık 70 akçe değerinde işlem görmektedir.

3.6. VAKIF SERMAYESİNİN SABİT MASRAFLARI

Vakıfların yönetim giderleri olarak tevliyet, cibâyet ve kitâbet ödemeleri mevcuttur. Günlük akçe miktarı ile tahsisatı yapılmaktadır. Nezaret vazifesi için genellikle hasbi yapılması talep edilmiştir. Nadiren de olsa nâzırlara ücret tayini yapılmıştır.

Vakıflardaki yönetime ayrılan günlük ücret miktarlarının senelik akçe miktarı toplanıp, her bir idari görev için yüzdelik dağılımı hesaplanmıştır.

Grafik 3.1: Vakıfların Yönetim Giderleri

Vakfın kuruluş amaçlarında tilavet-i Kur'ân ve dua okunması için ehil kimselerin seçiminden sonra günlük tahsisat ayrılmıştır. Yine toplumun dini hizmetleriyle meşgul olan imâm ve müezzinlere maddi destek de sağlanırken mahalle mescidinin tamir masraflarının düzenli yapılması öngörülmüştür.

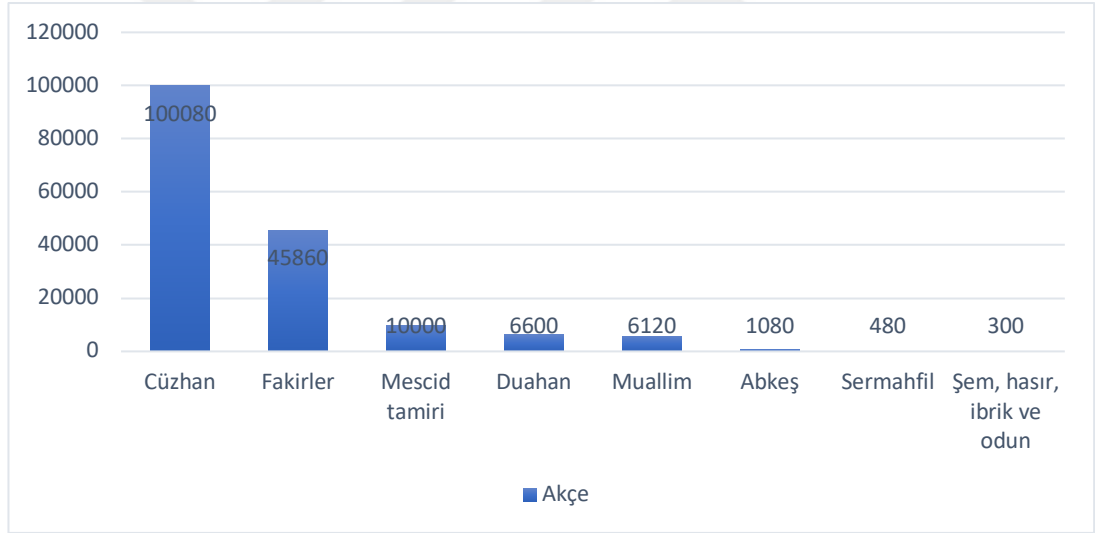
Âyişe Hatun Vakfı'nda her sene Kadir gecesinde fakir ve yetim çocuklar için 2.000 akçe değerinde kaftan satın alınıp çocuklara dağıtılması istenmektedir. Yine bu çocukların eğitim gördüğü muallimhanenin ibrik ve hasır ihtiyaçları için senelik 300

akçe tahsisat ayrılmıştır. İhtiyaç halinde yenilenmesi istenmiştir. Eğitim faaliyetleri vakıflar aracılığıyla desteklenmektedir.

Hayati bir öneme sahip suyun insanlara ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla su kuyularından, su havuzlarından suyun çekilip taşınması işlemi için abkeşlik görevini ifa edecek kişiler belirlenerek günlük ücret tahsis edilmiştir.

Vakıflarda senelik akçe hesabıyla ödemesi ayrılan amaçlar ve toplam meblağa göre oluşan harcama kalemleri aşağıdaki gibidir:

Grafik 3.2: Vakıf Amaçları İçin Harcamalar

Vâlîde Sultan Vakfı olarak kayıtlarda yer alan Kösem Sultan'ın para vakfı alışılmışın dışında bir amaca tahsis edilmiştir. Sarayda özel muhafaza edilen dolabın görevlilerinin ücreti vakıftan karşılanırken artan gelire dolabın tamir masraflarına sarfi istenmiştir. İlerleyen dönemde vakfın amacının yerine getirilemeyeceği vaki olursa fıkhi açıdan da vakıflardan esas yararlanma hakkı olarak fakirlere tahsisi ifade edilmiştir.

3.7. VAKIF SERMAYESİNİN VARİDATININ MASRAFLARI KARŞILAMA DURUMU

Vakıf sermayesinin işletilmesi ile elde edilen senelik gelirin hangi amaçlar için sarf edileceği vakıf kurucusu tarafından belirlenmektedir. Tevliyetin aile efradına tevcih edildiği az da olsa aile vakıfları ile karşılaşmıştır.³⁴ Vakıfların idari masraflarını tevliyet, kitabet ve cibayet oluşturmaktadır. Vakfın mütevellisi tarafından, vakfiyede belirtilen amaçlara yönelik kullanıp kullanılmadığını denetleyen nâzırlar genelde hasbi olarak görevlerini ifa etmektedir. Nâzırların tayin edilmediği vakıflarda kadılar, vakıf yönetimini denetlemekle sorumlu olmaktadır.

Vakfın hayır amacını yerine getirirken mürtezıkaya yapılan ödemeler esas vakıf konusunu ihtiva etmektedir. Vakıfların meşrutun lehleri genellikle cüzhan, duahan, imam, müezzin, muallim, mescidin tamir masraflarının karşılanması, fakir çocukların giyim ve eğitim masrafları yer almaktadır.

Vakıf amaçları karşılanırken bazı vakıflarda elde edilen gelir, yapılan ödemelerden fazla olmaktadır. Bu fazla gelir, vakıf sermayesine eklenerek sermaye artışı sağlandığı gibi bazen de müteveli elinde yedek akçe³⁵ olarak muhafaza edilmesi istenmiştir. Yüksek miktarda gelir fazlası olduğunda ilerleyen dönemde gayrimenkul satın alınması, kiraya verilmesi istenmiştir.³⁶ Kira miktarının da tamir masraflarına eşdeğer olabilecek seviyede ayarlanması da belirtilerek gelir gider dengesi gözetilmiştir.

Vakıfların senelik tahsisat miktarları ile kalan ribh miktarları hesaplanarak fazla kalan gelirin nasıl tasarruf edileceği hususu tablo oluşturularak açıklanmaya çalışılmıştır. Bazı vakıfların sermayesi sikke-i hasene, sikke-i filori, riyâl kuruş, esedî kuruştan oluşmaktadır. Elde edilen gelirin harcama kalemleri akçe birimi ile ifade edilmektedir. 1627 Tarihli Hüma Hatun vakfiyesinde sikke-i hasenenin 120'şer akçe

³⁴ Saliha Hatun bint-i Abdullah Vakfı, **İMŞSA**, 7.1, v79_311874; Âyişe Hatun Vakfı, **İMŞSA**, 25.2, v11_609275.

³⁵ Vakf-ı Nukud Emine Hatun, **İMŞSA**, 6.4, v30a_311511.

³⁶ Hüma Hatun Vakfı, **İMŞSA**, 6.9, v154_311649.

hesabıyla olduğu ifade edilmektedir. 1629 Tarihli Raziye Hanım vakfiyesinde ise 1 kâmil riyâl kuruşun 100 akçe olduğu bilgisi yer almaktadır. 1634 Senesinde Kamer Hatun vakıf sermayesi 1400 esedî kuruştur. Ribh oranı %15 ve miktarının 14.000 akçe olduğu vakfiyede yer almaktadır. Yapılan hesaplama sonucu 1 esedî kuruş 66.67 akçe olmaktadır. Halil Sahillioğlu'nun verdiği 66 akçe rayiç bedelle örtüşmektedir.³⁷ Bu bilgi dahilinde 9,5 dirhem saf gümüşle belirlenen kuruşun raici 80 akçe olmaktadır. Kuruş rayici ifade edilmeyen iki vakfiyedeki³⁸ riyâl kuruş hesaplamaları 80 akçe hesabıyla yapılmıştır.

Tablo 3.7 : Vakıfların senelik gelirleri ve harcamalardan sonra kalan meblağ

Vakfeden	Ribh	Masraf	Kalan ribh	Tahsis ciheti
Şemsi Ruhsar Hatun	110 sikke-i hasene ³⁹	13 080 akçe	120 akçe	Mütevelli yetkisiyle işlettilirip gerekli yerlere sarf
Raziye Hanım	2000 akçe	2000 akçe	-	
Hurşid Hatun	20 sikke-i hasene	20 sikke-i filori	-	
Simiz Hatun	10 sikke-i filori	920 akçe	280 akçe	Mütevelliye tahsis
Emine Hatun	35 000 akçe	30 600 akçe	4 400 akçe	Yedek akçe
Mihri Hatun, Çeşmisiyah Hatun, Âbide Hatun	8 435 akçe	8 280 akçe	155 akçe	Sermayeye eklenmesi
Hüma Hatun	70 sikke-i hasene (8 400 akçe)	5 960 akçe	2 440 akçe	Menzil satın alınmasına
Ferişan Hatun	2 200 akçe	2 160 akçe	40 akçe	
Mahidevran Hatun	1 500 akçe	1 440 akçe	60 akçe	Mütevelli tasarrufunda
Saliha Hatun	50 000 akçe	6 120 akçe	43 880 akçe	8 kişiye paylaşılacak vefatlarından sonra Medine fakirlerine
Mihri Hatun	4 000 akçe ve 2 ev kirası ⁴⁰	2 700 akçe	1 300 akçe	Muhasebe harcı ve diğer masraflar

³⁷ Halil Sahillioğlu, "Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)", **Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi**, 1978 Özel Sayısı, s.14-15.

³⁸ Şems-i Rana Hatun Vakfı **İMŞSA**, 38.7, v42_312856; Valide Sultan Vakfı, **İMŞSA**, 47.1, v65b_611694, v66a_611696.

³⁹ Sikke-i hasene, 120 akçe hesabıyla.

⁴⁰ Ev kirası ile imam ve müezzine duahan vazifesi ödemesi yapılarak 2.160 akçe tutmaktadır.

Şems-i Peri Hatun	100 riyal kuruş	7 200 akçe	800 akçe	Belirtilmemiş
Sanavber Hatun	4 000 fidda-i Osmani	3 600 akçe	400 akçe	Sermayeye eklenmesi
Daye Hatun	6 000 akçe	6 040 akçe	40 akçe açık veriyor	
Ayişe Hatun	20 250 akçe	19 900 akçe	350 akçe	Asl-a zam
Perviz Hatun	20 sikke-i filori	2 160 akçe	240 akçe	Asl-a zam
Ali ve Salih Ağa, Bâd-ı Saba Hatun	7007,4 akçe	6 840 akçe	167,4 akçe	Asl-a zam
Emine, Raziye, Fatma Hatunlar	9 400 akçe	9 360 akçe	40 akçe	
Perişah Hatun	1 500 akçe	900 akçe	600 akçe	Su kuyusu meremmetine ve asl-a zam
Saraylı Hadice Hanım	4 300 akçe	4 320 akçe	20 akçe açık veriyor	
Raziye Hatun	5 000 fidda akçe	5 040 akçe		
Hâce Havva Hanım	227,5 kuruş	19 800 akçe	675 akçe	
Kamer Hatun	14 000 akçe	10 080 akçe	3 920 akçe	
Şemsi Rana Hatun	75 riyal kuruş	2 160 akçe	3 840 akçe	
Valide Sultan Vakfı	50 kuruş	1 800 akçe	2 200 akçe	

Raziye Hanım ve Hurşid Hanım vakıflarında senelik gelir kadar harcama yerleri belirlenmiştir. Vakıf gelirlerinden artan bir meblağ mevcut değildir.

Dâye Hatun Vakfı ile Saraylı Hadice Hanım vakfında senelik geliri bir miktar aşacak kadar harcama miktarı oluşmaktadır. Vakıf görevlilerine günlük tahsis edilen ücretlerden kaynaklanan bu fazla masraf, vakfın gelir-gider dengesinin kurulması için bir miktar geri çekilebilecektir. Zira genel kabul görmüş şekliyle vakıf gelirlerinin vakıf amaçlarını karşılayamadığı dönemlerde mütevellinin alacağını ücrette kesintiye gidilmesi bir temayül oluşturmaktadır.

Diğer vakıflarda vakıf amaçları için ayrılan bütçeden sonra vakıf gelirlerinde fazlalık sözkonusudur. Bu senelik fazla gelirin sermayeye eklenip işletmesini isteyen vâkıfeler olduğu gibi yedek akçe olarak ayrılmasını talep edenler de vardır.

Mihri Hatun vakfında fazla gelirin muhasebe masrafları için ayrılarak kalan meblağın da yine muhtelif ihtiyaçlara sarfı için esneklik sağlanmıştır.

Perişah Hatun vakfında da senelik gelirden fazla kalan meblağın su kuyusu tamirine harcanması istenerek kalan miktarın da sermayeye eklenmesi belirtilmiştir.

İşletim sermayesinin borç alan taraf bakımından hem asıl meblağ hem de murabaha şeklinde geri dönüşündeki riskleri ber taraf etmek için rehin ve kefil şartları uygulanmaktadır. Verilen borçların tahsili, vakfin kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek için önem arz etmektedir. Borç tahsilinde, zamanında alınamayan alacaklar için vakfin gelir fazlasının oluşarak sermayenin artması, vakfin devamı için hayati öneme sahiptir.

SONUÇ

Milli gelirdeki artışın ekonomik büyüme ile ifade edilmesine mukabil iktisadi kalkınmada, toplam gelirin dağılımının âdil olması esastır. Sermayenin belirli hane halklarında süregelen artışının, toplumun tabanına yayılmasında gelir transferi önemli bir rol oynamaktadır. Sabit ve düşük gelir sahiplerinin kalkınmadan aldığı paylarının artışında, vakıflar etkin bir güce sahiptir. İnsanı yaşat ki devlet yaşasın geleneğinde, yöneticilerin ve mülk sahiplerinin asgari geçim standardını gözetmesi gerekliliği kaçınılmazdır. Birikmiş sermayenin, toplumsal ihtiyaçları finanse etmesi, sosyal refah ve barışın gelişimine de katkı sağlamaktadır. Para vakıfları, sermaye birikimini vakıflar bünyesinde gerçekleştirmiştir. Vakıfların işleyiş aşamasında, istihdamı artırıcı etkisi de gözardı edilemez. Bütün bu sosyo-ekonomik etkileri açısından vakıf kurumunun bir medeniyet anlayışıyla yüzyıllarca varlığını devam ettirmesi zaruret haline gelmiş durumdadır. Halbuki tamamen isteğe bağlı kurulan vakıfların, değil sadece insanlar, diğer canlıların da hayatını kolaylaştırıcı amaçları benimsemesi dikkat çekici bir hadisedir.

Osmanlı Devleti'nde güvenlik ve adalet, devletin asli görevleri olarak kabul görürken eğitim, sağlık, bayındırlık hizmetleri, toplumsal yardımlaşma ve sosyal güvenlik hizmetlerinin geniş bir yelpaze içeriğiyle yerine getirilmesi vakıflar yoluyla olmuştur. Kamu ve özel sektör faaliyetlerinin dışında kâr amacı gütmeyen, iktisadi kalkınma odaklı bir üçüncü sektör olarak vakıflar, köklü kurumlar olarak karşımıza çıkar. Esasta gayrimenkullerin vakfı ile gelir getirici konumda olan ev, dükkân, arsa gibi akarların bulunduğu vakıf sermayeleri ile cami, mescid gibi ibadethanelerle, kütüphane, mektep, şifahane, imarethane, köprü, çeşme gibi tecessüm etmiş hayır müesseseleri yaygınlık kazanmıştır.

Gayrimenkul inşa edebilecek maddi gücü olmayan ya da yerleşim merkezi içinde uygun bir gayrimenkul imârının yapılamadığı durumlarda, var olan vakıflara finansal destek sağlayan para vakıfların yanında münferid para vakıflarının Kanuni döneminden itibaren yaygınlaştığını görüyoruz. Nukud-ı mevkufe üzerine Çivizade ile Ebussuud Efendi arasında hararetle tartışmaların yaşandığı bu dönemde Balkanlar'da

akar gelirlerinin eksikliğinden harap vaziyette kalan vakıf eserlerin ihyâsı için bir finansman modeli olarak para vakıfları, Sofyalı Bâli Efendi tarafından desteklenmiştir. Ebussuud Efendi'nin ilmi müzakereleri ile nakit vakıflar toplumda kabul görmüştür. Cüz'î miktar sermayeden yüksek meblağlara kadar, kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın, Osmanlı medeniyetine has bir vakıf çeşiti olarak para vakıfları, varlığını dönemin sonuna kadar devam ettirmiştir. Günümüzde Katılım Bankacılığı'nda rol model olarak tarihi öneme sahiptir.

Para vakıfları, iktisadi hayatta paranın dolanım hızını artırarak, piyasada nakit ihtiyacının temini sağlayarak, refah seviyesinin artışında önemli rol oynamıştır. Vakıf kurucuları, tüketime harcayabileceği servetini vakıf sistemine kazandırarak, toplumun istifadesine sunmuşlardır. Bu vesile ile gelir dağılımına olumlu katkı sağlanmıştır.

Eğitim faaliyetlerinde mekteplerde ders veren hocaların maaşları vakıflar tarafından karşılanırken vâkıfelerin isteği üzerine hayır amaçlı okutulan Kur'an tilavetleri karşılığında maddi destek ilavesi de sağlanmıştır. Aynı zamanda eğitim gören fakir çocukların ihtiyaçları için bütçe ayrılmıştır.

Hayati öneme sahip su ihtiyacının, dönemin içinde bulunduğu şartlara göre halka kolay ulaştırılabilmesi için yapılan vakıf çeşmelerin tamir masrafı ve su taşıma hizmetleri için abkeş görevlilerinin ödemeleri, vakıf gelirlerinden sağlanmıştır. Günümüzde belediyelerin görevi dahilde olan su temininde, kullanım miktarı kadar kullanıcılardan ödeme alınmaktadır. Halbuki Osmanlı'da halkın su ihtiyacını temin için bütün masraf, vakıflar tarafından karşılanıp halktan bu konuda bir ödeme talebi bulunulmamaktadır.

Saraylı hanımların kurdukları vakıflarla aile fertlerine şart kılınan vakıf sayısı azdır. Bu vakıflardan yararlananların da inkıraza uğramasından sonra bütün vakıf gelirleri fakirlere tahsis edilmektedir. Diğer vakıflarda ise dinî hizmetlerde bulunan imam ve müezzinler gözetilirken askeri tebaadan yönetici olan ağalara, kethüdalara vakıf tahsisatı ayrılmıştır. Teberdârân Kethüdasının müteveli olduğu yedi para vakfının, orta sandığı sınıfında yer aldığını belirtilebiliriz. Yönetimin belli bir askeri görev sahiplerine verilmesi, ilgili meslek erbabının bir sandık etrafında yardım ve dayanışma içinde bulunmasını kolaylaştırmaktadır. Nitekim mezkûr vakıf hayratı için

cüz okuyacak eşhasın da teberdârândan seçilmesi ve başka kişilere verilmemesi Hâce Havva Hanım, Simiz Hatun, Raziye Hatun para vakıflarında özellikle ifade edilmiştir.

Mahallenin ihtiyaçları içerisinde mescidin yıkılmaya yüz tutmuş kısımlarının tamir masrafları da vakıflar tarafından karşılanmıştır. Bu mescidin mahalle mescidi olarak telakki edilmesi ile vâkıfe Mihri Hatun'un ikamet ettiği Sultan Bayezid-i Cedid Mescidi Mahallesi'ndeki Sultan Bayezid Mescidi olduğu kanatine varılmıştır. Bu mescidin de büyük Beyazıt Cami evkafından desteklendiği bilgisine Hadikatü'l-Cevami' eserinde rastlanmıştır. Ayişe Hatun vakfında ise Sefer Ağa'nın yaptırdığı muallimhanenin ısınma, hasır ve ibrik masrafları için tahsisat ayrılmıştır. Mahallenin eğitim ihtiyacının hayırseverler tarafından karşılanmasıyla devlet bütçesine bir yük getirmemektedir.

Günümüzde sosyal sigorta olarak kabul edilebilecek bir örneği Mihri Hatun vakfında görmekteyiz. Mihri Hatun hem nakdini hem gayrimenkulünü vakfetmiştir. Hayatta iken gayrimenkulunun kullanımı kendisinde iken vefatından sonra iki atikasına bırakmıştır. İçlerinden biri vefat ettiğinde diğerinin payına düşen gayrimenkülü de kullanım hakkına sahip olmaktadır. Yıllarca hizmet ettikleri vakıf kurucusu hayatta olmadığı dönemlerde maddi sıkıntı içinde olmaması ve rahat bir geçime sahip olmaları için gayrimenkul ve kira geliri elde etme fırsatına kavuşmuş olmaktadır.

Ferdî kurulan bu vakıfların yanında, Sultan II. Selim'in atıkları olan üç kız kardeş olan Emine, Râziye ve Fâtıma Hatun vasiyet üzerine vakıf kurmuşlardır. Hayatta iken vakıf kuran üç kız kardeş de (Mihri, Çeşmisiyah, Âbide Hatun) mevcuttur. Yine vasiyet üzerine iki erkek ve bir kız kardeşin de müşterek sermaye koyarak para vakfı kurdukları görülmüştür.

Vakıfların gelirinin işletimi, temini ve sarf yerlerine yönlendirmesi gibi idari görevlerin güvenilir mütevelliler aracılığıyla yapılması vakfin devamı için hayati öneme sahiptir. Dönem sonlarında da vakıfların denetimi nazırlar veya kadılar tarafından yapılarak sistemin, düzen içinde sürdürülebilirliği hukuken koruma altına alınmıştır.

Raziye Hatun vakfında, borç verilecek kişilerin güvenilir kimseler olması istenmiştir. Sipahi taifesine kesinlikle borç verilmemesi, borç verme limitinin de kişi başı 3.000 akçe ile sınırlandırılması özellikle belirtilmiştir. Vakıf sermayesi eksik olursa tevliyet ve nezaret ücretlerinin ödenmeyip mütevellî tarafından tazmin edilmesi ayrıntılı bir şekilde izah edilmiştir. Bu şekilde vakfın borç verilen meblağ ile elde edilecek ribh miktarında azalmanın önüne geçilmeye çalışılmıştır.

İdari hizmetlerde en yüksek ödeme tahsisi mütevellîye aittir. Nezaretler genellikle hasbi olarak yerine getirilse de kadı nezaretinde olduğu zaman muhasebe harcı kalemleri oluşturulmuştur. Kitabet ve cibayetin ücret oranları eşit miktarlardadır.

Vakıfların hayır cihetlerine yapılan tahsisatlarda cüzhanlara ödenen miktarlar ilk sırada yer alırken bu sırayı fakirler ve mescid tamir masrafları almaktadır.

Vakfedilen meblağlar dönemin piyasadaki tedavül sistemi hakkında bilgiler sunmaktadır. Altın ve gümüş para birimleri ile vakıf sermayesi oluşmaktadır. Rayiç fiyatlardaki değişim gözlenebilmektedir. Riyal kuruşun 100 akçe olduğu tarihlerden esedî kuruşun 66.67 akçe hesabıyla tedavüldeki durumları yer almaktadır. Buna mukabil vakıf görevlileri için ayrılan günlük ücret tayini akçe olarak belirtilmiş ve bu miktarlar, akçe miktarı olarak yükselmemiştir. Yaklaşık elli senelik dönemdeki nominal değerinde değişmemiş olması madenî paranın tedavülde olması ile açıklanabilmektedir.

Hüma Hatun'un 1627 tarihli vakfiyesinde vakfedilen 700 sikke-i hasenin her birinin 120'şer akçe hesabıyla olduğu belirtilerek rayiç değeri ifade edilmiştir.

Raziye Hanım vakfında "*rayiç fiyattan 20 bin akçe olmak üzere 200 aded kâmil riyal kuruş*"un vakfedildiği bilgisinden 1629 senesinde kâmil riyal kuruşun, 100 akçeye mukabil geldiğini öğreniyoruz.

1634 Tarihli Kamer Hatun para vakfında, 1.400 Esedî kuruş vakfedilmiştir. %15 muâmeleden sonra senelik ribhin 14.000 akçe olduğu belirtilmiştir. Bu meblağ

da 210 Esedî kuruş olmaktadır. Böylece dönemin Esedî kuruş değeri 66.67 akçeye karşılık gelmektedir. Nitekim bu bilgi Halil Sahillioğlu'nun makalesinde 8,5 dirhem gümüş içeriğine sahip kuruşun değerinin 66 akçe olduğuna dair bilgi ile örtüşmektedir.

Çalışmamızdaki Kösem Sultan ismiyle meşhur Valide Sultan para vakfı, şimdiye kadar neşredilen Valide Sultan vakıflarını ihtiva eden eserlerde bulunmamaktadır. Bu vakfi diğer vakıflardan ayıran bir diğer özellik haseneler dolabı olarak belirtilen dolabın muhafazası için görevli ücretleri ve dolap tamir masrafları için paranın vakfedilmiş olmasıdır. Vakfın kuruluş amacının gerçekleşme ihtimalinin olmadığı bir zaman diliminde de vakfın gelirinin tamamen fakirlere tahsisi istenmiştir.

Ticaretinin geliştiği dönemlerde para vakıfları, piyasanın nakit ihtiyacını karşılamıştır. Üretimin artması için gerekli olan sermaye biriminin oluşmasında gelecek dönemler için para vakıfları önemli bir fonksiyon üstlenmiştir. Nakde ihtiyacı olan şahıslar, ribahorlar tarafından belirlenen borç verme maliyetlerine katlanmak zorunda olmamışlardır. Para vakıfları kredi verme oranında standart oluşturup piyasayı düzenleyici etki oluşturmuştur.

Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği Mahkemesi kayıtlarındaki 1606-1650 dönemini kapsayan çalışmamızda 25 vakıfnamede uygulanması istenen murabaha oranları 19 vakıfta %10, 2 vakıfta %12,5 ve kalan 4 vakıfta da %15 oranı olarak yer almaktadır. Yine de mütevellî kanunnamelerde cari olan murabaha oranını üstünde ribh tayin edememektedir. Borcun geri ödenmesinde oluşan fazla meblağ da vakfın kuruluş amaçlarına yönelerek, şahısların kolay gelir elde etmesine mâni olunmuştur. Toplumsal ihtiyaçlar ön planda tutularak gelir dağılımındaki farklılaşmanın önüne geçilmiştir.

Osmanlı döneminde sosyal ve ekonomik gelişmeye önemli katkı sunan para vakıflarına ait zengin arşiv malzemesi bulunmaktadır. Uzun dönemli analizlerin yapılması için çalışılmayı bekleyen gün yüzüne çıkmamış birçok belge, araştırmacıları beklemektedir.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

İMŞSA, EVKAF-I HÜMAYUN MÜFETTİŞLİĞİ MAHKEMESİ

DEFTER NO: 1/1, V29/b_606199, V30/a_606201

DEFTER NO: 1/6 V165/a_606626, V165b_606626

DEFTER NO: 6 /1, V5/a_311478

DEFTER NO: 6 / 1, V5/a_311478, V5b_311478

DEFTER NO: 6 / 4, V30/a_311511, V30b_311511

DEFTER NO: 6 /7, V88/b_311592

DEFTER NO: 6 / 9, V154_311694

DEFTER NO: 6/11, V178/a_311730

DEFTER NO: 6/11, V178/b_311730

DEFTER NO:6/12, V179/a_311731

DEFTER NO: 7/1, V79_311874

DEFTER NO: 7/4, V101/b_311906

DEFTER NO: 24/1, V6/b_609146

DEFTER NO: 24/5, V33_609234

DEFTER NO: 25/2, V11_609275

DEFTER NO: 37/1, V21/b_312726, V22/a_312727

DEFTER NO: 38/1, V23_312832, V24/b_312833

DEFTER NO: 38/2, V25/a_312834, V26/a_312835

DEFTER NO: 38/4, V29/b_312839

DEFTER NO: 38/5, V30_312840, V31/a_312841

DEFTER NO: 38/7, V42_312856

DEFTER NO: 38/7, V43_312587

DEFTER NO: 47/1, V65/b_611694

İMMA, 1681 VE 1699 Numaralı Muhasebe Defterleri

KİTAP, MAKALE ve TEZLER

- ALKAN, Mustafa : “Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi”, **Vakıflar Dergisi**, 30. Sayı, VGM Yay., Ankara 2007.
- ALTINDAĞ, Ülkü : “Dârüssaâde”, **TDVİA.**, C.9, İstanbul, 1994 , s.1-3.
- AKÇIL, N. Çiçek : “Sarây-ı Cedîd”, **TDVİA.**, C.36., İstanbul, 2009, s.126-128.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet : **İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları No: 11, Gözden geçirilmiş Üçüncü Baskı, İstanbul 2013.
- APAYDIN, H. Yunus : “Karz”, **TDVİA.**, C. 24, İstanbul, 2001, s. 520-525.
- AYDIN, Bilgin vd. : **İstanbul Şer’iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu**, Aralık 2015, İSAM yayınları
- AYVANSARÂYÎ Hüseyîn Efendi : **Hadîkatü’l-Cevâmi‘**, haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul, Mayıs 2001.
- BAYINDIR, Abdülaziz: “Bey‘ bi’l-Vefâ”, **TDVİA.**, C. 6, İstanbul, 1992, s. 20-22.
- BİLGİCİOĞLU, Banu : “Sarây-ı Atîk-i Âmire”, **TDVİA.**, C. 36, İstanbul, 2009 , s. 122-125.
- BULUT, Mehmet Bulut, Cem Korkut : “Finansal İstikrar ve Para Vakıfları Etkisi: Rumeli Para Vakıfları Örnekleri”, **İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (IEFD)**, Cilt: 2, Sayı: 1, İstanbul 2016, s.55-75.
- ÇİFTÇİ, Cafer : “Bursa’da Vakıfların Sosyo-Ekonomik İşlevleri (1544-1588 ve 1749-1795 Yılları Arası Vakıf Muhasebe Kayıtları Işığında)”, **Ankara Üniversitesi Sosyal**

**Bilimler Enstitüsü, Tarih (Yeniçağ Tarihi) Anabilimi
Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2001.**

- DEVELLİOĞLU, Ferit : **Osmanlıca-Türçe Anksiklopedik Lugat**, 30. Baskı
Ankara, 2013.
- DÖNDÜREN, Hamdi : “Osmanlı’da Esnaf Vakıfları”, **Altınoluk Dergisi**, S. 56,
Ekim 1990, s. 29.
- EMECEN, Feridun : “Selim II (ö.982/1574)”, **TDVİA**, C. 36, İstanbul, 2009,
s. 414-418.
- GÜLER, Ümit : “Osmanlı Kıbrısı’nda Para Vakfı Uygulamaları (1750-
1800)”, **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dergisi**, 18 (2), s. 872-891.
- GÜRSOY, Çiğdem : “Osmanlı’da Para Vakıflarının İşleyişi ve Muhasebe
Uygulamaları: Davudpaşa Mahkemesi Para Vakıfları”,
İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı,
Basılmamış Doktora Tezi, 2015.
- ..... : “Para Vakıfları Kapsamında Sosyo-Ekonomik Bir
Analiz: Davutpaşa Mahkemesi Kayıtları (1634-1911)”,
Bellekten, TTK Yayınları, S. 290, Ankara, Nisan 2017, s.
159-190.
- ..... : “Aynı ve Başka: Evkaf Muhasebeciliği Mahkemesi Para
Vakıfları Kayıtları (1491-1828)”, **Bellekten**, TTK
Yayınları, Ankara, Nisan 2019, s. 95-126.
- İPŞİRLİ, Mehmet : “Avârız Vakfı”, **TDVİA**, C.4, İstanbul, 1991, s.109.
- KAL’A, Ahmet : “Esnaf”, **TDVİA**, C. 11, İstanbul, 1995, s. 423-430.

- KAYA, Süleyman : “XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.
- ..... : “XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.
- KAYAPINAR, Hüseyin : “İslâm Hukuku’nda Bey‘ul-Vefâ ve Bey‘u bi’l-istiğlâl Akitleri”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, **Kelâm ve İslâm Hukûku** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1986.
- KUDAT, Aydın : “Para Vakıflarının Para İşletme Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **ADAM AKADEMİ**, 7/2, 2017, s. 257-271.
- KURT, İsmail Kurt. : “Nazarî ve Tatbikî Olarak Para Vakıfları”, **İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994.
- ÖZCAN, Abdülkadir : “Baltacı”, **TDVİA**, C. 5, İstanbul, 1992, s. 34-35.
- ..... : “Kapıcı”, **TDVİA**, C. 24, İstanbul, 2001, s. 345-347
- ÖZCAN, Tahsin : **Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği**, TTK, 2003, ANKARA.
- ..... : “Osmanlı Toplumunda Yetimlerin Himayesi ve Eytâm Sandıkları”, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 14, Yıl: 2006, s.103-121.
- SAHİLLİOĞLU, Halil : “Avârız”, **TDVİA**, İstanbul, 1991, C. 4, s. 108-109.
- ..... : “Dinar”, **TDVİA**, C. 9, İstanbul, 1994, s. 352-355.

..... : “Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)”, **Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi**, 1978 Özel Sayısı, s.14-15.

SÜMER, Faruk : “Ağa”, **TDVİA**, C.1, İstanbul 1988, s. 451-452.

TABAKOĞLU, Ahmet : **Türkiye İktisat Tarihi**, Dergâh Yayınları, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, İstanbul Nisan 2012.

ULUÇAY, Çağatay : **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ötüken Neşriyat, Mayıs 2011, İstanbul

YEDİYILDIZ, Bahaeddin : **XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi**, TTK, Ankara 2013.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190227.pdf> (sayfa 36).

Ahmet Kala, “Mudârebe (Emek-Sermaye İş Ortaklığı)”, (çevirimiçi (26.04.2018), www.islamedia.com/?p=8, yayın tarihi 23 Mart 2015

EKLER

EK 1: İMŞSA DEFTER NO:1/1

V29/b_606199

ŞEMS-İ RUHSAR HATUN BİNT-İ ABDULGAFFAR VAKFI

Elhamdülillahi'l-lezi erşede'l mü'minine ve'l-mü minât ilâ a'mâli's-sâlihât ve âsari ile'l-müslimine ve'l-müslimât bi-ef'âli'l-hayrât haysü kâle inne'l-hasenâti yüzhibne's-seyyiât ve's-salatu ve's-selâmu ala rasûlühi Muhammedün eşrefü'l- mahlukât ve ala âlihi ve eshâbihi ellezine hüm hazenü'l-huluk? ila sebil'ür-reşad ve ba'de bu kitâb-ı sıhhat nisâbın tahrîr ve inşasına bâdi ve bu hitâb-ı anberin nikâbın tasdir ve imlâsına dâ'i olan budur ki cennet- mekân firdevs-i âşiyân garik-i bihâr-ı rahmet-i rahman merhum Hazret-i Sultan Murâd Hân tâbe serâhu evlâd-ı emcâdından Rukkiyye Sultan hazretlerinin vâlide-i mâcîdeleri olub bundan akdem takdîr-i Rabbanî birle veda'-i âlem-i fânî iden merhûme ve mebrûre-i sâhibetü'l-hayrât ve'l hasenât ve râğabetü's-sadekât ve'l-meberrât Şems-i Ruhsar Hatun ibnetü Abdulgaffâr nâm müteveffâtın tenfîz-i vesayây-ı şer'iyyesine vaz'-ı muhtar olduğu hasm-ı camid-i şer'î mahzarında vech-i mer'î üzere sübût bulan umdetü'l-havâs ve'l-mukarribin sahibü'l-'izz ve't-temkîn mu'temedül mülûk ve's-selâtinü'l- mahvuf [...] âlâ-i Rabbü'l- alemin bi'l-fi'il dârü's-sa'âde ağası olan Hazret-i Mustafa Ağa ibn-i Abdulmuîn meclis-i şer'î-mübîn ve mahfil-i dîn-i metînde vakf-ı âti'z-zikri tescîl ve tekmîl ve da'va-yı rücu' için mütevellî nasb eylediği fahru'l-a'yan Mehmed Çelebi ibn-i nâm bevâb-ı sultanî mahzarında ikrâr ve i'tirâf eyleyüb merhûme-i merkûme Şems-i Ruhsar Hatun'un vasiyyet-i şer'iyye-i mu'teberi mücebince sülûs malından bin yüz aded sahihü'l vezn ve kâmilü'l-'ayar sikke-i haseneyi vâris-i mumâ ileyh esbağa'l-lahu mevâid-i ni'amihî 'aleyh hazretlerinin izn-i hümayun-ı dâr-ı sa'âdet-makrûnlarıyla ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile mümtâz kılub vakf-ı sahih-i şer'î ve habs-ı sarih-i mer'î eyleyüb şöyle şart eylemekde meblağ-ı mezbûr mütevellî-i mesfûr mübâşeretiyile her sâl vech-i helâl ve onu on bir hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub medyûn olanlardan reh-i kavî ve kefil-i melî alına veyâhûd muktezâ-yı hâle göre ikisinden biriyle iktifâ oluna ve dahi şöyle şart eyledim ki hâsıl olan ribh

V30/a_606201

ve nemadan yevmi yedi akçe cihet-i tevliyet ola ve sekiz nefer-i sâlih ehl-i Kur'ân kimesneler her gün Medine-i Münevvere'de vaki' Rasûl-i Ekrem salla'l-lahu te'âla aleyhi ve sellem hazretlerinin mescid-i şeriflerinde bir vakt-i vasi'-i mu'ayyende Kur'ân-ı Azîm ve Furkân-ı Kerîm'den birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını ruh-ı merhûme-i mumâ ileyhâya hibe ve ihda ittiklerinden sonra her birine yevmi ikişer akçe verile ve mukaddemâ dârü'l-hilâfetü'l- aliyye-i Kostantiniyyetü'l-mahmiyyede vaki' saray-ı atîk-i sultanîde sâbıkan teberdâr zümresinden olub halen medîne-i mezbûrede ikâmet-i ihtiyar iden Elhac Mustafa'ya makâm-ı mezbûrede ikâmetde oldukca her senede yirmi iki aded sikke-i hasene virile ve ba'dehu sulehâ-i mu'teminden bir müstahaka-i âhara tevcih olunub ruh-ı merhûmeye du'â eyliye ve her kim Harem-i Muhterem'e nâyib olursa kâyim-i makâm mütevellî ve noktacı olub yevmi iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve yevmi iki akçe vazife-i kitâbet ve cibâyet yevmi ikişer akçe ola ve masârıf-ı meşrûhadan bâki kalan yüz yirmi akçe mütevellî yedinde ibkâ olunub iktiza iden mahalle sarf oluna ve her kim dârü's-sa'âde ağası olursa vakf-ı mezbûra hasbî nâzır ola deyü itmâm-ı kelâm eyleyüb ve meblağ-ı mezbûr bundan akdem bin yigirmi bir senesinde vaki' Ramazan-ı şerîf guresinde mersûm Mehmed Çelebi'ye bi't-temâm ve'l- kemâl def' ü teslîm eyledim oldahi kabz u tesellüm ve sâir evkâf mütevellîleri gibi tasarruf eyledi didikde ve vasi-i müşârun ileyh hazretlerini cemi'-i akarla meşrûhasında mütevellî-i merkûm Mehmed Çelebi vicâhen ve şifâhen tahkîk eyledikden sonra ve vasi-i müşârun ileyh tevki'-i şerîfi ziver-i sadr-ı kitâb-ı müstetâb olan hâkim-i âdil ve fâzıl-ı bi mu'âdil huzurunda takrîr-i kelâm idüb vakf-ı nukûd ve mutazammen olduğu şurût-ı ekser-i eimme-i hanefiyye kavilleri üzere gayr-i sahih olmağla asl-ı mal-ı mevkûf ve mütevellî-i mezbûrun cihet-i tevliyetten ecr-i mislinden ziyâde

kabz eylediğini talep iderim didikde mütevellî-i merkûm cevâb virüb eğerçi vakf-ı nukûd ve zımında olan şurût-ı ekser eimme-i hanefîyye kavilleri üzere gayr-i sahîhadır lakin İmâm-ı Züfer mezheb-i muzafferinde İmâm-ı Ensâri rivâyeti üzere sahîha olduğu ecilden asl-ı mal-ı mevkûfi ve cihet-i tevliyeten ecr-i misilden ziyâde kabz eylediğini red eylemez deyü hâkim-i mumâ ileyhden sıhhatine talep-i hüküm idicek hâkim-i müşârun ileyhe lazâle yenabiu'l-ahkâm-ı câriye beyne yedeyhi meblağ-ı mezbûrun sıhhat-i vakfiyyetine ve zımında olan şurûtun şer'îyyetine ve meblağ-ı müdde'iyyeden mütevellî-i mezbûrun berât-ı zimmetine hüküm ittikten sonra ve vasi-i müşârun ileyh inân-ı kıl u kâli semt-i ahara masrûf kılub sıhhat-i vakf-ı nukûd re'y-i imâm-ı ma'hûd üzere eğerçi müselleme ve makbûl ve nakl-i sahîh ile menkûldür lakin sıhhat-i vakf anın katında dahi lüzûm-ı icâb itmez vesâyetim hasebiyle tarik-i âharden vücûh-ı hayrâta sarf iderim deyü vakf-ı mezbûrdan rücu' ve mütevellîden asl-ı malın istirdâdına şuru' ittikte mütevellî-i mezbûr cevâb virüb eğerçe vakf-ı mezbûr imâm-ı mezkûr re'y-i sedîdi üzere lüzûm ve te'biddin âridir lakin ba'de'l-hüküm sıhhat-i sâyir eimme-i ictihâd ittifâk ve ittihâd itmışlerdir ki hüküm-i hâkim-i 'ârif mahall-i fasl ve ictihâda musâdif ola ol hüküm-i nâfiz ve mübrem ve cumhur katında makbul ve müselleme olur imameyn-i hümeameyn re'y-i şerîfleri üzere lüzûm-ı sıhhat mülâzim ve mukarındır onların re'yleri üzere vakf-ı mezbûrun lüzûmuna dahi hüküm talep iderim didikde hâkim-i mumâ ileyh bu bâbda nazar-ı fâik ve te'emmül-i lâyük ettikte temhîd-i kavâ'id-i hayrâtı evla ve teşyîd-i mebâni hasenâtı uhrâ görüb lüzûmuna dahi hüküm idüb min ba'd vakf-ı mezbûr vakf-ı sahîh lâzım mümteni'ü't-tebdîl olmuşdur

Femen beddelehu ba'de mâ semi'ahu fe innemâ ismühü 'ale'l-lezîne yübedelûnehu fe innâ'l-lâhe semi'un 'alîm

Cerâ zalike ve hurrira fî evâhir-i şehri Rebî'ülâhir min şuhûr-ı sene isneyn ve işrin ve elf (1022) (1-10 Mayıs 1613)

Ahmed erbabü't-tahrîr ve't-terkîm Ahmed Efendi el-muhâsib

Fahrü'l-akran Yahya Beg el-bevvâbü's-sultanî

Fi'l-eşyâ-i Süleymân Beg ibn-i Abdullâh el-bevvâb-ı sultanî kethüda-yı ağa-yı dârü's-sa'âde

Kasım Beg el-bevvâbü's-sultanî

Şükrullâh Beg el-bevvâb-ı sultanî

Fahrü'l-mukarrabîn [...] mu'teberîn Mehmed Ağa bin Abdulmuîn İnebolu?

Ve gayruhüm mine'l-hâzırîn

EK 2: İMŞSA DEFTER NO: 1/6 V165/a_606626
RAZIYE HANIM VAKFI

Hamd bi-had ü senâ-yı bi-‘ad ol Mâlikü’l-mülk hazretlerine ki vâkıf-ı ahvâl-i mahlukât ve kâşif-i müşkilât-ı mevcudâtıdır ve vürûd-ı nâ ma’dûd ve salavât-ı nâ-mahdûd ol cenâb-ı risalet-penah ve nübüvvet-i dest-gah pişva-yı enbiya-yı mürselîn ve muktedâ-yı evvelin ve ahirin Rasûl-i Ekrem sallâ’l-lâhu te‘âla ‘aleyhi ve sellem hazretine ki efdal-i beşer ve şefi‘-i rûz-ı mahşerdir ve dahi âl-i ‘izâm ve ashab-ı kirâmına ki mervi-i necm-i dîn ve kevkebi evc-i yakındır rıdvânü’l-lâhi te‘âla ‘aleyhim ecmaîn ve ba’dü dârü’l-hilâfetü’l-aliyye-i Kostantiniyyetü’l- mahmiyyede saray-ı cedîd-i sultanîde sâkine esbak el-muvakkarat ve zü’l-muhadderât Raziye bint-i Abdullah tarafından vakf-ı âti’l-beyâna vekil olub fahrü’l-emâsil ve’l-akrân Abdullah Ağa ibn-i Abdulmennân ve fahrü’l-ekârim Ahmed Ağa ibn-i Abdurrahîm şehâdetleriyle şer‘an vekâlet-i sâbit olan fahrü’l-emâsil ve’l-ekârim câmi‘-ül muhâma ve’l-mekarim zü’l-kadirü’l-‘aliyyü’l-mahfûf tasarruf-ı avâtîfü’l-melikü’l-mennân Bilâl Ağa ibn-i Abdulmennan

V165b_606626

meclis-i şer‘-i şerîf şâmi hü’l-‘imâd ve mahfil-i dîn-i münif râsihu’l-evtâdda vakf-ı atı’l-beyâna mütevellî nasb olunan saray-ı cedîd-i sultanîde teberdârlar kethüdası bendetü’l-efâhim ve’l-emâsil Zülfikâr Ağa ibn-i Ali muvâcehesinde bi’l-vekâle ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm idüb müvekkilem mezbûre Râziye Hatun cenâb-ı rabbü’l-eflâk mâlikü’l-emplâk cellet ‘azametühü hazretlerinin in‘âm ve ihsân itdüğü ni‘am-ı cemîle ve münîre-i cezîle-yi kemâl mertebe tenbih üzere mülâhaza itdükde ahsin kemâ ahsena’l-lâhu te‘âla ileyke emr-i şerîfde gaflet üzere olmayub ve mefhûm-ı hadis-i şerîf mâ ‘indeküm tenfedü ve mâ ‘indellâhü bak tab’-i çalak-ı seri‘ü’l-idrâkine münsak olub ashâb-ı sadekât-ı bakiyye silk-i mülke olmağla rağbet idüb teberru‘ât-ı mer‘iyyesi câyize iken dâ‘i zikr-i müstetâb ve bâ‘is-i du‘â-i müstecâb olacak sünnete ibdâ‘ itmek cânibine ‘inân ‘azîmeti teksir-i hayrâta masrûf kılub ahlâs-ı mal ve atyeb malından ceyyid ve cedîd-i râyic-i fi’l-vakt fidda akçe ile yiğirmi bin akçe olmak üzere iki yüz aded kâmil riyâl gurusu ikrâr ve mümtâz kılub hasbeten lillâh-i te‘âla ve taleben li-merdâtihi yevme yestezüllü’l-mer‘ü tahte zülle sadekâtihi vakf ve habs ve mütevellî-i mezbûra teslîm ve oldahi vakfiyyet üzere kabz ve tesellüm idüb şöyle şart ve bu uslûb üzere rabt eyledi ki meblağ-ı merkûm yiğirmi bin akçe [...] onu onbir akçe hisâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunduktan sonra hâsıl olan icâreden teberdârandan kırâete kâdir sâlih iki kimesneye yevmi ikişer akçe virülüb anlar dahi mukabelesinde Kur‘ân-ı ‘Azîm ve Furkân-ı Kerîm’den her gün ba‘de salâtü’l-fecr iki cüz’-i şerîf tilâvet idüb sevâbını ruhuna ihdâ ideler bâki kalan beş yüz altmış akçe cihet-i tevliyet olub ahz ideler ve nukûd-ı merkûmenin tevliyeti her kim teberdârâna kethüdâ olursa anlara meşrût ola ve nukûd-ı mevkûfenin üzerine umdetü’l-havas ve’l-mukarrabîn mu‘temedü’l-mülûk ve’s-salâtin dârü’s-sa‘âde ağası hazret-i İdris Ağa ibn-i Abdulmuîn nâzır ola deyü tebyîn-i kuyûd ve ta’yîn-i şurût eyledükde mütevellî-i mezbûr dahi makarr-ı müşârün ileyhe bi’l-vekâle vech-i muharrer üzere olan ikrâr-ı tasdik ve meblağ-ı mezbûr kabz ve tesellüm itdüğüne i‘tirâf ve ahz-i [...] ahârın kelâmını tahkîk idüb emr-i vakf tamam olunduktan sonra vekîl-i mezbûr semt-i ahara şuru‘ ve kasd-ı rücu‘ idüb mürûr-ı eyyâm ile vakfa fütûr ve gallâtına kûsûr gelmek ihtimâl-i karîbü’l-vuku‘ olub ve eimme-i kâbirin ‘aleyhim rahmetü’l-melikü’l-kadîr katlarında vakf-ı nukûdun ‘adem-i sıhhati mess ola ve [...] meblağ-ı mezbûr müvekkilemin mülkine red-i taleb iderim meblağ-ı merkûmu bana teslim eyleyüb diyecek mütevellî-i mumâ ileyh mahalle-i mülayim cevab virüb imâm-ı hümâm mu‘teber hazret-i İmâm-ı Züfer’den İmâm-ı Ensârî rivâyeti üzere vakfiyyet-i nukûdun ve ana mübteni olan şurûtun ‘adem-i sıhhati mimmâ mâ yerid ve lâ yünker kısmından olub şerâit-i muharrerin ve dahi [...] sıhhati mukarrer olub ber-mûceb-i şart-ı vâkıf sahih olduğum mâl-ı vakf sarîhdir deyü rücu‘a mani‘ olub sadr-ı kitâbda tevki‘-i müstetâb vâki‘ olan hâkim-i hâsım huzurında murafa‘a olub hükm taleb idicek hâkim-i müşârün ileyh en‘âmullâh-i te‘âla ni‘amehu ‘aleyh tarafının kelâmını işğâ idüb vakıfda olan ihtilâfât-ı müçtehidine âlim olduğu

ecilden vakfiyyet-i nukûdun ana mübtenî olan şurûtun sıhhatine mezheb-i mezkûr üzere hükm idicek vekîl-i mersûm semt-i âhara sâlik olub eğerçi vakf-ı nukûd imâm-ı ma'hûd kavilleri üzere müsellemler ve makbuldür lakin onların kavli-i sedidi üzere sıhhat-i vakfa hükm-i lüzüm ve te'bid-i ifade eylemez deyu tekrâr vakfdan rücu' ve istirdâda şurû' idicek mütevellî-i merkûm cevâb virüb eğerçe sıhhat-i vakf irâem-i mezbûr üzere te'biddeden âridir lakin ba'de'l-hükm sıhhat-i vakf sâir eimme-i müctehidînün re'yelerine sâridir zirâ hükm-i hâkim ile sıhhat-i cumhur-ı 'ulemâ beynlerinde sâbit ve zâhir oluncak imâmeyn-i hümâmeyn katlarında lüzûm-ı sıhhat-i vakf lâzımdır ol ecilden rücu' muhâl ve mümteni'ü'l-ihimâldir [...] onların re'y-i münifleri üzere lüzûmuna dahi hükm olunmak taleb iderim didikde hâkim-i mumâ ileyhe bu bâbda bi-tarik ile temhîd-i murâ'ât-ı cür'et idüp meblağ-ı mezbûrun lüzûmuna dahi hükm idüb vakf sahîh ve lâzım oldu min ba'd tağyîr ve tebdîle [...] muhal oldu femen beddelehu ba'de mâ semi'ahu fe innemâ ismühü 'ale'l-lezine yübeddilunehu inna'l-lâhe semi'un 'alîm [...] cera zalike hurrira evâsıt-ı şehri Rebi'ü'l-evvel sene [...] ve elf (10-20 Ra 1039)

Fahrü'l emâcid ve'l-ekârim İsmâ'îl Ağa teberdâran-ı saray-ı 'atik
Fahrü'l-emâcid Süleymân Ağa ibn-i Abdülmennân kethüda-yı saray-ı 'atik
Mehammed Emin Haremeyn-i şerifeyn mukata'acı
Fahrü'l-emâsil Hüseyin Ağa ser-bölük
Fahrü'l-akrân Süleymân Ağa ibn-i Abdülmennân ser-oda
Fahrü'l-âşiyân Süleymân Ağa bin Abdülmennân

EK 3: İMŞSA DEFTER TÜRÜ: HÜCCET
DEFTER NO:6 /1
V5/a_311478
HURŞİT HATUN BİNT-İ ABDULLAH VAKFI
200 Sikke-i Hasene

Elhamdulillâhi el-vâkıf-ı 'alâ cemi'ü'l-eşyâ ve's-salât-ü 'alâ Muhammeddin seyyidü'l- enbiyâ ve 'alâ 'alihi'l- etkiyâ' ve 'ashâbihi'l- asfiyâ amma ba'd bu kitâb-ı müşkîn nikâbın tahririne bâis ve terkîmine sebeb-i hâdis oldur ki fahrü'l-muhadderat fahrü'l- muvakkarat Hurşid Hatun ibnetü Abdullâh meclis-i şer'-i şerîf-i şâmihü'l-'imâdda vakf-ı âti'l-beyâna li-ecli't-tescîl mütevellîi nasb itdüğü fahrü'l-akrân Hamza Beg bin Abdullah nâm bevâb-ı sultanî mahzarında ikrâr ve takrîr-i kelâm idüb didi ki silk-i mülkümde muntazam olan atyeb-i emvâlimden tâmmü'l-vezin ve sahîhü'l-'ayâr iki yüz sikke-i hasenemi ifrâz vakf ve habs ittim ve şöyle şart eyledim ki meblağ-ı mezbûr her sâl onu on bir hesabı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub medyûndan rehn-i kavî ve kefil-i melî alına yâhûd muktezâ-yı hâle göre ikisinden biriyle iktifâ oluna ve ribh-i merkûmdan her sene Mekke-i Mükerrreme'de sâkin olan Rumî İbrâhîm halife bin ( ) on beş sikke-i flori irsâl oluna ol dahi her gün benim ruhum için huzurunda Kur'ân-ı 'Azîm'den bir cüz'-i şerîf tilâvet eyleye ve ribh-i bâki vazife-i mütevellîi ola ve her kim dârü's-sa'âde ağası olursa hasbî nâzır olub ve saray-ı atik-i sultanîden her kim teberdârlar kethüdası olursa ol mütevellîi ola ve mezbûr İbrâhîm halifeden sonra [...] Mekke-i Mükerrreme'de sâkin bir müstehak kimesneye kâdîsî nâzırına arz idüb tevcîh oluna ve bu meblağ-ı merkûma teslim ettim ve ol dahi kabz u tesellüm idüb sâir mütevellîiler tasarrufu gibi vakf-ı mezbûru üç aydan berü tasarruf idüb kendüye 'âyid olan vazifesini kabz itmişdür diyüb mütevellî-i mezbûr istintâk olundukda vâkıfe-i merkûmeyi takrîr-i meşrûhunda vicâhen ve şifâhen tasdik idüb mezbûr kendünün makbuzu olduğuna i'tirâf ve tevâkıf ittiklerinden sonra vâkıfe-i merkûme vakf-ı mezbûrdan rücu' idüb dedi ki vakf-ı nukûd eimme-i hanefiyyenin kibârı yanlarında gayr-i meşrû' ve zımnında olan şurût sahîha olacağını kâbil-i rücu' olub binâen 'alâ zâlik vakf-ı mezbûrdan rücu' ve kemâ-kân silk-i mülkime nazma şurû' itdüm deyüb vakf-ı mezbûr ve mütevellîinin damân-ı tasarrufundan ecr-i mislinden ziyâde kabz itdüğü elli akçeyi istirdâd itdükde mütevellî-i mezbûr cevâb virüb didi ki gerçi vakf-ı nukûd eimme-i hanefiyyenin

yanında ma'hud değildir ve elli akçe ecr-i mislinden ziyâdedir eimme-i hanefiyyeden Hazret-i İmâm-ı Züfer 'aleyhi rahmetü'l-melikü'l-ekberden Ensârî rivâyeti üzere vakf-ı nukûd ve zımnında olan şurût sahiha olmağla şart-ı sâlif mücebi üzere ecr-i misilden ziyâdeyi redd itmez in deyi imtinâ' idüb mevki'-i kitâb-ı müstetâb olan hâkimden hüküm talep itdiklerinde hâkim-i mumâ ileyh esbağallâhü ni'amehü 'aleyh vakf-ı mezbûrun sıhhatine ve zımnında olan şurûtun İmâm-ı Züfer'den Ensârî rivâyeti üzere sıhhatine hüküm itdikden sonra vâkıfe-i merkûme da'vâsın nehc-i âhar üzere sevk idüb eğerçi vakf-ı mezbûr şurût-ı İmâm-ı Züfer yanında sahîh ve lâzımdır lakin İmâm-ı A'zam mezhebi üzere sıhhat-i luzûmu müstelzim olmayacak asl-ı mâl-ı vakf-ı mülkime istirdâd iderim deyi da'vâ idüb mütevellî-i mezbûr imtina' idüb hâkim-i müşârün ileyhden vech-i meşrûh üzere olan vakfın luzûm ve sıhhatine ve mutazammın olduğunı şurût-ı şer'iyetine ve vazife-i tevliyyetten kabz itdiğüm cümle meblağdan ecr-i mislinden zâid olan elli akçe hakkım olub istirdâd-ı vâkıfeden mütemekkin re'yine hüküm talep iderim deyi hakîm-i hâkim-i müşârün ileyh bu bâbda nazar-ı fâik ve te'emmül-i lâik idüb mütevellî-i mezbûrun kelâm-ı sâdik ve müstened-i şer'-i şerîfe muvâfik olmağın vakf-ı mezbûrun ve mutazammın olduğunı fer' ve rusûmun sıhhat-ı luzûmuna ve mütevellî-i mezbûrun zimmeti meblağ-ı metâlib-i mezkûrdan re'yine 'âlimen bi'l-hilâf beyne'l-eimmetü'l-eshrâf hükm-i sahîh ile hüküm etti min ba'd vakf-ı mezbûr vakf-ı sahîh lâzım ve habs-ı sarîh mütehattım olub mümteni'ü'l-nakz ve't-tebdîl oldı femen beddelehu ba'de mâ semî'ahu fe innemâ ismühü 'ale'l-lezine yübeddilunehu inna'l-lâhe semî'un 'âlim cerâ zalike ve hurrire fi evâhir-i Recebü'l-mürecceb min şuhûr-ı sene seb'a aşere ve elf (30 Recep sene 1017)

Şuhûdü'l-hâl

Fahrü'l-emâcid ve'l-ekârim Hüseyin Efendi Katibü'l-bevvâb'dan bin Bayezîd

Osman Efendi bin el mukâta'acı

Mehammed Efendi bin Kasım el-muhâsebeci

İskender Beg bin Abdullâh

EK 4: İMŞSA DEFTER NO: 6 / 1

V5/a 311478

SİMİZ HATUN BİNT-İ ABDULLAH VAKFI

Elhamdülillah el-vâkıfı 'alâ cemi'ü'l-eshyâ ve's-salâtü 'alâ Muhammedün seyyidü'l-enbiyâ ve 'alâ âlihi'l-etkîyâ ve ashâbihi'l-asfiyâ emmâ ba'd bu kitâb-ı müşkin nikâbin tahrîrine bâ'is ve terkîmine sebeb-i hâdis oldur ki fahrü'l-muhadderât zahrü'l-muvakkarât Simiz Hatun ibnetü Abdullah meclis-i şer'-i şerîf şâmihü'l-imâdda vakf-ı âti'l-beyâna liecl'it-tescîl mütevellî nasb itdiğü Hamza Bey bin Abdullah nâm bevâb-ı sultanî mahzarında ikrâr ve takrîr-i kelâm idüb silk-i mülkümde muntazam olan atyeb-i emvâlimden tâmmü'l-vezin ve yüz sikke-i filori ifrâz idüb vakf ve habs eyledim ve şöyle şart eyledim ki meblağ-ı mezbûr be-her sene onu on bir hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunup medyundan rehn-i kavî ve kefil-i melî alına yâhûd muktezâ-yı hâle göre ikisinden biriyle iktifâ oluna ve ribh-i merkûmdan yevmî iki akçe Saray-ı 'atîk-i sultanî teberdârlarından tilâvet-i Kur'ân-ı 'Azîme kâdir olan kimesneye virile ol dahi her gün Kur'ân-ı Azîm'den huzurunda bir cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını benim ruhuma ihdâ eyleye ribh-i mezbûrdan bâki kalan mütevellînin vazîfesi ola ve her kim darü's-sa'âde ağası olursa hasbî nâzır olub ve kim teberdârlar kethüdâsı olursa vakf-ı mezbûra mütevellî olub âhara virilmeye ve bu meblağ-ı mezbûr mütevellî-i merkûma teslîm-i sahîh ile teslîm itdüm ol dahi kabz u tesellüm idüb sâyir mütevellîler tasarrufı gibi vakf-ı mezbûr üç aydan berü tasarruf idüb kendüye 'âid olan vazîfesini kabz u tesellüm itmişdür diyüb mütevellî-i mezkûr istintâk olunduk da vâkıfe-i mezbûreyi takrîr-i meşrûhunda ricâhen ve şifâhen tasdik idüb vakf-ı mezbûr kendünün makbuzu olduğuna i'tirâf ve tevâfuk itdiklerinden sonra vâkıfe-i mersûme vakf-ı mezbûrdan rücu' idüb dedi ki ki vakf-ı nukûd eimme-i Hanefiyye'nin kibârları yanlarında gayr-i meşru' ve zımnında olan şurût sahiha olmamağın kâbil-i rücu' olub

binâen alâ zâlik vakf-ı mezbûrdan rücu‘ ve kemâkân silk-i mülkûme şuru‘ ittim deyüb vakf-ı mezbûreyi ve mütevellînin damân-ı tasarrufunda ecr-i mislinden ziyâde kabz itdüğü elli akçeyi istirdâd itdik de müteveli-i mezbûr cevâb virüb didi ki gerçi vakf-ı nukûd eimme-i Hanefiyye'nin yanında ma‘hud değildir ve elli akça ecr-i mislinden ziyadedir lakin eimme-i Hanefiyyeden Hazret-i İmâm-ı Züfer ‘aleyhi rahmetullah ekber min Ensâri rivâyeti üzere vakf-ı nukûd ve zımmında olan şurût sahiha olmağla şart-ı sâlif mucebi üzere ecr-i misilden ziyâdeyi red itmezüz deyü imtinâ‘ idüb mevki‘-i kitâb-ı müstetâb olan hâkimden hüküm talep itdüklerinde hâkim-i mumâ ileyh esbağa'l-lahu ni‘amehü ‘aleyh vakf-ı mezbûrun

V5b_311478

sıhhatine ve zımnında olan şurûtunu imâm-ı Züfer'den Ensâri rivâyeti üzere sıhhatine hüküm itdikden sonra vâkıfe-i merkûme da‘vasın nehc-i âhar üzere sevk idüb eğerçi vakf-ı mezbûr ve şurûtu imâm-ı Züfer zamanında sahîh ve lâzımdır lakin İmâm-ı A‘zam mezhebi üzere sıhhat-ı luzûmu müstelzim olmasıçün asl-ı mal-ı vakfi mülkûme istirdâd iderim deyü da‘va idüb müteveli-i mezbûr imtinâ‘ idüb hâkim-i müşârün ileyhden vech-i meşrûh üzere olan vakfin lüzûm ve sıhhatine ve mutazammın olduğu şurûtun şer‘iyyetine ve vazife-i tevliyeden kabz itdüğüm cümle meblâğdan ecr-i misilden zâid olan elli akçe hakkım olub istirdâd-ı vâkıfeden zimmetin berâtine hüküm talep iderim deyücek hâkim-i müşârün ileyhe bu bâbda nazar-ı fâik ve te‘emmül-i lâıyk idüb müteveli-i mezbûrun bu kelâmı sadıka ve müstenedi şer‘-i şerîfe muvâfik olmağın vakf-ı mezbûrun ve mutazammın olduğu fer‘ ve rusûmun sıhhat ve lüzûmuna ve müteveli-i mezbûrun zimmeti meblâğ-ı metâlib-i mezkûrdan berâ‘etine âlimen bi'l-hilâf beyne'l- eimmetü'l-eşrâf hükmi-ı sahîh ile hüküm itdi min ba‘d vakf-ı mezbûr vakf-ı sahîh lâzım ve habs-ı sarîh-i mütehattim olub mümteni‘ü'l-nakz ve‘t-tebdîl oldu femen beddelehu ba‘de mâ semi‘ahu fe innemâ ismühü ‘ale'l-lezine yübeddilunehu inna'l-lâhe semi‘un ‘alîm

Tahrîren fi evâhir-i Recebi'l-mürecceb min şuhûr-ı sene seb‘a aşere ve elf (Recep 1017 / Ekim 1608)

Şuhûdü'l-hâl

Fahrü'l-emâcid ve'l-ekârim Hüseyin Efendi bin Bayezîd

Zahrü'l-a‘yân Osmân Efendi el-mukâtaçı

İskender Bey bin Abdullah el-bevvâb-ı sultânî

Hamza Bey bin Yûsuf el-bevvâb

EK 5: İMŞSA DEFTER NO: 6 / 4

V30/a_311511

VAKF-I NUKÛD EMİNE HATUN

Meblâğ 350 000 / Üç yüz elli bin akçedir

Elhamdülillahi'l-lezi erşede ibâdehü'l-mü'minine ve'l mü'minât ile's-sülûk-i mesleki'l-aminin mine's-sâlihîn ve's-sâlihât ve asârü'l-müslimine ve müslimât bi-ef'âli'l-hayrât haysü kâle teâla inne'l-hasenât yüzhibne's-seyyiat ve's-salatü ve's-selâmu ‘alâ Rasûlihi Muhammedin şefi‘ü'l usâtu yevmi't-tenât? ve ‘alâ âlihi ve ashâbihi ellezinehüm hidayetü'l-hakkı ilâ sebili'r-reşad emmâ ba‘d sebeb-i nemika-i enika-i en-nizâm ve bâ‘is-i vesika-i enikatü'l-intizâm oldur ki devletlü ve saâdetlü Padişah-ı zilu'l-lâhi şehinşâhı dîn-penâh ebbeda'l-lahu ‘umrahu ve ibkan hazretlerinin cânib-i i‘lanlarından meblâğ-ı âti'l beyânı terk iden müteveffât-ı âti'z-zıkr ruhiçün vakfa ve ta‘yîn-i şurût ve masârifa ve müteveli-ı nasb ve azline ve rucû‘ ve murâafaya ve bi'l-cümle emr-i vakf-ı ilâ kaydü't-tescîl itmâm ve tekmîl için ta‘yîn ve tevkil buyrulub vekâleti nehc-i şer‘i üzere sâbite olan enderüni ağalardan fahrü'l- havâs ve'l-mukarrabin erbâbü'l- ihtisâsü'l-mü‘eddibin? mu‘temedü'l-mülûk ve's-selâtin Süleymân Ağa ibn-i Abdulmu‘în meclis-i şer‘-i şerîfde ve mahfil-i dîn-i münîfe gelüb vakf-ı âti't-tebyîn üzere müteveli-ı nasb ve ta‘yîn olunan fahrü'l-bevvâbin Miri Beg bin Hasan

mahzarında ikrâr ve i'tirâf idüb sâbıkan Yemen beyler beyisi olub vefât iden merhûm ve mağfurun-leh Hasan Paşa'nın zevcesi merhûme ve mağfurunlehâ Emine Hatun vakta ki Lokmân ve Sokrat ve Eflâtun ve sâir hükemâ-i dehr-i dîn ve etebbâ-i rub'-ı meskûn ilacından âciz ve sernigûn oldukları şerbet-i mevti külli nefsin zâikatü'l-mevt medlûl-ü amîmü'ş-şumûlû üzere zevk ü nuş ve nidâ-i irci'-i fi mine't-tahti ve'l-fevk gûş idüb (işitip) mürğ-ü can kafes-i tenden tayaran ve bağ-ı bi-hiştî aşıyan etdik de vârisi olmamak ile cümle muhalledatı ahz ve miri için zabt u kabz olduktan sonra zikr-i cemilleri sebk iden padişah-ı zemin ve zaman-ı halleda'l-lahü hilafetehu ilâ ahiri'z-zaman hazretlerini muhalledat-ı mezbure üçyüz elli bin nakd-i râyic-i fi'l-vakt akçeyi ikrâr ve menkûd ve mu'ayyen ve mümtâz ve bana teslim ve ikbâz buyurub merhûme-i merkûme ruhiçün vakf etmem icâzet-i şerîfelerini zuhûr ve olbâbda re'yim ile amel-i işâret-i münifeleri sudûr bulub ben dahi meblağ-ı mersûm-ı ma'dûdunu ve nakd-i mesfûr-ı gayr-i mev'ûdu müteveffâ-yı merhûme Emine Hatun el-merkûme ruhiçün vakf ve habs idüb şöyle şart itdim ki yed-i mütevellî ve rehn-i kavî ve kefil-i melî birle onu on bir hesabı üzere mu'âmele-i şer'î ve istirbâh-ı mer'î olunub her senede hâsıl olan ribh u 'aide ve ribh u faydadan cem' ve tahsîl olunan otuz beş bin akçeden Medine-i Münevver'e ve Tayyibe-i Mutahhara'da kıra'ât-ı Kur'ân'a kâdir otuz nefer kimesnenin her birine yevmî ikişer akçe virile anlar dahi her gün vakt-i zuhûrda Mescid-i Nebî'de cem' olub Kur'ân-ı 'Azîm ve Furkân-ı Kerîm'den birer cüz-i şerîf tilâvet idüb sevâbını merhûme-i merkûme ruhuna ihdâ ideler anların üzerlerine nâyib-i Harem olanlar nâzır ve noktacı olub yevmî üç akçeye mutasarrıf ola ve cihet-i tevliyet yevmî on akçe ve cihet-i cibâyet ve kitâbet yevmî beş akçe ola ve her kim dârü's-sa'âde ağası olursa vakf-ı mezbura nazır olub yevmî beş akçe mutasarrıf ola ve yine her kim darü's-sa'âde ağası hazinedârı olursa mâl-i vakfı ol hıfz idüb yevmî iki akçeye mutasarrıf ola ve her senede masârif-ı mezkûreden bâkî kalan dört bin dört yüz akçe yedek olub mütevellî yed-inde mahfûz ola deyü ta'yîn-i masârif ve kuyûd ve kavâid ve tebyîn-i muhâbere ve şurût ve zevâbid idüb meblağ-ı mezbûru mütevellî-i mesfûra bi't-tamâm teslim itdim ol dahi kabz ve tesellüm idüb sâyir mütevellîlerin emvâl-i evkâf-ı mutasarrıf oldukları gibi mutasarrıf olmışdur didik de mumâ ileyh Süleyman Ağayı minvâl-i meşrûh üzere ikrârlarında mütevellî-i merkum Miri Beg dahi bi'l-muvâcehe tasdik ve bi'l-müşâhidü't-tahkik idüb emr-i vakf ve tescil-i temâm ve hâl-i

V30b_311511

kayd ve tescîl-i encam bulduktan sonra ağa-yı mumâ ileyhe ifâzat-ı seccal lutf-ı galle-i semt-i vifâkdan cânib-i şikâka udûl idüb derâhim ve denânirin ki vakfiyyeti eimme-i hanefiyyenin kibârî ve müctehidinin hıyârî katlarında bâtl ve zımnında olan şurût dâhi gayr-i sahîhadır ile olsa meblağ-ı mezbûrun vakfiyyetinden rucu' ettim meblağ-ı mezbûru ve istiğlâlî için mütevellî-i mersûmun cihet-i tevliyet deyü ecr-i misilden ziyâde olduğu malı taleb iderim dedikde mütevellî-i mezbûr cevâb virüb vakf-ı nukûdun sıhhati İmâm-ı Züfer 'aleyhü'l-rahmeti'l-melekü'l-ekber katında mukarrerdir ribh ve galleden aldugum mâl cem'an sarfhimdir virmezim deyü nizâ' idüb sadr-i kitabda tevkı'-i müstetâbı vâkî' hâkim-i nâfizü'l-ahkâm zâdâ'l-lahu 'izzehü ilâ yevmü'l-kıyâm huzûrunda mürâfa'a olduklarında hâkim-i mumâ ileyh esbağa'l-lahu ni'amihî 'aleyh İmâm-ı Züfer'den Ensârî rivâyeti üzere vakf-ı mezbûrun ve zımnında olan şurûtun sıhhatine ve zimmet-i mütevellînin damândan bir ayete hükm itdükden sonra ağa-ı müşârûn ileyh iade-i kelâm idüb eğerçi İmâm-ı Züfer katında vakf-ı mezbûr ve zımnında olan şurût sahîhadır lakin anın mezhebinde sıhhat-i luzûmundan 'âriyyedir ana binâen meblağ-ı mezbûru gerü istirdâd ideriz deyü mütevellî-i merkûm ile muhâsama idüb hâkim-i mumâ ileyhe murâfa' olduklarından hâkim-i müşârûn ileyhe ecr-i ecziya'l-lahu hakku beyne yedeyhi izae sahhü'l-vakf-ı luzum din-i müctehidîn kavilleri ile 'amel idüb vakf-ı mezbûrun luzûmuna dahi hükm idüb vakf-ı mersûm resm-i ma'dûm üzere vakf sahîh ve lâzım olub min ba'd nakz ve nakzına mecâl-i muhâl ve ibtâl-i mümteni'ü'l-ihitmâl oldu femen bedelehu ba'demâ semi'ahu feinnemâ ismühü 'ale'l-lezini yübeddilunehu

innâ'l-lahe semi'un 'alîm ve ecr'ül vâkıf 'ale'l-hayyi'l- kerîm tahriren evâyil-i şehri-
Recebi'l-ferd min şuhûr-ı sene 'işrin ve elf (1-10 Receb 1020) (Eylül 1611)

Şuhudü'l-hâl

Fahrü'l-havâs ve'l-mukarrabin Mehemmed Ağa ibn-i Abdulmuîn
Dahrü'l-havâs ve'l-mukarrabin İsmâîl Ağa ibn-i Abdalmubîn
Kıdvetü'l-erbâb-ı ma'rife ve'l-kalem Hüseyîn Efendi bin Bayezîd
Hüsnü'l-hulk ve's-şiyem reisü'l-bevvâbîn [...] el-Mecîd
Fahrü'l-emâcîd ve'l-ekârim Osmân Efendi el-mukatacı
Ahmed Efendi ibn-i Mehemmed Efendi el-muhâsib
Makbulü'l-erkân el-hâc Hüseyin Beg kethüdâ-yı teberdârân

EK 6: İMŞSA DEFTER NO: 6 / 7

V88/b_ 311592

MİHRİ HATUN VE ÇEŞMİSİYAH VE ÂBİDE HATUN

(23 333)

(25 683)

(35 333)

Elhamdü li-veliyi ve's-salâtü alâ nebiyyi ve alâ âlihi ve sahibi ecm'aîn ammâ ba'd işbu kitab-ı sıhhat nisâbın imlâsına bâis budur ki mahmiyye-i Kostantiniyye'de sarây-ı 'atîk-i sultânî sâkinelerinden sâhibât'ül-hayrât ve'l-hasenât kıdvetü'l-havâtîn Mihri Hatun ve Çeşmisiyâh Hatun ve Âbide Hatun benât-ı Abdullâh tıfillarından vakf-ı âti'l-beyânı ikrarlara vekîl olub Sünbül Ağa bin Abdummennân ve Abbas Ağa bin Abduldeyyân şehâdetleriyle şer'an vekâlet-i sâbite olan halen sarây-ı merkûm ağası Ahmed Ağa bin Abdulmunîb meclis-i şer'de zikr-i âtiye ta'lîk olunan vakfa li'ec'lit-tescîl mütevellî nasb eyledikleri Rıdvân Beg bin Abdummennân mahzarında bi'l-vekâle ikrâr ve i'tirâf idüb müvekkilelerimden merkûme Mihri Hatun yigirmi üç bin üç yüz otuz üç akçe ve mezbûre Çeşmisiyah Hatun yigirmi beş bin altı yüz seksen üç akçe ve mezbûre Âbide Hatun otuz beş bin üç yüz otuz üç akçe ki cem'an seksen dört bin üç yüz elli akçeyi hasbeten lillah el-'azîm atyeb mallarından mümtâz ve liecli'l-vakf ihrâc ve ifrâz idüb ve vech-i ati üzere vakf-ı nukûdi tevcîz iden eimme-i dîn-i mezheb-i şerîfleri üzere meblağ-ı merkûmu vakf idüb şöyle şart eylediler ki her kim sarây-ı merkûm ağası olursa vakf-ı mezbûra yevmî üç akçe vazife ile nâzır ve merkûm Rıdvân Beg yevmi altı akçe vazife ile mütevellî olub meblağ-ı mevkûf beher sene onu on bir akçe hesâbınca ale'l-vech'il-helâl rehn-i kavî ve kefil-i meli veyâ ikisinden biri ve mütevellî yed-iyle istirbâh ve istiğlâl olunub her sene hâsıl olan ribhinden evvelâ nâzır-ı merkûm ve mütevellî-i mersûm vazife-i mu'ayyeneleri bi't-temâm edâ olundukdan sonra yedi nefer sâlih kimesne her gün huzûrunda alâ-eyy-i-vakt binâen Kur'ân-ı 'Azîmden bir cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını müvekkilelerimin ruhlarına hediye idüb mukâbelede her biri yevmî ikişer akçe vazîfeye mutasarrif olalar fazla kalan ribh her sene asl-ı vakfa ilhâk olub ma'an istirbâh oluna deyü mütevellî-i mezbûra teslîm idüb ol dahi vech-i muharrer üzere kazb u tesellüm iyledi didik de 'ani't-tasdîk vekîl-i müşârun ileyh mütevellî-i merkûm muvâcehesinde takrîr-i da'va idüb vakf-ı nukûd 'inde'l-eimmetü's-selâse gayr-i sahîh olmağın vakf-ı mezbûrdan vekâletim hasebiyle rucu' itdüm meblağ-ı mezbûru istirdâd idiriz didik de gayrû's-sual mütevellî-i merkûm cevâb virüb imâm-ı mu'teber Hazret-i İmâm-ı Züfer'den İmâm-ı Ensâri 'aleyhi rahmeti'l-bari rivâyeti üzere sıhhat-i vakf-ı nukûd emr-i mukarrerdir deyü müslimden imtina' idüb mevki'-i sadr-i kibar-ı hâkim-i hâsımdan imâm-ı mumâ ileyh mezhebi üzere hükmi şer'-i taleb idiriz dedik de hâkim-i müşârun ileyh dahi cânib-i vakfa meyl ve mübeddel haber olmakdan hazer idüb mesâ'il-i evkâfda eimme-i eslâf beyninde olan ihtilâfa 'âlim olduğu halde vakf-ı mezbûrun sıhhat-i luzûmuna hüküm etmekle vakf-ı mezbûr vakf ve tescîl oldu femen bedelehu ba'demâ semi'ahu feinnemâ ismuhu 'ale'l-lezine yübeddilûnehu inna'l-lahe semi'un 'alîm cera zâlike ve hurrira fi evâil-i şehri Muharremü'l haram sene ihdâ salis ve elf min hicreti men lehü'l-muvakkarat (1-10 Muharrem 1031)

Şuhudü'l-hâl

Halîl Beg ibn-i Abdullâh el-keylârî
Mustafa el-kâtib
Ahmed Ağa ibn-i Abdullâh [...]
Ahmed Efendi el-müderris
Ali Çelebi [...] el-bevvab
Hüseyîn Bey el-bevvab
Mustafa Efendi el-müderris
Recep Bey ibn-i Abdullâh el-bevvab
Ve gayruhüm el-hazirin

EK 7: İMŞSA DEFTER NO: 6 / 9

V154_311694

HÜMA HATUN'UN YEDİ YÜZ SİKKE VAKFIYYESİDİR

Hamd bî-had ve şükür-i lâ yû'ad ol vâkıf-ı hâl ins ü cân ve rezzâk-ı her dü-cihân hazretlerinin dergâh-ı akdeslerine mahsûr ve bâr-gâh-ı mukaddeslerine maksûrdur ki nüsha-i insânî ketm-i 'ademden ebda'-ı uslûb üzere ibdâ' ve ahsen-i takvîm üzere ihtirâ' eyleyüb dâr-ı cinânı a'mâl-ı hasenât erbâbına lutf ve ihsân eyledi ve salâtü ve selam nâ-ma'dûd ve midhat ve senâ-yı amîm'ül-vedûd ol seyyid-i kâinât ve mefhar-ı mevcûdât mihr-i sipîhr-i şeref dürr-i yetim-i sadeîf-i habîb-i ilâhî Muhammed Rasulu'lâh hazretlerinin merkad-ı pâklerine nisâr ve Ravza-ı ıtırnâklerine îsâr olunur ki nur-ı müniri bâis îcâd-ı levh u kalem ve mûcib-i tekvîn sahâyif-i 'âlem vürüddur Rıdvân-ı İlâhî ve Rahmet-i Rahman-ı nâ-mütenâhî âl ü evlâd ü kirâm ve ashâb-ı ahfad-ı zevî'l-ihtirâmı meşâhid-i 'aliyye ve merâkîd-ı nebiyyelerine iblağ olunur ki her biri o nâs-ı beşeriyetten beri ve mesâlik-i necât ve memâlik-i ref' ü derecât rehber-i mütevellî-i dîn-i metîn ve nâzır-ı evkâf-ı şerî'at-ı seyyid'ül-mürselindirler ammâ ba'd bu kitâb-ı sıhhat-nisâbın tahririne bâis ve bâdi ve bu hitâb-ı müşkîn nikâbın tastirine hâs ve nâdi oldur ki Medine-i Münevvere sallâ'l-lahü te'âla 'alâ münevverihâda sâkine sâhibet'ül-hayrât [...] lehebü'n-nîrân ve rağabet'üs-sadakâtü'l-meskenet gadabü'r-rahmân kıdvetü'l-muhadderât zübdetü'l-muvakkarât Hüma Hatun ibnetü Abdulvehhâb kibelinden vakf-ı âti'z-zikri ikrâra ve vech-i şer'î-i mu'teber üzere da'va ve rücu'a vekîl olub vekâleti Mustafa Beg ibn-i Ahmed ve Mehemed Beg ibn-i Ali nâm kimesneler şehâdetiyle şer'an sâbit olan mefhar'ül-emâcid ve'l-ekârim zübdet'ül-efâhim ve'l-e'âzım Mehemed Ağa bin 'umde'd-dâim meclis-i şer'î-i şerîf ve mahfil-i dîn-i münifden vakf-ı ferhunde vasf-ı âti'l-beyânı tescîl ve lâ-büddümüne olan her dakîk ve celîl için mütevellî nasb itdüğü Ali Bey bin Abdullah el-bevvab'üs-sultânî mahzarında bi'l-vekâle ikrâr ve takrîr ve ta'yîn ani'l-merâm idüb müvekkilem müşârün ileyhâ ki gerdûn-ı dûn ve hareket-i çarh ve eser-gûn bî-sükûne ayn-ı ibret ve basîr-i basîret ile nâzıra olub bir sihir-gâh-ı tevîfik-i ilâh ile nevm-i gaflet-didesinden dür ve hâb-ı kirân anber-i cinân gibi gözünden mehcûr olub ahterü'l ekher? ve nergis-i hüccete manzar gibi göz açub gördiki akıbet bu sarây-ı sipenc-i pür-necm zindegânı ve fenâ-i fenâ dâr-ı gurur-ı âlem-i fânî kurun-ı tayf ve [...] sayf-var nâ-payidâr ve ömr-i nâzeninin bekâsı yârân-ı fasl-ı bahâr ve hübyâr-ı bi-karar gibi fakid-i istikrardır pes-âkil ve sâhib-i iz'âna lâzım olan oldur ki kibel-i hücumü'l-kesr ve --- habli'l-emel bi-nüzülü'l-ecel bir amel-i hayr ve hayr-i 'amel-i takdîm ide ki na'îm-i cinân gibi feyzi kesilmeye ve rahmet-i rahman-sân bezille eksilmeye şek yoktur ki ol hayr-ı bi-bedel vakf refi'ü'l-muhaldır bu mukaddemâtı o sıhhat'ül-intâca binâen müvekkilem müşârün ileyhâ atyeb-i emvâl ve ahles-i menalinden yedi yüz sikke-i hasene dir ki beher hasene yüz yigirmişer akçe hesâbı üzere seksen dört bin akçe ider akran ve kemâl-i imtiyazıyla mümtaz kıldıktan sonra hasbeten lilahi teâla ve hasbeten li-ruh-ı Rasuli'l-mu'alla vakf ve habs idüb şöyle şart eyledim ki Medine-i Münevvere'de meblağ-ı mezbûr mütevellî yed-i ile rehn-i kavî ve kefil-i melî yâhud ikisinden biri ile ale'l-vechî'l-

helâl beher sene onu on bir akçe hesabı üzere istirbâh ve istiğlâl olub hâsıl olan sekiz bin dört yüz akçe murâbaha-i şer‘-iyyesinden beher yevm beş akçe vazife ile Harem-i şerîfde ba‘de salat’ül-fecr bir cüz’-i şerîf tilâvet olunub sevâbı Hazret-i Peygamber sallallâhu te‘âla ‘aleyhi ve sellem ruh-ı şerîflerine ihdâ oluna ve yevmi dört akçe vazife ile yine Harem-i şerîfde ba‘de salat’ül-fecr bir cüz’-i şerîf tilâvet olunub sevâbı vâkife-i müşârun ileyhâ ruhuna ihdâ oluna vazife-i tevliyet yevmi iki akçe ile vazife-i nezâret yevmi iki akçe ola ve vazife-i kitâbet yevmi bir akçe ola ve vazife-i cibâyet yevmi iki akçe ola eczâ-i şerîfe tilâveti Harem-i şerîfde olan ağalardan şeyh’ül-harem ma‘rifetiyle müstahak olana meşrût ola ve tevliyet zikr olunan kırk ağanın akdemine meşrût ola ve nezâret şeyh’ül-harem olanlara meşrût ola ve kitâbet ve cibâyet zikr olunan ağalardan hizmete kâdir kimesnelere meşrût ola azl ve nasb ve tevcih şeyh’ül-harem re‘yîyle hâkim’ül-vakte mufavvaz ola ve harem-i şerîfde beher sene fukarâya ikiyüz akçe tasadduk olunub ve murâbaha-i mezkûreden her sene fâzıl olan meblağ asla zam olunub ba‘de t-teksîr vüçûh-ı hayrâta sarf oluna ve dahi müvekkilem vâkife-i müşârun ileyhâ şöyle şart eyledi ki asl-ı mâl olan meblağ-ı mezkûruyla icâresi masârif-ı mersûma meremmatını ihâta ider menzil iştirâ olunub meblağ-ı mezkûr akâra tebdil olunukda menzil-i mesfûr mütevellî yed-iyle icâr olunub hâsıl olan icâresinden masârif-ı mezkûra edâ olundukda fazlası menzil-i mezbûrun ta‘mîrine sarf oluna deyüb meblağ-ı ma‘rû’l-beyânı mütevellî-i mezbûr Ali Beg’e teslim idüb oldahi kabz u tesellüm itdikde meblağ-ı mezbûru sâir mütevellî-i evkâf gibi üç ay tasarruf idüb ribh-i vakıfdan vazife-i tevliyet deyü yetmiş akçe ahz itdi didikde vekil-i mesfûru kelimât-ı meşrûhasında mütevellî-i mezbûr Ali Beg bi’l-muvâcehe tasdik idüb emr-i vakf bi’l-ikrâr ve t-teslîm ale’l-vechi’l- meşrûh ikmâl ve tetmîm olundukdan sonra vekil-i mesfûr kelâmını semt-i âhara sârif olub vech-i me’lûf ve meşrû‘ üzere da‘va-yı rucû‘ idüb eimme-i Buhari ve mütehidîn-i meşâhir re‘y-i münirleri üzere vakf-ı derâhim ve denânir âtil ve ana müteferri‘ olan şurût dahi sahîh olmadığı cihetden vakf-ı mezbûrdan olan meblağ-ı mâr’rû’l-beyân müvekkilem mezbûre için istirdâd iderim deyüb ve zaman-ı tasarrufunda vazife-i tevliyet deyü kabz itdüğü yetmiş akçenin yigirmi akçesi ecr-i misilden zâyid olmağın zikr olunan yigirmi akçeyi dahi taleb iderdim diyecek mütevellî-i mezbûr cevâb-ı mâ-savâba mutasaddî olub eğerçi vakf-ı nukûd eimme-i selase katlarında gayr-i ma‘kûldür lakin İmâm-ı Züfer’den Ensârî rivâyeti üzere sahîhdir deyü redd den imtinâ‘ etmekle beynlerinden nizâ‘-i vaki‘ olmağın sadr-ı kitâb-ı Hurşîd-tâbda tevki‘-i vaki‘i ve hatt-ı hatm-i refi‘i vâki‘ olan hâkim-i hâsım ve’l-ecnâb huzurunda murâfa‘a olduklarında gibbe’t-te’emmülü’s-sâdik ve’n-nezâr’ül-lâyık imâm-ı muvakkar ve hümâm-ı muzaffer Hazret-i İmâm-ı Züfer re‘y-i münevveri üzere vakf-ı nukûdun sıhhatine ve şerâyitinin meşru‘iyyetine ve damân-ı zâyidde mütevellinin berâet-i zimmetine bi’l-muvâcehe hükm-i şer‘i buyurduktan sonra vekil-i mesfûr bu yüzden merâmına nicâh ve bu vecihle murâdına fevz u felâh bulmak için da‘va-yı uhrâya şurû‘ idüb vech-i muharrer üzere sıhhat-i vakf müstahkik oldu ammâ şâhid-i vakf hille-i luzûmundan ‘ârî oldu asl-ı vakıfdan maksûd-ı luzûm idüğü siğâr u kibâr katından maktu‘ ve meczûmdur damândan sana halâsın pes-asl-ı vakfi ve bikâr gâyet mültemesdir deyü tekrâr istirdâd idicek mütevellî-i sahn-ı bâz cevâba şitâbla ağaz idüb hükm-i hâkim-i ‘ârif mahall-i ictihâda musâdif olsa ol hükm-i nâfiz ve mirim ve bi’l-icmâ‘ makbûl ve müsellemdir ve sâir hükkâma kabûlü lâzımdır ‘âmmetü’l velât-ı ‘âlî-makâma tenfiz ve imzâsı emr-i mütteham ve imâmeyn-i mezbûreyn katlarından sıhhat-i luzûm lâzımdır deyü tekrâr murâfa‘a olduklarında hâkim-i mumâ ileyh en‘am-allah ni‘amihi aleyh tarafeynin delîlinde te’emmül ve cenâb-ı mütevelliden Rûchan Çelebi müşâhede idüb cânib-i vakfa hazer ve menna‘ü’l-hayr zümresine ilhâkdan hazer idüb ol iki imâm-ı celilü’ş-şân ve celilü’l-bürhân mezheb-i şerîfleri üzere luzûmuna dahi alâ vech’il mütehâsımın hükm idüb habl-i hisâmları infisâm bulub vakf-ı mezbûr alâ sahîh’ül-mezâhib vakf-ı sahîh lâzım olub min ba’dü nakzına mecâl-ı muhal ve ihlâl ve ibtâli mümteni‘ü’l-ihtimâl oldı femen bedelehu ba‘de mâ semî‘ahu fe innemâ ismuhu ‘ale’l-lezine yübeddilunehu inna’l-lâhe semî‘un ‘alim ve ecr’ül-vâkîfetü ‘ale’l-hayyü’l-cevâdü’l-kerim ve hurrîre fi’l-yevmi’l-tâsi‘ min şehri Recebi’l-mürecceb sene sitte ve selasin ve elf min hicreti men lehü’l ‘izzü ve ş-şeref (9 Recep 1036)

Şuhûdu'l-hâl

Fahrü'l-emâsâl ve'l-akrân Süleymân Ağa bin Abdulmennân Kethüdâ-i Ağa-i Dâr'üs-sa'âde
Fahrü'l-akrân Îsâ Beg ibn-i Abdulhannan el-bevvâbü's-sultâni
Yûsuf Hâce ibn-i Abdurrahim el-bevvâbü's-sultâni
Mustafa Beg ibn-i Abdullah el-bevvâbü's-sultâni
Mahmûd Beg ibn-i Abdullah el-bevvâbü's-sultâni
Mehemmed Beg ibn-i Abdulkerîm el-bevvâbü's-sultâni

EK 8: İMŞSA DEFTER NO: 6/11

V178/a_311730

VAKF-I FERİŞÂN HATUN (NAKİD 22000)

Elhamdülillâhi'l-melikü'l-müte'âl el-mukaddes ani't-tağayyür ve'l-intikâl ellezî ce'ale lenâ sülüsü'l-emvâl fî âhir i'mârinâ ziyâdeti 'ale'l-a'mâl ve ce'ale'l-vasiyyete 'ind-i ihtihâc 'ibâdeti ile'z-zâdi hayrû'z-zâd hayrühâ fî'd-dünyâ mucibe'd-du'â ve zahren? e'l-mî'âd ve's-selâtü ve's-selâmü 'alâ min beyni'l-ümmetihi minhâcü's-sedâd eşrefü'l vera seyyidinâ Muhammedi'l-lezî evsânâ bil-birri 'ale'l-berâya ve hedânâ ilâ sebilü'r-reşâd ve 'alâ âlihi ve ashabihî'l-emcâd ellezî sarrafü i'mârihüm ve emvâlihüm fi's-sıhhati ve'l-maraz ile'l-hasenât ibtiğâen min Hâliku'l-'ibâd ecnen hasenen innehü Kerîmün Cevâd ve ba'dü bu kitâb-ı sıhhat-nisâbın tahrîr ve inşâsına bâdî ve bu hitâb-ı anberîn nikâbın tastîr ve imlâsına dâ'î olan budur ki dârü'l-hilâfetü'l-'aliyye-i Kostantiniyyetü'l-mahmiyyede Saray-ı atîk-i sultânîde sâkine iken bundan akdem fevt olan Ferîşân Hatun ibnetü Abdullah'ın tenfîz u vesâyâyı şer'iyyesine vasiyy-i muhtâr olduğı hasm-ı câhid-i şer'î mahzarında vech-i mer'î üzere subût bulan 'umdetü'l-havâs ve'l-mukarrabîn sâhibü'l-'izzü ve't-temkîn mu'temedü'l-mülûk ve's-selâtin bi'l-fi'il saray-ı mezbûr ağası olan Hazret-i Abbas Ağa ibn-i Abdulmuîn meclis-i şer'î mübîn ve mahfil-i dîn-i metinde vakf-ı âti'z-zikrî tescil ve tekmîl ve da'va-yı rucû' için mütevellî nasb eylediğı fahrü'l-akrân Osmân Beg ibn-i Abdulmennân nâm bevvâb-ı sultânî mahzarında ikrâr ve i'tirâf eyleyüb merhume-i merkûme Ferîşân Hatun'un vasiyyet-i şer'iyye-i mu'teberesi mücebince sülüs malından yiğirmi iki bin fidda râyic-i fi'l-vakt akçemi vesâyete muhkiyyem hasebiyle ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile mümtâz kılub vakf-ı sahih-i şer'î ve habs-i sarîh-i mer'î eyleyüb şöyle şart eyledim ki meblağ-ı mersûm mütevellî-i merkûm mübaşeretiyile her sâl vech-i helâl ve onu on bir hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub medyun olanlardan rehn-i kavî ve kefil-i melî alına ve yâhûd muktezâ-yı hâle göre ikisinden biriyle iktifâ ola ve hâsıl olan ribh ve nemâdan yevmî iki akçe cihet-i tevliyet ola ve Medîne-i Münevvere ve 'alâ münevverihâ salavât-ı mükerrerede temekkin iden kıdvetü's-sâlihîn eş-şeyh Ahmed nâm kimesne her gün Rasûl-i Ekrem sallallâhü te'âla 'aleyhi ve sellem Hazretleri'nin Mescid-i Şerîfi'nde bir vakt-i mu'ayyende Kurân-ı Azîm ve Furkân-ı Kerîm'den bir cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını ruh-ı merhume-i mûmâ ileyhâya hibe ve ihdâ etdikden sonra yevmî ikişer akça hisâbı üzere her senede Surre Emîni ile irsâl oluna ve bir nefer-i sâlih ve ehl-i Kur'ân kimesne mahmiyye-i mezbûrede kendi huzurunda Kurân-ı 'Azîm ve Furkân-ı Kerîm'den bir cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını ruh-ı merhûme-i mûmâ ileyhâya hibe ve ihdâ eyleyüb yevmî ikişer akçeye mutasarrıf ola ve her kim sarây-ı 'atîk ağası olursa vakf-ı mezbûra hasbî nâzır ola deyü itmâm-ı kelâm eyleyüb ve meblağ-ı merkûm mütevellî-i merkûm Osmân Beg'e bi't-temâm ve'l-kemâl def' ü teslîm eyleyüb ol dahi kabz u tesellüm ve sâyir evkâf mütevellileri gibi tasarruf ide didikde vasiyy-i müşârün ileyh hazretleri cemî'-i akarı meşrûhasında mütevellî-i merkûm Osmân Beg vicâhen ve şifâhen tasdik eyledikten sonra vasiyy-i müşârün ileyhe tevki'-i şerîfi ziver-i sadr-i kitâb-ı müstetâb olan hâkim-i 'âdil ve fâzîl bî mu'âdil huzurunda takrîr-i kelâm idüb vakf-ı nukûd ve mutazammın olduğı şurût-ı ekser eimme-i hanefiyye kavilleri üzere gayr-i sahih olmağla asl-ı mâl-ı mevkûfi ve mütevellînin cihet-i tevliyetden ecr-i mislinden ziyâde kabz eylediğini taleb iderim didikde mütevellî-i cevâb virüb eğerçi vakf-ı nukûd ve zımnında olan şurût ekser eimme-i hanefiyye

kavilleri üzerine gayr-i sahîhadır lakin İmâm-ı Züfer mezheb-i muzafferlerinde İmâm-ı Ensârî rivâyeti üzere sahîha olduğı ecilden asl-ı mâl-ı mevkûfi ve cihet-i tevliyetden ecr-i mislinden ziyâde kabz eyledüğümü redd eylemezim deyü hâkim-i mûmâ ileyhden sıhhatine hükm taleb idicek hâkim-i müşârün ileyh lâ-zâl yenâbi'ü'l-ahkâm-ı câriyye beyne yedeyye meblağ-ı mezbûrun sıhhat-i vakfiyyetine ve zımında olan şurûtun meşrû'iyetine ve meblağ-ı müdde'âiyyeden mütevellî-i merkûmun berât-ı zimmetine hükm itdükden sonra vasiyy-i mûmâ ileyhe 'inân kıl u kâlî semt-i ahara mutasarruf kılub sıhhat-i vakf-ı nukûd re'y-i imâm-ı ma'hûd üzere eğerçe müsellim ve makbûl ve nakl-i sahîh ile menkûldür lakin sıhhat-i vakf ânın vaktinde dahi luzûm ve îcâb itmez vesâyetim hasebiyle tarîk-i âhirden vücûh-ı hayrâta sarf iderim deyü vakf-ı mezbûrdan rucû' ve mütevellîden asl-ı malın istirdâdına şurû' itdükde mütevellî-i merkûm cevâb virüb eğerçe vakf-ı mezbûr imâm-ı mezkûr re'y-i sedîdi üzere luzûm ve te'biddin 'âridir lakin ba'de'l-hükm sıhhat-i sâwir eimme kavillerine sâriyye zirâ eimme-i ictihâd ve ittifâk ve ittihâd itmişlerdir ki hükm-i hâkim-i 'ârif mahall-i fazl ve ictihâ musâdif ola ol hükm-i nâfiz ve mübrem ve cumhur katında makbûl ve müsellemler olup imâmeyn-i hümâmeyn re'y-i şerîfleri üzere luzûm-ı sıhate lâzım ve mukâridir ânların re'yeri üzere vakf-ı merkûmun luzûmuna dahi hükm taleb iderim didükde mûmâ ileyha bu bâbda nazar-ı fâik ve te'emmül-i lâyük itdükde temhîd-i kavâ'id-i hayrâti evveli ve teşyîd-i mübâni-i hasenâti uhrâ görüb lüzumuna dahi hükm idüb min ba'd vakf-ı mezbûr vakf-ı sahîh-i lâzım mümteni'î't-tebdîl olmuşdur femen beddelehu ba'de mâ semî'ahu fe innemâ ismuhu 'allezîne yübeddilûnehu inna'l-lâhe semî'un 'alîm ve ecrü'l-vâkıf 'ale'l-hayyi'l-cevâdi'l-kerîm tahrîren fî evâsıt-ı Cemâziye'l-âhire sene semaniye ve selasin ve elf min hicreti men lehü'l-'izzü ve'ş-şeref (10-20 Cemaziyelahir 1038)

Şuhûdu'l-hâl

İftiharü'l-emâcid ve'l-emâsil İsmâ'îl Ağa Ser-bölük teberdâr-ı sarây-ı 'atîk
Mefharü'l-emâsil ve'l-akrân Mehmed Ağa Kethüda-yı Ağa-yı sarây-ı 'atîk
Ahmed Halife ibn-i Abdullâh el-bevvâbü's-sultânî
Abdurrahman Beg el-bevvâbü's-sultânî
Ali Beg ibn-i el-bevvâbü's-sultânî
Hüseyîn Beg el-bevvâbü's-sultânî
Mustafa Çelebi ibn-i el-bevvâbü's-sultânî
Kürd Mehmed Beg el-bevvâbü's-sultânî
Mehmed Beg ibn-i el-bevvâbü's-sultânî

EK 9: İMŞSA DEFTER NO: 6/11

V178/b_311730

VAKF-I MÂH-İ DEVRÂN HATUN

Meblağ-ı Vakf 15000

Elhamdülillahi'l-melikü'l-müte'âl el-mukaddes ani't-tağyir ve'l-intikâl ellezî ce'ale lenâ bikeremihi sülüsü'l-emvâl fî âhiri i'mârinâ ziyâdeti 'ale'l-a'mâl vece'ale'l-vasiyyete 'ind-i ihtiyâc-ı ibâdihi ila'z-zâdi hayrû'z-zâd vasiyyethâ fî'd-dünyâ mûcibe'd-duâ ve zahren? yevmü'l-mî'âd ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ min beyyine li-ümmetihi minhâci's-sedâd eşrefü'l-verâ seyyidinâ Muhammed evsânâ bi'l-birri 'ale'l-berâya ve hedânâ ile's-sebilü'r-reşâd ve 'alâ âlihi ve ashâbihi'l-emcâd ellezîne sarafü i'mârühüm ve emvâlühüm fî's-sihhati ve'l-maraz ile'l-hasenât ibtiğâi min Hâliku'l-'ibâd ecren hasenen innehu Kerîmün Cevâd ve ba'dü bu kitâb-ı sıhhat-nisâbın tahrîr ve inşâsına bâdî ve bu hitâb-ı anberîn-i nikâbın tastîr ve imlâsına dâ'î olan budur ki mahmiyye-i Kostantiniyye'de sarây-ı 'atîk-i sultânide sâkine olup bundan akdem takdîr-i Rabbânî-birle vedâ'-i 'âlem-i fâni iden merhûme Mâh-i Devrân bint-i Abdullâh nâm Hatun'un tenfiz-i vesâyâ-yı şer'iyyesine vasiyy-i muhtârı olduğı hasm-ı câhid-i şer'i mahzarında vech-i şer'î üzere subût bulan 'umdetü'l-havâs ve'l-mukarrabîn sâhibü'l-'izzü ve't-temkîn mu'temedü'l-mülûk ve's-selâtn bi'l-fi'îl sarây-ı 'atîk ağası olan Abbas Ağa

ibn-i Abdulmuîn hazretleri meclis-i şer‘-i mübîn ve mahfil-i dîn-i metînde vakf-ı âti‘z-zikri tescil ve tekmil ve da‘va-yı rucû‘ için mütevellî-i nasb eylediği fahrü‘l-akrân Osmân Beg ibn-i Abdülmennân nâm bevvâb-ı sultânî mahzarında ikrâr ve i‘tirâf eyleyüb merhûme-i merkûme Mâh-i Devrân Hatun’un vasiyyet-i şer‘iyyesi mücebine sülüs malından on beş bin fidda-i râic akçeyi vesâyet-i muhkemiyyem hasebiyle ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile mümtâz kılub vakf-ı sahîh-i şer‘i ve habs-i sarîh-i mer‘î eyleyüb şöyle şart eyledüm ki meblağ-ı merkûm mütevellî-i mesfûr mübâşeretiyile her sâl vech-i helâl ve onu on bir hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub medyun olanlardan reh-i kavî ve kefil-i melî ve yâhûd muktezâ-yı hâle göre ikisinden biriyle iktifâ oluna ve hâsıl olan ribh ve nemadan Ka‘be-i şerrefa‘l-lâh‘da mürşid-i zemzem olan Sünbül Ağa Kur‘ân-ı Azîm ve Furkân-ı Kerîm‘den bir cüz‘-i şerîf tilâvet idüp sevâbını ruh-ı merhûme-i mûmâ ileyhâya hibe ve ihdâ idüb yevmî iki akça virile ve yine Ka‘be-i müşerrefede mücâvir ve mu‘teber olan kıdvetu’s-sâlihîn Abdülmecîd Efendi Kur‘ân-ı Azîmü’s-şân‘dan bir cüz‘-i şerîf tilâvet idüb sevâbını ruh-ı merhûme-i müşârün ileyhâya hibe ve ihdâ idüb yevmî iki akçe virile ve masârîf-ı meşrûhadan bâkî kalan altmış akçe mütevellî yedinde ibkâ olunup iktizâ iden mahalle sarf oluna ve her kim sarây-ı ‘atîk-i sultânî ağası olursa vakf-ı mezbûra hasbî nâzır ola deyü itmâm-ı kelâm eyleyüb ve meblağ-ı merkûm mütevellî-i merkûm Osmân Beg’e bi‘t-temâm ve‘l-kemâl def‘ü teslîm eyledim oldahi kabz u tesellüm ve sâyir evkaf mütevellileri gibi tasarruf eyledi didikde vasiyy-i müşârün ileyh hazretlerini cemi‘-i akârîr-i meşrûhasında mütevellî-i merkûm Osmân Beg vicâhen ve şifâhen tasdik eyledükden sonra vasiyy-i mûmâ ileyh tevkî‘-i şerîfî ziver-i sadr-ı kitâb-ı müstetâb olan hâkim-i âdil ve fâzil-ı bî-mu‘âdil huzurunda takrîr-i kelâm idüb vakf-ı nukûd ve mutazammen olduğu şurût-ı ekser eimme-i hanefiyye kavilleri üzere gayr-i sahîh olmağla asl-ı mâl-ı mevkûfî ve mütevellî-i mezbûrun cihet-i tevliyyetten ecr-i mislinden ziyâde kabz eylediğini talep iderim didikde mütevellî-i merkûm cevâb virüb eğerçe vakf-ı nukûd ve zımnında olan şurût

DEFTER NO:6/12

V179/a_311731

Ekser eimme kavilleri üzere gayr-i sahîhadır lakin İmâm-ı Züfer mezheb-i muzafferlerinde İmâm-ı Ensârî rivâyeti sahîha olduğu ecilden asl-ı mâl-ı mevkûfî ve cihet-i tevliyyetden ecr-i misilden ziyâde kabz eylediğümü redd eylemezüm deyü hâkim-i mûmâ ileyhden sıhhatine talep-i hükm idicek hâkim-i mûmâ ileyh lâ zâle yenâ bi‘ü‘l-ahkâmü câriyye beyne yedeyhi meblağ-ı mezbûrun sıhhat-i vakfîyyetine ve zımnında olan şurûtun meşru‘iyyetine ve meblağ-ı müdde‘âyadan mütevellî-i mezbûrun berâet-i zimmetine hükm itdükden sonra vasiyy-i müşârün ileyh ‘inân-ı kıl u kâlî semt-i âhara masrûf kılub sıhhat-i vakf-ı nukûd re‘y-i imâm-ı ma‘hûd üzere eğerçi müselleme ve makbûl ve nakl-i sahîh ile menkûldür sıhhat-i vakf ânın vaktinde dahi lüzûm icâb itmez vasiyyetim hasebiyle tarîk-ı âhirden vücûh-ı hayrâta sarf iderim deyü vakf-ı mezbûrdan rucû‘ ve mütevellîden asl-ı malın istirdâdına şurû‘ itdükde mütevellî-i mezbûr cevâb virüb eğerçe vakf-ı mezbûr imâm-ı mezkûr re‘y-i sedîdî üzere lüzûm ve te‘bîdden ‘âridir lakin ba‘de‘l-hükm sıhhat-i sâir eimme-i re‘yelerine sâridir zirâ ictihâd-ı ittifâk ve ittihâd itmişlerdir ki hükm-i hâkim-i ‘ârif mahall-i fasl-ı ictihâda musâdif ola ol hükm-i nâfiz ve mübrem ve cumhûr katında makbûl ve müselleme olur imâmeyn-i hümâmeyn re‘yi teşrifleri üzere lüzûm-ı sıhhatine mülâzim ve mukârandır anların re‘yleri üzere vakf-ı mezbûrun lüzûmuna dahi hükm talebi derim didikde hâkim-i mûmâ ileyh bu bâbda nazar-ı fâik ve te‘emmül-i lâyük itdükde temhîd-i kavâ‘id-i hayrâti evla ve teşyîd-i mebâni-i hasenâtı ahrâ görüb lüzûmuna dahi hükm idüb min ba‘d vakf-ı mezbûr vakf-ı sahîh-i lâzım mümteni‘ü‘t-tebdîl olmuşdur femen beddelehu ba‘demâ semi‘ahu fe innemâ ismuhu ‘alâ‘l-lezîne yübeddilûnehu innâ‘l-lâhe semî‘un ‘alîm ve ecrü‘l-hayyü‘l-cevvâdü‘l-kerîm cerâ zâlike ve hurrira fi evâhir-i Cemâziye‘l-âhire sene semân ve selâsin ve elf (21-30 C. 1038)

Şuhûdu‘l-hâl

İftihârü‘l-emâsil ve‘l-emâcid İsmâ‘îl Ağa Ser-bölük teberdârân-ı sarây-ı ‘atîk Mehfarü‘l-emâsil ve‘l-akrân Mehmed Ağa Kethüda-yı Ağa-yı sarây-ı ‘atîk Ahmed Halîfe ibn-i Abdullâh el-bevvâbü‘s-sultânî

Abdurrahman Beg el-bevvâbü's-sultânî
Ali Beg ibn-i Abdullâh el-bevvâbü's-sultânî
Hüseyn Beg ibn el-bevvâbü's-sultânî
Mustafa Çelebi ibn el-bevvâbü's-sultânî
Kürd Mehmed Beg ibn el-bevvâbü's-sultânî
Mehmed Beg ibn el-bevvâbü's-sultânî
Ve gayruhüm mine'l-hâzirin

EK 10: İMŞSA DEFTER NO: 7/1

V79 311874

SALİHA HATUN VAKF EYLEDÜĞİ DÖRT YÜK AKÇA VAKFIYYESİDİR

Elhamdü liveliyyihi ve's-salalâtü 'alâ nebiyyihi ve 'alâ âlihi ve sahibihi ecma'in ammâ ba'du dârü's-saltanatü's-seniyye-i Kostantiniyyetü'l-mahmiyyeden mahallâtından Sarı Muslihu'd-dîn mahallesinde sâkine sâhibetü'l-hayrât ve talebetü'l-münîrât fahrü'l-muvakkırât Sâliha Hatun ibnetü Abdullâh meclis-i şer'î şerifi enverde vakf-ı âti'z-zikri tescil için mütevellî nasb eyledüğü fahrü'l-akrân Hasan Beg bin Abdulmennân el-cündî muvâcehesinde ikrâr ve i'tiraf idüb atyeb-i emvâl ve ahlâs-ı menâlimden râic-i fi'l-vakt dört yüz bin nakd akçe ki nısfı te'kidü'l-asl iki yüz bin akça olub ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile mümtâz kılındıktan sonra hasbeten li'l-lâhi te'âla ve haseneten li-ruh-ı Rasûli'l-mu'allâ vakf idüb şöyle şart eyledim ki meblağ-ı mezbûr mütevellî yediyle reh-i kavî ve kefil-i melî veyâ ikisinden biri ile 'alâ vecihî'l-helâl beher sene onu on bir akçe iki pul hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub hâsıl olan ribh ve gallâtı ben hayatda oldukca bana 'âid olub tevliyeti dahi bana meşrût ola bi-emri'l-lâhi te'âla dâr-ı dünyadan dâr-ı 'ukbâya rihlet eyledüğümde vakf-ı mezbûrî yevmî iki akça vazife ile dârüs-sa'âdetü's-seniyye ağası olan sa'âdetlü ağa hazretleri nâzır olub ve yevmî on akçe vazife ile mersûm Hasan Beg mütevellî olub ve yevmî beş akçe vazife ile Mustafa Beg bin câbi olalar ve vazâif-i mezkûreden fazla galleyi beher sene mersûm Hasan Beg ve kayınanası Sâliha Hatun ve Yûsuf Beg ve Hadîce [ibn-i] Mehmed ve merkûm Mustafa Beg ve zevcesi Fâtıma bint-i Ali ve oğlu Mahmûd ve vâkıfe-i mezbûrenün 'utekâsı beynlerinde 'ale's-seviyye taksîm olunub mutasarrıf olduklarında her biri beher yevm bir sûre-i Fâtiha-i şerife tilâvet idüb sevâbını ruhuma ihdâ ideler ve isimleri zikr olunan sâhib-i şurûtdan bir vefât eyledikde hissesi mezkûrundan mevcûd olanlar beyninde 'ale's-seviyye taksîm oluna ile'l-inkırâz ve ba'de'l-inkırâz meblağ-ı mezbûrun gallesi Medîne-i Münevvere sallallâhu te'âla 'alâ münevverihâ fukarâsına nâzır-ı müşârün ileyh hazretleri ma'rifetiyle irsâl oluna ve tevliyet-i mezbûre mersûm Hasan Beg vefâtından sonra nâzır-ı müşârün ileyh ma'rifetiyle dergâh-ı 'âli bevvâblarından kule sofîsi ta'bîr olunur bir mütedeyyin ve mübeyyîn kimesne mütevellî nasb oluna diyüb meblağ-ı mezbûrî mütevellî-i mersûm Hasan Beg'e teslim idüb oldahi kabz u tesellüm idüb üç ay tasarruf eyledükde ribh-i vakıfdan vazîfe-i tevliyet deyü yetmiş akça ahz itdi didikde 'ani't-tasdik vicâhen vâkıfe-i mezbûre vakf-ı merkûmdan rucû' eyleyüb eimme-i selâse katlarında derâhim ve denânîr vakfının 'adem-i sıhhatine binâen meblağ-ı merkûmı istirdâd idüb ve zamân-ı tasarrufunda vazîfe-i tevliyet deyü kabz itdüğü yetmiş akçanın yigirmi akçası ecr-i mislinden zâyid olmağın zikr olunan yigirmi akçayı talep iderim diyicek mütevellî-i mersûm reddet imtinâ' idüb eğerçi derâhim ve denânîrin vakfi eimme-i selâse katlarında gayr-i sahîhdir lakin İmâm-ı Züfer'den İmâm-ı Ensârî rivâyeti üzere derâhim ve denânîr vakfi sahîhdir deyü hâkim mevki' sadr-ı kitâba murâfa'a olunduklarında hâkim-i mûmâ ileyh rivâyet-i mezbûre üzere vakf-ı merkûmun sıhhatine ve vazîfe-i tevliyet deyü ahz itdüğü meblağ-ı mezbûrdan mütevellî-i mezbûrun berâetine hükm itdükden sonra vâkıfe-i mezbûre semt-i âhara 'ubur idüb eğerçi hükm-i mezbûrumla sıhhat hâsıl oldu lakin İmâm-ı A'zâm hazretleri katında sıhhat-i lüzumu müstelzim olmadığı cihetden kabil-i rucû' olmağın rucû' idüb asl-ı vakf olan meblağ-ı mezbûrî talep iderim deyüb mütevellî-i mersûm eğerçi imâm-ı mûmâ ileyh mezheb-i şerîfleri üzere hâl-i zikr olunan minvâl üzeredir lakin ba'zı eimme-i kirâm katında sıhhat-i müfârik-ı gayrû'l-lüzûm değildir anlar mezheb-i üzere

lüzûmuna dahi hükm taleb iderim deyücek hâkim-i mûmâ ileyh 'âlimen bi'l-hilâf dahi lüzum-
ı vakf-ı mezbûra hükm idüb meblağ-ı mezbûr-ı vakf ve lâzım müseccel oldı cerâ zâlike ve
hurrira fî evâsıt-ı Şa'bânî'l-mu'azzam

Sene ehad ve erba'in ve elf (11-20 Şa'ban 1041)

Şuhûdu'l-hâl

Fahrü'l-a'yân Nasûh Ağa

Müfharü'l-eşbân/aşiban? Mehemmed Ağa el-müteferrika

Kuzıcı? İskender Beg bin Abdullâh

Hekîmzâde Mehemmed Çelebi El-Cündî

Mehemmed Halife bin El-İmâm

Ya'kûb Çelebi bin el-mü'ezzin

'Umdetü'l-emâsil Mehemmed Ağa bin Mehemmed Ağa

Zîde el-akrân Hasan Ağa

Ca'fer bin Abdullâh El-Cündî

Üstâd Mehemmed bin Abdullâh

Abdî Çelebi bin El-Kâtib

Mehemmed Ağa bin Mehemmed Ağa

Ali Beg bin Abdullâh El-Bevvâb

Ve gayrühüm mine'l-hâzirin

EK 11: İMŞSA DEFTER NO: 7/4

V101/b_311906

MİHRİ HATUN BİNT-İ ABDURRAHMAN

Elhamdülillahi'l-'azîm-i şânihü ve'l-'amîm-i ihsânihü el-kâhirü sultânihü ve'l-bâhir-i burhânihü ve's-salâtü ve's-salâmü 'alâ nebiyyihi ve 'alâ âlihi ve ashâbihi ecma'in ammâ ba'dü işbu kitâb-ı sıhhat-nisâb ve bu hitâb-ı mesâilîn-i nikâbın tahrîrine sebeb-i dâ'î budur ki mahmiyye-i Kostantiniyye mahâllâtından Sultân Bayezîd-ı Cedîd Mescidi mahallesinde sâkine sâhibetü'l-hayrât ve'l-hasenât ve talebetü'l-meberrât fahrü'l-muhadderât eskatü'l-muvakkirât sarâyılı Mihrî Hatun ibnetü Abdurrahman tarafından vakf-ı âti'l-beyânı ikrâr ve rucû' ve istirdâda ve istirdâd-ı mütevakkıf olduğu da'va-yı ve husûmuna vekîl olub mezbûreyi ma'rifet-i şer'iyye ile 'ârifân olan İbrahîm halife bin Yûsuf el-mü'ezzin ve el-hâc Mehemmed bin Ali nâm kimesneler şehâdetiyle şer'ân vekâleti sâbit olan Mehemmed Efendi bin Mustafa el-imâm meclis-i şer'-i şerîf-i enverde müvekkile-i mezbûre li-ecli't-tescîl eş-şer'i mütevellî nasb eylediği kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Şa'bân Ağa bin Abduldâim nâm zevâk-ı? sultânî muvâcehesinde bi'l-vekâle ikrâr ve takrîr-i kelâm idüb müvekkilem mumâ ileyhâ 'âmmeyi tasarrufâtı câyize olduğu halde silk-i mülkinde münselik olub mahalle-i mezbûrede vâki' bir tarafı el-hâc Ali bin Timur nâm racül mülki ve iki tarafı tarîk-ı hâs ve bir taraftan tarîk-ı 'âm ile mahdûd olub iki bâb beyt-i 'ulviyye üzerinde gurfeyi ve suffayı ve dehlizi ve iki bâb tahtânî odayı ve hücreyi ve suffâ ve fırını ve cüneyne ve bi'r-i mâ-i ve kenif-i müştemil olan menziline ve yine mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan merhûm Receb Ağa vereseşi mülkleri ve taraftan müşârün ileyh Şa'bân Ağa'nın mülk bağçesi ve bir taraftan tarîk-ı 'âm ve bir taraftan müşârün ileyh Şa'bân Ağa'nın bağçesine mürûr için müceddedü't-tağyir olunan tarîk-ı hâs ile mahdûd olub dört fevkânî ve dört bâb-ı tahtânî odaları ve bi'r-i mâ-i ve muhavvata-i müştemil olan mülk-i müte'ehhil odalarını ve dahi cümle-i malından ba'de'l-ımtiyâz elli bin râic-i fi'l-vakt akçeyi niyyet-i hâlise ve taviyyet-i sâfiye ile vakf ve habs idüb şöyle şart eyledim ki mâdâm lâbis-i libâs-ı hayât olan menzil-i mârrü'z-zikrde sâkine olub ve mezkûr odaları dahi vakfiyyet üzere kendü mutasarrıfe ola ba'dehu mârrü'z-zikr menziline ve mezkûr odaların 'ale's-seviyye tasarrufi müvekkilem vâkife-i mûmâ ileyhânın 'atıkları olan Gül-i Ahmer bint-i Abdullâh ve dâye Mihrîbân bint-i Abdullâh yedlerinde olub mezbûrândan biri vefât eyledik de hayâtda olan mârrü'z-zikr menzillerden ve mezkûr odalardan âhirin hisse-i

şâyiasına mutasarrıfe ola ve dahi müvekkilem vâkıfe-i mûmâ ileyhâ şöyle şart eyledi ki menzil-i mezkûrdan bir bâb odada sâkine Kamer Hatun ilâ vefâtiha sâkine ola ve ba'de inkırâzü'l-'utekâ mârrü'z-zikr menzili ve mezkûr odaları vakf-ı mezbûr mütevellîsi ecr-i misl ile icâr idüb icâresinden hâsıl olan gallesinden ba'de'l-zimem bâki kalan meblağdan mescid-i mezbûrda imâm ve mü'ezzin olan kimesneler yevmî üçer akçe vazîfeye mutasarrıf olub her gün huzûrlarında üçer İhlâs-ı şerîf tilâvet idüb sevâbını ruh-ı Rasulu'l-lah'a hibe ideler ve mezbûrânın vazîfelerinden ziyâde gallesi her sene mescid-i mezbûrun şem' ve hasır ve meremmetine sarf oluna ve mâru'l-evsâf elli bin akçeden on bin akçesi mescid-i mezbûrun harâba müşrif olan mevâzi'-i meremmetine vakf-ı mezbûrun harc-ı ma'külüne sarf olunub bâki kırk bin akçesi on akçesi on bir akçe hesabı üzere rehn-i kavî ve kefil-i melî veyâhûd ikisinden biri ve bir mütevellî ile istirbâh ve istiğlâl olunub gallesinden mescid-i mezbûr imâmı ve mü'ezzini yevmî dört akçe vazîfeye mutasarrıf olub Kur'ân-ı Azîm ve Furkân-ı Kerîm'den her gün huzûrlarında birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını vâkıfe-i müvekkile-i mezbûre ruhuna ihdâ ideler ve mescid-i mezbûr kayyımı olan kimesne mescid-i mezbûr kurbında vaz' olunan musluğa vaz-ı maslahatı için âbkeş olub mukâbelesinde yevmî bir buçuk akçe vazîfeye mutasarrıf ola ve cihet-i tevliyyet yevmî iki akça ola vazâif-i mezbûreden bâki kalan gallesi vakf-ı mezbûrun muhâsebesine ve sâyir mühimmâtına harc ve sarf oluna ve vakf-ı mezbûrda 'atiyye-i 'aliyye ve [...] seniyyeden sarây-ı 'atîk ağası olan 'izzetlü ağa hazretleri hasbî nâzır olalar ve tevliyyet-i mezbûre müşârün ileyh Şa'bân Ağâ'ya meşrût ola ve ba'de vefâtihi tevliyyet-i mezbûrenün tevcihi nâzır-ı mumâ ileyh re'ylerine mufavvaz ola diyüb emlâk-i mezkûreyi ve nukûd-ı merkûmeyi müvekkilem müşârün ileyhâ fariğan-ı 'ani's-şevâğil mütevellî-i müşârün ileyh Şa'bân Ağâ'ya teslîm oldahi kabz u tesellüm idüb sâyir mütevellî-i evkâf gibi üç ay tasarruf idüb ribh-i vakfdan vazîfe-i tevliyyet deyü yüz seksen akçe ahz itdi didikde vekîl-i mezbûr mütevellî-i müşârün ileyh kelimât-ı meşrûhasında bi'l-muvâcehe tasdîk itdükden sonra

V102/a_311908

Vekîl-i mezbûr semt-i vifâkdan cânib-i şikâka şurû' idüb mürur-ı dühûr ve gürüşhûd? ile vakf-ı fütür ve galâtına kusûr ihtimâli ile İmâm-ı A'zam hümâm-ı efhâm sirâcü'l-ümme tâcü'l-eimme muktedâ-yı gül-i rehnümâ-yı sebel İmâm Ebû Hanîfe-i Nu'mân bin Sâbit hazretleri katında akar-ı mâru'l-evsâf cinsinin vakfî lâzım olmamağın vakfiyyetinden rucû' itdim ve nukûd kısmının hûd asla vakfiyyeti câyiz olmayıb [...] olan şerâyit dahi sahîh değıldir mütevellî-i mezbûr emlâk-ı merkûmeyi ve nukûd-ı merkûme-i ma'dûdı müvekkilem mûmâ ileyhâya teslîm eyleyüb nukûd-ı mezbûreyi bir sene istiğlâl mukâbelesinde cihet-i tevliyyet olduğu yüzseksen akçeden ecr-i misli yüz akçe olub ziyâde alduğu mal dahi helâl olmayub hakkı olmadığı cihetden ânı dahi taleb iderim didikde mütevellî-i müşârün ileyh cevâba musaddi olub evkâf-ı şurûhadan akar kısmı imâmeyn-i hümâmeyn bedrey-i bahreyn? katlarında vakf olub mütevellîye teslîm olundukdan sonra vakf-ı lâzım kabîlinden olub ve nukûd-ı ma'hûdenin dahi sıhhat-i vakfiyyeti hümâm-ı mu'teber İmâm-ı Züfer'den Ensârî rivâyet itmişdir pes tertîb-i mezkûr üzere zikri sebk iden eimme-i eşref kavilleri üzere vakfiyyeti sahîh olıcak şerâyit-i muharrenin 'alâ mezhebihim sıhhat-i mukarrer olub bermûceb-i şart-ı sahîh galle-i vakfdan aldığım nakd meşru'umdur diyecek mevki'-i sadr-i kitâb olan hâkim-i refi'ü'l-cenâb-ı kelâm tarafeynden te'emmül-i kesîrden sonra cânib-i mütevellîde rûchân-ı kavî ve yedinde bürhân-ı celî me'âniyye idicek zikr olunan akarâtın ve nukûd-ı ma'hûdenin dahi 'alâ re'y-i men yerâh sıhhat-i vakfiyyetine ve şerâyitinin meşrû'iyetine ve zimmet-i mütevellînin damân-ı vazîfeden berâetine hükm-i mahkeme-i şer'î itdik de vekîl-i mezbûr sıhhat-i vakf-ı nukûd-ı re'y-i İmâm-ı ma'hûd üzere eğerçi müselleme ve makbûldür lakin ol mikdâr ile sıhhati anlar katında icâb-ı lüzûm itmez pes müvekkilem mezbûre vakfiyyet-i nukûddan rucû' itdi diyüb mütevellîden istirdâd asl-ı mala şurû' itdikde mütevellî cevâb virüb eğerçi sıhhat-i vakf-ı nukûd re'y-i imâm-ı ma'hûd üzere lüzûm ve te'bîdden 'âridir lakin ba'de'l-hâkim-i bi's-sıhha sıhhat-i sâyir eimme re'yleri üzere meşrûta dahi sâridir hükm-i hâkim-i 'ârif ve mahall-i ictihâda mülâkî ve musâdif olsa ol-hükm-i nâfiz ve mübrem ve

‘inde’l-cumhûr-ı makbûl ve müsellemlerle kâbil-i naks ve tahvîl olmaz pes imâmeyn-i hümâmeynlerinde hûd-ı sıhhat-i vakfa lüzûm-ı lâzım ve devâm-ı ve hulûd emr-i mütehattimdir lâ-cerm anların re’y-i reşîdleri üzere lüzûma dahi hükm taleb iderim didikde hâkim-i mezbûr temhîd-i kavâ‘id-i hayrâtı evla görüb lüzûm-ı vakfiyyetine dahi hükm idüb hükm-i sâbika-i ahkâm itmekle cümlesi vakf-ı lâzım ve mütehattim ve habs-i sâbit ve dâim oldı femen beddelehu ba‘de mâ semi‘ahu fe innemâ ismuhu ‘ale’l-lezîne yübeddilûnehu inna’l-lâhe semî‘un ‘alîm ve vekî‘u’l-eşhâd a‘lâ zâlike fî evâyl-i Rebi‘ü’l-evvel sene isneteyn ve erba‘în ve elf (1-10 Ra 1042)

Min hicreti men lehü’l-‘izze ve’ş-şeref

Şuhûdu’l-hâl

Mefharü’l-a‘yân Süleymân Ağa bin Hüseyîn mîr-i ilm-i sâbık

Sinan Beg bin Yûsuf

Mehemmed Beg bin Ali El-cündî

Mustafa Çavuş bin Ramazan

El-hâc Ali bin Timûr Er-râcil

El-hâc Süleymân bin Mustafa

Ahmed Beşe ibn-i Mahmûd Er-râcil

‘Îsâ bin Mustafa

Ali Beg bin Yûsuf Er-râcil

Hüseyîn Çavuş bin Mustafa

Mustafa Çavuş bin Mustafa

Mehemmed Beşe bin Yûsuf

Mahmûd bin Hasan

Ahmed Çelebi bin Mustafa El-yârî

Ve gayrühüm

EK 12: İMŞSA DEFTER NO: 38/7 V43_312587

VAKF-I ŞEMS-İ PERİ HATUN

Saray-ı Atık Sâkinelerinden

1000 Aded Kuruş-ı Riyâl

Elhamdülillahi el-vâkîf-ı ale’z-zamâirü’l-âlem bi’n-niyyât ve’s-serâyirü’l-muvaffak-ı ibâda li-vücûhü’l-hayrât ve’l-mücâzî bâ hüsnü’l-mesûbât ve’s-salâtü ve’-selâm alâ seyyidi’l-enâm Nebiyyetü’l-Mustafa Nebiyyetü’ş-şefî‘ yevm-i yeferru’l-mü’mîn-i ahî ve sâhibetü ve beniyye ve ale’d-devâ-ı subhan? hidâyetü’d-dâllîn ve himâyetü’ş-şer‘ü’l-mübîn ammâ ba’dü işbu kitâb-ı müşkîn nikabın tahrîrine bâis ve hitâb-ı müstetâbın takrîrine sebe-i hâdis oldur ki sâhibetü’l-hayrât ve tâlibetü’l-meberrât umdetü’l-muhadderât zübdetü’l-muvakkırât tâcü’l-mesturrât es-sâğhiyye? fî sebilü’l-hayrât er-râcibetü bilutf-ı mevlâhâ fî külli’l-evkâtü’l-muhakkır? min zi’l-eltâfü’l-celiyye bi’l-inâyetü’l-ilâhiyye Şems-i Peri Hatun ibnetü Abdülmennân hafaza’llahü te‘âla fî külli hîn ve ân kendülere vâsıl olan atâyâ-yı celile ve mevâhib-i aliyyeyi ve tasadduk-ı in‘ametü’l-lah lâ-tuhfûhâ vakfinca hadd ve adde imkân olmadı tab-ı pâk iz‘ânlarına nihân olmayıp mâ indeküm yenfezü mâ inda’l-lah bâk mefhûm-ı latîfî kalb-i [...] münsâk olup ve mâ tukaddimû illâ enfüsiküm min hayr-i tecidühü inda’l-lâh mazmûn-ı şerîf ile amelevk eyleyip ve inân-ı azîmetlerini ve hayrâta masrûf ve cânib-i hitâma ma’tûf kılmağla taraflarından vakf-ı âti’z-zikri ikrâra ve ba‘de’d-da‘vâ-yı rücu‘a vekîl olup bimâhir-i nehcü’s-sübût şer‘an vekâleti sâbite olan kıdvetü’l-havâss ve’l-mukarrabîn zübd-i ashâbü’l-‘izzü ve’t-temkîn enîsü’l-hazretü’l-aliyyetü’s-sultâniyye celîsü’d-devletü’s-seniyyetü’l-hakâniyye mu‘temedü’l-mülûk ve’s-selâtin el-mahfûf bi-zûf-

1 avâtîfû'l-melikû'l-mu'în hâlâ Sarây-ı atîk-i Sultânî Ağası olan hazret-i Abdulkâdir Ağa bin Abdülkerîm [...] mâ amelühü fi külli an ve hîn meclis-i şer'-i şerîf-i garrâ mahfil-i din-i münif-i zehrâda salavâtu'l-lahi alâ sâhîha-i sâhibetü'l-hayrât mersûme Şems-i Peri Hatunun vakf-ı âtiye li-ecli't-tescîl mütevellî nasb ta'yîn eylediği fahrû'l-emâsil ve'l-akrân Musâ Çelebi bin Murâd nâm bevvâb-ı sultânî mahzarında bi'l-vekâle ikrâr ve takrîr-i kelâm edüb müvekkilem müşârun ileyhâ Şems-i Peri Hatun atyeb-i emvâl ve ahlâs-ı malından bin kıt'a riyâl kuruş ifrâz ve kemâl-i imtiyaz ile mümtâz edip hasbeten li'l-lahi te'âla ve taleben li-merzaten rabbü'r-rahim vakf ve habs edüb şöyle şart eyledi ki meblağ-ı mezbur onu on bir hesâbınca alâ vechi'l-helâl istiğlâl ve istirbâh olunup mu'âmele-i şer'iyye tâife-i mukîmîn ile olup eşhâs-ı mütemerridin ile olmayıp mu'âmele olundukda rehn-i kavî ve kefil-i melî ile mu'âmele olunup hîn-i iktizâda biri ile iktifâ oluna yâhûd mâl-ı vakf ile akârdan li-ecli'l-istiğlâl bir şey iştirâ ve ba'de't-tahliyye ve't-takâbuz îcâr ve istîcâr olunup ücreti ahz oluna ve vakf-ı mezburun üzerine mezbur-ı müşârun ileyh makâmında oldukça nâzır ola ba'dehu ol makâma kâim olup her kim Sarây-ı mezkûr Ağası olursa yerine ol nâzır ola ve Sarây-ı mezbûrda Ser-bölük Teberdârân olan Yusûf Ağa bin Ali mütevellî ola ba'dehu yerine kâim olup her kim Ser-bölük Teberdârân olursa ol mütevellî ola ve Bevvâb-ı sultânîden her kim Ağa-ı müşârun ileyhin kâtibi olursa vakf-ı mezbûra ol kâtib ola ola beher sene meblağ-ı mezbûrdan hâsıl olan ribh ve nemâsından yevmî üç akçe vazîfe-i nezâret ve üç akçe vazîfe-i tevliyet ve iki akçe vazîfe-i kitâbet ve dahî kirâet-i Kur'ân-ı azîme kâdir yedi nefer kimesne huzurlarında Kur'ân-ı Azîmü's-şânın ibtidâsından bidâ edip günde bir cüz'-i şerîf tilâvet edip ayda birer hatm-i şerîf itmâm edeler ba'de't-tilâvet sevâbını Rasûl-i Ekrem salla'l-lahi aleyhi ve sellem ruh-ı pür fütûhuna ba'de benim ruhuma hibe eyleyüb du'âya azm olunduklarında evvelâ Hazret-i Rasûl salla'l-lahü aleyhi ve sellem ve sâyir enbiyâ-ı kirâmı salavâtu'l-lahi aleyhim ve selâmeti ve evliyâ-i kirâmı ve etkîyâr-ı fehâmı ve devlet-i padişâh-ı islâmı hullede-i hilâfete ilâ yevmî'l-kıyâmı ve ba'de benim ruhumu sâyir ümmet-i Muhammdin ervâhıyla zikr edüb itmâm-ı du'â eyleyeler ve eczâ-i şerîf tilâvet edenlerin her birine mukâbilinde ikişer akçe vazîfe verile deyü şart ve ta'yîn edüb meblağ-ı mezbûru fâriğan anî's-şevâğîl mütevellî-i mezbûra def'-i teslîm edüb oldahi kabz ü tesellüm eyleyüb kâmil bir ay tasarruf oldu deyü vekîl-i müşârun ileyh ufera'l-lahü te'âla futûha aleyh tertîb-i vakf ve şerâyit ve ta'yîn-i kuyûd ve zavâbit eyledikde mütevellî-i merkûm vekîl-i müşârun ileyhi cemî'-i kelimât-ı mümkinnesinden vicâhen tasdîk ve şifâhen tahkîk eyledikden sonra hazret-i vekîl-i mumâ ileyh esbağa'l-lahü ni'me aleyh semt-i vifâkdan cânib-i şikâka meyl edüb bu vech-i vecih üzere murâdını takrîr deyü nehc-i bedî' üzere mâ fi'd-damîrini teb'îr eyleyüb vakf-ı nukûd ve zımnında olan şurût ve kuyûd inde'l-eimmetü's-selâsiyyete bâtl ve hile-i sıhhat-ı nifâzdan âtl olmağın mütevellî-i mezbûrun bir ay zamân tasarrufunda vazîfe-i tevliyet nâmına ahz eylediği altmış akçenin kırk üç akçesi ecr-i misli ve ücret-i mümâsili olub müdde'adâsı olan yirmi akçe ecr-i mislinden ziyadedir hâlâ mütevellî-i merkûmdan ziyâde-i mersûmu taleb ederim deyüb mütevellî-i merkûm ziyâdeye i'tirâf edüb kendüye lâzım mahalle mülayim cevâb virüb eğerçi vakf-ı nukûd ve ana müteferri' olan şurût lede'l-eimmetü'-selâse mün'adem ve mefkûddur ve lakin İmâm-ı Ensârî aleyhi'r-rahmetü'l-bârî rivâyeti üzere Hazret-i İmâm-ı Züfer aleyh-i rahmet-i hâliku'l-beşer katında vakf-ı nukûd zımnında olan şurût ve kuyûd ba'dehu vâkıf-ı müşârun ileyhâ bu semtden matlubına vâsıl olmasıçün inân-ı kıyl ü kâli cânib-i uhra sarf idüb dedi ki eğerçi vakf-ı nukûd Hazret-i İmâm-ı Züfer berây-ı şerîfî üzerine sahîhdîr ve lakin hükm-i mezbûr bu bâbda fasl-ı müctehid-i fihe mülâki olmağıyla inde'l-imâmü'l-a'zam ve Züfer için sıhhat-ı vakfi mukayyed olur sıhhat-i vakf ise anın berây-ı şerîfî üzere luzûm ve te'bîdden âridir deyü vâkıf-ı müşârun ileyhâ vakf-ı sâlifü'l-beyândan rücû' eyleyüb asl-ı meblağ-ı mevkûf-ı mezbûru mütevellî-i mezkûrdan taleb eyledikde mumâ ileyh dahi i'âde-i kelâm ve ifâde-i merâm eyleyüb eğerçi Hazret-i İmâm-ı A'zam ve hümâm-ı akdem ve Züfer re'y-i münîri ve mezheb-i hatîri üzere hâl-i zikr olunan mütevellî üzeredir lakin bi'l-ittifâk hükm-i mersûm ile bu bâbda sıhhat bulunmuştur sıhhat-i vakf ise imâmeyn-i hümâmeyn re'y-i şerîfî ve mezheb-i münifleri üzere

luzûm ve te'bîdden ârî değıldir deyüb anların kavlı şerîfleri ile ihticâc ve redd-i teslîm husûsunda husûmet ve ilcâh idicek tekrâr vâkıf-ı müşârün ileyhâ ile mütevellî-i mumâ ileyh hâkim sâlifü'l-beyâna mürâfa'a olub vücuh-ı meşrûh üzere muhâsama eyledikden hâkim-i müşârün ileyh dahi bi't-taleb vakf-ı mersûmun luzûmuna alâ re'yü'l-imâmeyn hükm-i şer'î etmeğe zikr olunan nukûd vakfı lâzım ve müseccel ve habs-i mütehattim-i mükemmel olundu min ba'd nakz ve nakzına mecâl-i muhâl ve ibtâl ve ihtilâlî mümteni'ü'l-ihimâl oldu femen beddelehu ba'de mâ semî'ahu fe innemâ ismuhu ale'l-lezîne yubeddulünehu inna'l-lâhe semî'un alîm ve ecrü'l-vâkıfe ale'l-hayyü'l-cevvâdü'l-kerîm cerâ zâlîke ve huraira fî evâyil-i şehri Şa'bânü'l-mu'azzam sene erba' ve hamsîn ve elf [1 Şa'bân 1054/ 3 Ekim 1644]

Şuhûdü'l-hâl

Essâbikûn

EK 13: İMŞSA DEFTER NO:24/1

V6/b_609146

VAKF-I SANAVBER HATUN

Elhamdülillahi el-vâkıf-ı 'alâ cemî'ü'l-eşyâ ve's-salâtü 'alâ Muhammedün seyyidü'l-etkiyâ' ve ashâbihi'l-asfiyâ ammâ ba'd bu kitâb-ı müşkîn nikâbın tahrîrine bâis ve terkîmine sebab-i hâdis oldur ki bundan akdem vefât iden merhûme Sanavber ibnetü Abdullâh'ın tenfiz-i vesâyâsına ve sülüs malını vücûh-ı hayrâta sarfa vasiyy-i muhtârı olub nehc-i şer'î üzere hasm-ı şer'î câhid mahzarında vesâyeti sâbite olub bi'l-fi'il sarây-ı 'atîk ağası olan fahrü'l-havass ve'l-mukarrabîn zahr-i ashâbü'l-'izzü ve't-temkîn mu'temedü'l-mülûk ve's-salâtîn el-muhtas bi-mezidi 'inâyetü'l-melikü'l-mu'in Reyhân Ağa ibn-i Abdulmubîn mahfil-i şer'î şerîfde vakf-ı âti'l-beyâna mütevellî nasb eyledüğü fahrü'l-akrân Ali Beg bin Ca'fer nâm bevâb-ı sultânî mahzarında ikrâr ve i'tirâf idüb müteveffât-ı mezbûrenün sülüs malından kırk dört bin fidda-i Osmânî râic-i fi'l-vakt akçe vesâyetim hasebî ile vakf-ı sahîh-i şer'î ve habs-i sarîh-i mer'î eyledükden sonra şöyle şart eyledim ki meblağ-ı mezbûrun kırk bin akçesi mütevellî-i mezbûr mübaşeretiyile her sâl onu on bir hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub ve medyûndan reh-i kavî ve kefil-i melî alına yâhûd muktezâ-yı hâle göre ikisinden biriyle iktifâ olunub ba'dehu yine murâbahadan tekmîl oluna ve şöyle şart eyledim ki mütevellî-i mezbûr levâzım-ı tevliyeti kemâ yenbeği edâ iderse ribh-i merkûmdan yevmî üç akçeye mutasarrıf ola ve üç nefer-i mücevvid ve ehl-i Kur'ân kimesnelere yevmî ikişer akçe virile anlar dahi her gün Kur'ân-ı 'Azîm'den huzurlarında birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını müteveffât-ı mezbûrenün ruhuna ihdâ ideler ve yevmî bir akçe dahi nâzır olan kimesneye virile mâdâm ki kendüm hayatda oldukça nâzır olub ba'dehu her kim sarây-ı mezbûr ağası olursa nâzır ola ve tevliyet merkûme-i mezbûr Ali Beg'den sonra sarây-ı 'atîk kapucularından bir dindâr ve müstakîm kimesneye virile gayrılara virilmeye ve bu meblağ-ı mezbûr mütevellî-i merkûm Ali Beg'e teslîm idüb oldahi kabz u tesellüm idüb sâir evkâf mütevellileri gibi tasarruf itdi didikde mütevellî-i merkûm vasiyy-i müşârün ileyh cemî'-i kelimât-ı meşrûhasında bi'l-muvâcehe tasdik itdikden sonra vasiyy-i müşârün ileyh hâkim-i mevkî' sadr-i kitâb huzurunda takrîr-i kelâm idüb vakf-ı nukûd ve mutazammen olduğu şurût-ı ekser eimme-i hanefiyye kavilleri üzere gayr-i sahîh olmağla vesâyetim hasebiyle tarîk-ı âhirden vücûh-ı hayrâta sarf iderim deyü vakf-ı mezbûrdan rucû' ve mütevellî-i merkûmdan meblağ-ı merkûmun istirdâdına şurû' itdikde mütevellî-i merkûm cevâb virüb vakf-ı nukûd ve zımnında olan şurût eimme-i hanefiyye kavilleri üzere gayr-i sahîha olmak tarîk-ı vasiyyet bulunmadığı takdircedür vasiyyet-i şer'iyye-i nâfize sâbite olub sülüs malından tenkîd-i tarîkî öyle olan vakf sahîh ve lâzım ve rucû' ve tağyîrden ba'di vâcib ve mütehattimdir deyü redd den imtinâ ve vasiyy-i mezbûr ile nizâ' idüb hâkim-i hâsimden vech-i meşrûh üzere olan vakfın lüzûm ve sıhhatine ve mutazammen olduğu furûtu şer'iyyetine hükm taleb idicek hâkim-i mûmâ ileyh

esbağa'l-lahü ni'amehu 'aleyhi bu bâbda nazar-ı fâik ve te'emmül-i lâik idüb mütevellî-i mezbûrun kelâmı sâdik ve müstenedi şer'-i şerîfine muvâkîf olmağın vakf-ı mezbûrun ve mutazammen olduğı fer'-i mersûmun sıhhat ve lüzûmuna hükm itdi min ba'd vakf-ı mezbûr vakf-ı sahîh-i lâzım ve habs-i sarîh-i mütehattim olub mümteni'ü'l-naks ve't-tebdîl oldı femen beddelehu ba'de mâ semi'ahu fe innemâ ismuhu 'ale'l-lezine yübeddilûnehu inna'l-lâhe semî'ün 'alîm

Tahrîren fi evâil-i Recebi'l-mücerreb min şuhûr-ı sene hams 'aşeretün ve elf (1-10 Receb 1015)

Şuhûdu'l-hâl

Yahyâ Beg bin Abdullâh el-bevvâb

Yûsuf Beg bin Abdullâh el-bevvâb

Hamza Beg bin Abdullâh el-bevvâb

Abdurrahmân Beg bin Abdullâh el-bevvâb

Ve gayrühüm mine'l-hâzirîn

EK 14: İMŞSA DEFTER NO: 24/5

V33_609234

VAKF-I DÂYE HATUN

(48000 Akçe)

Hamd ü sipâs bedi'-i esâs ve şükr ü senâ-yı bî-kıyâs ol-sultân-ı bî-vezîr ve bî-misâl ve subhân-ı lâ nazîr ve lâyezâlû celle mülkihi ve sultânîhi ve 'amm-ı birrûhu ve ihsanuhu hazretlerine sezâdır ki kudret-i kâmile ve irâdât-ı şâmîle ile cemi'-i mevcûdâtı beyâbân-ı 'ademden şehristân vücûda getürüb metâlî'-i envâr-ı cemâl eyledi ve salâvât-ı vâsilât-ı bî-gâye ve tuhveyi tahiyât-ı bî-nihâye şem'-ü cem'-ü evliyâ ve seyyid-i sened-i evliyâ Rasûlü's-sekaleyn ve nebiyy-i imâmeyn kutb-ı felek-i risâlet merkez-i dâye-i asâlet câmi'-i cemi' sıfât-ı safâ hâvi cümle cihât-ı vefa Ebu'l-Kâsım Muhammedini'l-Mustafa salâvâtü'l-lâh ve selâm cenâbının ruh-ı münevvere ve kabr-i mu'attarlarına ve cevâhir-i Rıdvân-ı ilahî ve rahme-i Rahmân-ı nâ mütenâhi cümle âl-i ferhûnde-fâl ve zümre-i ashâb-ı 'izzet nisâb-ı 'iffet? intisâblarına olsun ki rıdvânü'l-lâh-i te'âla 'aleyhim ecma'în ammâ ba'dü bâise-i tesvid elfâz-ı sahîhü'l-mebâdi ve'l-mu'ni ve takyîd-i kelâm-ı vâzihü'n-netâyic ve'l-fehvâ oldur ki darü's-saltanatü's-seniyye-i Kostantiniyyetü'l-mahmiyye ani'l fetra ve'l-beliyyede sarây-ı 'atîk-i sultânide sâkine Dâye Hatun dimekle ma'rûfe olan kıdvetü'l-muhadderât sâhibetü'l-hayrât ve'l-hasenât Havvâ Hatun ibnetü Abdullâh tarafından sebab-i zikr-i cemîl ve lede'l-mülkü'l-Gaffâr bâis savâbil-i cezîl olacak 'aleyye 'inân 'azîmeti 'atf ve zimâm-ı himmeti sarf idüb şurût-ı âtiye vücûh-ı câize üzere ikrâr-ı vakfa ve da'vâ-yı rucû'a vekîl olub vekâleti nehc-i şer'-i üzere sâbite olarak fahrü'l-akrân Ali Beg ibn-i Abdulmennân nâm bevvâb-ı sultânî meclis-i şer'-i şerîf şâmihü'l-erkâna hâzır olub bi'l-vekâlet ikrâr-ı sahîh-i şer'-i ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î idüb müvekkilem müşârün ileyhâ atyeb-i emvâl ve ahlâs-ı menâlınden kırk sekiz bin nakd-ı râyic-i fi'l-vakt akçeyi ifrâz ve imtiyâz eyledikden sonra hasbeten lillâh-i te'âla vakf ve habs idüb şöyle şart eyledi ki meblâğ-ı mezbûr onu on bir iki pul hesâbı üzere istiğlâl ve istirbâh olunub her senede hâsıl olan ribh ve gallesinden yevmî ikişer akçe vazîfe ile altı nefer kırâet-i Kur'ân-ı 'Azîmü's-şân'a kâdir kimesneler cennet-mekân Firdevs-âşiyân merhûm es-Sultân Ahmed Hân tâbe misvâh? Hazretlerinin binâ buyurdıkları câmi'-i şerîfde ba'dü salâtü'z-zuhr her biri birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını ruh-ı vâkıfeye ihdâ eyleyeler ve yevmî bir akçe vazîfe ile bir sâlih kimesne zikr olunan ezcâ-hânâna ser-mahfîl ola ve yevmî iki akçe ile bir müstahak kimesne noktacı ola ve yevmî bir akçe vazîfe ile bir kimesne hâfız-ı eczâ-yı şerîfe olub her gün sanduka içinde hıfz eyleye ve her senede ikişer yüz kırk akçe vazîfe ile bir ehl kimesne kâtib ola ve câmi'-i şerîf-i mezbûr evkâfına her kim mütevellî olursa vakf-ı merkûma dahi hasbî mütevellî ola ve her kim dârü's-sa'âde ağası olursa kezâlik hasbî nâzır ola deyüş şart ve ta'yîn eyledikden sonra meblâğ-ı mezbûr tescîl ve [...] ve kuyud ve celîl-i mütevellî nasb

eyledüğü mefharü'l-emâcid ve'l-ekârim İshâk Efendi ibn-i Abduldâim'e teslîm idüb oldahi kabz u tesellüm idüb sâir mütevellî-i evkâf gibi üç ay tasarruf idüb ribh-i vakfdan vazîfe-i tevliyet deyü yetmiş akçe ahz eyledi didi didikde gıbbe't-tasdîk ricâhen vekîl-i mezbûr vâkıfe-i mûmâ ileyhâ vakf-ı mezbûrdan rucû' ve meblâğ-ı mezbûrî mülkine istirdâd itmekle takrîr-i da'vâ idüb eimme-i selâse-i nehârir rıdvânü'l-lâhi te'âla aleyhim ecma'ın katlarında vakf-ı derâhim ve denânirin 'adem-i sıhhatine binâen meblâğ-ı merkûmı mütevellî-i mezbûr müvekkileme teslîm eylesün ve cihet-i tevliyet deyü ecr-i misilden zâyid olduğı akçeyi dahi vekâlete taleb iderim diyecek mütevellî-i mûmâ ileyh redded imtinâ' idüb eğerçi derâhim ve denânirin vakfi eimme-i ma'hûde katlarında sahîh midir lakin İmâm-ı Züfer'den Ensârî rivâyet itdüğü üzere vakf-ı mezbûr sahîhdir deyü hâkim-i mevki'-i kitâb-ı müstetâba mürâfa'a olduklarında hâkim-i mûmâ ileyh dahi rivâyet-i mezkûre üzere vakf-ı mezbûrun sıhhatine ve vazife-i tevliyet deyü ahz itdüğü meblâğ-ı mersûmdan mütevellî-i mezbûrun berâet-i zimmetine hükm itdikden sonra vekîl-i mersûm semt-i âhara 'ubur idüb eğerçi mezbûr ile sıhhat hâsıl oldu ammâ İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe Küfî Hazretleri katında sıhhat-i lüzûmı müstelzim olmadığı ecilden meblâğ-ı merkûmı taleb iderim diyecek mütevellî-i mezbûr cevâb virüb kaçen? hükm-i hâkim fasl-ı müçtehidine mülâki olsa 'inde'l-cumhûr nâfiz olup ve ba'de't-teslîm ile'l-mütevellî imâmeyn-i hümâmeyn katlarında sıhhat-i lüzûm-ı müstelzimdir deyü hâkim-i mûmâ ileyh mürâfa'a olduklarında imâmeyn-i mezbûreyn re'y-i reşidleri üzere lüzumuna dahi hükm-i sahîh ile hükm idüb vakf-ı mezbûr lâzım ve müseccel müebbed oldu femen beddelehu ba'de mâ semî'ahu fe innemâ ismuhu 'ala'l-lezîne yübeddilûnehu inna'l-lâhe semî'un 'alîm ecrü'l-vâkıf 'ale'l-hayyü'l-kerîm tahrîren fî evâsıt-ı Rebi'ü'l-âhir sene semaniye ve selasin ve elf (11-20 Rebi'ü'l-âhir 1038)

Şuhûdu'l-hâl

Ahmed Ağa Kethüdâ-yı teberdârân-ı hâssa
[...] Ağa bin Abdulmennân el-müteveffa
İsmâ'il Çelebi bin Mehemed mütevellî-i haremeyn
Süleymân Ağa bin Abdulmennân Kethüdâ-yı Ağa-yı Dârü's-sa'âde
Mahmûd Beg bin Abdullâh el-bevvâb
Mehemed Çelebi [...]
Mehemed Emin bin haremeyn
Rıdvân Beg bin Abdullâh
Ömer Beg bin Abdullâh el-bevvâb

EK 15: İMŞSA DEFTER NO:25/2

V11_609275

VAKF-I ÂYİŞE HATUN

Meblâğ 120 000

Vakf-ı Raziye kız karındaşıdır Meblâğ 15 000

Hamd bî-had ve şükr lâ-yu'ad ol vâkıf-ı hâl ins ü cân ve râzık-ı herd ü cihân hazretlerinin dergâh-ı akdeslerine mahsûr ve bâr-gâh-ı mukaddeslerine maksûrdur ki nüsha-i insânî ketm-i 'ademden ibde'-i uslûb üzere ibdâ' ve ahsen-i takvîm üzere ihtirâ' eyleyüb dâr-ı cinânı a'mâl-i hisân erbabına lutf ve ihsân eyledi ve salât ve selâm nâ-ma'dûd ve rahmet ü senâ-yı 'amîmü'l-vedûd ol-seyyid-i kâinât ve mefhar-i mevcûdât mir-i sipîhr-i şeref dürr-i yetîm-i kureyşi-yi sadev habîb-i ilah Muhammed Rasûlü'l-lâh hazretlerinin merkad-ı pâklerine nisâr ve ravza-i 'ıtır-nâklarına isâr olunur ki nûr-ı münîr-i bâis-i icâd-i levh ü kalem ve muceb-i tekvin-i sahâyif-i 'âlemdir ve dürr-i rıdvân-ı İlâhî merhamet-i rahmân-ı nâ-mütenâhi âl ve evlâd-ı kirâm ve ashâb-ı ahfâd zevi'l-ihtirâmı olup meşâhid-i 'aleyh merâkid-i seniyyelerine iblâğ olunur ki her biri ednâs-ı beşeriyeden beri mesâlik-i necât ve memâlik-i ref'-i derecâtın rehberi mütevellî-i cihât dîn-i metîn ve nâzır-ı evkâf-ı şeri'at seyyidü'l-mürselîn dirler ammâ ba'd bu kitâb-ı sıhhat-nisâbın tahrîrine bâis ve bâdi ve bu hitâb-ı müşkîn

nikâbın tastîrine hâs ve nâdi oldur ki dârü's-saltanatü's-seniyye-i Kostantiniyye-i mahmiyye mahallâtından Çakır Ağa Mahallesi'nde sâkine kıdvetü'l-muhadderât sâhibetü'l-hayrât 'Âyişe ibnetü Sinân 'âmme-i tasarrufât-ı şer'ıyyesi câyize ve kâffe-i teberru'ât-ı mer'ıyyesi nâfize olduğu hâlde meclis-i şer'-i şerîf-i enverde vakf-ı âti'z-zikre mütevellî nasb eylediği mefharü'l-a'yân Sefer Ağa bin Abdü'd-deyyân mahzarında ikrâr ve i'tirâf idüb atyeb-i emvâl ve ahlâs-ı menâlimden yüz yigirmi bin nakd-i râyic-i fi'l-vakt akçeyi ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile mümtâz kıldıktan sonra hasbeten lillâh-i te'âla vakf ve habs idüb şöyle şart ve tebyîn eyledim ki meblağ-ı mezbûr rehn-i kavî ve kefil-i melî ile onu on bir buçuk akçe hesâb-ı üzere 'âle'l-vechiş-şer'ıyyi'l-halâl istirbâh ve istiğlâl olunub hâsıl olan ribh ve nemâsı şurût-ı lâhikatü'l-beyâna sarf oluna evvelâ şöyle şart eyledim ki mâdâm bî-libâs-ı huyutî lâ-bis olân vakf-ı mezbûrun tevliyeti yedimde ola vefâtımdan sonra mezkûr Sefer Ağa mütevellî olub yevmî dört akçe vazîfeye mutasarrıf ola ve mezkûr Sefer Ağa'nın evlâdına ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdına meşrûta ola ve ba'dü inkirâzü'l-evlâd mezkûr Sefer Ağa'nın 'utekâsına meşrûta olub zikr olunan dört akçe vazîfeye mutasarrıf olalar ve şöyle şart eyledim ki medîne-i Üsküdâr'da merhûme Vâlide Sultan câmi'-i şerîfi kurbında vâki' iki tarafı Bevvâb Ali Beg Vakfı'na ve iki tarafı tarîk-ı 'âmma müntehâ olub mezkûr Sefer Ağa'nın makâbir-i müsliminde binâ eylediği mu'allim-hânedede beher yevm iki nefer kimesne birisi ba'de salâtü's-subh ve biri ba'de salâtü'l-'asr birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını ruhuma ihdâ eylediklerinde mukâbelesinde marû'z-zikr ribhden yevmî ikişer akçe vazîfeye mutasarrıf olalar ve dahi şöyle şart eyledim ki iki nefer ehl-i Kur'ân ve mücevvid kimesneler birisi ba'de salâtü's-subh ve biri ba'de salâtü'l-'asr birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını babam merhum-ı mezbûr Sinân ruhuna ihdâ idüb mukâbelesinde yevmî ikişer akça vazîfeye mutasarrıf olalar ve şöyle şart eyledim ki kezâlik iki nefer kimesne dahi ba'de salâtü's-subh ve ba'de salâtü'l-'asr birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını kızım merhûme Kerîme Hatun rûhuna ihdâ idüb mukâbelesinde yevmî ikişer akçe vazîfeye mutasarrıf olalar ve şart ve ta'yîn eyledim ki mezbûr mu'allim-hânedede iki nefer kimesneler biri ba'de salâtü's-subh ve biri ba'de salâtü'l-'asr birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını vâlidem rûhuna ihdâ eylediklerinden sonra yevmî ikişer akçe vazîfeye mutasarrıf olalar ve şöyle şart eyledim ki mezkûr mu'allim-hânedede ta'lîm-i sıbyân için bir ehl-i 'ilm ve ehl-i Kur'ân ve mücevvid kimesne hâce olub ba'de'l-hidmet yevmî dört akçe vazîfeye mutasarrıf ola ve zikr olunan eczâ-i şerîfeden vech-i mübeyyen üzere iki vakitte iki cüz'-i şerîf tilâveti mu'allim-i mezbûra meşrût olub mukâbelesinde yevmî dört akçeye dahi mutasarrıf olub sâlih kimesne dahi mu'allim-hânedede halîfe olub yevmî üç akçe vazîfeye mutasarrıf ola ve sâlifü'z-zikr eczâ'-i şerîfeden zikr olunan iki vakitte iki cüz'-i şerîfin dahi tilâveti mezkûr halîfeye meşrût olub mukâbele-i Kur'ân'da yevmî dört akçe vazîfeye mutasarrıf ola ve dahi şart eyledim ki mekâbir-i müsliminde binâ olunan sikâyede bir kimesne sebilci olub sebil itdükten sonra hidmeti mukâbelesinde yevmî dört akçe vazîfeye mutasarrıf olub sâlifü'z-zikr mu'allim-hânedede ta'allüm-i Kur'ân-ı 'Azîmü's-şân iden sıbyândan fakîrül-hâl ve eytâmina beher sene leyle-i kadîrde iki bin akçalık kaftân iştirâ olunub iksâ oluna ve beher sene mezkûr mu'allim-hâne için ikiyüz akçalık hatab iştirâ oluna ve beher sene üçyüz akçalık ibrik ve hasır iştirâ oluna ve eğer iktizâ itmezse re's-i senede asl-ı mala ilhâk oluna ve bir hesâb ve kitâbete kadîr ve fenn-i erkâmda mâhir kimesne vakf-ı mezbûra kâtib olub yevmî iki akça vazîfeye mutasarrıf ola ve bu cümle gallât-ı vakfi cem' itmek için bir sâlih kimesne câbi olub yevmî iki akçe vazîfeye mutasarrıf ola ve zikr olunan eczâ'-i şerîfe tilâvetinde bilâ 'özü' şer'-i ve sebeb-i kavî edâ-i hidmet itmeyenleri mütevellî-i vakfa i'lâm idüb bir kimesne yevmî bir akçe vazîfe ile noktacı ola ve dahi şöyle şart eyledim ki kız karındaşım Raziyye Hatun vakf itdüğü on beş bin akçe dahi kendi vakfıma ilhâk olunub onu onbir buçuk akçe hesâbı üzere istirbâh olunduktan sonra mârû'z-zikr mu'allim-hânedede cem'ıyyet üzere ehl-i Kur'ân iki nefer kimesne iki cüz'-i şerîf tilâvet idüb mukâbelesinde yevmî iki akçe vazîfeye mutasarrıf olalar ve biri ser-mahfil olub üç günde bir hatm-i şerîf olunduktan du'â-yı hatmi okuyub mukâbelesinde yevmî bir akçe vazîfeye mutasarrıf ola ve ribh-i mezkûrdan ba'de'l-masraf fazla kalur ise asl-ı mala zam ve ilhâk olunub irbâh ve a'mâl oluna ve mürtezika-i merkûme-i

vakf-ı mezkûra hasbî nâzır olalar ve savârıf-ı hadesât ve mevâni‘-i devr-i zamân ile şera‘it-i mezbûre ve zavabıt-ı mestûra ve muhafazaya imkân olmaz ise ol-zamân galle-i vakf mârrü‘l-beyân cins-i fukarâ-i ehl-i îmâna sarf oluna deyü meblağ-ı mezbûr yüz yigirmi bin akçeyi fâriğan ani‘ş-şevâğil mütevellî-i mezbûr Sefer Ağa‘ya teslîm itdim oldahi vakfiyyet üzere yedinden kabz ve sâyir mütevellîler gibi bir yıl kâmil mutasarrıf olub yevmî dörder akçe vazîfeye ahz itdi didikde evkâf-ı mezbûreyi mütevellî-i mezkûr cümle kelimâtında bi‘l-muvâcehe tasdîk emr-i tevâfuk-ı temâm ve kelâm-ı cânibinde incâm bulduklarından sonra vâkıfe-i ‘ârife kelâmını semt-i âhara sârif olub vech-i me‘lûf ve meşrû‘ üzere da‘va-yı rucû‘ idüb vakf-ı derâhim ve denânir eimme-i selâse-yi nehârir-i ‘aleyhim rahmetü‘l-hayyü‘l-kadîr katlarında bâtil ana ta‘lîk olunan şart ‘âtıl olmağın vakfından rucû‘ itdim pes asl-ı mal-ı mesfûrî ve mukâbele-i istiğlâlde vazîfe nâmına aldığım dört akçenin iki akçe ecr-i mislin ziyâdesini kemâkân mülkûme red-i murâd iderim deyü istirdâd idicek mütevellî-i mersûm cevâb-ı bâ-savâba mütesaddî olub eğerçi vakf-ı nukûd eimme-i selâse katlarında câyiz değıldir lakin İmâm-ı Züfer‘den Ensârî rivâyeti üzere sahîhdir deyü reddet imtinâ‘ itmekle beynlerinde nizâ‘ vâkı‘ olmağın sadr-ı kitâb hurşid tâbda tevkî‘-i vaktî ve hat-i hatmer ref‘î vâkı‘ olan hâkim-i hâsım murâfa‘a olduklarında gibbe‘t-te‘emmül el-musâdik ve‘n-nazarü‘l-lâyık imâm-ı muvakkar hümâm-ı muzaffer Hazret-i İmâm-ı Züfer re‘y-i münevveri üzere vakf-ı nukûdun sıhhatine ve şerâyitinde meşru‘iyyetine ve damâne-yi zâyidden mütevellînin berâet-i zimmetine bi‘l-muvâcehe hâkim-i mûmâ ileyh hükm hükm-i şer‘î itdükden sonra vâkıfe-i merkûme bu yüzden merâmına necâh ve bu vecihle murâdına fevz ü felah bulmak içün da‘va-yı uhrâya şurû‘ idüb vech-i muharrer üzere eğerçi hükm-i mezbûr ile sıhhat hâsıl oldu lakin İmâm-ı A‘zâm ve hümâm-ı akdem efham-ı Ebi Hanefiyye-i Kûfi Cevzî hayrü‘l-cezâ ve Kûfi katında sıhhat-i lüzûmü müstelzim olmaduğı cihetden kâbil-i rucû‘ olmağın rucû‘ idüb asl-ı mâl olan meblağ-ı mezbûrî taleb iderim deyü tekrâr istirdâd idicek mütevellî-i şahın-sâz cevâba şitâbla ağaz idüb hükm-i hâkim-i ‘ârif mahall-i ictihâda musâdif olsa ol hükm-i nâfiz ve mübrem ve bi‘l-icmâ‘ makbûl ve müsellemdir sâyir hükkâmın kabûli lâzım ve ‘âmme-i vülât-ı limakâmihi tenfîz ve imzâsı emr-i mütehattimdir husûsan imâmeyn-i bedreyn-i münireyn-i mezbûreyn katlarında sıhhat-i mefârik-i ani‘l-lüzûm değıldir anlar mezheb üzere lüzûma dahi hükm taleb iderim deyücek hâkim-i mûmâ ileyh en‘ama‘l-lâhü ni‘amehü ‘aleyh tarafeynin delîlinde te‘emmül-i melî ve cânib-i mütevellîde Rûchân Çelebi müşâhede idüb cânib-i vakfa nazar ve menâ‘ü‘l-hayr zümresine ilhâkdan hazer idüb o l iki imâm-ı celîlü‘ş-şân ve celle‘l-burhân mezheb-i şerîfleri üzere lüzûmına dahi ‘alâ vechi‘l-mütehassimin hükm idüb habl-i hisâmıları infisâm bulub vakf-ı mezbûr sahîh ve lâzımü‘l-lâzib ve müseccel ve mü‘ebbed olub min ba‘d nakz ve nakzına mecâl-i muhâl ve ihlâl ve ibtali mümteni‘ü‘l-ihtimâl oldu femen beddelehu ba‘de mâ semî‘ahü fe innemâ ismühü ‘ale‘l-lezîne yübeddilûnehu inna‘l-lâhe semî‘un ‘alîm ve ecrü‘l-vâkıf ‘ale‘l hayyü‘l-cevâdü‘l-kerîm

Sene hams ve selâsin ve elf min hicretü men lehü‘l-‘izzü‘ş-şeref (Hicri sene 1035)

Şuhûdü‘l-hâl

Fahrü‘l-a‘yân Receb Ağa bin el-müteferrika
 Ramazân Çavuş bin Abdullâh
 Diğer Receb Ağa bin Abdullâh el-müteferrika
 Kemâl Efendi bin Mehemed el-imâm
 Hasan Efendi bin Mehemed
 Hüsâme‘d-dîn Efendi el-imâm
 Abdü‘l-kerîm bin el-mü‘ezzin
 Ahmed Çelebi bin el-mü‘ezzin
 Abdullâh Efendi bin Yûsuf
 Mustafa bin Abdullâh
 El-hâc Ramazân Ali bin
 Gayruhümü‘l-hâzırin

EK 16: İMŞSA DEFTER NO: 37/1

V21/b_312726

VAKF-I PERVİN HATUN

200 Sikke-i Hasene

Elhamdülillâhi'l-'alîmü'l-lezî erşede 'ıyâlü el-mü'mîne ve'l-mü'minât ilâ a'mâli's-sâlihât ve işârü ile'l-müslimîne ve'l-müslimât bâ fa'âlü'l-hayrât haysü kâle inne'l-hasenât yüzhibne's-seyyiât ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ Rasûlihi Muhammed eşrefü'l-mahlûkât ve 'alâ âlihi ve ashâbihi ellezînehüm hedâna'l-halk ilâ sebilü'l-hasenât ammâ ba'd işbu fahrü'l-emâsil ve'l-akrân Mehmed Ağa ibn-i Abdurrahmân bu vakfıyye-i şerîfenin sâhibesi ve hayrât ve hasenâtın tâlibe ve râğîbesi fahrü'l-muhadderât zahrü'l-müvakkırât Perviz Hatun ibnetü Abdullâh tarafından vekîl olub mezbûre Perviz Hatun atyeb-i malından ifrâz eyledüğü meblağ-ı âti'l-beyânını vakf itdüğünü ikrâra ve da'vâ-yı rucû'a ve tescîle vekâleti mefharü'l-akrân Yûsuf Ağa ibn-i Abdullâh ve Ali Ağa ibn-i Abdullâh şehâdetleri ile sâbite olduklarından sonra vakf-ı âtiye mütevellî nasb itdüğü teberdârlar kethüdâsı olan fahrü'l-akrân Mahmûd Ağa bin Abdulmennân mahzarında meclis-i şer'î şerîfde bast-ı kelâm ve takrîr-i 'ani'l-merâm idüb müvekkilem mezbûre Perviz Hatun ahsen malından tâmmü'l-vezn ve sahîhü'l-'ayâr iki yüz sikke filori ifrâz idüb vakf idüb şart eyledi ki meblağ-ı mezbûr mütevellî-i merkûm mübâşeretiyle her sâl onu on bir hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub medyûndan rehn-i kavî ve kefil-i melî alına yâhûd muktezây-ı hâle göre ikisinden biriyle iktifâ oluna ve şöyle şart eyledi ki mütevellî-i mezbûr levâzım-ı tevliyeti kemâ yenbeği edâ iderse ribh-i merkûmdan yevmî iki akçeye mutasarrıf ola ve iki nefer-i mücevvid ve ehl-i Kur'ân kimesnelere yevmî ikişer akçe virile anlar dahi her gün Kur'ân-ı 'Azîm'den huzurlarında birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını vâkıfe-i merkûmenin ruhûna ihdâ ideler ve ribh-i merkûmdan bâki kalan hesâb-ı mezkûr üzere istirbâh olunub ziyâde oldukca uslûb-ı sâbık üzere eczâ-i şerîfe vaz' oluna ve şöyle şart eyledi ki her kim dârü's-sa'âde ağası olursa vakf-ı mezbûra hasbî nâzır olalar ve tevliyet-i merkûme merkûm Mahmûd Ağa'dan sonra her kim teberdârlar kethüdâsı olursa ol mütevellî olub gayra verilmeye deyü meblağ-ı merkûm mütevellî-i mezkûra teslîm idüb oldahi tesellüm idüb mütevellîler tasarruf idegeldikleri üzere üç ay mikdârı nakd-i merkûmı tasarruf idüb cihet-i tevliyet yüz seksen akçeyi almışdır deyü ikrâr ve i'tirâf idüb mütevellî-i merkûm Mahmûd Ağa dahi kelâm-ı meşrûhında vekîl-i mûmâ ileyhi şihâfen tasdîk itdükdün sonra vekîl-i merkûm semt-i vifâkdan cânib-i şikâka teveccüh idüb vakf-ı nukûd eimme-i hanefiyyenin hıyârı yanında bâtıl ve zımmında beyân olunan şart-ı âtil olmağla mütevellî-i mesfûrun kabz eyledüğü yüz seksen akçenin elli akçesi ecr-i mislinden ziyâdedir anı müvekkileme redd-i taleb ideriz deyü sevk-ı da'va-yı hisâm idüb mütevellî-i mesfûr istintâk olundukda cevâb virüb vakf-ı nukûd ve zımnında beyân olunan şurût eğerçi ekser eimme meyânında câiz değıldir lakin eimme-i hanefiyyeden İmâm-ı Züfer 'aleyhi'l-melikü'l-ekberden Ensârî rivâyeti üzere sahîh ve meşrû'dır binâen 'alâ zâlike ecr-i mislden ziyâde kabz etdiğüm elli akçeyi virmeziz deyü hâkim-i mevkî'-i sadr-ı kitâb-ı müstetâba murâfa'a olub tarafeynden hüküm taleb itdüklerinden sonra hâkim-i mûmâ ileyhe cânib-i vakfi ihtiyâr idüb meblağ-ı müdde'ânın damâtından mütevellî-i merkûmın berâetine hüküm itdükdün sonra vekîl-i mezbûr yine da'va idüb nukûd-ı mezbûrenün vakfıyyeti ba'de'l-hükmü'l-mezbûr imâm-ı a'zâm katlarında lâzime olmayub anlar katında nukûd-ı mevkûfe-i mezbûreden müvekkilem için henüz dahi hakk-ı rucû' ve istirdâd bâkidir binâen 'alâ zâlik nukûd-ı mezbûrenün vakfıyyetinden bi'l-vekâle rucû' idüb meblağ-ı mezbûr müvekkilesinin mülkine istirdâd idüb mütevellî-i mezbûr dahi münâza'a idüb nukûd-ı mezbûrenün ba'de'l-hükmü'l-mezbûr vakfıyyeti imâmeyn katlarında lâzime olub andan hakk-ı rucû' ve istirdâd anlar mezhepleri üzere münkatı' olmuşdır binâen 'alâ zâlik nukûd-ı mezbûreyi

V22/a_312727

Vermeziz deyü hâkim-i mûmâ ileyhden hüküm taleb itdüklerinde hâkim-i müşârün ileyh nukûd-ı mezbûrenün vakfıyyetinin luzûmına dahi imâmeyn mezhepleri üzere hüküm-i sahîh itdi min ba'd vakf-ı mezbûr evkâf-ı lâzimedden olub mûmteni'ü'n-nakz ve't-tebdîl oldı femen

beddelehu ba'de mâ semi'ahu fe innemâ 'ale'l-lezîne yübeddelûnehu innâ'l-lâhe semî'un
'alîm tahrîren fî evâyil-i Zilhicce-i esseri'a min şuhûr-ı sene hamse 'aşere ve elf (1-10 Zilhicce
1015)

Abdü'l-kerîm Efendi ibn-i Hasan el-hatîb
İskender Ağa ibn-i Abdullâh
Hamza Beg ibn-i Yûsuf
İsmâ'îl Beg ibn-i el-bevvâb
Ali Çelebi ibn-i İlyâs ve gayrühüm

EK 17: İMŞSA DEFTER NO: 37/1

V22_312727

VAKF-I ALİ AĞA VE SÂLİH AĞA VE BÂD-I SABA HATUN İBNET ABDULLÂH

Elhamdülillahi'l-vâkıf-ı 'alâ cemî'ü'l-ağyâ ve's-salâtü 'alâ Muhammedin seyyidü'l-enbiyâ ve
'alâ âlihi'l-etkiyâ ve ashâbihi'l-asfiyâ ammâ ba'd bu kitâb-ı müşkîn nikâbın tahrîrine bâis ve
terkîmine hest-i? hâtıme oldır ki bundan akdem vefât iden Ali Ağa ibn-i Abdullâh'ın ve Sâlih
Ağa ibn-i Abdullâh'ın ve Bâd-ı Sabâ Hatun ibnet-i Abdullâh'ın mevlâ-yı 'utekâları ve tenfiz-
i vesâyâlarına ve ba'de'l-vefât sülüs mallarını kabz ve vücûh-ı hayrâta sarfa vasiyy-i
muhtârları olub bi'l-fi'il dârü's-sa'âde ağası olan fahrü'l-havâss ve'l-mukarrabîn zahr-i
ashâbü'l-'izzü't-temkîn mu'temedü'l-mülûk ve's-selâfın enisü'l-hazretü'l-'aliyyetü'l-
hâkâniyye celisü's-sa'âdetü's-seniyyetü's-sermediyye zü'l-kadrü'r-rafi' ve'l-câhi'l-munî' el-
mahfûf bi-zûf-i? 'avâtıfı'l-melikü'l-Mennân el-hâc Mustafa Ağa ibn-i Abdulhannân mahfil-
i şer'-i şerîfde ta'yîn-i vech-i hayr kendü re'yine mufavvaz olmağın vakf-ı âti'l-beyâna
mütevellî nasb olduğu fahrü'l-akrân İskender Beg ibn-i Abdulmennân nâm bevâb-ı sultânî
mahzarının ikrâr ve i'tirâf idüb merhûm mezbûr Ali Ağa'nın sülüs malından yigirmi iki bin
akçe ve merhûm-ı merkûm Sâlih Ağa'nın sülüs malından dokuzbin yüzyetmiş dört akçe ve
mersûme Bâd-ı Sabâ Hatun'un sülüs malından otuzsekiz bin dokuzyüz akçe cem'an yetmişbin
yetmişdört fidda-i Osmânî râyic-i fi'l-vakt akçeyi vesâyetim hasebî ile kabz itduğumden sonra
ta'yîn-i vech-i hayr re'yime mufavvaz olmağın sâyir vücûh-ı hayrâtından vakf-ı evveli görüb
vakf-ı sahîh-i şer'î ve habs-ı sarih-i mer'î eyledikten sonra şöyle şart eyledim ki meblağ-ı
mezbûr mütevellî-i merkûm mübâşeretiyile her sâl onu on bir hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl
olunub medyûndan rehn-i kavî ve kefil-i melî alına yâhûd muktezâ-yı hâle göre ikisinden
biriyle iktifâ olına ve şöyle şart eyledim ki altı nefer-i mücevvid ve ehl-i Kur'ân kimesnelere
rih-ı merkûmdan yevmî ikişer akçe virile anlar dahi her gün Kur'ân-ı 'Azîm'den
huzurlarında birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb iki neferi sevâbını mezbûr Ali Ağa'nın ruhuna ihdâ
idüb ve biri sevâbını merkûm Sâlih Ağa'nın ruhuna ihdâ idüb ve üçü dahi sevâbını mezbûre
Bâd-ı Sabâ Hatun'un ruhuna hibe eyleye ve mütevellî-i mezbûr levâzım-ı tevliyeti kemâ
yenbeğî edâ iderse rih-ı merkûmdan yevmî üç akçeye ve bir kitâbete kâdir kimesne kâtib ve
câbi olub yevmî iki akçe virile ve mâdâm kendüm hayatta oldıkca hasbî nâzır olub ba'de her
kim dârü's-sa'âde ağası olursa ol nâzır ola ve tevliyete merkûme-i mezbûr İskender Beg'den
sonra sarây-ı merkûmda kulle sofilerinin bir aslahına tevcih olına ve cümle cihetlerden birisi
mahlûle olursa nâzır müşârün ileyh ve müfettiş ma'rifetiyle bir müstahakına tevcih olına ve
rihbin masârıfından ziyâdesi aslına zam olunub aslıdan nesne? zâyî' olursa andan tekmîl olına
ve vakf-ı mersûm uslûb-ı mezkûr üzere ibkâ ve devr idüb kat'â tağyir olunmaya eğer bu tarikle
bu nizâma hâle gelüb hafeza'l-lâhi anh bu uslûb mümkün olmazsa hâsıl olan erbâh cümlesi
fukarâyâ sarf oluna deyü meblağ-ı mezbûr mütevellî-i merkûm İskender Beg'e teslîm idüb
oldahî kabz u tesellüm idüb sâyir evkâf mütevellîleri gibi tasarruf itdi didikde mütevellî-i
merkûm vasiyy-i müşârün ileyhi cemî'-i kelimât-ı meşrûhasında bi'l-muvâcehe tasdik
itdükden sonra vasiyy-i müşârün ileyh hâkim-i mevki' sadr-ı kitâb huzurunda takrîr-i kelâm
idüb vakf-ı nukûd ve mutazammen olduğu şurût-ı ekser eimme-i hanefiyye kavilleri üzere
gayr-i sahîh olmağla vesâyetim hasebî ile tarîk-i âhardan vücûh-ı hayrâta sarf iderim deyü

vakf-ı mezbûrdan rucû‘ ve mütevellî-i merkûmdan meblağ-ı mezbûrın istirdâdına şurû‘ itdikde mütevellî-i merkûm cevâb virüb vakf-ı nukûd ve zımnında olan şurût eimme-i hanefîyye kavilleri üzere gayr-i sahîha olmak tarîk-i vasiyyet bulunmadığı takdircedir vasiyyet-i şer‘iyye nâfiz bulunub sâbit olub sülûs malından tenfiz tarîkıyla olan vakf sahîh ve lâzım ve rucû‘ ve tağyîrden ba‘de’l-vâcib-i mütehattimdir deyü reddin imtinâ‘ ve vasiyy-i mersûm ile nizâ‘ idüb hâkim-i hâsimden vech-i müşerreh üzere olan vakfın luzûm ve sıhhatine ve mutazammen olduğu şurûtun şer‘iyyetine hükm taleb idicek hâkim-i mûmâ ileyh esbağa’l-lâhu ni‘mehü ‘aleyh bu bâbda nazar-ı fâik ve fâil-i lâik idüb mütevellî-i mezbûrun kelâmı sâdik ve müstenedi şer‘-i şerîfe muvâfık olmağın vakf-ı mezbûrun ve mutazammen olduğu fer‘-i mersûmun sıhhat ve luzûmına hükm itdi min ba‘d vakf-ı mezbûr vakf-ı sahîh-i lâzım ve habs-i sarîh-i mütehattim olub mümteni‘ü’n-nakz ve’t-tebdîl oldı femen beddelehu ba‘de mâ semî‘ahu fe innemâ ismihi ‘ale’l-lezîne yebdelûnehu innâ’l-lâhe semî‘un ‘alîm tahriren fî evâhir-i Cemâziye’l-âhire min şuhûr-ı sene semâniye ‘aşere ve elf mine’l-hicretü’n-nebeviyye ‘alâyye efdalü’t-tahiyye (21-30 Cemâziyelahir 1018)

Şuhûdü’l-hâl

Fahrü’l-a’yâr Hüseyîn Efendi ibn-i Bâyezid Kâtibü’l-evvâbîn [...]

Fahrü’l-akrân Derviş Efendi El-muhâsib

Mehemmed Çelebi ibn-i Mustafa El-bevvâb-ı sultânî

Ahmed Çelebi ibn-i Ali El-bevvâb-ı sultânî

İbrâhîm Çelebi ibn-i Ya‘kûb El-bevvâb

Hamza Beg ibn-i Yûsuf El-bevvâb

Ve gayrühüm mine’l-hâzîrîn

EK 18: İMŞSA DEFTER NO: 38/1

V23_312832

EMİNE, RÂZİYE, FÂTİMA BİNT-İ ABDULLÂH

EMİNE 70 000, RÂZİYE 12 000, FÂTİMA 12 000

Envâ‘-ı hamd-i cemîl ve esnâf-ı şükr-i cezîl ol vâkıf-ı hâl ins ü cân ve râzık-ı mahlûk-ı herd ü cihân olan Cenâb-ı Vâhid-i Hak ve Feyyâz-ı mâlik-i mutlak celle celâlüh ve illet-i kelimetihî? hazretlerinin dergâh-ı azamet-i penâhına ve sad-ı hazârân? salât u selâm hüccete nizâm ol mübîn-i mesûbât-ı sadakât fâyezatü’l-berekât? olan şârî‘-i münîr ve hâtime-i silsile-i mürselîn ‘aleyhi ve ‘aleyhim salâvât-ı Rabbü’l-‘âlemîn hazretlerinin cenâb-ı sa‘âdet-karînlerine ve âl-i sa‘âdet mâl ve ashâb-ı siyâdet menâline herbârâd? ve senâr? kılındıktan sonra sebeb-i tahrîr sufûfu’s-sütûr ve bâis-i tastirden menşûd budur ki mahmiyye-i İstanbul hamîyyet [...] da sarây-ı ‘atîk-i sultânî dâmedler el-ümerü’l-ebnâyı? sâkinelerinden olub merhûm mağfirun leh Sultân Selîm Hân ‘aleyhü’r-rahmeti ve’l-gufrân ‘atîkâtından bu vesîka-i enîka-i münife-i ve vakfiyye-i sahîha-i şer‘iyye-i latifenin sahibeleri ve hayırlar ve hasenâtın râğibaları sarây-ı mezkûr kethüdâsı müfâhirü’l-muhadderât ve’l-muvakkırât Emîne ve Râziye ve Fâtıma benât-ı Abdullâh nâm hatunlar taraflarından evkâf-ı âtiyyü’t-tafsîl-i ikrâr ve rücu‘a vekîl olub mezkûrân hatunları ma‘rifet-i şer‘iyye ile ‘ârifîn olan baş kapu oğlanı fahrü’l-akrân Hasan Ağa bin Abdülmennân ve kapu ağalarından kıdvetü’l-mefâhir ‘Anber Ağa bin Abdülkâdir şehadetleriyle vekâleti sâbite olub sarây-ı merkum ağası olan zübdetü’l-havâs ve’l-mukarrabîn mu‘temedü’l-mülûk ve’s-selâtîn hâmi umûru’l-devlet ve’d-dînü’l-hakk mezîd ‘inâyetü’l melikü’l-mu‘în hazret-i Abbâs Ağa ibn-i Abdulmuîn meclis-i şer‘-i şerîf şâmihü’l-envâr ve mahfil-i dîn-i râsihü’l-erkâna hâzır olub müvekkîlât-ı merkûmât cânib-i beyân vakıflarına li-ecli’t-tescîl mütevellî nasb eyledükleri mefharü’l-emâsil Hüseyîn Ağa bin Abdulcelîl nâm zevâk-ı sultânî mahzarında müvekkileleri sâbikatü’l-esâmi hatunlar cânib-i lâzımü’l-ihtirâmlarından bi’l-vekâle ikrâr-ı tâm ve takrîr-i kelâm idüb müşârün ileyhâ Emîne Hatun atyeb-i emvâl ve enfûsi malından ve li-ruh-ı Rasûlihu’l-mu‘allâ yetmiş bin akçe nakt-i râyic fi’l-vakt akçe ifrâz ve niyyet-i hâsıla ile vakf-ı müebbed ve habs-ı muhalled idüb ve mûmâ

ileyhâ Râziye Hatun dahi ahsen-i emvâlinde hasbeten lillâhi'l-melikü'l-müte'âl on iki bin nakd-i râyic fi'l-vakt er-riyâl akçe hüsn-i rızâ ve ihtiyârıyla ifrâz idüb kezâlik niyyet-i sâfiye ile vakf-ı müebbed ve habs-i muhalled idüb ve merkûme Fâtıma Hatun dahi hâlis malından on iki bin barrâlık saf akçe li-rızâen li'l-lâhi te'âla ihrâc ve imtiyâz idüb bi'n-niyyetü'l-muvâfik kezâlik vakf-ı müebbed ve habs-i muhalled kılıb takabbel lillâh-i te'âla hayrâtlarını her biri şöyle şart eyledikler ki vakf eyledikleri meblağların cümlesi mütevellî-i mezbûr yediyle onu on bir hesâbı üzere 'alâ vechi'ş-şer'îyyü'l-helâl istirbâh ve istiğlâl olub bi fazlü'l-lâhi subhânî ve te'âla hâsıl olan ribh ve nemâlardan tilâvet-i Furkân 'ali'ş-şâna kâdir mücevvid-i Kur'ân dokuz nefer kimesneye yevmî ikişer akçe vazîfe virilüb mukâbelesinde yedi neferi Kur'ân-ı 'Azîm ve Furkân-ı Kerîm'den her gün vakt-i duhâda istedikleri mekânda 'alâ vechi't-ta'dîl ve't-tertil birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını müvekkilim mûmâ ileyhâ Emîne Hatun ruhuna ihdâ ideler ve bir neferi dahi vakt-i mezkûrda 'alâ vechi't-teennî ve't-tekrîme bir cüz'-i şerîf tilâvet idüb ve sevâbını müvekkilem müşârün ileyhâ Râziye Hatun ruhuna hibe eyleye ve bir neferi dahi kezâlik vakt-i ma'hûdede 'alâ vechi't-tehîm ve't-tebcîl bir cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını müvekkilem mesfûre Fâtıma Hatun ruhuna bağışlıya ve bu cümlelerin ribh ve nemâsından vazîfe-i tevliyyet yevmî dört akçe vazîfe-i kâtib ve cibâyet yevmî dört akçe ola deyu vekîl-i mezbûr müvekkileri merkûmât Emîne ve Râziye ve Fâtıma Hatun câniblerinden şerâyet-i vakfî tamâm [...] batnı itmâm idüb mütevellî-i mezbûra müvekkilelerimin her biri vakf itdükleri meblağları fâriğan teslim eylediler deyüb oldahi tamâmen tesellüm idüb üç ay mikdârı vazîfe-i mu'ayyene ile sâyir mütevellîler gibi tasarruf ve istiğlâl eyledim deyü ikrâr ve tahrîr vazîfelerinden ikrâr ve tasdîk emri tamamen ve tevâfuk ve tesâdüf-i inhâma irişdikden sonra mütevellî ile husûmete âğaz idüb vakf-ı nukûd ve zımnında olan şurût ve kuyûda eimme-i selâse-i 'aleyhimü'r-rahme yanlarında sahih olmamağın zikr olunan meblağları bâ-cem'ihâ müvekkilelerim için istirdâd ider deyüb nukûd ve mütevellînin vazîfe-i tevliyyet deyü ecr-i mislden zâyid kabz itdüğü akçe tazmîn-i taleb iderim didikde mütevellî cevâba mütesaddî olub imâm-ı mu'teber cennet mu'iz Hazret-i İmâm-ı Züfer'den vâsıl-ı rahmet bâri Hazret-i İmâm-ı Ensârî rivâyeti üzere vakfiyyet-i nukûd ve ana müteğarri' olan şurût ve kuyûd sahîhdir ve zâyid-i merkûm hak-ı sarîhdir deyü reddet imtinâ' idüb mevki'-i sadr-ı kitâb hâkim-i hayr u habîr

Ve dâna-yı basîrden hükm taleb itdikde hâkim ve'n-nazîr 'alâ kavli'l-imâm-ı Züfer nukûd-ı merkûmenin vakfiyyetinin ve şurûtunun sıhhatlerine ve müdde'î olan zâyid-i mersûmdan mütevellînin berât-ı zimmetinde hükm itdükden sonra vekîl-i mezbûr semt-i âhara 'ubur idüb İmâm-ı A'zâm rahmetü'l-lâhi 'aleyh ve İmâm-ı Züfer müşârün ileyh yanlarında sıhhat-i lüzûmu müstelzim olmağın münîrine bâb-ı rucû'-ı mesdûd olmamışdur deyü asl-ı meblağ ma'hûdı dahi istirdâd eyledikde mütevellî tekrâr cevâb virüb eğerçi hâl-i beyân olunan minvâl üzeredir lakin imâmeyn-i hüâmeyn 'aleyhümâ rahmetü Hâlikü'l-kerîmin yanlarında sıhhat-i lüzûmı müstelzimdir deyüb nukûd-ı mezbûrenün ve şurût ve kuyûdunun lüzûmuna dahi hükm taleb itdükde evvel hâkim-i 'ârif nazîr-ı'l-vakf 'âlimen bi-mevâkı'ü'l-ihtilâf beyne'l-eimmetü'l-eslâf-ı'l-esrâf ol iki imâm-ı celîlü'ş-şân ve kavîyyü'l-bürhân kavli-i şerîfleri üzere nukûd-ı sâlifü'l-beyân vakfiyyetinin ve kuyûd ve şurûtunun lüzûmuna dahi hükm-i sahîh-i şer'î ve kazâ-yı sarîh-i mer'î buyurub min ba'd evkâf-ı mezbûre ile sahîh ve lâzım oldu her kim ki tebdîline sâ'î ve tağyîrine mütesaddî olursa zümre-i mu'zebînden ola cerâ zâlike ve hurrira fi evâyl-i Cemâziye'l-ülâ sene semâniye ve selâsîn ve elf (1-10 Cemâziye'l-ülâ 1038)

Şuhûdu'l-hâl

İsmâ'îl Ağa ser-Bölük Teberdârân-ı Sarây-ı 'Atîk

İbrahim Ağa ser- Oda-i Teberdârân-ı mezbûreyin

Mehmed Beg Kethüdâ Ağası Sarây-ı mezbûr

Ahmed Çelebi 'umdetü'l-bevvâb

Hüseyîn Beg bin 'umdetü'l-bevvâb

Mustafa Çelebi el-bevvâb

Ali Beg bin 'umdetü'l-bevvâb

Ali Çelebi bin Halîl el-mi‘mâr
Hasan Çelebi bin Hüseyîn el-mi‘mâr

EK 19: İMŞSA DEFTER NO:38/1
V24/b_312833
VAKF-I PERİŞÂN HATUN
MEBLAĞ 10 000

Hamd-i bî-had ve şe'n-i mü'ebbed ol vâkıf-ı zamâyir ve kâşif-i sarâir hazretlerinin dergâh-ı garrâ-i destgâhına ref' olunur ki Hallâk-ı 'âlem dürr-i benî âdemdir ve dürr-i kelâm ve ol seyyid-i enâm ve seyyid-i havâss-ı 'avâm hazretlerinin merkad-ı münevver ve meşhed-i mu'attarlarına oldur ki şefî'-i 'asâlet-i ümmet ve kabile-i erbâb-ı himmetdir ve ol evlâd u ashâb icbâr-ı zevi'l-ihtirâmıların merâkîd-ı 'aleyhlerine îsâr olunur ki her biri tarîk-ı hayrâta dâ'î ve hasenâta sâ'îdir rıdvânu'l-lâhi te'âlâ 'aleyhim ecma' in ammâ ba'd mahmiyye-i Kostantiniyye'de vâki' Sarây-ı 'atîk-i sultânîde sâkine [...] üstâdı Perîşân Hatûn ibnetü Abdullâh tarafından vakf-ı âti'l-beyânı ikrâra vekîl olub vekâlet-i teheyyüc-i şer'î mu'teber üzere sâbite olub sarây-ı mezbûr ağası olan kıdvetü'l-havâs ve'l-mukarrabîn zîde ashâbü'l-'izzü'l-mütemekkîn mu'temedü'l-melûk ve's-salâtîn el-mahfuf bi-zuyûf avâtîfû'l-melikü'l-hakîm Hazret-i 'Abbâs ibn-i Abdü'l-halîm meclis-i şer'-î şerîf-i enverde li-eclî't-tescîl mütevellî nasb eyledüğü Üstâd-ı Behrâm bin Abdullâh nâm Cerrâh-ı merhûmesinde

DEFTER NO: 38/2

V25/a_312834

İkrâr ve i'tirâf idüb müvekkilem mezbûre Perîşân Hatun on bin nakd-i râyic fi'l-vakt akçeyi cümle malından ifrâz idüb mahmiyye-i mezbûrun hasnâ-yı ebvâbiyyinden kapân-ı dakîk kapısı hâricinde hazr eyledüğü bi'rin âb-ı keş ve meremmet ve sâyir mühimmâtı için vakf ve habs eyledi ve dahi şöyle şart eyledi ki meblağ-ı mezbûr onu on bir buçuk akçe hesâbı üzere rehn-i kavî ve kefil-i melî ile irbâh olunub hâsıl olan gallâtından yevmî bir buçuk akçesi bi'r-i mezkûr kurbında vâki' musluk ve havzun âb-ı keşine vazîfe virilüb ve cihet-i tevliyet yevmî bir akçe vazîfe virile ve beher sene murâbahadan ba'de'l-vazâif fazlası ile bi'r-i mezkûrun meremmetine muhtâc olan mevâzi' ta'mîr ve termîm olunub fazla-i bâkî kalanı asl-ı mala zam ve ilhâk olunub ve hâsıl olan nemâsından ehl-i vazâifin vazifeleri ziyâde ola vakf-ı mezbûrun sarây-ı mezbûr ağası hasbî nâzır olalar ve tevliyet-i mezbûre mesfûr Üstâd Behrâm hakkında oldukda mesfûr Üstâd Behrâm meşrûta ola deyü tensîs eyledükden sonra müvekkile-i mezbûre Perîşân Hatun meblağ-ı mezbûr mütevellî-i mezbûra teslîm idüb oldahi kabz u tesellüm eyledi didikde gıbbe't-tasdik vicâhen vekîl-i müşârün ileyh vakf-ı mezbûrdan rucû' idüb eimme-i selase katlarında derâhim ve denânirin vakfiyyeti câiz olub ona mebnî olan şerâyit dahi sahîha değıldir pes nukûd-ı mezbûreyi müvekkile-i mezbûrenün mülkine red eylesün ve nukûd-ı mezbûreyi bir sene istiğlâl mukâbelesinde cihet-i tevliyet deyü alduğı üçyüz altmış akçeden ecr-i misli ancak yekûn akçeden ziyâde alduğı mal dahi taleb iderim didikde mütevellî-i mersûm reddetme imtinâ' idüb eğerçi derâhim ve denânirin vakfi eimme-i selase katlarında gayr-i sahîhdir lakin İmâm-ı Züfer'den İmâm-ı Ensârî rivâyeti üzere derâhim vakfi sahîhdir deyü hâkim-i mevki'-i sadr-i kitâba murâfa'a olundukda hâkim-i müşârün ileyh cânib-i tevliyette rüchân-ı kavî me'âniye idicek nukûd-ı mezbûrenün 'alâ re'y-i men yerâh sıhhat-i vakfiyyetine ve şerâyitinin meşrû'iyetine ve zimmete mütevellînin damân vazifesinden berâetine hükm itdükden sonra vekil-i müşârün ileyh vakf-ı nukûd re'y-i imâm-ı ma'hûd üzere eğerçi makbuldür lakin sıhhat-ı vakf anların icâb-ı lüzüm itmez pes-vakfi nukuddan rucû' itdüm deyüb mütevelliden istirdâd-ı asl-ı mal şuru' itdükde mütevellî cevap virüb eğerçi sıhhat-ı vakf-ı nukud re'y-i imam-ı ma'hud üzere lüzûm-ı nâ-bîdden 'âridir lakin hükm-i hâkim-i 'ârif mahall-i ictihâd mülâkî ve masârîf olsa ol hâkim-i nâfîz ve mübremdir pes-imâmeyn re'ylerinde hod-ı sıhhat-i vakfa lüzûm-ı lâzımdır ânlar re'y-i reşîd ve mezheb-i sedîdleri üzere lüzûma hükm taleb iderim didikde hâkim-i mûmâ ileyh temhîd-i kavâ'id-i hayrâtı hayrât-ı evlâ görüb meblağ-ı mezbûrun lüzûm-ı vakfiyyetine dahi hükm itmeğıyle vakf-ı lâzım mütehattim

oldı ve hurrira fi'l-yevmî'l-sânî-i 'aşere mine'l-Muharremü'l-harâm sene tis'a ve selâsîn ve elf (12 Muharrem 1039)

Şuhûdu'l-hâl

Fahrü'l-emâsil ve'l-akrân İbrâhîm Ağa Ser-bölük Teberdârân-ı Sarây-ı 'atîk
Fahrü'l-akrân Ahmed Ağa Ser-oda Teberdârân-ı Sarây-ı 'atîk
Mefharü'l-a'yân Mehemed Ağa Kethüdâ-yı ağa-yı müşârün ileyh
Ahmed Halîfe bin Abdullah El-bevvâb-ı sultânî
Ali Beg bin Abdullah El-bevvâb-ı sultânî
Ve gayrühüm hâzirûn

EK 20: İMŞSA DEFTER NO: 38/2

V25/b_312834

VAKF-I SARAYLI HADİCE HANIM Lİ'L-İCRÂ-İ NÂZİR SARÂ-Y-I 'ATÎK AĞASI

MEBLAĞ 43 000

Hamd bî-payân ol mâlik-i mülk-i câvidân vâkıf-ı esrâr-ı ins ü cân hazretlerinin bâr-gâh-ı mukaddeslerine ref' olunub dürr-i salâvât ve selâm hüccetihi nizâm-ı şâh-ı resil maksad-ı aksâyı gül-i Muhammed Mustafa 'aleyhi's-selâm min küll-i subh u mesâ hazretlerinin ravza-i radiyye ve hatıra-i hatırâlarına ve âl ve ashâb-ı 'izzet-i intisâblarına ervâh-ı celîle-i tâhirelerine îsâr olundukdan sonra bu vesîka-i ve bu nemîka-i enîka tahrîrine sebep budur ki dârü's-saltanatü's-seniyyetü'l-'aliyye Kostantiniyyetü'l-mahmiyye mahallâtından İbrâhîm Paşa-yı 'atîk mahallesinde sâkine sâhibetü'l-hayrât ve tâlibetü'l-meberrât fahrü'l-muhadderât Saraylı Hadîce Hatun ibnetü Abdullâh meclis-i şer'-i şerîf ve mahfil-i dîn-i münîfde vakf-ı âti'l-beyânı liecli't-tescîl mütevellî nasb eylediği zevci İskender Ağa bin Abdullâh muvâcehesinde ikrâr ve takrîr-i kelâm idüb atyeb-i emvâl ve ahlâs-ı menâlden fidda-i râyic-i fi'l-vakt kırk üç bin nakd akçeyi ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile mümtâz kılduğmdan sonra hasbeten lillâhi te'âla ve li-ruh-ı Rasûlu'l-mu'allâ vakf idüb şöyle şart eyledim ki meblağ-ı mezbûr mütevellî yediyle rehn-i kavî ve kefil-i melî veyâ ikisinden biri ile onu on bir akçe hesabı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub

V26/a_312835

Hâsıl olan ribh ve gılâlından yevmî sekiz akçe ile dört nefer kimesne mezkûr İbrâhîm Paşa mu'allim-hânesinde dört sûre-i Yâsin-i şerîf tilâvet idüb sevâbını dört nefer kimesneden biri benim ruhuma hibe idüb ve biri mezkûr İbrâhîm Paşa ruhuna ve biri mukaddemâ zevcim olub vefât iden Ali Subaşı ruhuna ve biri hâlen zevcim olan merhûm İskender Ağa ruhuna hibe ideler ve her biri meblağ-ı mezkûr sekiz akçeden yevmî ikişer akçeye mutasarrıf olalar ve dahi vazîfe-i nezâret yevmî iki akçe ola ve vazîfe-i tevliyet yevmî iki akçe ola ve murâbaha-i merkûmeden beher sene sekiz akçe ki vazâif-i mezkûreden fazladır mütevellîsi yediyle zabt u vakfda lâzım olan masârifına sarf oluna ve dahi vakf-ı mezbûrun nezâreti mahmiyye-i merkûmede sarây-ı 'atîk-i sultânî ağasına meşrûta ola deyü meblağ-ı mârrü'z-zikr kırk üç bin akçeyi mütevellî-i müşârün ileyh İskenden Ağa'ya teslim idüb oldahi kabz u tesellüm ve sâyir mütevellî-i evkâf gibi üç ay tasarruf idüb ribh-i vakfdan vazîfe-i tevliyet deyü yetmiş akçe ahz itdi didikde vâkıfe-i mezbûreyi kelimât-ı meşrûhunda mütevellî-i müşârün ileyh vicâhen tasdik tahkîk idüb emr-i ikrâr-ı bi'l-vakf ve't-teslîm vech-i meşrûh üzere ikmâl ve tetmîm olundukdan sonra vâkıfe-i mezbûre kelâmını semt-i âhara 'atf idüb eimme-i nahârîr-i müçtehidin-i meşâhir re'y-i münir ve tedbîr-i müstenirleri üzere vakf-ı dirhem ve denânir gayr-i câyiz ve ana müteferri' olan şurût dahi sahîh olmaduğı cihetden vakf-ı mezbûrdan rucû' semtine sâlik olub asl-ı vakf olan meblağ-ı mârrü'l-beyânı istirdâd idüb ve zamân-ı tasarrufunda vazîfe-i tevliyyet deyü kabz itdüğü yetmiş akçenin yiğirmi akçe ecr-i mislinden zâyid olmağın zikr olunan yiğirmi akçeyi taleb iderim deyüb istintâk olundukda eğerci eimme-i nahârîr-i meşâhir-i mezheb-i şerîfleri üzere hâlâ zikr olunan minvâl-i meşrûh üzeredir lakin Hazret-i İmâm-ı Züfer'den dâric-i medârih rahmet-i bâri Hazret-i İmâm-ı Ensârî rivâyeti üzere

sahîhdir ve ana müteferri‘ olan şurût dahi sahîhadır deyü hâkim-i muvakkî‘-i’l-kitâbdan rivâyet-i mezbûre üzere vakf-ı mezbûrun sıhhatine ve damân-ı tevliyyetden vazîfe-i tevliyyet deyü ahz itdüğü meblağ-ı mezbûrdan berâetine hükm taleb idicek hâkim-i mesfûr dahi minvâl-i meşrûh üzere hükm itdükden sonra vâkife-i mezbûre semt-i âhire ‘ubûr idüb eğerci hükm buyrula sıhhat hâsıl oldu lakin İmâm-ı A‘zâm ve hümâm-i efham Ebû Hanîfe-i kûfi hicri hayberü’l-hirâ ve kûfi katında sıhhat-i lüzûmı müstelzim olmaduğı cihetden kâbil-i rucû‘olmamağın rucû‘ idüb asl-ı vakf olan meblağ-ı mezbûrı taleb deyü mütevellî-i mezbûr dahi eğerci imâm-ı mûmâ ileyh mezheb-i şerîfleri üzere hâl-i zikr olunan minvâl üzeredir lakin ba‘z-ı eimme-i kirâm katlarında sıhhat-i müfârik ‘ani’l-lüzûm değıldür anlar mezheb-i şerîfleri üzere lüzûma dahi hükm taleb iderim diyicek hükm-i müşârün ileyh ecr-i li’l-lâhi te‘âla el-hakk-ı münîre ‘âlimen bi’l-hilâf lüzûm-ı vakf-ı mezbûra dahi hükm idüb meblağ-ı mezbûr vakf-ı lâzım ve müseccel olub femen beddelehu ba‘demâ semi‘ahu fe innemâ ismuhu ‘ale’l-lezîne yübeddilûnehu inna’l-lâhe semî‘un ‘alîm ve ecrü’l-vâkf ‘aleyye’l-hayyü’l-cevâdü’l-kerim cerâ zâlike ve hurrira fi’l-yevmi’l-hâmîs ve’l- ‘işrîne min Saferü’l-hayr sene isneyn ve selasîn ve elf min hicreti men lehü’l-‘izzü ve’ş-şeref (25 Safer 1032)

Şuhûdu’l-hâl

Kıdvetü’l-emâcid ve’l-ekârim Mehmed Ağa Kethüdâ-i ağa-i müşârün ileyh
Mefharü’l-emâsil ve’l-akrân Ahmed Ağa bin Abdurahman
Ali Beg bin Abdullâh El-bevvâbü’s-sultânî
Hüseyn Beg bin El-bevvâb
Mehmed Beg bin El-bevvâbü’s-sultânî
Hasan Beg bin Abdullâh El-bevvâbü’s-sultânî
Receb Beg ibn-i El-bevvâbü’s-sultânî
Ali Çelebi bin Halîl El-mi‘mâr

EK 21: İMŞSA DEFTER 38/4

V29/b_312839

VAKF-I RÂZİYE HATUN

BERÂ-YI ECZÂ MEBLAĞ 50 000

Hamdü nâ-mahdûd ve şükr-i nâ-ma‘dûd ol vâcibü’l-vücûd zevi’l-‘atabe ve’l-cûd hazretlerine ki hilkat-i âdemi ketm-i ‘ademden vücûda getürüb sâhib-i ‘akl-ı selîm ve mekteb-i tekvininde esmâ-yı ta‘lîm kılub fazâil-i celîle ve mecma‘-i hasâyil-i celîle idüb melâike-i ‘izâm-ı sücûdı ile a‘zâm ve envâ‘-i kerâmet ile ikrâm eyledi ve salât ü selâm mecid-i nizâm ol merkez-i dâire-i risâlet ve muttali‘-i sipâre velâyet-i pîşvâ-yı ‘asâe ol siyâk-ı muktedâ-yı cemâ‘at-ı asfiyâ Ebu’l-Kâsım Muhammed Mustafa Hazretleri’nin rûh-ı münevver ve kabr-i mu‘attarlarına ki makam-ı Mahmûdun sâhibi ve livâ-i ma‘kûdun sâhibidir salla’l-lâhü te‘âla ‘aleyhi ve sellem teslimen kesîrân ve tahiyât-ı ferâvân? ve teslîmât-ı bî-pâyân cümle âl-i kirâm ve ashâb-ı fihâm üzerlerine ki her biri zümre-i ehl-i İslâm’a sâik-i hayrât-ı hasenât ve rahnumâ-yı ravza-i rıdvân olub sarây-ı ‘ukbâda mânend vakf-ı mü‘ebbed ve mü‘eyyed ve riyâz-ı behîşt-i Na‘îm-i mukim ile hâlid u muhalledlerdür rıdvânü’l-lâhi te‘âla ‘aleyhim ecma‘în ve ‘alâ’t-tâbi‘în ileyhimü’l-ihsan ilâ yevmü’d-dîn ammâ ba‘d sebep-i tahrîr-i kitâb risâle-i sahîfe-i şer‘iyye ve müceb-i tastîr-i hitâb makâlid-i mer‘îyye oldur ki erbâb-ı [...] ve ashâb-ı basîret ‘ayn-ı i‘tibâr ve dîde-i ihtiyâr ile gerdiş-i gerdûn habeş-i çarh-ı [...] nazar idüb edvârında selâmet ve advârında hayr u istikâmet görmeyüb yakînen bilmişlerdir ki dünyâ dâr-ı makâm ve medâr-ı nizâm değıldür ya‘nî zılal-ı zâid ve mukîmi za‘îf râhil olub mukadderâtı ol mukim-i Na‘îme ve ve mevcud-ı zemm-i makâm-ı kerîme sarf idüb rûz-ı mahşerde eğer halk-ı ‘azâb-ı elîm ve cezâ-yı ‘azîme mübtelâ oldukları halde itdüğü hasenât ve işledüğü meberrât sebep-i fevz ve necât ola bi-fadlu’l-lâhi’l-meliki’l-mâlik binâ-i ‘alâ zâlik dârü’s-saltanatü’s-seniyye ve Kostantiniyyetü’l-mahmiyyede vâki‘ sarây-ı ‘atîk-i sultânî dâm-ı medârü’l-enn hâlen sâkinelerinden sâhibetü’l-hayrât ve’l-hasenât ve râğabetü’s-sadakât ve’l-meberrât esbak-ı muvakkarât zahrü’l-muhadderât Râziye Hatun ibnetü Abdulmennân taraflarından vakf-ı âti’l-

beyânı ikrâr ve i'tirâf ve tescîl ve tebdîle vekîl olub sarây-ı mezbûrda baş kapu oğlanı olan kıldvetü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'ü'l-mehâmin Hasan Ağa bin Abdurrahîm 'Utbe Ağa şehadetleriyle şer'an vekâleti sâbite olub sarây-ı merkûm ağası olan kıldvetü'l-havass ve'l-mukarrabîn sâhibü'l-'izzü ve't-temkîn zü'l-kadri'l-'âlî ve's-şân el-çelebi mahfûf bi-zuyuf-ı 'avatıfû'l-melikü'l-mennân hazret-i Abbâs Ağa bin Abdulmennân meclis-i şer'-i şerîf lâzım olub da vakf-ı âti'l-beyân li-ecli't-tescîl mütevellî nasb olunan kıldvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Mehmed Ağa ibn-i Halîl nâm bevâb-ı sultânîden bi'l-vekâle ikrâr-ı tâm ve takrîr-i kelâm idüb müvekkile-i mezbûre Râziye Hatun dünyada sebeb-i zikr-i celil ve 'ukbâda müstevcib ecr-i cezil olmak için ifâza-i hayrât müstekara ve işâ'a-i meberrât müstemer idüb len tenâlü'l-birre hatta tunfekü mimmâ tuhibbune fehavasınca ma tukaddemü li-enfisikum min hayrin tecidühü 'inda'l-lâh müsted'âsınca ni'met-i zail-i mecaziyyeyi 'izzet-i dâime-i hakîkiyye zaria kıla nitekim peyâm-ı seyyidü'l-enâm bu ma'nâyı i'lâm ve ifhâm eylemişdir izâmât-ı ben-i Âdem inkata'a 'amelühü illâ min selâsin sadakatin câriyyetin ev 'ilmin nâfi'-i yüntefe'u ev veledin sâlihîn yed'ûlehu Bu mevhibe-i 'uzmâ ve 'atiyye-i kübrâdır 'ale'l-husûs envâ'-ı sadekâtın etemmî ve esnâf-ı hasenâtın ehemmi vakf olduğına binâen mü'ekkele-i mezbûre Râziyye Hatun tasarrufât-ı 'akliyyesi câyize ve teberruât-ı mer'iyyesi nâfize olduğu hâlde niyyet-i safiyye ve taviyyet-i vâfiyye ile atyeb-i emvâlinden ve ahlâs-ı menâlınden elli bin nakd-i râyic-i fi'l-vakt fidda akçe ifrâz ve mümtâz kılub hasbeten lillâhi te'âlâ ve taleben li-merdatihî yevm yestezillü'l-mer'ü tahte's-sadekâta vakf ve habs idüb şöyle şart ve bu uslûb üzere rabt eylediler ki meblağ-ı mezbûr elli bin akça iştiradan [...] yânet cebhelerinde tâbân? Ve 'alâmet-i emânet-i nâsiyyelerinden leme'ân iden kimesnelere ile onu on bir akçe hesabı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub medyûndan iki [...] ider rehn-i kavî alınıb zâyî' ve telef olmak ihtimâl olan kimesnelere virilmeye ve sipâhi taifesinden birer ferd ile mu'âmele olunmaya ve hâsıl olan ribh-i helâlden dört nefer-i sâlih ve mütedeyyin ve mücevid-i Kur'ân kimesnelere her birine yevmî ikişer akçe virilüb anlar dahi sarây-ı mezbûrda vâki' Tabbahin mescid-i şerîfde ba'de salâtü'l-fecr bir yere cem' olub Kur'ân-ı 'Azîm ve Furkân-ı Kerîm'den 'âlâ vechi't-tâbi ve't-terfîl li-'alâ vechi's-şer'î ve't-ta'cîl birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb sevâbını Sultân-ı kevneyn ve nihâl-i sakaleyn Hazret-i risâlet-penâh ve nübüvvet-i destgâh sallâ'l-lâhü te'âlâ 'aleyhi ve's-sellem ruh-ı şerîflerine ve vâkıfe-i mezbûre ruhına hibe idüb du'â ideler ve cihet-i tevliyyet yevmî iki akçe virile ve cihet-i nezâret yevmî iki akçe ola ve cibâyet ve kitâbet her birine yevmî birer akçe virile ve nezâreti sarây-ı merkûm ağalarına meşrû olub nazar ve dikkat eserlerine [...] buyuralar ve evkâf-ı mezbûre mürtezikasının [...] nasbı re'y-i nâzıra tefevvüz ola ve mürur-ı eyyâm ve gürûr-ı a'vâm ile vakf-ı kesb-i tertib idüb vazîfe-i tevliyyet ve nezâretten mâ'adâ olan vazâif rakabe olunub asl-ı mâl tekâmül oluna ve üç bin akçeden ziyâde kimesneye virilmeye ve her sene muhâsebesi nâzır-ı müşârün ileyh huzurunda görülüb noksan gelen meblağ mütevellîye tazmin ettirile deyüb tebyîn-i kuyûd ve ta'yîn-i şurût idüb meblağ-ı mezbûr li-ecli't-tescîl mütevellî-i nasb olunan mezbûr Mehmed Ağa'ya teslîm ve o dahi vakfiyyet üzere meblağ-ı mezbûr ahz u kabz itdüğüne i'tirâf idüb tarafından ikrâr ve tasâdik-ı incâma erişdikden sonra vekîl-i mûmâ ileyh lâ-yezâli beyne'l-nâm müşârün ileyh Abbas Ağa i'âde-i kelâm idüb vakf-ı derâhim ve denânir 'inde'l-eimmetü'n-nahârîr câyize ve muhakkak ve ikâmetini olan şurût ve kuyûd-ı müselleme ve musaddak olmaduğına vâkıfe-i mezbûre Râziyye Hatun 'ârife olmağın vakf-ı mezbûrdan rucû' idüb vekaleten mülkine idhâl-i murâd ider deyücek mütevellî-i mezbûr cevâb virüb eğerçi vakf-ı nukûddan eimme-i müşârün ileyhim katlarında lüzûmı mün'ademdir lakin Züfer 'aleyhi'r-rahmetü'l-melikü'l-ekberden İmâm-ı Ensârî rivâyeti üzere vakfiyyet üzere vakfiyyet-i nukûddan sıhhati ve ana mebni olan şurûtun selâmeti müte'ayyîndir deyü reddetme ve vekîl-i mezbûr ile nizâ' idüb hâkim-i mevkî'-i kitâb-ı sadatü'l-lahi te'âlâ tarîkü'l-'adl ve'l-cevâd huzurunda murâfa'a olub sıhhatine hükm taleb itdükde hâkim-i mûmâ ileyh esbağa'l-lâhü ni'mehu 'aleyh tarafının kelâmını esnaf-ı temhîd kavâ'id-i hayrâtı evla ve ahrâ görüb vakf-ı nukûddan sıhhatine ve zımmında olan şurûtun şer'iyyetine hükm itdükden sonra vekîl-i mûmâ ileyh tekrâr-ı 'inân kîl ü kâli semt-i âhara masruf kılub eğerçi vakf-ı nukûd ve ana mebni olan şurût ve kuyûd 'inde'l-

imâmü'l-ma'hûd 'aleyhi rahmetü'l-melikü'l-vedûd sahihdir lakin sıhhat-i mufârik gayrü'l-lüzûm olduğı ecilden nukûd-ı mezbûr mütevellî-i mersûmdan müvekkile-i mezbûre Râziye Hatun istirdad-ı murâd ider deyü iddi'â idicek mütevellî-i mezbûr bi'l-mukâbele cevâb virüb imâmeyn-i hümâmeyn 'aleyhümâ rahmet-i hâlik-ı kevineyn kavli-i şerîfleri üzere sıhhat-ı müstelzim oldu binâen 'aleyh lüzûmına dahi hükm taleb iderim didikde hâkim-i mûmâ ileyh efâza'l-lâhü te'âla ni'mehu 'aleyh bu bâbda nazar-ı enîk ve te'emmül-i dakîk itdükde te'yîd-i kavâ'id-i hayrâtı ve ilhâk-ı teşyîd-i hasenâtı ahrâ görüb vakf-ı mezbûrdan lüzûmına dahi hükm idecek sâbık-ı ahkâm ve kazâ-yı lâhikîn itmâm idüb 'ale't-tarîk [...] vakf sahîh ve lâzım ve habs-i sarih-i mütehattım oldu femen beddelehu ba'demâ semi'ahu fe innemâ ismuhu 'ale'l-lezîne yübeddülûnehu inna'l-lâhe semi'un 'alîm ve ecrü'l-vâkıfî 'alâ'l-hayyü'l-cevâd cerâ zalike hurrira gur-re-i Recebü'l-ferd sene selâse ve erba'in ve elf (1 Receb 1043)

Şuhûdü'l-hâl

Fahrü'l-emâcid ve'l-ekârim Hasan Ağa Kethüdâ-yı Teberdârân-ı Sarây-ı 'atîk-i sultânî
Fahrü'l-emâsil ve'l-akrân Mehmed Ağa Kethüdâ-yı bevvâb sarây-ı 'atîk-i sultânî
Zahrü'l-emel ve'l-ekârim Ahmed Ağa bin Abdülmennân El-bevvâb-ı sultânî
Fahrü'l-enâm Ali Beg bin Abdülmennân El-bevvâb
Fahrü'l-akrân Mustafa Beg ser-oda-yı teberdârân-ı sultânî
Fahrü'l-akrân Yûsuf Beg El-bevvâb

EK 22: DEFTER NO:38/5

V30 312840

İMŞSA VAKF-I HÂCE HAVVA HANIM

Meblağ 1818 Kuruş

Hamd-i celîl-i bî-gâye ve şükr-i cezîl-i bilâ-nihâye ol vâkıf-ı esrâr ve vâsif-ı ebrâr olan Hâlik-ı dergâr ve Râzık-ı perverdigâr celle celâlühü ve amme nevalühü dergâhına sezâvâr-ı vâcibü'l-iktisâr ve lâyıku'l-inhisârdir ki cemî'-i kâyinât-ı 'acîbü'r-rüknu ve cümle mevcûdât-ı garîbü't-tertibi irâde-i kâmile-i müreccaha ve kudret-i kâmile-i mü'essire ile bî-nazîr ve bî-misâl makarr-ı fütür ve ihtilâl kıldı ve ulûf midhat senâ-i dâimü'l-vürûd ve sunûf-ı resâil-i kütüb-i dürûd ve salât ü salâvât-ı nâ-mahdûd ol vâkıf-ı esrâr-ı "subhânellezî esrâr" [İsra suresi 1. Ayet] ve nâzır-ı gülzâr-ı "mâ-zâğâ'l-basarü ve ma-tağâ" [Necm suresi, 17. Ayet: Gözü ne kaydı, ne haddini aştı] şehbâz râhının bir evc-i [...] Simurg hümâ ve 'allemeke mâ-lem ta'lem [...] bi-künhi güzâr ene emlah ve habîb şükür hây-ı ene efsah mesned nişîn-i serîr-i ıstifâ sultan-ı alişan kişver-kuşa hazret-i sa'âdet dest-gâh ve [...] penâh Muhammed Mustafa'nın salla'l-lâhü te'âla 'aleyhi ve 'alâ âlihi ecma'in ve nisâr-ı merkad-i pak ve âsâr-ı ravza-i ıtır-nakları olsun ki her biri nokta-ı vücud-ı pür-cûdları bâis-i ebhâr-ı levh u kalem mucib-i tekrîm-i sahâyif-i 'âlemdir ki bu müdde-â-yı rûşen fahvâ-yı hadis-i "levlâke [levlâke] lemâ halaktü'l-eflâk"da [Habibim sen olmasaydın bu alemleri yaratmazdım] mübeyyen ve müberhendir ve dahi el-'izâm ve ashâb-ı kirâmına ki her biri necm ü dîn ve kevkeb-i evc-i yakindir -rıdvânü'l-lâhi te'âla aleyhim ecma'in- ammâ ba'd ashâb-ı 'ukûl ve efhâm ve erbâb-ı hicr ve ahlâma mahtûm [...] nâ-ma'lûm değıldir ki bâ'is ibdâ' efrâd ve halayık ve râ'î ihtirâ'-ı zevât-ı hakâyik-i ibâdet hazret-i hâlikü'l-ibad ve ma'rifet-i erbâb-ı mebde'-i mead-birle husûl-i sâf iden ve vüsûl-i sa'âdet [...] ve mazhar-ı fenâ masîre ve menzil-i anâ mesîrde her şey bi-hasebi'l-istihkâk yâhud bi-tariki'l-ittifak lemaat-ı envâr-ı [...] bî-karar ve nefha-i âsâr-ı feyz-i cûddan bir nefha-yı nâ-pâyidar müşâhede idüb muhâvi-yi 'ademde bir-hîn-i fenâ kubbâ-yı fenâda nâ-bud billâh ola lâ-cerem her 'âkile emr lâzım ve hüküm mütehattımdır ki kârı umûrunda tefekkür-ı tâm ve tefâsil-i ahvâlinde [...] ve ihtimâm idüb mebde'-i fitratından bihâsına değın Hazret-i [...] Hak ve Cenâb-ı feyyâz-ı mutlak hamde-i bedâyi' ni'mehu ve 'umdetü sâneyi'ü'l-emr dergâh-ı âlîşâhdan üzerine bir mikdâr mevâdd-ı ni'am ve avâyidi ve kerem-feyezan ve cihân eylemişdir 'an-tahkik ve nazar-ı enîk ile mutâla'a ve mülâhaza kılana tâ ki ebvâb-ı 'irfân mütefettih ve menâhic-i 'ilm ü îkân [...] olup esrâr-ı dekâyik-i nâ-mütenâhi ve hakâyik âşina kemâ hiye zuhûr idüb ma'lûm ola ki safha-i perver-gârda merkûm olan tavr-ı hakâyik ve zevat-ı velev

dünyâ-yı bî-karârda mersûm olan naks-ı vücûd-ı bî-sebât fihris-i esfâr-ı âhîret ve numûne-i etvâr-ı ‘âkıbetdir bu makam-ı seri‘ü’z-zevâl ve menzil-i karîbü’l-irtihâlde her kimesneden sâdır olan ef‘âl ve zâhir olan a‘mâl-i icmâl tefâsîl-i âyine ve misâl-i suret-i [...] pes besâyir-i sîlm ve tabâyi-i müstakîme ashâbına lâzımdır ki damân-ı istitâatin cânib-i cennet muvâcêhede [...] ve tahsil-i mülûkat-ı kudsiyye ve tekmîl-i ma‘ârif-i seniyye bâbında sarf-ı kudret ve bezl-i cehd tâkat kılub mehâsin-i ahlâk-ı a‘mâlle ârâste ve hilâfet ma‘rifet-i kemâlle pîraste olub yevm-i haşrde hasbeten bihim üzerine mahşûr ve ni‘am-ı [...]de müteheyyc ve sürûr ola bu kazâyâ-yı vâzihatü’l-medlûl mahsûsât vâcibetü’l-kabûle binâen dârü’s-saltanatı’s-seniyye mahrûse-i Kostantiniyye’de vâki‘ sarây-ı cedîd-i sultânî dâme medârü’l-emn ve’l-emânide sâkine-i cenâb-ı kıdvetü’l-muhadderât zübdetü’l-mûvakkırât ‘aleyhi’d [...] safiyyetü’s-sıfât ‘ismetü’l-müslimîn ve’l-müslimât dârü’l-‘ulâ ve’s-sa‘âdât marziyyetü’l-kitâb refî‘atü’d-derecât menba‘ü’l-hayrât ma‘deni’l-hasenât el-muhtassatü bi-inâyeti’l-meliki’l-mennân Hâce Havvâ Hatun ibnetü Abdülmennân -edâmallâhü te‘âla ‘ismetühâ- taraf-ı ‘âli-i nejadlarından vakf-ı ati’l-beyânı ikrâr ve i‘tirâfa ve tescîl ve tebcil vekîl olub kıdvetü’l-emacîd ve’l-ekârim câmi‘ü’l-mehâsin ve’l-mekârim Yâsîn Ağa ibn-i Abdüddâim ve fahrü’l-emâsil ve’l-a‘yân ‘Ömer Ağa ibn-i Abdülmennân şehâdetleri ile şer‘an vekâleti sâbite olan iftihârü’l-havâs ve’l-mukarrabîn muhtârü ashâbü’l-izz ve’t-temkîn mu‘temidü’l-mülûk ve’s-selatin [...] aliyyeti’l-hâkâniyye celilü’s-sa‘adeti’s-sermediyye zü’l-kadri’r-refî ve’l-mecdü’l-men‘ el-mahfûz bi-sunûf-ı ‘avâtîfi’l-meliki’l-müste‘ân İdris Ağa ibn-i Abdülmennân hazretleri meclis-i şer‘-i şerîf lâzımü’t-tevkîrde vakf-ı âti’l-beyâna li-eclî’t-tescîl mütevellî nasb olunan dergâh-ı ‘âlî lâ-zâle mahfûfen bi’l-me‘âlî bevvâbalarından fahrü’l-emâsil ve’l-akrân Mehmed halife mahzarında ikrâr-ı sahîh-i şer‘î ve i‘tirâf-ı sarîh-i mer‘î kılıp müvekkilem mumâ ileyhâ Hâce Havvâ Hatun vaktâ ki ‘ayn-ı izzet âyîn ve basar-ı basiret âyîn ile [...] revâyıc refîâra nazar edip ‘ilme’l-yakîn tahakkuk eylemişlerdir ki devlet-i [...] müste‘âr ve na-payidar ve ‘izzet-i uhrâ sâbit ve üstüvârdır [...] mahaldir ki nüzûl iden li-emrin irtihâl ve hulûl iden li-emrin îsâl eder pes ‘âkil ve dâna oldur ki mâl-ı âkıbetin tefekkür ve kalb-i müdebbir ile tedebbür dünyâda sebeb-i zikr-i cemîl ve ‘ukbâda müstevcib-i ecr-i cezîl olmak için ifâza-i hayrât müstekara ve işâ‘at-ı meberrât-ı müstemirre idüb “len tenâlü’l-birra hattâ tünfikû mimmâ tuhibbûn” [Ali İmran suresi 92. Ayet: Sevdiklerinizden Allah yolunda infak etmedikçe gerçek iyiliğe asla erişemezsiniz] fehvasınca “ve mâ tukaddimû li-enfûsikûm min hayrin tecidûhu indallâh” [Bakara Suresi 110. Ayet: Kendiniz için önden gönderdiğiniz her hayrı Allah katında bulacaksınız] müstedâsınca [...] seyyidü’l-enâm ‘aleyhi efdalü’s-salâtü ve’s-selâm bu manâyı ilam ve ifhâm eylemişdir. “izâ mâte ibnû âdem inkata‘ amalühû illâ lim selâsin sadakatün câriye ve ilmün nâfi‘ün yüntefe‘u bihî ve veledün sâlih yed‘û lehû[...] [Hadis-i şerif: Ademoğlu öldüğü zaman bütün ameli kesilir. Ancak üç şey devam eder. Sadaka-i cariye, insanların kendisinden istifade ettikleri faydalı ilim ve kendisine dua eden iyi bir evlat haric] ale’l-husûs envâ‘-ı sadakâtin ile ve esnaf-ı hasenâtin ile vakf olup [...] oldur ki müvekkilem mûmâ-ileyhâ Hâce Havvâ Hatun ‘ârifeye olmağın binâen ‘alâ zâlike [...] bimâ zükira zalike biri-âyet mer‘iyyete [...] oldur ki, [...] niyyet-i sâfiye ve taviyyet-i vâfiye ile atyeb emvâl ve ehlas menâlinde tammü’l-vezn bin sekiz yüz on sekiz aded ve rub‘ kuruş ifrâz ve mümtâz kılub hasbeten lillâh-i te‘âla ve taleben li-merzâtihi “yevme yestezullü’l-mer‘ü tahte zille sadakâtihi” vakf ve haps edip şöyle şart ve bu uslûb üzere rabt eylediler ki meblağ-ı mezbûr eser-i diyânet cebhelerinde payân ve ‘alâmât-ı emânetde nâsiyelerinde leme‘ân iden kimseler ile onu on bir akçe hesâbı üzere istirbâh ve istiğlal olunub medyundan iki [...] değer rehn-i kavi alına ve zâyî‘-i telef olmak muhtemel olan kimesnelere virilmeye ve melağ-ı mezbûrdan bir senede hâsil olan yigirmi bin akçaya karîb murâbahasından mahrûse-i mezbûrede vâki‘ saray-ı atîk-i sultânî -dâme medâr [...] ve’l-emânide teberdârândan on beş nefer sâlih ve müteveyyin kimesnelere her birine yevmi ikişer akça virilüb anlar dahi mukâbelesinde kendü odalarında Kur‘ân-ı Azim‘den her biri birer cüz‘-i şerif tilâvet idüb sevâbını Sultân-ı kevneyn nebiyyü’s-sakaleyn Muhammedeni’l-Mustafa sallâlahu teâla ‘aleyhi ve sellem ruh-ı mutahharlarına hibe idüb ve vâkîfe-i mezbûre --zîdet ismetühâ- ruhuna du‘a ideler ve

sulehâdan ehl-i 'ilm ve sâhib-i hilm mücevvid-i Kur'ân-ı şerif Mehmed Efendi bin Muslihiddin nâm kimesneye yevmi on akçe virilüb ol dahi mukabele-i vazife-i mezburede ba'de salâti'l-fecr sarây-ı 'atik-i mezbure varub teberdârândan tâlibü'l-'ilm olanlardan sağır ve kebirine Kur'ân-ı Azimü's-şândan her birine ta'allüm ve tefhîm edip ders tamâmında üç kerre Süre-i İhlâs-ı şerif tilâvet idüb sevâbını cihâr-ı yâr-i güzîn rıdvânu'l-lâhi te'âla 'aleyhim ecma'in ervâh-ı tayyibelerine ihdâ idüb ve vâkife-i mezbure ruhuna du'â ideler ve dârü's-saâdeti's-seniyye ağası olanlar nukûd-ı mezbure nâzır olub mukabele-i nezâretde yevmi üç akçaya mutasarrıf olalar ve vazife-i tevliyet yevmî yedi akça virile ve cihet-i kitâbet yevmi dört akça virile ve nukud-ı mezburenin vazife-i mezbure ile tevliyeti saray-ı 'atik-i mezburda kethüda-yı teberdârân olan kıldetü'l-emâcid ve'l-ekârim Hüseyin Ağa'ya meşrût ola ba'dehu sarây-ı mezburda her kim kethüdâ-yı teberdârân olursa nukud-ı mezbura mütevellî olub tevliyeti anlara meşrût ola ve zümre-i mezbureden bir kimesne yevmi bir akçe vazife ile noktacı nasb oluna ve şeyhdâr-ı kurrâ olan mersum Mehmed Efendi'nin intikal ve irtihalinden sonra nâzır-ı müşârun ileyh ma'rifeti ile bir merd-i fâzıl kimesneye tevcih oluna ve sâir mürtezika-i evkaf-ı mezburenin azl ve nasbı dârü's-saâdetü'l-'aliyye ağalarının re'y-i şeriflerine müfevvez ola ve tilâvet-i eczâ-yı şerife sarây-ı 'atik-i mezbur teberdârlarına meşrût olup hâricden kimesneye cüz-i şerîf vazîfe verilmeye ve kırâata kâdir olanlarına virilüb nâ-ehl olanlarına virilmeye ve kitâbet-i evkâf-ı mezbure dergâh-ı 'âli bevâblarından Ömer Beg ibn-i Osmân nâm bevâb-ı sultaniye meşrut ola ve mezbur 'Ömer Beg'in intikalinden sonra tevcih-i vazife-i mezbure re'y-i nâzır müşârun ileyh yediyle ola deyüb ta'yin-i şurut ve ta'yin-i kuyûd [57] idüb meblağ-ı mezburu li-eclî't-tescil mütevellî nasb olan mezkur Mehmed halifeye teslim ve ol dahi vakfiyyet üzere kabz ve tesellüm idüb her biri âharın vech-i meşruh üzere sudur iden kelâmını vicâhen tahkîk ve şifâhen tasdik idüb tarafeynden ikrâr ve tasâduk-ı encâma erişdikden sonra vekil-i mumâ ileyh İdris Ağa hazretleri i'âde-i kelâm idüb vakf-ı derâhîm ve denânîr 'inde'l-eimme-i'n-nehârîr câyiz ve muhakkak ve ana mübtenî olan şurût ve kuyût müsellemler ve musaddak olmadığına vâkife-i mumâ ileyhâ Havvâ Hatun 'ârife olmağın nukûd-ı mersûmenin vakfiyyetinden rücu' idüb ke'l-evvel mülküne idhâl murâd ider deyü cevâbına mütevellî-i mezbûr bi'l-mukabele cevab virüb eğerçi vakf-ı nukûd ve ana mübtenî olan şurût ve kuyûd eimme-i müşârun ileyhim katlarında lüzûmu mün'adimdir lakin Hazret-i Züfer 'aleyhi rahmetü'l-melikü'l-ekberden İmâm Ensâri rivâyeti üzere vakfiyyet-i nukudun buna mübtenî olan şurutun sıhhat ve selâmeti müte'ayyindir deyüb reddet imtinâ' ve vekil-i mezbur ile nizâ' idüb muvakkı'-ı kitâb-ı müstetâb olan hâkim-i hâsımını huzurunda mürâfa'â olub sıhhatine hükm taleb iderim didikde hâkim-i mumâ-ileyh esbağa'l-lâhu te'âla ni'mehû 'aleyhi tarafeynin kelâmını ısgâ ve temhîd-i kavâ'id-i hayrâtı evlâ ve ahrâ görüb vakf-ı nukûdun sıhhatine ve zımında olan şurutun şer'iyetine hükm itdükden sonra vekil-i mumâ ileyh - efâza'l-lâhu te'âla ni'mehû 'aleyhi- tekrâr-ı 'inân-ı kıl u kâli semt-i âhare masrûf kılub eğerçi vakf-ı nukud ve ana mübtenî olan şurut ve kuyud 'inde'l-eimmeti'l-ma'hûd 'aleyhi rahmeti'l-meliki'l-vedüd sahîhdîr lâkin sıhhat-i müfârik ani'l-lüzûm olduğı ecilden nukud-ı mezburu mütevellî-i mezkurdan müvekkilem müşârun ileyhâ Havvâ Hatun istirdâd murâd ider deyü iddi'â idicek müevelli-i mezbur bi'l-mukabele cevab virüb imâmeyn-i hümâmeyn 'aleyhime'r-rahme hâlikü'l-kevneyn kavli-i şerifleri üzere sıhhat-i müstelzem lüzumdur binâen 'aleyh lüzumuna dahi hükm taleb iderim didikde hâkim-i mumâ ileyh icra'l-hak beyne yedeyhi bu bâbda nazar-ı enik ve te'emmül-i dakik itdükde te'yid-i kavâ'id-i hayrâtı evlâ ve teşyid-i mebânî-i hasenâtı ahrâ görüb vakf-ı mezburun lüzumuna dahi hükm ile hükm-i sâbıkın ahkâm ve kazâ [...] itmâm idüb vakf-ı mersûm 'ale't-tariki'l-mastûr vakf-ı sahîh-i lâzım ve habs-i sarîh-i mütehattim oldu. "Femen beddelehu ba'de mâ semî'ahû fe innemâ ismuhû 'ale'l-lezine yubeddilühemû innâ'l-lâhe semî'un 'alîm" ve ecrü'l-vâkife 'ale'l-hayyi'l-cevâdi'l-kerîm cerâ zâlike ve hurrira fi'l-yevmi'l-'işrîn min Recebi'l-ferd sene 1043 (20 Ocak 1634)

Şuhûdü'l-hâl:

Fahrü'l-emâsil ve'l-ekârim Mehmed Ağa bin Abdülmennân eş-şehîr bi-Yahyapaşalı Zahru'l-emâcid ve'l-emsâl Ömer Ağa bin Abdülmenân

Kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Abdulkâdir Ağa bin Abdülmennân
Fahrü'l-emâsil ve'l-akrân Selim Halife ibn-i kâtib-i teberdârân-ı sarây-ı 'atik
Zahrü'l-akrân Ömer Beg b. Durak
Kıdvetü'l-akrân Rıdvân Beg bin Abdullâh El-bevvâb
Fahrü'l-eşbâh Mustafa Beg bin Kurd
Zahru'l-akrân Hasan Beg bin Hüseyin El-bevvâb
Zübdetü'l-akrân Ömer Beg bin Osmân El-bevvâbi's-sultânî

EK 23: İMŞSA DEFTER NO: 38/5

V30/b_312840

VAKF-I KAMER HATUN

Meblağ 1400 Esendi Kuruş

Elhamduli'l-lâhi rabbi'l-âlemin ve's-selâtü ve's-selâmü 'alâ rasuluhu Muhammed ve âlihi ecmain ammâ ba'd ashâb-ı 'ukul ve efhâm ve erbâb-ı hayy ü vahide mahfi ve mektum ve puşide ve nâ-ma'lum değıldir ki bâis ibdâ'-ı efrâd-ı halayık ve dâ'i-i ihtirâ' zevât-ı hakâyık 'ibâdet Hazret-i Hâlikü'l-'ibâd ve ma'rifet-i esrâr mebde' ve me'âd birle husul-ı hayât-ı ebediyye ve vusul-ı sa'âdet-i sermediyye dirin-i engih ki bu mazhar fenâ masır ve menzil 'anâsırda her şey bi-hasb-i istihkâk yâhud bi-tariki'l infak lema'ât-ı envâr-ı vücuddan bir lem'a-yı bi-karâr ve nefehât-ı asâr-ı feyz-i vücudun bir nefha-i nâ-payidar müşâhede idüb sonra mühiyya-yı 'ademde rehin ve fenâ vefiyyâtı-ı fenâda nâ-bud ve nâ-payidar ola li-ecrim her 'âkile emr-i lâzım ve hükm-i mütehattimdir ki mecâr-ı imkânda tefekkür-ı tâm ve tefâsıl-ı ahvâlinde tedebbür ve ihtimâm idüb mebde'-i fitratından müntehâsına değın Hazret-i vahid-i Hak ve cenâb-ı feyyâz-ı mutlak hamiyet-i bedâyi'-i ni'amâihi ve 'umdet sanayi'ü'l ebed dergâh-ı 'âli-penâhiden üzerine ne mikdâr mü'eyyid-i ni'met da'vâ ider ve kerem-i feyzân ve cereyân eylemişdir 'ayni'l-muhakkik ve nazar-ı enik ile mutâla'a ve mülâhaza kıla tâ ki erbâb-ı 'irfân-ı mütefettih ve binâ 'ilm u 'ikan-ı muttazih olub esrâr-ı dekâyık-i nâ-mütenâhi ve hakâyık-i eşyâ-i kemâhi zuhur idüb ma'lum ola ki safha-i rüzgârda merkum olan sur-ı hakâyık ve zevât ve levha-i dünyâ-yı bi-karâra mersum olan nakş-ı vücud-ı bi-sebât fihris-i esfâr-ı âhirete ve numune-i etvâr-ı 'âfiyetdir bu makâbir-i seri'ü'z-zevâl ve menzil-i karibü'l-irtihâlde her kimesneden sâdır olan a'mâl ve zâhir olan ef'âl-i icmâl tefâsıl-i atıyye ve misâl-i suret-i bâkiyyedir pes-basâr-ı selime ve tabâyi'-i müstakıme ashâbına lâzımdır ki zimâm-ı istitâ'ıyyin cânib-i hin tevcih idüb tahsilü'l-mükât-i kudsiyye ve tekml-i ma'ârif-i seniyye bâbında sarf-ı kudret ve bezl-i cehd ve tâkat kılub mehâsin-i ahlâk ve a'mâlu'l-lah arasta ve celâbiyyet ma'rifet-i kemâlu'l-lâh perâste olub yevm-i haşirde hey'et-i behiyye üzerine mahşerde ve ni'am-ı ten'imde mübtehic ve mesrur ola bu kazâyâ-yı vadihatü'l-müeccelat ve mukaddemât-ı vâcibetü'l-kabul-ı dünya dârü'l-saltanatü's-seniyye mahruse-i Kostantiniyye'de vâki' sarây-ı cedid-i sultânî dâme medârü'l-emn u'l-emânide sâkine cenâb-ı kıdvetü'l-muhadderrâtü'l-mu'timât zübdetü'l-muvakkırât mükerreremât 'aleyhü'z-zât safiyyetü's-sıfât 'ismetü'l-müslimine ve'l-müslimât zâtü'l-'ulyâ ve's-sa'âdât marziyyetü'l-melikât rafiâtü'l-derecât menba'ü'l-hayrât ma'denü'l-hasenâtü'l-muhtesat? bi-'inâyetü'l-melikü'l-mennân Kamer Hatun ibnetü 'Abdülmennân edâmâ'l-lâhu 'ismetühâ ve zâd-ı iffetüha taraf-ı 'âli nejatlarında vakf-ı âti'l-beyâna ve ikrâr ve i'tirâfa ve tescil ve tesbil vekil olub kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'ü'l-mehâsin ve'l-mekârim Beşir Ağa bin Abdülmennân ve fahrü'l-emâsil ve'l-akrân Ömer Ağa bin Abdülmennân şehâdetleri ile şer'an vekâlet-i sâbite olan dârü's-sa'âdetü's-seniyye ağası olan iftihâru'l-havâs ve'l-mukarrabin muhtâr-ı ashâbü'l-'izzü ve't-temkin mu'temedü'l-müluk ve's-selâtin enisü'l-hazretü'l-'aliyyetü'l-hakâniyye celisü's-sa'âdetü's-sermediyye zevi'l-kadrü'l-vefi' ve'l-mecdü'l-menba'ü'l-mahfuf bi-zuyuf-i avâtüf-ü'l-melikü'l-mennân İdris Ağa bin Abdülmennân hazretleri meclis-i şer'-i şerif şâmihu'l-'imâd ve mahfil-i din-i münif râsihu'l-evtâdda vakf-ı âti'l-beyândan li-ecli't-tescil mütevellî nasb olunan dergâh-ı 'âli la-yezal mahfufufen bi'l-me'ani bevâblarında fahrü'l-emâsil ve'l-a'yân Mehmed halifenin mahzarında bi'l-vekâle

ikrâr-ı sahih-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î kılub müvekkilem mezbure Kamer Hatun vaktâ ki 'ayn-ı 'ibret-bin ve basar-ı basiret-bin ile dünyâ-yı gaddâr çarh-ı [...] reftâra nazar idüb 'ilme'l-yakin tahkikan bilmişdir ki devlet-i 'âcile-i dünyâ müste'âr-ı na-payidar ve 'izzet-i âcile-i uhrâ-yı sâbit ve istivardır Dünyâ bir mahaldir ki nüzul iden labüd-i irihâl ve hulul iden lâ-cerem intikal ider pes-'âkil ü danâ oldur ki misal-i 'âkıbetin tefekkür-i fikr-i sedid ile tedebbür idüb dünyâda sebeb-i zikr-i cemil ve 'ukbâda müstecab-ı ecr-i cezil olmağışün ifâza-i hayrât-ı müstekar ve işâ'a-i meberrât-ı müstemirre idüb len tenâlü'l-birre hattâ tünfiku mimmâ tuhibbûne fahvâsınca ve mâ tukaddimu'l-enfüseküm min hayrin tecidühü 'inda'l-lâh müsted'âsınca ni'met-i zâyil-i mecaziyyeyi garra-i dâime-i hakikiyyeye zaria kıldı nitekim seyyidü'l-enâm 'aleyhi efdalü's-sâlâtü ve's-selâm bu ma'nâyı i'lâm ve ifhâm eylemişdür izâmâte ibn-i âdem inkita'-ı 'amelühü illa min selâsin sadakatün câriyyetün ev 'ilmü'n-nâfi'ün yüntefehu ve evlad-ı sâlihun yed'ülehu bu mevhibe-i 'uzmâ ve 'atiyye-i kübrâdır 'ala'l-husus envâ'-ı sadekâtın ehemmi ve esnâf-ı hasenâtın etemmi vakf olub 'avâyid-i gayr-i müttetikin ve fevâyid-i gayr-i müntehiyye olduğına müvekkile-i müşarun ileyhâ Kamer Hatun 'ârife olmağın binâen 'alâ zâlik ve i'tinâ-i bima zükire hünâlike teberru'ât-ı mer'iyyesi nafize ve tasarrufât-ı şer'iyyesi câyize olduğu hâlde niyyet-i sâfiye ve taviyyet-i vâfiye ile atyeb-i envâl ve ahlâs-ı menâlınden bin dört yüz aded esedi gurus ifrâz ve mümtâz kılub hasbeten lillâhi te'âla ve taleben bir merdatihi yevme yestezullü'l-mer'ü tahte zülle sadakâtihi vakf ve habs idüb şöyle şart ve bu uslûb üzere merbut eylediler ki meblağ-ı mezbur eser-i diyânet cebhelerinde tâbân ve 'alâmet-i emânet nâsiyelerinde leme'ân

V31/a_312841

iden kimesneler ile onu on bir buçuk akçe hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub medyundan iki behâsın ider rehn-i kavi alına ve zâyî' ve telef olmak muhtemel olan kimesneler ile mu'âmele olunmaya ve meblağ-ı mezburun hesâb-ı mezkur üzere bir senede hâsıl olan on dört bin akçe murâbahasından mahruse-i mezburede vâki' sarây-ı 'atik-i sultâni dâm-ı medârü'l-enn ve'l-emânide teberdârân neferesinden on nefer kimesne sâlih ve mütedeyyin ve mücevvid-i Kur'ân kimesnelere her birine yevmi ikişer akçe vazife virilüb anlar dahi mukabelesinde Tabbâhin mescid-i şerifinde ba'de salâtü'l-ferde cem' olub Kur'ân-ı 'Azim ve Furkân-ı Kerim'den her biri birer cüz'-i şerifi tilâvet idüb sevâbını Sultân-ı kevneyn ve nebiyyi's-sekaleyn Muhammed Mustafa salla'l-lâhü te'âla 'aleyhi ve sellem ruh-ı mutahharlarına hibe idüb ve vâkife-i mezbure ruhuna du'â ideler ve vazife-i tevliyet yevmi beş akçe virile ve vazife-i kitâbet yevmi iki akçe virile ve nukud-ı mersumenün vazife-i mezbure ile tevliyeti saray-ı 'atik-i mezburede kethüdâ-yı teberdârân olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Hasan Ağa'ya meşrut ola ve ba'dü kethüdâ olan nukud-ı mezburede mütevellî olub tevliyeti anlara meşrut ola ve dârü's-sa'âdetü's-seniyye ağası olanlar hasbi nâzır olub nazar ve dikkat eserlerinde bi-derih? buyuralar ve zümre-i mezbureden bir kimesne yevmi bir akçe vazife ile noktacı nasb oluna mürtezika-ı evkaf-ı mezburenün 'azl ve nasbı dârü's-sa'âde ağalarının re'y-i müniflerine mufavvaz ola ve tilâvet-i eczâ-i şerife sarây-ı 'atik-i mezbur teberdârlarına meşrut olub hâricden kimesneye cüz'-i şerif tevcih olunmaya ve kırâete kâdir olanlarına virilüb nâ-ehil virilmeye deyüb tebyin-i şurut ve ta'yin-i kuyud idüb meblağ-ı mezburu ecli't-tescil mütevellî nasb olunan mezkur Mehemmed halifeye teslim ve oldahi vakfiyyet üzere kabz ve tesellüm idüb her biri âharın vech-i muharrer üzere sudur iden kelâmını vicâhen tahkik ve şifâhen tasdik idüb tarafeynden ikrâr ve tasâdik-ı encâma irişdikden sonra vekil-i muma ileyh lâ-zâl beyne'l-enâm müşârün ileyh İdris Ağa hazretleri i'âde-i kelâm idüb vakf-ı derâhim ve denânir 'inde'l-eimmetü'n-nehârir câyiz ve muhakkik ve anâ mebni olan şurut ve kuyud müselleme ve musaddak olmaduğına vâkife-i mumâ ileyhâ Kamer Hatun 'âlîme ve 'ârife olmağın nukud-ı mersumenün vakfiyyetinden rücu' idüb kendün mülkine idhâl-i murâd deyücek mütevellî-i mezbur bi'l-mukabele cevâb virüb eğerçi vakf-ı nukud ve ana mübteni olan şurut-ı eimme-i müşârün ileyhim katlarında lüzumu mün'ademdir lakin Hazret-i Züfer 'aleyhi rahmetü'l-melikü'l-ekberden İmâm-ı Ensâri rivâyeti üzere vakfiyyet-i nukudun ve ana mebni olan şurutun sıhhat ve selâmeti müte'ayyendür deyüb

redde imtinâ‘ ve vekil-i mezbur ile nizâ‘ idüb mevki‘-i kitâb-ı müstetâb olan hâkim-i hâsim hazretlerinde murâfa‘ olub sıhhatine hükm taleb iderim dedikde hâkim-i mumâ ileyh esbağa‘l-lâhü te‘âla ni‘mehu ‘aleyh tarafeynin kelâmını esgâ ve temhid ve kavâ‘id-i hayrâtı evlâ ve ahrâ görüb vakf-ı nukudun sıhhatine ve zımnında olan şurutun şer‘iyyetine hükm itdükden sonra vekil-i mumâ ileyh efâza‘l-lâhi te‘âla ni‘mehu ‘aleyh tekrâr-ı ‘inân kıl u kâlî semt-i âhara tasarruf kılub eğerçi vakf-ı nukud ana mebni olan şurut ve kuyud ‘inde‘l-eimmetü‘l imam-ı ma‘hud ‘aleyhi rahmetü‘l-melikü‘l-vedüd sahihdir lakin sıhhat-i mufârik ‘ani‘l-lüzum olduğı ecilden nukud-ı mezburı mütevellî-i mezburdan müvekkilem müşârun ileyhâ Kamer Hatun istirdâd-ı murâd ider deyü iddi‘â idicek mütevellî-i mezbur bi‘l-mukabele cevâb virüb imâmeyn-i hümâmeyn ‘aleyhümâ rahmetü Hâlikü‘l-kevineyn kavli-i şerifleri üzere sıhhat-i müstelzem ve lüzumdür binâen ‘aleyh lüzumına dahi hükm taleb iderim didikde hâkim-i mumâ ileyh âhiri‘l-hak beyne yedeyye bu bâbda nazar-ı enik ve te‘emmül-i dakik itdükde tâ ki kavâ‘id-i hayrâtı evlâ ve teşyid-i mebâni hasenât-ı ahrâ görüb vakf-ı mezburun lüzumuna dahi hükm ile hükm-i sâbıkda ahkâm-ı vakfı‘l-ehakda itmâm idüb ‘ale‘t-tarikü‘l-mestur vakf sahih ve lâzım ve habs-i sârih ve mütehattem oldı femen beddelehu ba‘de mâ semi‘ahu fe innemâ ismuhu ‘ale‘l-lezine yübeddilunehu inna‘l-lâhe semi‘un ‘alim ve ecrü‘l-vâkıfe ‘ale‘l-hayyü‘l-cevâdü‘l-kerim cerâ zâlîke ve hurrira fi‘l-yevm el-‘işrin min Recebi‘l-ferd sene 1043 (20 Recep 1043) (20 Ocak 1634)

EK 24: İMŞSA DEFTER NO:38/7

V42_312856

VAKFIYYE-İ ŞEMS-İ RANA HATUN 500 RİYALİ KURUŞ

İbtidâ-i kelâm vâkıf-ı hâl mişveved zikr-i bâri-i müte‘âl her matlali‘-i sahn-ı sihr-i âferin kevnîyye-i a‘zam ism-i Rabbü‘l-‘âlemin ile münevver olmağa manendi subh-ı tahsiyyin? Revnak-ı safâ-yı sıdk-ı ta‘yin bulmaz ve şol ser levha-i defter-i ferhunde eser ki şükr-i ni‘met kazâ ve kader birle zib ve fer bulmaya misâl-i vakf bi-tescil mevki‘-i ‘tibar ve kabulde cilvegir olmaz nazm-ı lik-i senâyeş bezebân ber-terest herçi zebân guyed ezân ber-terestet nutku ve senâyeş çi temennast in ‘akl u temennaş çi süd est in pes ol cenâb-ı rabbü‘l-erbâb mâlikü‘r-rikâb sultân-ı melik-i câvidân vâkıf-ı esrâr-ı ins ü can Sâni‘u Hayy ve Kayyum nur-bahş-i mesabih-i nücüm dâfi‘-i kıyye-i eflâk bâsıt-ı besât-hâk çerâğ-ı efzumla südde-i ‘âlem hikmet-i âmuz ‘alleme‘l-insane mâlem ya‘lem emmâ ba‘d işbu kitâb-ı müşkin-i nikâbın tahririne bâis ve badi ve hitâb-ı müşkin-i nikâbın takririne sebeb-i hâdis oldur ki sâhibetü‘l-hayrât ve tâlibetü‘l-meberrât ‘umdetü‘l-muhadderât zübetü‘l-makarrât tâcü‘l-mesturrât es-sâ‘iyye fi sebilü‘l-hayrât er-râciyye-i bi-lutf-i mevlâhâ fi küllihinü‘l-evkât el-muhtekiyye men ze‘l-eltâfı‘l-celiyye bi‘l-‘inâyeti‘l-ilâhiyye Şems-i Ra‘nâ Hatun ibnetü Abdülmennân hafeza‘l-lâhü te‘âla fi küllihin ve âna kendülere vâsıl olan ‘atâyâ-yı celile ve mevâhib-i ‘aleyyye ve in te‘uddu ni‘meta‘l-lâhi lâ tuhzühâ fehavasınca haddu ‘adede imkân olmaduğı tab‘-ı pâk iz‘ânına ‘inân olmayub mâ ‘indeküm yenfezü ve mâ ‘inda‘l-lâhe bâk mefhum-ı latifi kalb-i şeriflerine münsâk olub ve mâ tükaddemu li-enfüseküm min hayrin tecidihü ‘inda‘l-lâh mazmunı şerifi ile ‘amele sevk eyleyüb ve ‘inân gayretlerini taraf-ı hayrâta masruf ve cânib-i hasenâta ma‘tuf kılmağla taraflarından vakf-ı âti‘z-zikri ikrâra ve ba‘de‘d-da‘vâ-yı rücu‘a vekil olub bimâ hüve nehcü‘s-sübut şer‘an vekâleti sâbite olan kıdvetü‘l-havâs ve‘l-mukarrebın zübde-i eshâbü‘l-‘izzü ve‘t-temkin enisü‘l-hazretü‘l-‘aliyyetü‘s-sultâniyye celisü‘d-devletü‘s-seniyyetü‘l-hakkâniyye mu‘temedü‘l-müluk ve‘s-selâtin el-mahvuf bi-duyuf-ı avâtıfı‘l-melikü‘l-mu‘in hâlâ sarây-ı ‘atik ağası olan hazret-i ‘Abdulkâdir Ağa bin ‘Abdulkerim yelikuhu ma asluhu fi küll-i ân ve hin-i meclis-i şer‘-i şerif-i garrâ ve mahfil-i din-i münif-i zehrâda salavâtu‘l-lâh ‘alâ sâhibihâ sâhibetü‘l-hayrât mersume Şems-i Ra‘nâ Hatun’un vakf-ı âtiye li-eclit-tescil mütevellî nasb ve ta‘yin eyledüğü fahrü‘l-akrân Musâ Çelebi bin Murâd nâm bevvâb-ı sultâni mahzarında bi‘l-vekâle ikrâr ve takrir-i kelâm idüb müvekkilem müşârun ileyhâ Şems-i Ra‘nâ Hatun atyeb-i emvâl ve ahles-i menâlınden beş yüz

kıt'a riyâl guruşu ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile mümtâz idüb hasbeten lillâhi te'âle ve taliben li-merdati'l-rabbiha el-ala vakf ve habs idüb şöyle şart eyledim ki meblağ-ı mezbur onu on bir buçuk hesâbınca 'alâ vechi'l-halâl istiğlâl ve istirbâh olunub mu'âmele-i şer'iyye tayfa-i mukimin ile olub eşhâs-ı mütemerridin ile olmayub mu'âmele olundukda rehn-i kavi ve kefil-i meli ile mu'âmele olunub hin-i iktisâda biri ile iktifâ oluna yâhud mal-ı vakf ile akardan licil-istiğlâl bir şey ve ba'det-tahliyye ve't-takâbuz icâr ve isticâr olunub ücreti ahz oluna vakf-ı mezburun üzerine hazret-i müşârün ileyhâ makâmında oldukça nâzır ola ba'de ol makâma kâim olub her kim sarây-ı mezkur ağası olursa yerine o nâzır ola ve saray-ı mezburda helvâcılar bölük başısı olan Ömer Beg bin Yusuf müteveli ola ba'de yerine kâim olub her kim helvâcılar bölükbaşı olursa ol müteveli ola ve bevvâb-ı sultaniden her kim ağa-yı müşârün ileyhâ kâtibi olursa vakf-ı mezbura ol kâtib ola meblağ-ı mezburdan hâsıl olan ribh ve nemâsından yevmi bir akçe vazife-i nezâret ve iki akçe vazife-i tevliyet ve iki akçe vazife-i kitâbet virilüb ba'de'l-işâ kırâete bir sâlih ve dindâr kimesne Kur'ân-ı 'Azimü's-şândan sure-i Nebe' tilâvet idüb ba'de bir Fâtiha-i şerife kırâ'et ide ve sâyir hâzır olanlar her gıce yedişer İhlâs-ı şerif bir Fâtiha tilâvet idüb sevâbını evvelâ Hazret-i Rasul-i Ekrem sallâ'l-lâhi 'aleyhi ve's-sellemin ruh-ı şerifine ba'de benim ruhuma hibe ideler sure-i Nebe tilâvet iden kimesneye mukâbelede yevmi bir akçe vazife virile deyü şart ve ta'yin idüb meblağ-ı mezburu müteveli-i mezbura def'-i teslim idüb oldahi kabz u tesellüm eyleyüb kâmil bir ây mutasarrıf oldı deyü vekil-i müşârün ileyh evfelallahu te'âla fütuhatehu 'aleyh tertib-i vakf ve şerâit ve ta'yin-i kuyud ve zavâbıd eyledikde müteveli-i merkum vekil-i müşârün ileyh cemi'-i kelimât-ı külliyesinden vicâhen tasdik ve şifâhen tahkik itdükden sonra hazret-i vekil-i mumâ ileyh esbeğâl-lâhü ni'mehu 'aleyh semt-i vifâkdan cânib-i şikâka meyl bu vech-i vecih üzere murâdını takrir ve bu nehc-i bedi' üzere mâ fi'l-zamirini eyleyüb vakf-ı nukud ve zımında olan şurut ve kuyud 'inde'l-eimmetü's-selâseye bâtil ve hilye-i sıhhat-ı nifâzdan 'âtl olmağın müteveli-i mezburun bir ay zaman tasarrufunda vazife-i tevliyet nâmına ahz eylediği altmış akçenin kırk akçesi ecr-i misli ve ücret-i mûmâsili olub mâ'adâsı olan yigirmi akçe ecr-i mislinden ziyâdedir hâlâ müteveli-i merkumdan ziyâde-i mersumü taleb iderim deyüb müteveli-i merkum ziyâdeye i'tirâf idüb kendüye lâzım mahalle mülâyim cevâb virüb eğerçi vakf-ı nukud ve ana müteferri' olan şurut lede'l-eimmetü's-selâse mün'adem-i menkuddur ve lâkin İmâm-ı Ensârî 'aleyhi'r-rahmetü'l-bâri rivâyeti üzere Hazret-i İmâm-ı Züfer 'aleyh-i rahmet-i hâliki'l-beşer katında vakf-ı nukud ve zımında olan şurut ve kuyud sahihdir didikde ba'de vâkıfe-i müşârün ileyhâ bu semtden matlubına vâsıl olmayıcak 'inân ve kıl u kâlî cânib-i âhara sarf idüb didikde eğerçi vakf-ı nukud Hazret-i İmâm-ı Züfer re'y-i şerifi üzere sahihdir ve lâkin hükm-i mezbur bu bâbda fasl-ı müctehid fihi mülâki olmağıyla 'inde'l-imâmü'l-a'zâm ve Züfer ancak sıhhat-i vakf-ı mukayyed olur sıhhat-i vakf ise anın re'y-i şerifi üzere lüzum ve te'biddin 'âridir deyü vâkıf-ı müşârün ileyh vakf-ı sâlifü'l-beyândan rücu' eyleyüb asl-ı meblağ-ı mevku'ı mesfuru müteveli-i mezkurdan talep eyledik de müteveli-i mumâ ileyh dahi i'âde-i kelâm ve ifâde-i merâm eyleyüb eğerçi Hazret-i İmâm-ı A'zam ve hümâm-ı akdem ve Züfer re'y-i müniri ve mezheb-i hatırı üzere hâl-i zikr olunan minvâl üzeredir ve lâkin bi'l-ittifâk hükm-i mersum ile bu bâbda sıhhat bulunmuşdur sıhhat-i vakf ise imâmeyn-i hümâmeyn re'y-i şerifi ve mezheb-i münifleri üzere lüzum ve te'biddin 'âri değıldir deyüb anların kavli-i şerifleri ile ihticâc ve redd ve teslim hususunda husumet ve ilcâh idicek tekrâr vâkıfe-i müşârün ileyhâ ile müteveli-i mumâ ileyh hâkim-i sâlifü'l-beyâna mürâfa'a olub vech-i meşruh üzere muhâsama eylediklerinde hâkim-i müşârün ileyh dahi bi't-taleb vakf-ı mersumun lüzumuna 'alâ re'yü'l-imâmeyn hükm-i şer'i itmekle zikr olunan nukudun vakf-ı lâzım ve müseccel ve habs-ı mütehattem ve mükemmel olub nakz ve nakzına mecâl-i muhâl ve ibtâl ve ihtilâli mûmteni'ül-ihtimâl oldı femen beddelehu ba'de mâ semî'ahu fe innemâ ismuhu 'ale'l-lezine yübeddilunehu inna'l-lâhe semî'un 'alim ve ecrü'l-vâkıfetü 'ale'l-hayyü'l-cevâdü'l-kerim cerâ zâlike ve hurrira fi evâsıt-ı Şa'bânü'l-mu'azzam sene 1055 (Eylül 1645)

Şuhûdu'l-hâl

Fahrü'l-emâsil ve'l-akrân Ali Ağa bin Abdülmennân Ser-oda-ı teberdârân Sarây-ı mezbur
Fahrü'l-eşbâh Yusuf Ağa bin Ali Serbölük-i teberdârân sarây-ı 'atik
Umdetü'l-emâsil ve'l-ekârim Dilâver Ağa bin Abdülkerim Baba-yı ağa-yı müşârün ileyh
Umdetü'l-emâcid ve'l-ekârim Mehemed Ağa Kethüdâ-yı bevvâbân sarây-'atik-i sultâni
Fahrü'l-akrân Musâ Çelebi bin Murâd Kâtib-i ağa-ı müşârün ileyh
Muharrem Beg bin Hasan El-bevvâbü's-sultâni
Osmân Efendi bin Hüseyin
Fahrü'l-a'yân Mahmud Ağa bin Serhelvâciyân sarây-ı 'atik
Mustafa Beg bin Halife-i Helvâciyân sarây-ı mezbur
Receb Beg bin Seroda-i helvâciyân sarây-ı mezbur
İsmâ'il Beg bin Akkûlâhlı
Mehemed bin Mahmud Akkûlâhlı şâkirdi
Mehemed Beg bin Ali El-bevvâbü's-sultâni
Mehemed bin Abdullâh Helvâciyân
Ahmed bin Abdullâh Helvâciyân
Hasan bin Abdullâh Helvâciyân
Ramazan bin Mahmud Helvâciyân ve gayrühüm

EK 25: İMŞSA DEFTER NO: 47/1

V65/b_611694

VAKF-I VALİDE SULTAN

Dâmet-i 'İsmetühâ Fi Sene-i Sittin Ve Elf

Hamd sipas nâ-ma'dud ve şükr-i bi-kıyâs-ı gayr-i ma'dud ol Hâlık-ı lemyezel ve Rezzâk-ı binazir ve bi-bedel Sâni'-i kadim ve mübdi'-i hakim Vâkıf-ı Rezzâk Mâlik-i bi-anbâr takaddes asuman [...] ve dergâh-ı 'izzetgâhında hakik ve layıkdırki kenz-i mahfiline izhâr-ı kudret-i kâmile ve erazık-ı hikmet-i şâmile idüb kâffe-i mevcudâtı ve 'âmme-i masnu'âtı'l-lutuf tertib üzere ibdâ' ve ecmel-i terkiib üzere ihtirâ' eyleyüb bu cümleden nev'-i insânı ahsen-i takvim ve tab-ı selim üzere inşâ ve müttevhî tâc-ı ibtihâc velekat keremmenna kıldı ve salât-ı salavât ve tesnimat-ı teslimât hâtime-i silsile-i mürselin muktedâ-yı evvelin ve âhirin efdal-i efrâd-ı beşer şefi'-i ehl-i ruz-ı mahşer Muhammedü'l-Mustafa 'aleyhi mine's-salavât mâ hüve illahi fi Hazretlerinin ravza-i muhattara ve türbe-i münevverelerine ihdâ oluna kâffe-i enâm kıdvet-i sa'âdetinden şad-ı kam olub zevâl-i küfr ve tuğyandan ehl-i islâm taze cân bulub her biri mazhar-ı gufrân ve lâyıık-ı cinân oldılar rıdvân-ı bi-pâyân min kıbeli'r-rahman zümre-i âl-i sa'âdet karin ve fırka-i ashâb-ı hidâyet rehberleri üzerine olsun ki her biri tarik-ı hakka hâdi ve sübül-i tevfiika münâdi olub hâmi-i hüma-yı din ve vâli-i livâ-i fazl ve yakin oldılar Rasulu'l-lâh te'âla aleyhim ecmâ'in ve ba'de imdi her vâcib ve zi-ta' müstakim ve edibü'l-izdiyad-ı ma 'rifet mebde' ve me'âde hakk-ı ictihâd ve istihsâl savâlih-i a'mâl ve efrâd-ı mezâd ile istis'âdât iden pes -- dakika-i cümleyi 'ârif ve makdurunu hayrât-ı 'azimeye sadıka sultân-ı a'zam sultân-ı muhaddarât bürhânü'l-muvakkırât tâcü'l-mesturât ibtihâcü'l-muhassenât 'aleyha eddel-i safiyyetü's-sıfât Büyük Vâlide Sultân dâmet 'ismetühâ hazretleri dürr-i hulus-ı [...] fehvâ-yı ma 'indeküm yenfezü ve ma 'inda'l-lâh bâk münsâk oldukda mecârî umurunda tefekkür-i tâm ve tefâsil-i ahvâlinde nazar ve ihtimâm idüb bir mazmun len tenâlü'l-birre hattâ tünfiku mim-mâ tühibbune ve ma'nâ-yı ve mâ tukaddimu'l-enfûsikü'm min hayrin tecidühü inda'l-lâh iddihârazât âhire bâbında kavlı nebi-i muhtâr 'aleyhi rıdvânü'l-lâhi'l-meliki'l-Gaffâr izâmât-ı ben-i Âdem inkata'-i 'amel illa min selase ilmün yüntefeu bihi ev-veled-i sâlihun yedulehu ve sadakatün câriyyetün tağyirinden? şıkk-ı sâlis-i muhtârı olmağla temhid-i mebâni-i hayrât ve meberrâta râğibe ve teşyid-i kavâ'id-i sadekât ve hasenâta talibe kâffe-i akârir ve teberrü'âtı câyize ve 'âmme-i takârrur ve tasarrufâtını sıhat-i câyize olduğu halde bi'n-niyyeti's-sâfiyye ve't-taviyyet-i vâfiyye li-yevmi'l-'ibad [...] sadekât câyize-i sermediyye teşyid ve temhidi için vech-i âti üzere vakf ve sadakasını ve şurut-ı [...]

batnı ikrâr ve ba‘de li-ecli’l-ahkâm ve’l-ebîrâm da‘vâ-yı rücu‘a taraf-ı ‘âlilerinden vekil olub vekâlet-i hüâmeyn nehcü’s-sübüt şer‘an sâbite olan kıdvetü’l-emâcid ve’l-ekârim câmi‘ü’l-mehâsin ve’l-mekârim Arslan Ağa bin Abdüddâim Dârü’s-sa‘âdet-i ‘atik-i ‘Osmâniyye la yezaled gayre’l- kudurat mevkidde ‘akd olunan meclis-i şer‘-i şerif-i enverde du‘â-i ikrâr ve i‘tirâf idüb müvekkile-i müşârün ileyhâ Sultân hazretlerinin silk-i mülk-i sahihinde münselik olan emvâlinden kâmilü’l-vezn sahihü’l-‘ayâr beş yüz aded guruşu ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile mümtâz kılub vakf-ı sahih-i şer‘-i ve habs-i sarîh-i mer‘i eyleyüb şöyle şart ve bu üslub üzere rabt eyledi ki guruş-ı mezbur müteveli mübâşeretle her sâl vech-i helâl ve onu on bir hesâbı üzere istirbâh ve istiğlâl olunub medyun olanlardan rehn-i kavi ve kefil-i meli alına veyâhud muktezâ-yı hâle göre ikisinden biriyle iktifâ oluna ve dahi vâkife-i müşârün ileyhâ hazretleri şöyle şart ve bu üslub üzere rabt eylediler ki saray-ı mesfurda haseneler dolabında her kim dolabcıbaşı olan kimesneye meblağ-ı sâlifü’z-zikrin murâbahasından hâsıl olan meblağdan yevmi üç akçe vazife ile vakf-ı mezbura müteveli olub tevliyet anlara meşruta ola anlardan sonra her kim dolabcıbaşı olursa anlara meşruta ola ve dahi her kim dolabı olursa vakf-ı mezbura yevmi iki akçe vazife ile câbi ola cibâyet anlara meşrut ola ve dahi müvekkilem vâkife-i sultân-ı müşârün ileyhâ hazretleri şöyle şart eylediler ki hâlâ sarây-ı mesfurda

V66/a_611696

Umdetü’l-havas ve’l-mukarrabin mutemedül-vesselatin Mehemmed Ağa bin Abdülmuin vakf-ı mezbura hasbi nazır olub nezâret anlara meşrut ola ve yine sarây-ı mesturda teberdârân kethüdâsı kıdvetü’l-a‘yân Mehemmed Ağa gedikli vakf-ı mezbura hasbi nazır olalar anlardan sonra her kim kethüdâ olursa nezâret meşrutaları ola ve meblağ-ı mezkurun vazife-i mezburelerden bâki kalan murâbaha ve dolab-ı mezbur meremmâta muhtâc oldukda meremmâtına harc ve sarf oluna ve mürur-ı eyyâm ve kürur-ı ‘avam ile vakf-ı mezbura fetva-ı gillâtına küsur gelmekle masârif-ı mezbureye sarf-ı müte‘azzir olursa meblağ-ı mezburdan hâsıl olan ribh fukarâ-yı müslimin ve müslimâta sarf oluna deyü teknil-i şurut ve tebyin-i kuyud itdükden sonra müteveli-i mersum dahi vekil-i sâlifü’l-evsâfi ikrâr şuruhunda vicâhen ve şifâ tasdik ve tahkik ve meblağ-ı mezbur beş yüz riyâli guruşu vekil sahibü’l-reşad hazretleri nezdinde tamamen ahz u kazb eyledüğünü ikrar itdükden sonra vekil-i sahibü’l-izzî da‘vâ-yı rücu‘a tasmin ile ‘inân kelâmını taraf-ı vifâkdan semt-i şikâka sarf idüb vakf-ı derâhim ve denânir ‘inde’l-eimmeti’s-sâlis en-nehârir-i bâtil ve ana müteferri‘ olan şurut ve kuyud dahi hilve-i sedâddan ba‘id --- olmağın vakfiyyet-i meblağ-ı mezburdan rücu‘ eyledim müteveli-i mezbur kasr-ı yed ve meblağ-ı mezburu buna red ve teslim itmesin taleb iderim deyücek müteveli-i mersum cevâb ve teşyid-i mebâni vakf hususunda şitab idüb bu güne şart [...] mekal eylediğim eğerçi vakf-ı derâhim ve denânir ‘inde’l-eimmetü’s-selâsetü’n-nehârir bâtıldır lakin Hazret-i İmâm-ı Züfer’den İmâm-ı Ensâri ‘aleyhi rahmetü’l-melikü’l-bâri rivâyeti üzere vakf-ı nukud sahih olub ve imâmeyn-i hüâmeyn sadreyn-i beledeyn [...] Allahu te‘ala el-gafur fi’d-dareyni? mezheb-i şerifleri üzere sıhhat-ı lüzumuna ‘âri olmaz deyü reddin imtinâ‘ idüb ba‘de’l-murâfa‘ ve’l-muhâsime vakf-ı mezburun sıhhat ve lüzumuna hükm taleb eyledik de mevkî-i sadr-i kitâb olan hâkim-i hâsım-ı Hayrullah Efendi? Külli hayrü’l-canib-i vakfi [...] Hazret-i İmâm-ı Züfer’den ‘aleyhi rahmet-i hâlikü’l-beşer mezheb-i şerifleri üzere evvelâ vakf-ı mezburun sıhhatine ve sâniyen lüzumuna hükm-i sahih-i şer‘i ile ve kazâ-yı mu‘teber da‘vâ ile hükm idüb min ba‘d vakf-ı mezbur sahih ve lâzım olub nakz ve nakzına mecâl muhâl oldu ve tebdil ve tağyirine imkân mümteni‘ü’l-ihtimâl oldu femen beddelehu ba‘de mâ semi‘ahu fe innemâ ismuhu ‘ale’l-lezine yübeddilunehu inna’l-lâhe semi‘un ‘alim ve ecrü’l-vâkife-i ‘ale’l-hayyü’l-cevâdü’l-kerim cerâ zâlike ve hurrira fi gurre-i Recebi’l-müreccib sene sittin ve elf (1 Recep 1060/30 Haziran 1650)

Şuhûdü’l-hâl

Kıdvetü’l-emâcid ve’l-a‘yân Rıdvân Efendi El-muhâsib Haremeyn-i şerifeyn
Mefharü’l-emâsil ve’l-ekârim İsmâ‘il Efendi mukata‘acı bi-evkâfi’l-haremeyn
Fahrü’l-e‘âli Ahmed Ağa bin Abdülmennân Ser-bölük teberdârân-ı sarây-ı ‘atik

